

J. Nečec

ČÍTANKA

PRO

NIŽŠÍ TŘÍDY STŘEDNÍCH ŠKOL.

SESTAVIL

VÁCLAV PETRŮ,
ŘEDITEL C. K. VYŠŠÍHO GYMNASIA V PELHŘIMOVĚ,

ČÁST II.

DRUHÉ, PŘEPRACOVANÉ VYDÁNÍ.

Schválena výnosem vys. c. k. ministerstva kultu a vyučování ze dne
30. července 1894 č. 16572.
S vyloučením současného užívání vydání dřívějších.

Cena 1 zl., váz. 1 zl. 20 kr.

V PRAZE.

NAKLADATEL I. L. KOBER KNIHKUPECTVÍ
1894.

7
ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA
PEDAGOGICKÉ FAKULTY
HPZL C. RÁLOVÉ

Sig. č. 11635/2

Izverení 20.1939

1. Važ si mluvy otcovské!

1. Aj, jak slavně písň pějí
v sličném háji ptáčkové,
s lípy, dubu mile spějí
jasně jejich zvukové.
3. Zvukem vlastním každý zpívá
a jen v tom si libuje,
žádný jemu nezazlívá,
že zpěv oteců miluje.
2. Takto pěje v každém roce
písň svoje ptáčků kruh;
zpěvy svými ctí své otce,
jak to žádá tvůrce Bůh.
4. Nade všecko váží sobě
mluvy otců z řečí všech,
zjevuj vřele v každé době,
že jsi rodem, srdcem Čech!

J. E. Řezníček.

2. Tchoř a liška.

Tchoř uchvátil kdysi na dvoře kuřátko a pospíchaje do brlohu, potkal lišku hladovou, která mu kořist odňala.

„Zloděj, zloděj!“ jal se křičeti tchoř na lišku.

I smála se liška trpce řkouc: „Zdaž tys poctivě a právě nabyl, co jsem ti vzala? Sám zlodějem jsa i ničemou, nečiň v závisti, jako bys poctivý byl a spravedlivý!“

Jan K. Hraše.

3. Hodné děti.

Pán Bůh rozlněval se na lidi a poslal na veškerou zemi několik let po sobě veliké sucho; co lidé zasili, nic nevzešlo, nic se neurodilo. I nastal veliký hlad, lidé mřeli, i dobytek hynul hladem.

A byl tehdyž v jednom církví mladý cír, a jak obyčejně se děje, že mladý lne ke mladému, tak ani on nikoho netrpěl kolem sebe v radě, v úřadě, ni u vojska, než samý toliko mladý lid; a jakož mladí nezralí rozumové radili, tak i nezralá byla jejich rada. Vidouce všude bídu velikou, poradili cíři, aby dal všecky staré lidi utopiti, aby prý mladým nejedli darmo chleba. I pohrozil cír po jich radě každému pokutou smrti, kdo by starého člověka přechovával. Tu

rozešli se biřicové po vší zemi, všude prohlašujíce vůli císařskou, a kde kterého starce vyslídili, utopili ho bez milosti.

I byli v jednom městě tři bratří a měli otce stařičkého; avšak nevydali ho na smrt, nýbrž ukryli ho doma v komoře pod podlahou. I seděl tam stařec několik měsícův, a synové mu přinášeli, co měli.

Minula zima, a přišlo jaro, čas sije, ale nikdež ani zrnka nebylo k zasetí; něco se spotřebovalo, něco zhynulo v zemi. I přišli ti tři synové k otci o radu, co dělat? „Strhejte, děti, starou střechu se stavení, došky vymlaťte a výmlatky zasejte.“ — Synové tak učinili, a Pán Bůh dal štěstí: za týden zazelenalo se oseňčko jako routa; za měsíc, za dva stálo obilí jako les, a byla směs obilí všelikého: žito, pšenice, ječmen a j.

Všickni lidé se tomu divili, a pověst o tom roznesla se po vší zemi, až i k samému cáři se dostala. I poručil cář, aby ti tři bratří před ním se postavili. Bratří velmi se toho ulekli. „Teď,“ prý, „bude s námi zle!“ a šli zase k otci. „Táto, poraď, co dělat.“ — „Jen jděte, děti, ať bude, co bude, a cáři pouhou pravdu povězte.“ Když tam přišli, cář hněvivě se tázal, proč schovávají obilí, kdežto byl takový hlad, že mnoho lidí pomřelo hladem? Bratří všecko pověděli, co a jak bylo, od počátku až do konce: „a nyní, nejmilostivější cáři, nalož s námi, jak chceš!“

Tu čelo cářovo se vyjasnilo, i poručil, aby bez meškání před něj otce stařčka přivedli; a pak jej posadil sobě po boku podle trůnu svého i poslouchal rady jeho až do smrti a jeho synům odměnil hojně.

Karel Jar. Erben.

4. Boj ptáků o život.

Nikdo ani neuvěří, jak četné ptáci mají nepřátele. Již v hnizdě je morívají drobní čmelové, útlá brčka jim okusujíce, a krvelační čmelíci bolestně je štípajíce; cizopasnými těmi členovci trpí i písklata i ptáci dospělí zvláště v kleci. Do hnizd i mravenci se vkrádají a slabounká písklata nezřídka do smrti uštípou; z hnizd je hadi a myši odnášejí, tuhýk masojídek je popadá, buď aby jimi hlad zahnal, buď je jako broučky krutě na trní nabodal. Mladým i starým ptákům ukládají o život lstitvá kočka i větší ptáci draví, již chudáky z nadláni ostrými spáry uchvacují a trhají. Avšak takto ubývá do roka z velikého zástupu ptactva přece jen počet poměrně nepatrný, ohromné množství však jich hyne jednak špatným počasím, jednak i rukou lidskon.

Nepohoda hubi nesčetná hejna ptáků, jmenovitě na výročních cestách jejich; bouře a vichry zachívají slabá ptáčata nad rozvlněným

mořem a unášejí je daleko od ustanovené dráhy, ba nezřídka je přímo u žádoucího břehu do moře srážejí a metají. Kolik křepelek na daleké 15 cestě rok jak rok zahyne! Ba, když zemljení poutníci k nám zase šťastně se navrátili, menší hmyzožravci stávají se obětí jarních plískanic a mrazů, ježto jim nejen za studených dnův a nocí údy mrznou, nýbrž i všechn hmyz, jediná jejich potrava, mře a hyne, tak že jest jin krutým hladem mríti. Jinovatka a náledí, zvláště venku na poli, 20 činí pojednou smutný konec veselému životu našich ptáků stálých i stěhovavých.

A kolik ubohých opeřenců lidé často svévolně pochyťují a pobijí! V severní Italii a v jižní Francii mladí i starí, chudí i bohatí jin léčky strojí. Necitelní lidé nešetří tam ani užitečných vlaštovic, nýbrž 25 na tisíce jich pojídají. Ale ani u nás ptákům mnohdy nevede se lépe; břichopasové za zvláštní lahůdku pokládají skřivany, drozdy a hlavně kvíčaly; ptáčníci lapají zase samečky, dobré zpěváky; nezvedení kluci jin ze svéhole vybírají mládala a vajíčka; neobratní střelci rádi si zaměřují i na nevinného ptáčka, jen aby bez kořisti domů se 30 nevraceli; sekáči ničí a šlapon koroptvím a skřivaním hnizda; rolník v potu tváří chléb vezdejší sobě vydělávaje, odklízí s polí i sebe menší krovisko, aby získal místa na osení; lesníci porážejí staré stromy, v jichž korunách nebo kmenech četní ptáci mají hnizda, a vysekávají hustý podrost lesní, útočiště pěvců pokrovních. Život ptačí má tedy 35 své radosti i žalosti. Poletuje ve volném vzdachu jarním a vyhřívaje se v teplounekých paprscích slunečných, pták jásá a šveholí, jako by o radost, štěstí a blaho své rozděliti se chtěl s celým světem. A zase kolik různých nebezpečenství, kolik těžkých svízelův a nehod náhle nebo zvolna maří útlý jeho život!

Kromě přečetných chorob bývá ptákům nebezpečno i výroční pelichání přes to, že pravidelně se opakuje, a že tu peří způsobem docela přirozeným za nové se vyměňuje. Buď za parného léta, buď až na podzim, ale z pravidla pokaždé, když ptáci přestávají na hnizdě seděti, vypadlává jin staré peří, porušeno byvší hlavně prachem a 40 vlnkem, a nové jin počíná vyrůstat. Na ptácích zajatých pozorujeme dobré, kterak jsou mrzuti a chorobni, že nezpívají ani po kleci nehopkují; venku si zase vyhledávají bezpečných skrýší, aby jich nikdo po tu dobu z klidu nevyrušoval. Skoro všem letky a ocasní péra rýdovací zvolna vypadávají a také znenáhla znova narůstají. Divoké 45 kačmy a husy pozbývají všeho peří rázem a najednou mají tělo všecko holé, tak že dlouho létat nemohou. Některým ptákům při prvním pelichání se obnovuje jen jemný prach, letky a péra rýdovací teprve při pelichání druhém; aby se jim brky vyměnily všecky, na

55 to jim třeba až i několika let. A tato-li výměna peří vázne chorobou nebo stářím a slabostí, bývá často příčinou, že pták zakrmí, zůstane mrzákem nebo dokonce bolestně zahyne. Jest však ptákům nezbytnou potřebou, aby jim peří ob čas vypelichalo; tělo jejich okřeje, neboť má novou a lepší ochranu proti nepohodám, ptáci mohou lépe a 60 rychleji létat, a nové peří mívá pěknější baryvy a ohnivější lesk. Zdaž nám pelichání toto neuvádí na pamět prastarou pověst o ptáku olmiváčku, z popelu vítězně vyletěvším?

Frant. Bayer.

5. Dary přírody.

1. Synu, pohled k výši nebe,
sklop své oči k země báni,
pohruž oko vnitřní v sebe
a pak klekni v děkování!

2. Příroda, ta mocná paní,
příroda, ta máti milá,
při svých darů rozdávání
vše mateřsky obmyslila:

3. Nebi dala hvězdy jasné,
země dala kvítí stkvostné,
moři dala perly krásné —
tobě dala srdce ctnostné.

Boleslav Jablonský.

6. Mumie a rakve egyptské.

Starí Egypťané pochovávali mrtvoly teprve 72. den. To při velikém horku jen tím bylo možno, že mrtvoly byly balsamovány, aby netlely. Mrtvoly takové nazývají se mumie. Balsamovalo se na způsob rozličný dle toho, užilo-li se k tomu látek dražších nebo lacnějších. Tak byly některé mrtvoly balsamovány látkami tříselnými a balsamovými a napuštěny směsí vonné pryskyřice a asfaltu; jiné byly připravovány látkami solnatými a podobně napouštěny pryskyřicí nebo asfaltem; nejjednodušší způsob balsamovati byl, že mrtvola byla připravena solmi a pak usušena. Z egyptských mumií, které se zachovaly v skalnatých hrobkách, přemnogné přivezeny byly do Evropy, kde se v museích chovají. I museum pražské má několik takových mumií staroegyptských.

Mimo těla lidská starí Egypťané balsamovali též mrtvoly zvířat posvátných.

15 S rakvemi děl se v Egyptě veliký přepych; kdo mohl, koupil si sám poslední lůžko, nezůstavuje starosti té příbuzným. Boháči měli obyčejně dvě i více rakví. Rakve první, nejmenší, někdy z lepenky zhotovená a sádrou natřená, přiléhala těsně k tělu lidskému

a byla obyčejně popsána hieroglyfy. Vložena byla s mumií do rukve druhé, dřevěné, která byla též podobna tělu lidskému. Tato rukve vložena byla do třetí rukve, dřevěné, která se podobala truhle; ta byla konečně vložena do rukve kamenné. Nejdrahocennější rukve staroegyptskou chová museum londýnské; jest z průhledného alabastru, zdělí tří metrů, přestavnostná a velice ozdobná.

J. Vaclava.

7. Dělení práce.

Velmi laciná věc jest jehla, špendlík, sirká, pero, tužka, malý obrázek. Snad vám některému již připadlo na mysl, čím jest, že jsou ty věci tak laciné, vždyť dá každá dost práce.

První příčina jest, že se zhotovali v továrně ve velikém množství. Avšak ta není příčina jediná.

Kdyby v továrně špendlíkové každý dělník zhotoval celý špendlík od „hlavy do paty“, vyrobil by i nejdovednější za den jen asi sto špendlíkův. I nevydělával by si ani tolik, aby mohl být živ. Měl-li by si však tolik vydělati, nezbývalo by než cenu špendlíků velice zvýšiti. Ale v továrně dělí se práce špendlíkářská mezi rozličné dělníky. První vytahuje mosazný drát, aby se stal pevnějším, druhý jej narovnává, třetí strojem nařezuje za hodinu 30 až do 50 tisíc drátků, čtvrtý drátky přistřuje na jednom konci, pátý přibrušuje konce druhé pro hlavičky, šestý na jiném stroji vine drát v dutou závitnici na hlavičky špendlíkové, sedmý rozesekává závitnici na příhodné kousky, a navinul-li šestý za hodinu závitnice na 36.000 hlaviček, rozseká ji sedmý za týž čas pro tolikéž špendlíkův, osmý nahřívá hlavičky, aby změkly, devátý je naráží bicím strojem na špendlíky, desátý hází hotové špendlíky do vroucí kapaliny kyselé, aby se očistily, jedenáctý pak do sudu, jenž se otřel, aby se otřely a tak vyleštily. Jiným dělníkům zbyvá ještě špendlíky vypírat a osušovat, opatřovat žluté vrstvou cínovou, aby zbělely, opětně je vypírat a vysušovat, skládati a propichovat papír a konečně tam vsazovat špendlíky hotové. Takto vyrábí se za den přes 50.000 špendlíkův, na každého dělníka připadá přes tři tisíce kusů, tedy aspoň třicetkrát tolik, než kdyby dělal celý špendlík sám.

Podobně se má věc s páry ocelovými. Dříve lidé psávali u nás brky husími, od čehož i ocelovým pisátkům zůstalo jméno „pero“. Potom robili pera ze želvoviny, rohoviny a p., ano i ze skla. Vynálezcem per ocelových jest učitel Bürgers v Královi pruském a psal párem tím již r. 1808. Z počátku nechtěli věřiti lidé, že se může párem ocelovým psati. Říkali, že se jimi pokazí ruka, že bude písma

neúhledné. Nejvíce per ocelových vyrábí se v Anglii, ve Francii, Němečích a Rakousku. Nelze si ani představiti, do kolika ruk přijde 35 péro, nežli jest způsobilé psáti. V továrně řezají tenký plech ocelový na úzké proužky, zahřívají jej v žáru, aby ocel zmékla a snáze se mohla sdělávat. Ochlazená ocel se hladí a válcí srovnává. Dělník strojem dělí ocel na proužky. Jiný z nich dělá plíšky zvící péra; jiný v nich probíjí dírky, pak opět se rozpaluje, a razí do nich ozloby a písmena. 40 Vše se děje tak rychle, že za den kolik tisíc per projde rukama těchto dělníků. Teprve když se vyrazí firma na plíšku, ohýbá se válcovitě a opět se rozpaluje, aby v chladné vodě neb v oleji se „utvrdil“. Konečně se péra brousí; na broušení záleží, jaké pero jest. Potom se pera rozřezují zvláštními přístroji a hotova jsouce se roz- 45 dělují do škatulek. Péra pokražená se házejí do beden na opětné roztavení. Aby pera nerezavěla, potahuje se šelakem nebo jiným kovem nerezavějícím. Perá barvená obyčejně rezavějí.

Kdyby dělník dělal pero celé, potřeboval by na výrobu celého dne, a výrobek jeho by nebyl ani tak vkusný ani tak dobrý, a byl 50 by drahý. Dělením práce se stává, že jsou pera ocelová tak laciná.

Podobně se vyrábějí cvočky. Kovář dosti zručný jich více nevykove než do tří set, cvočkář pak do 2500. V továrnách jedni dráty vytahují, druzí je krájejí, třetí ostří, a jiní opatřují hlavičkami. Čtyři lidé vyrábí denně 20.000 cvočků.

55 V továrně na sirky každá sirka prochází kolika rukami, a proto jsou sirky tak laciné.

Ve Švýcarsku zhotovují se v továrnách hodinky tím způsobem, že v jedné továrně vyrábějí kolečka, v druhé je skládají a ve třetí je opatřují číselníkem a pouzdry.

60 Dělník konající práci jedinou nabývá zručnosti úžasné. Chlapec probíjející ouška jehel na požádanou probije vlas strojem svým a druhý konec provléká dírkou učiněnou, a to vše s rychlosí, jakoby střelil.

Ceho užíváme, to vyrábíme rukou. Jest vůl Boží, abyhom my 65 lidé žili jako bratří, druh druhu prospívajíce; proto si važme i nejprostšího dělníka, neboť jistě o něčem pracoval, co nás těší nebo nám přináší užitek.

Jar. Klíka.

8. Lesní cestička.

1. Cestička jest můstek bílý, s polí klenut do lesů, koho vidím chodit po ní, jako když jde do plesu!	2. Chodí po ní velečí páni, jelen s laňkou po boku, a ty srnky baletnice s kůzlaty vždy do skoku.

3. Chodí zajíc, uchem, tváří
v komika se přitvoří,
a veverka neposeda,
ta se po něm pitvoří.

4. Chodí větřík, zahvízdá si,
na patách se otočí,
a když tam jde srdce moje,
jako pták si poskočí.

Vítězslav Hálek.

9. Farao.

Egyptský král sluje v bibli Farao; slovo to znamená veliký dům; na místě vlády jmeneuje se její sídlo, as jako nyní vláda turecká sluje Vysokou Portou, že sídlí v domě s vysokou branou. V řeči egyptské slovem tím neoznačovala se nikdy osoba králova, nýbrž vláda.

Obyčejný název nebo titul krále egyptského byl Sa Ra, to jest syn slunce.

Zákonodárci staroegyptští znali dobře slabosti lidské; věděli, jak veliká pokušení přistupují k velnožání tohoto světa, jaká nebezpečenství hrozí jím od pochlebníkův a lidí sobeckých; proto postarali se, aby zákonem bylo ustanoven, jak syna královského vychovali a jak králi žít; bylo mu zevrubaň předepsáno, jak se má chovati, a všecken život králův byl vázán a spořádán předpisy nezvratnými.

Hned když ráno slunce vyšlo, odebral se úředník ustanovený z mužů hvězdářství znalých oznamít králi, že noc minula, a že země volá pána svého. Král neprodleně vstal, odebral se do pracovny, kde již čekal tajemník jeho. Potom přečítal s radami došlé žádosti, stížnosti, zprávy a výkazy, zkoumal rozsudky soudei učiněné, nařizoval prosby vyslyšeti neb odmíti, stížnostem dosti činiti, rozsudky potvrzovati, milost zločincům udíleti — a teprve když všecko vyřídil, propustil rádce a šel pozdravit manželky a obejmout dítěk.

Potom se vykoupal a s rodinou posnídal. Snídaní bylo skrovné: mléko, pšeničné pečivo a fíky.

Dostaviv se pak zase hlásný, volal krále k službě boží; král slavnostně jsa oblečen před kněžími, dvořanstvem a velikým clavem obecenstva, z něhož každý měl přístup, vyléval ze zlatého koflíku víno v obět bohu svému a kouřem kadidlovým mu vzdával poctu. Potom nejvyšší kněz ujal se slova; vzývaje boha pravil, že syn slunce (král) přichází, aby se mu pokořil; i chválí jej, jak výborným byl synem, jak poslouchal rodiče, jak laskavým jest otcem, jak spravedlivým panovníkem a jak cílice zemskému dobru. „A je-li kde v říši kdo, jemuž bylo ukřivděno, tím není vinen král, nýbrž my, rádce jeho“, vedl svou kněz dále, „a protož krále viny zbav a na nás jako

na však žalovati nebylo možno, ten byl souzen až po smrti, nepomstil-li se národ nad ním za živa, jako se stalo r. 572. před Kr., kdy byl od lidu rozkaceného na ulici uškrcen král Nahabrah, jenž slul Řekum Apries, v bibli pak jmenuje se Hofera.

Jan Vařena.

10. Vrabec a sysel.

Vrabec vida sysla, jak pilně na zimu obilím se zásobuje pravil: „Hanba, syslíku, že hospodáře o tolik obilí okrádáš! Styď se!“

„Aj, aj, počestný mravokárce“, odvětil sysel, „kdo pak v létě na poli pšenku vyzobává z klasů, sotva že počíná zráti? Kdo pak ječmen a oves na poli vylupuje? A kdo v zimě v stodolách krade? Jen zámetej hezky před vlastním domem a bud' dříve sám poctivcem, než před domem cizím městi a jiného z nepoctivosti obviňovati budeš.“

A vrabčík zastyděv se odletěl.

J. K. Hraše.

11. Pšenice.

1. Kráčí rolník polem,
pšenku rozesívá,
zrní hází k zemi,
k nebesům se dívá.
2. „Žehnej, Pane Bože,
zlaté mojí pšenice,
chraň mi ji, až k sobě“
sezvui na ni žence.
3. Pšeničko má zlatá,
nechat Bůh tě množí,
ať nám tebou roste
převzácný dar Boží.
4. Ve zlatém ať klase
vyzrává chléb bílý,
tisícům ať skýtá
potravy a sily.
5. Z polička tu mého
rozejdeš se světem,
matka z tebe zpraví
vánočku svým dětem.
6. V paláci se zastkvíš
na stříbrně a zlatě,
hody z tebe budou
ve chudičké chatě.
7. Ba i pro svůj oltář
Bůh si zvolí tebe,
chovati nám budeš
Pána nebes, země.“ —
8. Stane rolník, smeká,
sivou hlavu sklání:
s kostela zní zvonek
na pozdvihovalní.

Vladimír Šťastný.

12. Planá hruška.

Nad úvalem stála mohutná hruška planá. Přišel hospodář a pravil: „Nač ta hruška tady stojí? Užitku z ní nemám žádného. Dám ji vyvrátit, bude z ní aspoň dříví.“

Druhého dne přišli dělníci, hrušku vyvrátili a sdělali na dříví.

Nastalo jaro, a s ním přívaly. S pole na svahu voda do úvalu se řinula a, že stráň byla rozryta, voda odnášela hlínou do úvozu a učinila výmol až do samého pole. Přišel hospodář a spatřiv to, zvolal všecek strnulý: „Nenadál jsem se, že hruška byla ochránkyní mého pole.“

Bylo léto, nastaly žně. Časně z rána přišel sekáč a sekly žito. Najednou se zastavil, polhlédl v stranu, kde hruška stávala, a pravil: „Kam pak se odtud poděl ptáci? Jindy mi tak lzezně ku práci prozpěvovali, nyní je tu pusto. Škoda hrušky!“

Blízilo se poledne; slunce pražilo, a se sekáče se řinul pot. Přišla děvečka a přinesla mu oběd. Sekáč usadil se na mez pravil: „Škoda hrušky; jiná léta obědval jsem a odpočíval v jejím stínu. Teď není před palčivými paprsky kam se utéci, a voda ve džbáně na výsluní hned zteplí!“

Nastala zima, a napadlo sněhu; vítr zavál cesty, úvozy i úval. Celedí vezl na pole hnůj. Tu kůň se mu zabořil do sněhu, i bylo mu jej vypřáhlouti a z úvalu odvěsti. Oddychuje si po práci namáhavé pravil: „Škoda hrušky; dokud tu stála, bylo znáti, kde úval se počiná!“

Večer děvečky zasedly kolem stolu a draly peří. „Škoda hrušky!“ připomenula babička; „jindy jsme mívaly derouce hniliček až do vánoc; teď nemáme nic.“

Slyše to hospodář pravil: „Kdo by si pomyslil, že takový strom tolik dává užitku! Jakmile Pán Bůh jaro dá, zasadím tam jiný.“

„Raději hned dva,“ ozval se dědeček, „neboť kdyby se zasadil jeden na též místo, nedařil by se.“

V. Kredha.

13. Úcta k umělců.

Velcí a moudří mužové vážívají si slavných učencův a umělcův.

Císař Karel V. vyhnul se na cestě malíři Tizianovi; a když jednou malíři tomu štětec z ruky vypadl, Karel sám sehnul se zdvihl jej.

Tizian hleděl s ustrnutím na ochotného vladaře, ale Karel odpověděl: „Vy zajisté zasluhujete, aby vám císař posloužil.“

Fr. V. Kodym.

14. Dvě lípy.

1. Pod lípou v údolí veselo bývá;
hoši jak sokoli, dívky — květ růží,
babičky s dědoušky, ženy a muži,

celičké okolí večer tam dlívá
pod lipou v hovoru, mladý svět zpívá,
ba někdy, tak jako dnes,
dudáček usedne kdes,
zahrá — i zavíří tanec a ples.

2. Pod lipou na vršku hřbitůvek prostý;
hoši jak sokoli, dívky — květ růží,
babičky s dědoušky, ženy a muži,
všickni tam z okolí jsou na něm hosty,
pod lipou každý má ukryté stkvosty;
ba někdy, v loučení čas,
zvonku tam těší je hlas,
všickni že pod lipou sejdou se zas.

Eliška Krásnohorská.

15. Obelisky.

V Egyptě zachovaly se velikolepé zbytky umění stavitelského, kamennického a sochařského, jímž podněs se podivujeme.

K stavbám a pracím kamennickým měli starí Egypťané po ruce material výborný; vápence, pískovce, a žuly bylo hojně, a také uněli kámen výborně zpracovati. Jak schopni byli kamennici egyptští, svědčí jejich díla veliká, vznešená a ustanovená, aby potrvala mnoho tisíc let.

Obelisky jsou čtverhranné sloupy, jež do výšky poněkud se úží a v malou pyramidu vybíhají. Postavovaly se na kostky, jež byly o něco širší než dolní část obelisková. Každý větší obelisk jest z červené žuly, která se lámala u města Sunu, od Řeků Syene zvaného, a dle toho syenit neboli syenec se jmenuje.

Obelisky stávaly vždy dva a dva před vchodem do chrámův a paláců. Římští císařové se zálibou dopravovali je z Egypta do Říma, za ozdobu je tam postavujíce. Již první císař římský Augustus přepravil do Říma tři obelisky. Nyní jich tam stojí třináct.

Obelisky jsou na všech čtyřech stranách hladce vyleštěny a hieroglyfy popsány. Písmem tím označuje se, který král palác vy stavěl, kterému bolnu jest chrám zasvěcen, nebo jest na obelisku vyobrazeno, kterak král bohu obětuje a j.

Obelisky jsou obyčejně 15—30 m výší, některé však jsou také větší. Mají pak do sebe tu zvláštnost, že jsou všechny monolithy, to jest z kamene jednoho, nikoli pak z několika kusů nastavovány.

Nejvyšší známý obelisk byl za císaře Konstantina II. z Egypta dopraven do Říma a tu postaven v círku. V pátém století po Kr.²⁵ byl od barbarů povalen a na tré přeražen; takto ležel pokryt ssutinami až do r. 1588., kdy jej za papeže Sixta V. Domenico Fontana opět postavil. Stojí teď na náměstí před chrámem sv. Jana Lateránského, jest 51 m zvýši a váží přes 7.000 m. centův. Uvažme dobré, co výška tato znamená, u nás jsou věže tak vysoké. Co práce³⁰ stalo kámen tak ohromný ze skály ulomiti, a když jej upravovali a leštili, několikrát obrátiti, konečně jej vzprímiti a na podstavec postaviti! Jak veliký byl vor, aby unesl 7.000 m. centův.

I za věku našeho s libostí se převážejí ohromné ty památníky do Evropy a postavují se tu na ozdobu v hlavních městech. Tak³⁵ stojí na náměstí Svornosti v Paříži obelisk, který daroval Achmed Ali paša vládě francouzské z vděčnosti za dobré služby. R. 1831. vyplula loď do Egypta pro dar tento; ale doprava obrovského kamene tak veliké měla nesnáze, že loď teprve v srpnu r. 1833. s drahocenným darem se vrátila. Ohromný sloup postaven byl r. 1836.; útraty⁴⁰ za dovoz a postavení činily 2 miliony frankův. Obelisk tento váží okolo 3.000 m. centův a jest přes 20 m vysoký. Hieroglyfů na všech stranách jest asi 1.600.

Zajímavé jsou dějiny dvou obelisků, jež se nazývaly „jehlami Kleopatřinými“ a do nedávna byly v Alexandrii, jeden leže, druhý⁴⁵ stojí. Původně stály v Heliopoli, kteréž město slulo egyptsky Anu, před chrámem boha slunce a postaveny byly od krále Thothmesa III. asi r. 1860. před Kr.

Egyptská královna Kleopatra dala obelisky s místa, kde po 1.800 let stály, dopraviti do Alexandrie, hodlajíc je postaviti před palácem a chrámeum, jejž stavěla ke cti zbožňovanému Caesarovu. Ze pak náhle zemřela, budova nebyla dokončena. Císař Oktavian stavěl dále, a za něho byla jedna z jehel Kleopatřiných postavena. Za Tiberia, nástupce Oktavianova, byl chrám sice dostavěn, ale druhá jehla Kleopatřina zůstala ležeti. A tak ležela až do nedávných dob,⁵⁵ kdy ji týž Mehmed Ali daroval vládě anglické. Ale teprve r. 1862. pokusili se Angličané dopraviti balvan 21·6 m dlouhý do vlasti své. Pokus však se nedaril; teprve 21. ledna r. 1878. přivežena byla jehla Kleopatřina do Londýna, kde potom byla postavena.

Jiná stojící jehla Kleopatřina byla darována místokrálem egyptským Spojeným obcím severoamerickým. Byla v pouzdru ze silných trámů zadělána, opatrнě povalena a na loď naložena.

Dne 12. června r. 1880. vyplul parník s jehlou Kleopatřinou z Alexandrie a přistál v Novém Yorku dne 20. července r. 1880. Z par-

níku byla jehla složena a dopravena do ústředního parku, kdež byl obelisk dne 22. ledna r. 1881. slavnostním způsobem odevzdán starostovi města Nového Yorku.

J. Vaclava.

46. Smrt a pohřeb ptáče.

Přese všecken život klopotný ptáci dožijí se věku dlosti dlouhého; jsou živí déle a při tom veseleji než leckterý živočich jiný. Věk ptáků se téměř srovnává s jejich velikostí. Kanárek byv zajat a pečlivě ošetřován, žije dvacet, patnáct let i déle, orli se dožijí věku delšího sta let, a papoušci přežijí i kolik pokolení lidských. Nemoci jsou u ptáků velmi řídké, ba vzácné; slabší ptáci hynou smrtí násilnou ve drápech, v zobáku ptáků silnějších, a tito zase vysílením a slabostí. Oblíbív si nejen pěvec zajaté, nýbrž i veškeré ptaectvo polní člověk s upřímnou účastí sleduje život jeho, a když poslední chvílka ptákova se přiblíží, i s ním soustrast cítí. Nevím, doveleli kdo bez lítosti patřiti na umírající ptáče v kleci, jež mu libezným zpěvem tolik chvilek utěšených způsobilo. Děti plakávají nad mrtvým kanárkem a na nejpřeknějším místě v zahradě, v houštině jej pochovají. Ale i příroda sama stará se o slušný pohřeb opeřeným dětem svým odešedším tam, odkud není návratu.

Ptáče vesele vzdutchem poletují, zabito jest ranou z prušky svévolného střelce; spadne dolů do kroví, kde ho lovec nevyslídí, a za krátko jest prachem a svadlým listím všecko pokryto. Odpočívá tu, a samička žalostně lkajíc hledá druhu svého. Podivno, že tak zřídka spatřujeme venku v přírodě mrtvoly ptáčí, kromě druhů větších, statnějších. Zdá se, jako by zmizely, jako by přírodou samou byly pohřbeny. A vskutku jest tomu tak. Sotvaže ptáče na siré zemi skonalo, scházejí se znenáhla kolem něho hrobaři, aby je pochovali. Za krátko se na něm hemží plno broučků hrobaříků, mršníků, drabčíků, buď aby na něm se pásli, neb aby vajíčka svá na ně snesli. Zvláště hrobařici černí, žlutými pruhy zdobení, slezou se v noci u mrtvého těla, dobře si je i půdu, na níž spočívá, prohlédnu a se všechn stran pod ním zemi obratnými nožičkami vyhrabávati počnou. Záhy objeví se kolem ptáče vysoký násep kypré země, a tělo klesá vlastní do hloubky a hloubky; konečně je i zemí zahrabenou, tak že jen nízký rov ukazuje, kde ptáka pochovali. Po té za krátko samičky hrobaříků se navrátí, zalezou pod zemí, snesou tam na pohřbenou mrtvou svá vajíčka — a teď víme, proč brouci s takovou ná nahou zdechliny zahrabují. Nahoře by jim do nich nanesli vaříček i jiní hmyzové, jejichž larvy by mladým hrobaříkům potravy

ubírali. Tito však i pod zemí mohou se dobře vyvijeti i nakrmiti do syta.

Když pak druhého dne slunce zase nad obzorem se objeví, a teplé paprsky jeho houštinami pronikají, svítí již na opuštěný růvek ptačí. Z blízké břízy ozývá se zpěv kosův, ve vrcholu borovice mu přizvukuje konopka, z houštiny slyšetí jest volající žožulku, a v blízkém sadě hvízdá žluva; znenáhlá ozývají se četnější a zvučnější hlasové různých ptáčat, a libezný zpěv jejich jest i pohrobním sborem zahynulému ptáčeti; nemohou ovšem za to, že jest to sbor poněkud veselý — vždyť švitořiví opeřenci naši snad ani smutní býti nedovedou.

Frant. Bayer.

17. Návrat z boje.

1. Bubny víří, hudba hřimá, každý s touhou spěje ven, neboť dnešek plný slávy vítězům jest zasvěcen.
2. Z boje již se navracejí, plni blaha, nadšení — teď zas v míru zkvetat bude práce, věda, umění.
3. Prapory se vzduchem chvějí, na nich věnce, pestrý květ — „Vítejte nám!“ ... slyš ten jásot z tisících úst tam znět!
4. Cesty všude plné kvítí, na rtech plesy, v oku smích; bubny víří, dál se berou řady vojů vítězných.
5. Tajto stará žena stojí tichá prostřed radosti, nedočkavě v řady hledí s touhou, hned zas s úzkostí.
6. Jediného syna měla, svoji v stáří podporu, ten však spěchal v boj posvátný hájit svého praporu.
7. Ó jak teď se v nejistotě chvěje dobrá stařena, vždyť ví, že již k spásě vlasti válka šťastně skončena.
8. Marně čeká — hle, tu spatří mniché známé tváři zas — trudnou zprávu zvestuje jí útrpný a známý hlas:
9. „Stařenko, váš syn tam v dali v chladném hrobě tiše spí, raněn klesl, klestě cestu zbraní svou nám k vítězství.
10. Umíráje pravil tiše: „Matičku, ach, dobrou mám — reče jí, by neplakala, pro vlast rád že umírám!“ —
11. Srdce svírá bolest krutá, slza kane po lici, jediná snad lká a pláče mezi těmi tisíci.
12. Avšak vnitřní hlas jí praví: „Ztiš své srdce sevřené — nejdražší svůj poklad dala's v obět vlasti milené! . . .“

Ant. Kosina.

18. Tažné ptactvo.

Podzim se blíží, dny jsou miliavé a krátí se; ráno a večer bývá chladno; listí na stromech žloutne, rudne, opadává, příroda se obléká všecka v roucho smuteční.

V ten čas tajemný chvat a šust slyšeti jest v mytinách, olších, vrboví, v sadě i na poli. Veliké věci patrně se chystají v světě ptačím. Špačkové jsouce rozčleni tlukou křídly, vklouznou a zase vyskakují z budky a vyrážejí po břichomluvecku ze sebe „špet, špet!“

Kde čáporové hojně se hnizdí, sletují se, jako by si byli řekli, z blízka i z daleka na určitém místě na sněmy, aby přehlíželi své řady a zkoušeli své síly.

Zamyšleny stojí v tlupách na bahně nebo na holých větvích dubových, na hrázi volavky. O čem asi sní? O krajinách-li sluněných, do kterých se právě chystají, či o nebezpečenství, jež jim hrozí na cestě?

Mladý dorost původu letošního si vede hlnčenji; mladí slavíci kmitnou se v kroví, drozdi zvučně cvrlikají, a divocí holubi se slétají v podvečer na pokraji lesů jehličnatých.

Divný šum se rozléhá později v rákosí větších rybníků. Špačkové, kteří po různou v městech hnizdili, opouštějí útulné budky a slétají se ve větších společnostech s čejkami na lukách. Společnost čím dále tím četnější zapadá jako mrak na noc do rákosí, aby tam přenocovala.

Podobně vedou si vlaštovyky. Udiveni slýcháme někdy tou dobou, kterak zástupy jejich štěbetají a křicí; vystřelíme-li pak na ně, vznášeji se jako mrak do povětrí.

Již zase usedají a hlučně štěbetajíce, něco si vypravují. Kdo rozumí jejich řeči?

Už více podzimu přibývá, tím přípravy jsou patrnější.

Mnohdy nelze ani říci, zdali ptáci již odletují. Zdá se nám, že vidáme pořád tytéž ptáky; zatím jsou to však ptáci, kteří k nám přibyli od severu, kdežto ptáci naši odtáhli již na jih.

Nejprve zmizela kukačka, žluna, rorýs; za těmi následují tuhýci, rákosníci, dudkové, křepelky, sluky, a věrnými nám zůstávají jen stálí ptáci.

Mnohých ptáků tažných ani nevidíme; táhnou jen v noci a vysoko v povětrí jako sovy, tuhýci, drozdi, pěnice, ptáci balení a vodní. Za dne táhnou sýkory, skřivani, vlaštovyky, pěnkavy a dravci denní. Jiní střídalé ve dne i v noci, jako čápi, konipasi, volavky,

rackové; pod večer v říjnu v některých krajinách hlasité kýhání se ozývá. Aj, tu ve velikém oblouku husy divoké letí, mimo tali ostrá-⁴⁰ žitě se skrývajíce.

Ob čas nebo za nepohody ptáci unavení padnou na rybník nebo na les, aby si odpočinuli. Táhnou buď v nesrovnvaných hejnech nebo se seřadují v pravidelných řadách klínovitých a táhnou nej-⁴⁵ raději proti větru.

Tak obyvatelstvo vzdůšné znenáhla se mění; místo skřivana vesele prozpěvujícího, slavíka klokoťajícího a volajících pěnkav krá-⁵⁰ kají teď na šedých nívách vrány, havrani a kavky, šustí hejna vrabčů, popiskují na ojíněných větvích sýkory, proklouzne samotářský střízlík, a nad zamrzajícím potokem sedí lhostejně host severní, pestrý lednáček.

Proč nás opustili lbezní pěvci a kam se poděli?

Nejprve připadne asi každému na mysl, že ptáčkové zvláště hmyzožraví nemají dostatek potravy a že cítí, kterak bude čím dále tím hůře. To však není příčina jediná; v době, kdy ptáci se chystají ⁵⁵ na odlet, nebývá o potravu zle; neboť plodliv a bobulí bývá po stromech a kříčkách dost, a mnozí ptáci živí se jimi na podzim.

Když táhnou, ptáci jsou vykrmeni, a v Itálii, kam většina táhne, jest to jejich neštěstím; neboť tam tisíce výtečných pěvců se pohubí a k jídlu upraví.

Hůře tiskne opeřence nepohoda, chladno a vlhko. Ptáček jest tvor velice útlý, dítko vzdachu, tepla a světla. Peří jest z řílké látky rohovité, která snadno navlhnuje v mokrém ovzduší podzimním, proto ptáci se ihned tetelí. Vlhko působí také, že jim přibývá váhy, a to jim překáží v letu.

S drobnými ptáčky bývá nejhůře; stěhuje se, poněvadž by zahnuli zimou a hladem. Ptáčkové nemohou zimy přespati v dutinách zemských jako sysel nebo jezevec. Zmírní-li se povětrnost v krajině některé na dobu delší, pták odvylká rád stěhování. Kos stěhuje se na zimu z krajin lesnatých; ale v Praze prodlí celý rok.⁷⁰ Také kajka obecná, známá nejjemnějším peřím, jest v pásmě ledovém ptácem tažným, v Baltickém moři přeletavým a stálým v moři Severním, kde má s dostatek potravy po celý rok.

Hlavní tah děje se za rovnodenní. Který pták se hnízdil a vy-⁷⁵ pelchal dříve, odlétá napřed. Kteří jednou za léto se hnízdí, odletují dříve nežli ti, kteří mají mladé dvakráte.

Ptáváme se, kam a kudy ptáci letí z krajin našich. Že létají obyčejně vysoko v povětrí a za noci, nedostihuji jich zrak lidský. Pročež lidé jindy o cestách jejich nevěděli ničeho. Teprve když

⁸⁰ byla hlavní stanoviště jejich poznána, kde se totiž hnízdí a kde přezimují v Evropě, v Asii a v Africe, poznány hlavní cesty a směry, jimiž pravidelně na podzim a z jara táhnou.

A co tu poznáno? že jedni se drží břehů mořských, jiní táhnou podél řek a, ač všickni k jihu se berou, že přece cesty značně od ⁸⁵ přímého směru se uchylují.

Za rovník ptáci naši se nestělují; přes to bývá cesta některých velmi daleká a vede přes moře a pouště. Některí ptáci, jako chřástal a slípka, cestují také pěšky.

Ptačtvu našemu překážejí na jihu hory alpské, pročež se jím ⁹⁰ někteří vyhýbají, táhnouce na západ nebo na východ. Kterým Alpy nepřekážejí, táhnou určitými směry, do Italie přes horu sv. Gottharda, poněvadž jest to cesta nejkratší.

Původně ptáci se asi nestěhovali; že pak rozširovali se dál a dále do krajin, kde v zimě nelze přebývat, stalo se stěhování zvykem, ⁹⁵ jež pokolení za pokolením dědí. Doma jsou ptáci jen tam, kde se hnízdí. Dráhy mají jednotliví druhotné dost ustálené.

Země středomořské, pak ostrovy Korsika, Sardinie, Majorka, Sicilie, Malta jsou nejoblíbenějšími místy ptactva tažného. Sardinie zove se v ten čas klecí kvíčal, tak četně se sem dostavují. Na kol ¹⁰⁰ mých stěnách Sierry Nevady v jižním Španělsku přezimují tisícové červenek, rehktů, pěnkav, drozdův, orlů, sokolův a sov. Mnozí však přeletují moře a ubírají se k Nilu, oživují stepi Kordofanské a zapaďají do vlasti kobylky stěhovavé.

Ptáci na cestách hynou buď jednotlivě nebo v zástupech, vysílením nebo nepohodou a bouří, nikoli však, že by letěli nevědomce kam; stává se však, že zvláště ptáci mladí zabloudí a dostanou se do krajin neznámých. Také u nás jest vídati v ten čas někdy hosti neobvyčejné buď ze severu, jako modřínu sibiřskou, nebo z východu, jako krásnou volavku stříbřitou, nebo i z jihu šoupálka zedního. Je-li ¹¹⁰ jim krajina jen poněkud vhod, usazují se v ní, jako v Čechách síří se z jižní Evropy zvonohlík.

V kraji palem a kří výdly zelených, pod oblohou modrou ptactvo tažné tráví čas zimní, u nás tak pošmourný a mrázivý. Snad zapomínají v hájích oranžových na šedivé lesy borové, v nichž ¹¹⁵ spatřili světlo světa? Ó nikoli, ptákům není tam tak volno jako doma, žádný tam se nelnízdí, nemá mladých ani nezpívá. Na jaře vše zase chystá se na cestu zpáteční. Příroda jižní by jim v létě arcí nevalně šla k duhu. Úpalem slunečným rostlinstvo na mnoze usychá, půda vyprahlne, a prameny zmizejí; hmyz a ohvypatelsvto vodní se ¹²⁰ buď ztratí pod zemi vyprahlou nebo hyne; ptáci mají i tam nedo-

statek potravy, ať se živí plodinami nebo požírají hmyz. Opět řadí se v klín jeřábi a volavky, opět shromažďují se v hejna čápy a křepelky, když odletěla přední stráže vlaštovka.

Potom již skřivan a kos vesele trlikuje, a celá karavana se vydá na cestu, aby nám zvěstovali jaro. 125

A podivnými cestami ubírají se, vedeni jsouce úžasnou pamětí místní. Přírodozpytců pozorují pečlivě cesty a zaznamenávají směr jejich na mapách. Také v Čechách pozor mají k těmto cestám, a známe již podrobně cesty aspoň známějších ptáků vodních a zemských. Bohužel že ze zpráv těch vysvítá, kterak ptactva ubývá, 120 neboť lomož a kouř továren, vysušování rybníků, kácení lesů nebo stromů v polích zapuzuje roztomilé ty tvory do krajů vzdálenějších. Ptáci, již se k nám vracejí, pamatuji si nejen krajинu a obec, nýbrž i dům a místo, kde loni sídlo měli. Tam vedou si po domácku, tam rozezvučí se opět zpěv jejich, jímž srdce naše ožveselují, neboť co prodlévali v cizině, hrálo jejich umlklo. Pokud na nás jest, nevyrušujme jich, přičiňujme se spíše, abychom jim pobyt u nás usnadnili a v krajině si jich uchovali. Jsou ptáci tažní většinou líbeznými pěvci a nejušlechtilejší částí Boží přírody.

Bohumil Bauše.

19. Přísloví o domovu a vlasti.

Všude dobře, doma nejlépe. — Není nad domov. — Při peci dobré věci. — Lepší doma krajíc chleba, než v cizině kráva celá. — Chval cizinu, ale zůstávej doma.

Otcovské zemi odumří, ale neodcházej. — Kde se kdo zrodí, tam se i hodí. — Kde jest peníz bit, tam nejvíce platí. — Svá vlast 5 každému nejmilejší, a mně má. — Každý pták chválí své hnázlo. — Proti své krvi bojuje, kdo svého národa nemiluje.

Kde krajan nemiloval krajana, má cizozemce za pána. — Živ buď vlasti, přátelům, vzdají čest tvým popelům. — U nás žiješ, našim bohům se modli. — Kde byt tvůj, tím i ty sluji. 10

20. Z cesty korunniho prince Rudolfa do zemi východních.

1.

Kolossy Memnonovy.

Jedeme koňmo asi půl hodiny napříč po rovině Thebské, než se ocitneme u nejbližšího pomníku. Jsou to světoznámé kolossy Memnonovy, dvě obrovské sochy krále Amenofa III., jenž žil o několik set

let dříve než Ramsovei. Oba ty kolosy sedí nyní uprostřed polí s obrácené k východu slunce a obličeje mají hrubě porouchané.

O jednom z nich, jehož polovice hořejší byla shozena a teprve za pozdních dob římských vrstvami kvádrovými doplněna, vypravovalo se, že při slunci východě zněl zvukem jásavým, když pak slunce zapadal, zvukem žalostným. Jest to zázračný Memnon, o němž Řekové a Římané vypravují. Z nápisů rozličných vychází nadě všecku pochybnost na jevo, že jeden z kolossů těch při slunci východě skutečně „zníval neboli zvučel“, a byl to koloss rozpoltěný. Opravena byvši přestala socha zvučeti, z čehož vysvítá, že pouze trhlina byla příčinou zvláštního toho úkazu. Kámen v noci silně ochlazený a rosou zvlažený rozezvučel se náhlým roztažením, jež vzniklo horkem, z čehož povstala pověst o Memnonovi, pocházejícím z Aithiopie, jenž matku Zoru, jakmile se objevila na blankytě, sladkým vítal zvukem.

Oba obrové jsonce od sebe vzdáleni 22 kroky, stáli kdysi před ohromným pylonem, jímž se vcházelo do chrámu. Sochy samy jsou $15\frac{1}{2}$ m výší a stojí na podstavcích čtyři metry vysokých. Rozměry těla jsou ohromné, noha jest více než tři metry zdélí, prostřední prst má více než metr délky. Že stojí v rovině o sobě, a to dosti daleko od rozličných chrámů, okolnost ta velikolepost obrazu zvyšuje. Když jest Nil nejvíce rozvodněn, voda dostupuje až roviny základné, nad niž se vypínají vrchy Libycké, a tehdy obě sochy stojí ve vodě. Přimysli si k tomu jasnou, překrásnou noc lunní, její bledou, měnící se září na vlnách jemně šumějících, temné, magicky osvětlené sochy kamenné jakoby se vznášely nad vodami — podobny jsouce příšerným přízrakům, — jen tak nabudeš pravého pojmu o čarodrném tom obraze.

Za kolosy Memnonovými jest pusté pole.

21. Hladová zeď na Petřině.

Za císaře Karla IV. byla jednoho roku v Čechách veliká něúroda, tak že hlad a mor povstaly v lidu. Lidé umírali hladem jako mouchy, a tak císař hrnul jsa lítostí nad bídou chudého lidu pražského, kázel stavěti novou zeď hradební od Hradčan přes vrch Petřín dolů k řece Vltavě, aby lidé při stavbě její nalezli práci a obživu. I hrnulo se z Prahy a z venkova tisíce lidí k stavbě nové zdi, která v několika měsících úplně byla vystavěna. Císař bral tak veliké účastenství ve stavbě této, že denně mezi pracující lid přicházel a vlastní rukou dělníkům chléb rozdával, rodinou svojí je

nazývaje. Tím bylo mnoho tisíc lidí od smrti hladem zachráněno,¹⁰ a proto té zdi od té doby „hladová“ neb i „chlebová“ říkali. Podnes táhne se zed' ta po hrázi Petřína až dolů k bráně Újezdecké, a zubatý svršek její prý rovněž připomíná, že byla jen z té příčiny stavěna, aby zuby pracovitého lidu měly co kousati.

Josef Svátek.

22. Král času.

Žili jednou v malé dědině dva vlastní bratři. Starší z nich byl veliký boháč, ale při tom zlý a bezbožný. Mladšímu na statečnost nebylo rovně v celé dědině, ale byl při tom tak chud, že neměl mnohdykrát ani on ani rodina co dát do úst. Jedenkráte když hladem nemohl již vydržet, šel k bohatému bratrovi a prosil ho za kousek chleba, ale se špatnou se potázal. „Ty taký a taký,“ obořil se naň bratr, „ještě abych takového lenocha choval!“ I ukázal mu dvěře.

Nebožák tak nemilosrdně odlbytý šel, nevěda kam se obrátit. Byl lačen, sotva vlekl nohy, a nemaje ani dostatečného oděvu, zimou se třásl. Boje se jít domů, šel do hory (do lesa). Našel tam pod¹⁰ hruškovou napadalé plánky, a jakkoli byly tak kyselé, že mu od nich zuby trnuly, byl rád, že je našel. Než pokrm ten nezahříval mu žaludku, zima jím třásala, a ostrý vítr dul horou. „Ach, kde se já nyní poději, hříšný člověk,“ naříkal si, „doma není chleba ani tepla, a bratr mě vyhnal.“ A tu mu připadlo na mysl, že slýchal, kterak na¹⁵ Skleněném vrchu na věky oheň hoří. „Půjdu tam,“ pomyslil si ubožák, „snad mi se dají zahráti, když už nic jiného člověk nemá.“ A šel.

Zdaleka viděl na Skleněném vrchu velikou vatru (olieň) a okolo vatry dvanácte mužů. Jak spatřil ty muže, strnul nevěda, co o nich souditi. „Čemu se báti,“ pomyslil si pak, „i tam Pán Bůh s tebou.“²⁰ Stoupal přímo k ohni. Přišed tam stanul, poklonil se a pozdraviv prosil jich: „Dobří lidé, smilujte se nadě mnou; jsem člověk chudobný, nikdo se o mne nestará, ani ohně nemám. Dovolte mi se při vašem ohni zahráti.“

Všickni se po něm ohléddli, a jeden pravil vážným hlasein:²⁵ „Synku, sedni mezi nás a zahřej se o některého z nás.“ Sedl mezi ně, ohříval se o ně; ale všickni mlčeli, i on se bál promluviti. Ale pozoroval, že si po řadě místo proměňují; tak obešli oheň dokola; a když zase každý na tom místě se octnul, kde seděli, když nebožák k ohni přišel, tu se zdvihl z prostřed vatry stařec se šedivou bradou³⁰ a hlavou plešivou a takto k chudobnému pravil: „Člověče, netrať tu takto života, ale jdi domů, usiluj se a statečně spravuj. Naber si z toho uhlí, vždyť je bez toho všecko strávíme.“ To povíděv stařec zmizel.

Těch dvanácte povstalo, nasypali chudobnému do měchu uhlí, zdvihli
na plece a kázali mu, aby pospíchal domů.

Poděkoval jim pěkně, ale vrtalo mu v hlavě, zda to uhlí měchu nepropálí, a kterak je domů doneše; než necítil pálení, a tak lehkým se mu to brímě zdálo být, jakoby samý pápér nesl. Těšil se, že budou mítí alespoň v chýži teplo, když nic jiného. Sotva domů přišel, vy-
sypal měch na krb — ale div divoucí! Z každého uhlíčku, z každé jiskérky stal se zlatý peníz. I nevěděl chudobný, co má radostí dělati, ani svým očím nevěřil, že ta hromada peněz jest jeho. I děkoval v duchu oněm lidem dobrým, kteří ho zbavili vší bídy.

Už tedy měl peněz dost, až mnoho, že jim ani rady nevěděl.
I chtěl si je přece přeměřiti, aby věděl, kolik jich má; posal ženu, aby mu šla k bratrovi vypůjčit měřice. I rozesmál se bratr řka:
„Cože bídák bude v ní měřiti?“ Žena pravila, že jim byl soused trochu žita dlužen, které jim oplatil, že si je chtí přeměřiti. Bratr nevěřil; aby se přesvědčil, co bude měřiti, namazal měřici na dně smolou, pak ji teprve bratrovi půjčil.

Mladší bratr přeměřil peníze, a bylo jich mnoho. Když doměřil, šel sám bratrovi měřice odvést, nevšimnuv si ani, že na smole jeden peníz se přilepil. Jak to starší bratr uviděl, hned myslil, že je bratr zbojníkem. Proto s velikým křikem do něho se pustil, nadával mu a hrozil, nepoví-li mu, odkud má tolik zlatých peněz, že jej obžaluje ze zbojnického. Co si měl nebožák počít! Nechtěl se s bratrem rozdvojiti, tedy všecko raději mu vyrozprávěl, jak a co se mu stalo na Skleněném vrchu.

Starší bratr měl bohatství dost, ale přece mladšímu toho štěstí záviděl. Když mladší krásného dobytka si nakoupil, živnost si zřídil, již s rodinou statečně a svorně spravoval, tak že si ho všickni lidé vážili, staršímu závist ani spáti nedala. I umínil si jít také na Skleněný vrch. „Co se bratrovi zvedlo, může se zvesti i mně,“ mnínil, a šel.

Přišel také na Skleněný vrch, kde ta vatra hoří, a hned začal k těm dvanácti, co do kola seděli, dávati se do hovoru: „Dobří lidé, dejte se mně chudobnému, pěkně vás prosím, při tom vašem ohni zahřátí, nebo mě zima zdrobila, až jsem všecek zkrehlý.“ Tu mu odpoví jeden ze dvanácti: „Synku, ty's se narodil v šťastnou hodinu, máš bohatství dost, ale jsi skoupý, zlý člověk. Před námi lháti nesmíš, a že jsi lháhal, za to tě trest náš nemine.“ Ohromen jsa leknutím stál boháč mezi dvanácti; bál se jen jediného slova promluvit.

Těch dvanácte začalo zase místa proměňovati; jeden vstal, sedl na místo druhého, ten na místo třetího, a tak místo proměňovali, až

se vypořádali všickni, a každý zase na svém místě seděl. Tu se zdvihne ⁷⁵ opět ze středu ohně onen stařec se šedivou bradou a k boháči se obraceje praví: „Zle se vodí lidem zlým. Tvůj bratr je člověk dobrý, proto jsem ho požehnal; ty jsi člověk zlý a proto trestu mého neujděš!“

Po těch slovech se těch dvanácte zdvihlo, jeden boháče chytil, udeřil a podal druhému, a ten udělal též tak, podal třetímu a tak ⁸⁰ kolem dálé, až ten poslední podal ho starci a ten s ním v ohni zmizel.

Druhý den hledali v dědině boháče, ale nikdo ho již nespatřil. Mladší bratr tušil, kam se asi poděl, ale mlčel o tom jako němý.

Božena Němcová.

23. Z Legendy o sv. Prokopu.

Divy sv. Prokopa.

Věrně chci vám vyprávěti
o všech divech, a' zázracích,
které konal svatý Prokop
ku podivu všechných lidí,
⁵ celé širé země České
v klášteře svém na Sázavě.
Bedlivě chci všecko říci,
bez ozdob vyprávěti;
krásný čin již sám se halí
¹⁰ ve krásného slova roucho.

Rozlétla se brzy pověst
o Prokopu divotvorei,
rozlétla se v širé kraje,
nebo jak se může skrýti
¹⁵ město, na vrchu když leží,
můž' pod kád' oheň pláti?

Člověk jeden, Mena jménem,
o Prokopu slyšel mnoho,
jat byl velkou touhou v srdeci
²⁰ vidět jej a živ s ním býti;
rozdal všecko jmění chudým,
očistil se všech svých hřichů
a pak s myslí odhodlanou
ku Sázavě nastoup' cestu.
²⁵ Pěšky šel tu celou cestu
přes kamení, trní, strže.

Časně z rána již se octnul
na pobřeží bouřné řeky,
za níž kynuly mu báň
sázavského monastýru.
³⁰ Řeka jarem rozvodněna
valila své vlny kalné
jako hory, malé lodě,
houžvemi na druhém břehu
přivázané ku sochorům,
³⁵ tancovaly ve vln víru
jak skořápky ořechové.
Po člověku ani stopy.
Bylo jitro, slustlou mlhou
slabě slunce prosvítalo.
⁴⁰ Z protějška do vln a větru
jásající bouřné vřavy
zazněl chorál z chrámu z dálí,
na hodinkách kde sbor celý
trval v svaté horlivosti.
⁴⁵ Mena chvíli na rozpacích
stál na pustém břehu řeky,
stál na prahu svojí touhy,
překročiti však ho nemoh';
lítost hrdlo sevřela mu,
⁵⁰ v pásek pad', své rozplial ruce
a zavolal velkým hlasem:
„Pro zásluhy Prokopovy

sám ty, Bože, na břeh druhý
 55 hříšníka mne převez divem!“
 Nastojte! v té chvíli právě
 dozpíván byl žaltář v kůru,
 bratří z chrámu vycházeli,
 v středu jejich svatý Prokop.
 60 „Hleďte, bratří, člunek malý
 sám si klestí řekou cestu,
 vlny kolem jako hory,
 a on přímo na břeh druhý!“
 Dívali se bratří v dálku,
 65 zakrývali oči rukou,
 nebo právě ranní slunce
 prodrálo se mlhy clonou.
 „Hleďte, loď již zase zpátky,
 a v ní člověk pevnou nohou
 70 stojí v lodi v takém větru,
 Boží se tu dějí divy!“
 A již skočil Mena na břeh,
 pad' tu k nohám Prokopovým
 objímal je, blahem plakal,
 75 vypravoval, co se stalo.
 Trnuli tu bratří v sboru,
 Menu sami v střed svůj vzali.
 Ale Prokop zamyslil se
 a pak pravil ke svým bratřím:
 80 „Znova se zas naplnilo,
 o víře co pravil Kristus:
 hory může přenášeti,
 kdo má víru“, — pak na Menu
 obrátil své zraky vlídně,
 85 „ale štěstím blažit může

srdece lidská — kdo má lásku.
 Budiž Pán Bůh pochválený!“
 „Až na věky!“ řekli mniši.

Jednou s velkým namáháním
 čtvero lidí svázaného
 přivedli jsou sopticího
 muže posedlého dáblem.
 Modlil se tu Prokop nad nimi,
 v noci nespal, jen se postil,
 kamenem v svá ňadra bušil;
 a když takto svoje tělo
 potrestal za cizí hříchy,
 upřel pevný, děsný pohled
 na člověka, jenž se zmítal
 v křečích s pěstmi zafatými.
 A hle, jak by schvácen bleskem,
 bez vlády se k zemi srštil;
 pěna od úst jen mu tekla
 jako oři spocenému,
 ztišil se a brzy ke svým
 navrátil se uzdravený.

Tak prohlédlo mnoho slepých,
 hluchých mnoho sluch zas našlo,
 chromý odhodil svou berlu,
 poskočil jak jary jelen,
 z blízka, z dálky každý spěchal,
 kdo jen trpěl, na Sázavu,
 všem tu bylo pomoženo.
 Takých divů svatý Prokop
 mnoho konal jinénem Páně.

Jaroslav Vrchlický.

24. Chamsin neboli Samum.

Od polovice března do polovice května stává se v Egyptě, že zavane od jihu prudký, silný vítr, jejž Arabové zovou „samum“, t. j. vítr žhavý, nebo také „chainsin“, což znamená žár pouště.

Když chainsin má nastati, ohlašuje se v přírodě způsobem
 5 zvláštním: vedro dostupuje stupně nesnesitelného: ve vzduchu bývá

takové dusno, že nelze skoro ani dýchat; bujná, čerstvá zeleň listová mění se v barvu namodralou, mdlou; lidé spěchají honem do přibytků, zvěř se plaší, ptáci úzkostlivě sem tam poletují, vše jest sklíčeno a hledá ochrany nic jinak, než jako by konec světa se blížil. Neboť i slunce na nebi zbělí jako měsíc, a krásné modro nebeské zastře se barvou bledožlutou. Za chvíli nebe se zachmuří, a slunce se zloutne do bleda. Vzduch jest pln elektřiny, která budí v člověku zvláštní pocity: kůže pálí, v prstech na konci bodá, vlasy se ježí. Když pak tu strašná vichřice pískajíc a hvízdajíc se dostaví, molutné stromy kláti se jako třtina, s praskotem se lámon a vyvracejí. Zároveň zvířata úzkostně křičí, a vody ječí. S burácející vichřicí přihání se strašný žár; mžikem vypaří se s povrehu tělesného všecka vlnkost, a hrdlo vyprahme; člověku jest, jako by dvéře pekárny nebo tavírny nař se otevřely. Čím více vichřice přibývá, tím jest vzduch neprůhlednější, slunce na nebi vypadá již jako tmavorudé kolo bez paprsků.

Setmívá se více a více, až nastává úplná tma, a temnotou touto viděti jest slunce na nebi jako fialové kolo. V domech rozželiují světla, vše čeká úzkostlivě, až pomine hráza, již nelze vyličiti.

Blaze tomu, kdo jest doma ve světnici; tam jest aspoň chráněn od horka a prudkého větru, tam má vodu po ruce, může se napiti, umýti, a netřeba se mu báti, že vichrem bude povalen.

Co však si počne, koho taková psota zastihne venku, mimo obydli lidské?

Lidé plnokrevní jsou vydání nebezpečenství, že je raní mrtvice. Když vítr přestane, vzduch se zase vyjasní, a na nebi slunce stkví se bývalým leskem. Vedro však jest pořád ještě veliké, rostlinstvo svadlé, lidé i ostatní živočichové unímlení, všechno pokryté prachem; vichřice nepřináší žádného písku, za to věje prach nad míru drobný, proti kterému žádný obal, žádná místnost, byť byla sebe lépe uzavřena, neskýtá ochrany.

Vichřice taková netrvá někdy ani hodinu, jindy trvá déle; přihodilo se již, že burácela čtyři dni. To se stává ovšem zřídka, ale pak to bývá hrozné a mírá v zápětí mor. Když vichřice přestane, Egypťané si oddlechnou, ale netěší se ještě vědouce dobře, že brzy se vrátí, což se stává za dva nebo za tři dny, někdy i za několik hodin, ba časem i za pál hodiny.

Někdy chaunsin bývá provázen zvláštními úkazy. Nejzajímavějším z nich jest červený, drobounký písek jako prach, který se podobá utlučené skořici. Padne-li prášek tento do vody, voda zčervená ihned do krvava.

Zkoumá-li kdo prach tento drobnohledem, uznámená, že v sobě drží dílem nerosty, dílem zbytky některých rostlin a trosky nálevníků.

Roku 1857. pokrýval červený tento prášek ulice kahýrské zvýší palce; vlak železniční nemohl mezi Kahýrou a Alexandrií jezdit, a tisíce dělníků smetali prach s kolejí.

Od tohoto chamsinu liší se na poušti vichr pískový. Tento přináší neprůhledné mračno žhavého písku, a běda nešťastníkům, které postihne. Chvíli jest možno vítr ten snést; věje-li však několik hodin, postižení zajisté vezmou za své. Množství písku vichrem tímto zmítaného bývá někdy tak ohromné, že navěje pískové pahorky a celé karavany zasypává.

Do údolí egyptského vichr pískový ovšem nedoniká, ale Egypťané jej znají, neboť kdo cestují na oasy, nemohou se mu vyhnouti, a mnohý zahyne na poušti větrem pískovým. Asi před 2400 lety zahynulo tak 80.000 mužů vojska perského, tálmonciho z Egypta na oasu Ammonovu, jež slove nymí Sivah.

J. Vařena.

25. František Věk se vypravuje na studia.

I.

Bylo jednou v neděli odpoledne, když k Věkům přišel na návštěvu regenschori František Havránek. Na jeho tváři bylo znáti, že nese něco zvláštního. Také opravdu, sotva že usedl a trochu pohovořil, sáhl pojednou do hluboké kapsy řebíčkového kabátu a vyňal odtud list. Byl již rozpečetěn. Položil jej před sebe na stůl, usmívaje se na Věka i jeho ženu, kteří na něj zvědavě hleděli. Kromě nich tu nebylo nikoho. Děti byly venku, neboť bylo v měsíci srpnu a den překrásný.

„Nesu vám novinu“, začal regenschori: „tu to psaní jsem dostal z Prahy, ale vlastně jen pro vás. Chce vám vzít Frantíka —“

Věková se lekla.

„To je tak,“ mluvil Havránek dále, „píše mi bratranci Strádecký, znamenitý pozounista, vím-li o hochu, dobrém sopranišovi, že by mohl přijít za choralistu k benediktinům. A jak to přečtu, pravím, dobrého sopraništa? O tom nevím, ale o výborném sopranišovi bych věděl, a to je Frantík kmotříčkův; lepšího nedostanou v celých Čechách, a proocha by to také bylo. Štěstí ho samo hledá. Tak jsem šel rovnou cestou sem —“

Věková však neměla valné radosti. Věk klidně čekal, až učitel domluví, a pak se ozval:

„Nu, a stálo-li by to štěstí za to?“

„Bodejť by nestálo! Strava všecka zadarmo a byt i šatstvo, zkrátka všecko zaopatření zdarma, a František by při tom chodil do latinských škol. Vystuduje, ani groše na něj nevydáte, a nežli se nadějete, bude z něho pan páter —“

„Ale ještě je mlád —“ ozvala se matka lekajíc se, že by měla se svým nejnladším tak náhle se rozloučit. Ale muž jinak uvažoval. Ovšem na to také pomyslil, že je hochovi sotva deset let, že je to na něj mnoho tak záhy do světa; než v hlavě si to hned vypočetl, že by ho takto mohl nejlépe a lacino zaopatřiti, a to rozhodlo. Marné pak byly veškeré námítky ženiny. Havránek odcházejí měl již určitou odpověď, jakou má svému bratranci napsati. Věková všecka zaražena ani nemluvila, trhla však sebou, když po chvíli na síní se ozval Františkův hlas.

„Řekni si mu sám, já mu to říkat nebudu“, děla rozhodně a vyšla ven, majíc oči slzami zalité.

Frantík se přihnal všechna jsa rozjařen a vesel, ale hned se zarazil, jakmile spatřil otce; poznal na jeho tváři, že něco se stalo. Zvěděl to bez prodlení. Otec mu zkrátka novinu oznámil a pak se ho optal:

„Chceš-li tedy do Prahy? — do kláštera za zpěváka?“

Ohromený hoch upřel na něj oči, okamžik mlčel, ale pak ze strachu, nesměje nikdy odmlouvat, kývl hlavou a zalezl do koutka.

Věkovou znova píchlo, když po té vstoupivši do světnice zahledla Františka v koutku jako zařezaného. Byl jako kuřátko, ani nehlesl, dobře však porozuměla jeho pohledu, který na ni upřel, když vstoupila.

Ale to pořád ještě nebylo jako pravda; teprve to na chlapce dolehlo, když docházely poslední dny, kdy se dosýpal čas jeho pobytu v domově; potom bylo hůře.

Zatím matka s nejstarší sestrou Františkovou všechno pilně chystaly a připravovaly: pěkné, lněné košile a jiné prádlo i vše, čeho bylo mladému choralistovi třeba. Ten po prvním leknutí, jak od otce novinu uslyšel, sice se vzpamatoval a venku mezi druhy se i rozveselil; ale stávalo se mu, právě když byl nejveselejší, že nějak ho píčilo, zarazil se, a to pomyslení, že již tu dlouho nebude. Poslední dny skoro se z domu ani nehnul, zůstávaje pořád u maininky. Rozuměla mu a jsouc jeho příchylností pohnuta, ještě více ho litovala a začasté si zavzdychala, i také se jí oči zakalily. Ale před synkem nedala tak na jevo těsic ho, při čemž mu hlavu hladila, a pomý-

šlejic, jak by těch několik dní mu osladila. Vařila všecko, co rád, a stranou mu ještě přilepšila.

Na rozkaz otcův byl František posledního odpáldne u sousedův a známých dátí s Pánem Bohem.

Alois Jirásek.

26. Prvý čin.

1. Na posvátné hoře Řípu Čechův noha stanula; ó jak jejich milá lice v blahém eitu vzplanula!
2. Pod nohami jejich v dálku zemský ráj se prostíral, jenž umíleným mile kynul a je k sobě vlivně zval.
3. A tu vůdee k nebi zvedá v zanícení zraky své:
„Zde u cíle pouti dálné stavme kroky zmílené!
4. Toť ta zejmě zaslíbená, nová naše otčina, zde ve velký, slavný národ moje vzrosté družina.
5. Nuže, bohům obět vzdejme, píseň díků k nebi spěj; pak ku práci! — Živo mocná, rukám našim poželnej! —
6. „Zdráva budiž, vlasti naše!“ všechna tlupa jásala, a na Řípu prvá obět slávským bohům zaplála.
7. Brzy potom v širém lese rozlehl se hluk a šum; rány sekér, praskot stromů vznáší výš se k nebesům.
8. Na rovině lesa prosté stanul vážný vůdce Čech — na postavě jeho statné spočinuly zraky všech.
9. Odloživ pak zbraň smrtící, nástroj míru v ruce vzal a do půdy nové vlasti prvou brázdu vyoral.
10. Od té doby přešly věky, mnoho shltil dravý čas, mnohé, co meč vybudoval, kleslo časem v rumy zas.
11. Avšak pohled na ty nivy, kdy se zlatem klasů stkví — zda nejásáš, vida kolem ráj ten a to bohatství?
12. Vše to dílem tiché práce, duch tvůj tobě odpoví, vše to vzešlo z prve brázdy — z pilné ruky Čechovy.

Ant. Kosina.

27. Z cesty korunního prince Rudolfa do východních zemí.

2.

Zříceniny egyptské.

Vesnice Karnak jest nejpamátnějším místem na rovině Thebské. Mnohem úchvatnější než veškeré ostatní památky této krajiny jest

veliký Ammonův chrám karnacký s nejstkvělejší částí svou, ohromnou síní sloupovou.

Společnost chutě vydala se na cestu a jela na koních směrem ⁵ severovýchodním poli dobré vzdělanými po silnici ku podivu dobré. Za půl hodiny byli jsme na místě. Tam zbytky dlouhého sfingořadí, jež skládalo se jindy z více než 600 sfing, vyčnívají ještě nad pídu. Náhle, téměř nenadále stáli jsme před ohromnou branou chrámu Chunsova, z něhož nic jiného nepřetrvalo věky. Karnýs nadé branou vitéznou strmí něco přes metr, a na výžlabku vznáší se mohutný okřídlený kruh slunečný. I tam jest nádvoří o dvojitém sloupoví, do něhož příchozí nejprve vstupuje, pak osmisloupová předsíň a prostřed zdi chrámové kaple boha Chunsua.

Za ní jest veliký chrám Ammonův, jinž egyptské umění vy-tvořilo dílo, kterého nádherností královskou a rozměry obrovskými nižádná budova na zeměkouli nepředstihuje. Plocha základní jest zdělí 630 metrův, a na štěstí právě největší části základu jsou poměrně dosti zachovány, ač barbarské zuřivosti podařilo se stropy síní svrhnuti a jednotlivé části pobořiti. Délka hradeb kolem brány ²⁰ s branou mezi nimi stojící jest 110 metrův a výška 42 metry. Dvěře jsou zbořeny, ale zbytky jejich svědčí, že byly 25 metrů zvýši a přes šest metrů zšíří — rozměry, které vzbuzují v příchozím úžas a podiv.

Nuže, vstupme dál! Dvůr, do něhož vcházíme, jest tak veliký, že by se tam vešel největší kostel gothiccký. Chodba sloupová jest po obou stranách 14 metrů zvýši. V pravo sloupoví jest přerušeno velikým chrámem, jehož předsíň leží na překrásných pilířích vyčnívá do nádvoří. V tomto nádvoří zkáza nejlíbre hospodařila, neboť ze dvanácti sloupův obrovských stojí nyní jen jeden zpříma, jsa ovšem exemplářem způsobu zvláštního. Máť asi tři metry v průměru, zvýši ³⁰ téměř 20 metrův, a plocha hlavice v objemu 14 metrů. Dvůr vzdadu uzavřen jest hradebnými branami, které se podobají ohromné kupě rozvalin. Polohed na bránu, kterou dále kráčíme, jest nehvacující. Jaký pohled byl asi někdy na průčelí této brány, pokud pylony obrovské ještě čnely do výše!

Přejdeme-li prostorn u brány, octneme se uprostřed největšího divu stavitelského všech věkův a národů. Jest to slavná „sín hypostylní“ — rozsáhlá prostora se 134 obrovskými sloupy vzpímenými, jejichž dvouřadí prostřední jest rozměrů, jichž není v podobných dílech stavitelských na celé zeměkouli. Vysoké jsou 21 m, průměr ⁴⁰ dříků jest téměř 4 m a hlavice jejich podobné kalichům v průměru 7 m. Ostatní sloupy, ač jsou obří, mají rozměry menší, a že jsou nižší než 12 kolossálných dříků, ležících v ose síně sloupové, pne se nad

nimi zdivo prolámané okny a mřížemi až k výši hlavic dvouřadí prostředního. Tím bylo možno architravy (trámy hlavní) v stejné rovině zasadit a strop provésti vodorovně. Přes častečné porouchání tohoto stropu jest dojem síně sloupové k nevyličení velikolepý, slavnostně vážný.

Procházejíce se cestující touto prostorou, stanuli u jednotlivých dírků, které i s architravy klesají — klesnouti však nemohou. Jak ohromná jest asi tíže, jíž obrové tito tlačí na své sousedy, jsoucí jím za podporu!

Veliká síň sloupová v Karnaku jest dílem tří slavných pano-vníků dynastie XIX. Stavěti ji počal Ramses I., Sethos I. pokračoval, a Sesostris ji dokončil.

Chrám karnacký není bez poučných nápisů ani beze skulptur zajímavých a vůbec bez obrazných výjevů. Dírky sloupův a trámy architravné jsou jimi jako posety. Obsahu jsou náboženského, kdežto vyobrazení na stěnách vnějších táhnou se k událostem historickým. Právem tvrdí se, že žádná budova starověká duše lidské tak mocně nedojímá jak obrovská stavba karnacká. Povážíme-li, že na příklad trámy architravné jsou zdélí 7 metrů, zvýší skoro dva metry, ztlouští přes metr a že každý z obrovských sloupů váží až 100.000 kilogramův a obsahuje 185 kubických metrů kamene, tážeme se mimoděk, jak to vše bylo možno vystavěti? Znajíce jen málo mechanickou obratnost starých Egypťanů, nemůžeme si představiti, jak zeď karnacká přes 12 metrů tlustá a téměř 32 metry vysoká byla postavena; jak jednotlivé balvany, ztíží několika set tun, vyzdvihovány na své místo a zdělány v obelisky a sochy; jak velebné sloupy veliké té síně byly otesávány, pokryvány skulpturami a postaveny pořadem matematickým, a jak obrovská ta budova vystavěna jako pevnost, v níž nejstarší vzdělanost světa jakoby v okařízku svého rozkvětu síly své byla zkmenešla, by přetrvala hrůzné války a zhoubu tisíciletou. Velikost Egypta zračí se v stavbách, kde každý pilíř, každý sloup, každý obelisk, každý kámen chová historické zprávy o velikých jeho vladařích.

28. František Věk se vypravuje na studia.

II.

Poslední večer v rodině minul. Hoch ulehł na lože, usnul, ale probudil se. Starost mu nedala spáti. A jak tak chvíli bdě ležel, zaslechl, že někdo vstává a že jde tichým krokem k jeho posteli. Byla to maminka. Zamhouřil oči. Cítil, že se k němu sklání, že hladí z lehka jeho vlasy, dělá mu křížek na čelo a políbivši je, tiše zase odchází.

Bylo mu v ten okamžik milo, blažilof ho, že ho matka má tak ráda. V tom také zas usnul. Procitnul však záhy, a jak pomyslil, že dnes, už dnes — velice se rozrmoutil. Potom přirachotil veliký vůz nákladní; při něm u velikých, těžkých koní, jejichž chomouty byly ozdobeny mosaznými kotouči, červeným suknem podšítnými, a jezevčí koží,¹⁰ stál starý Šulc v modré, bíle vyšívané košili, v černých kožených spodkách až po kolena a v modrých punčochách. Střevíce jeho bez přezek byly náramně těžké pro podkůvky a hřeby, jimiž podešve byly vybitý.

V tu chvíli František byl ve škole loučit se s kmotřičkou, neboť¹⁵ regenschori meškal u nich, u Věků.

Kmotřička vybírala ve sklenné polici všechny šálky, shánějíc v nich kdejaký groš, aby dala kmotřenci něco na cestu. Potom ho zulíbala, křížkem poželnala, svěcenou vodou z cínové kropeničky u dveří postříkala, a již šel plačky ze školy, v níž zažil tolik radost-²⁰ ných a trapných chvilek.

Zatím u Věků naložili Františkovu truhlici se vší jeho výbavou na vůz starého Sulce. A nastalo pravé, nejsmutnější loučení, když starý Šule udělav bičem tři kříže před koňmi, zatrhl řemennou opratí.

Oříšek, jeho psík useknutého ohonu, jal se prudce štěkat a skočil s předku těžkého vozu na voj, s voje na koně a s jednoho na druhého přeskakuje, pobíhal jim po hřbetě jako po lavici.

Starého Šulce vysoká archa již rachotila, malované síto a veliká lucerna po straně se rozhoupaly, povoz vyjel s náměstí, a u Věků ještě se loučili. A nebytí přísného napomenutí otcova, bylo by ještě déle trvalo.

Věková synka, jenž pro slzy na cestu neviděl, sama také plačíc až ku bráně vyprovodila. Za branu kus šel kmotřiček regenschori, a ten Františkovi znovu důtklivě připomínal, aby houslí nenechával, nýbrž pilně se učil i na jiné nástroje, v Praze že je dost příležitosti.³⁵

Potom již jen otec zůstal, a ten jel s chlapcem až do Prahy. V tom Věková nepolevila. Chtěltě kupec synka odevzdati starému Šulcovi, který znal Prahu jako své město, aby ho do kláštera zavedl. — Než naléhání manželčinu Věk povolil a jel také, maje na hlavě třírohý klobouk nedělní a přes tmavozelený kabát límcový plášt.⁴⁰

Za městem došli Šulcova povozu. Do Prahy jeli kolik dní, a František byl již jako polámán, když v bráně slezl s vozem. A tam nastalo divení. Viděl v bráně vojáky, kteří je zastavili; když je propustili, otevřel se chlapci za branou nový svět. Vjeli do hlučných, živých ulic, v nichž lidmi a povozy se jen hemžilo, vjeli pak do ná-⁴⁵ dvoří veliké hospody, kde všecko hlučelo, křičelo, na sebe volalo,

kde na špinavém dvoře, nad nímž kolem do kola pavlače se vznášely, stálo mnoho vysokých těžkých vozů pod plachtami i bez nich. Starý Šule řídil svou archu, jež nebyla z nejmenších, tak jistě a obratně a vjel do té spousty, jako by tu sám byl. A všude ho vítali, podomek, sám hospodský a jiní; kam se podíval, všude samí známí. Tenkráte byli vozkové vzácní, tenkráte byl jejich zlatý věk.

Všechna ta vřava, všechnen ten hluk a ruch Františka zrovna omamovaly, tak že za prvních chvil i na domov zapomněl, ke kterému v myšlenkách ubíhal po všechnu sem cestu. Ráno se oblekl do svátečních šatů, otec se také vystrojil, a zamířili nejprve k bratranci kmotříčkovu, znamenitému pozauvněři; ten je zavedl do kláštera benediktinského na Starém Městě.

Vešli fortnou mimo vrátného; hoch byl jako kuřátko, všecko dojímalo, omamovalo jeho mysl, tam v městě hluk a rej, tu hluboké ticho klášterní, vysoká, nevídání stavba, množství dveří, ochoz, šeré, nekonečné chodby a na nich začernalé veliké obrazy svatých mučedníků.

Kolem chodbou mihl se tu a tam nějaký mnich, před nímž se ukláněli; posléze vešli do pokoje o dvou vysokých oknech a tam stannuli před knězem vysoké, vážné postavy. Byl to převor. Tomu Františka, jenž mu pln bázně ruku polibil, představili, a on pak zavolal jiného kněze, poručil, aby se hoch podrobil zkoušce.

František spnul jasným, stříbrným hlasem, a kněží po prvních jeho čistých, krásně intonovaných zvucích na sebe se podívali. Frantík zpíval jako skřivánek. Jak prve byl zaražený a ostýchavý, tak nyní za zpěvu všechno se sebe setřásl a na vše zapomněl. Měl vyhráno — byl přijat.

Ještě téhož dne přenesli do kláštera jeho truhličku. Ten den směl ještě zůstat s otcem; nazejtří však bylo se mu s ním rozloučiti. Otec býval vždycky přísný, tak že se ho děti bály náramně, nikdy s nimi tak se nelákal jako matka, zůstávaje skoro ustavičně vážný a přísný.

V okamžiku však, ve kterém mu František ruku líbal a s Pánem Bohem dával, zahledl v otcových očích slzy. Bylo to poprvé za jeho živobytí. To chlapce ještě více dojalo. Sotva mohl promluvit, sotva domů matece a všem vzkázati, že je ještě jednonu všechny pozdravuje, a aby mu psali, až zase starý Šule pojede do Prahy.

Do kláštera ho otec již nevyprovází, až k fortně ho doveď pozaunista. Tam ho přijal vrátný, jenž vida chlapce uplakaného, jal se ho těšiti a odvedl jej nahoru do světnice, kterou obývali choralisté.

29. Listek o básníkovi.

V začmoudlém domě starožitném na konci Ostruhové ulice, až v horních koncích Malé Strany pražské jest světnička malá, útulná, tak pro tři lidi . . . V milé světničce matka s mužným synem zůstávala, tatiček odstěhoval se od nich na věky. Syn uložil si ho sám do hlubokého, černého hrobu.

Nad hrobem strmí prostý černý kříž
a čtoucím ochotně tvé praví jméno — otče!

Matička byla malá, sivoučká; syn miloval ji nadě všecko na světě; vždyť věděl, že na širé zemi marně hledal by srdece, které by tak vroucně s ním cítilo. Mysle na matičku vstával, na ni myslil při práci denní, a nežli uložil se na lůžko, zadíval se do tváři miloučké, šedými vlasy vroubené. Chtěl, aby matička byla šťastna a spokojena, chtěl láskou matce odplatiti aspoň trochu toho, co pro něho vytrpěla. Když ji tak v klidné chvíli ovinul ruku kolem krku a hlavu její položil na svá prsa, šeptal si:

Ze všeho jediná zbyla's mně, matičko, vychladlé zemi jak podzimní sluníčko.	Podzimní sluníčko neslní, nepálí, přece se zatřesem, když se nám zakali.

Nesnadno dobýval syn sobě a matce chleba vezdejšího — byl českým spisovatelem. Srdece mu nedalo jinak, v řadrech mu to kypělo písničmi, i nemohl nežli psát, co v hlavě vykvétalo. Mimo to byla tu ještě jedna matička, která ruce spínala, prosíc o pomoc v bídě své a zármutku, a to byla matka vlast, a té mladá hlava chtěla úsilovně pomáhati. Život krušný ho nic netrápil, avšak péče o dobrou matku často mu zalila oči slzami, a kolem něho bylo tak málo srdeč sdílných, rozumějících!

V sobě jen a mlčky nesu,
nechť zakusím čehokoli,
zamlčím i matce drahé,
co mne těší, co mne bolí.

Jak se stává, matičko má,
že přec všecko uhodnete —
když mně srdce v těle plesá,
zrak že jasně pozvednete?

Jak se stává, matičko má,
že tak všecko uhodnete,
když mně srdce v těle pláče,
že si v koutek zasednete?

Tak si dobré duše rozuměly, tak se spolu těšily.

Když syn měl chvíliku klidnou, skládal o matičce krásné písně.
Ale matičky to tajno nezůstalo; dověděla se od známých, že syn dal
písně o ní tisknouti.

- 40 Dí matka: „Ty prý písničky
tak často o mně skladáš;
to není hezké, tím mne jen
do lidských úst zas vkladáš.“

„Ty nevíš, drahá matičko,
co se mým písničkám dívá:
k nim nikdo nápěv neskládá,
a nikdo je nezpívá.

- 45 Písnička, při níž pláčeme,
jest jiným lidem něma,
a kdybych složil tisíce jich —
vždyť mluví jen k nám dvěma!“

Ani nejvroucenější láska synovská nebyla s to, aby zastavila
čas, by matka nesestárla; tělo se sklonilo, tvář svraskatěla, vlasy
50 zbělely jako sníhl. Dobré srdce synovské známenalo, jak matička
vadně: . . .

Už přišel, matičko, tvůj zimní čas,
tvé ruce jsou jak stromu větve v jiní,
jak mrazu vzdech je stříbrný kdys hlas,
a co kdy jarého, je ztuhlé nyní.

Sedmý rok uplynul od smrti otcovy; matka zakoupila místo,
„otecova kde hlava na sedmé již léto věčný sen vyspává.“

Do toho hrobu uložil drahou matku — uvaldlou jako květ
v podzimku.

- 60 „Hrob ten otcův, matčín,
mým též hrobem bude,
povedeme spolu
hospodářství chudé.

Malý domek z hlíny,
vlhké čtyři stěny,
v něm však lásky, že jí
v širém světě není . . .“

Zůstal na světě sám.

- 65 Ta naše malá světnička
se děsně, prázdně šíří,
o její klenby tlukou se
myšlenky netopýří.

Já sedím schoulen u lože
se chvějícíma rtoma —
ven musím, ven — tam do světa,
mně je tak zima doma!

Zůstala mu jen matka vlast, ta rodná země Česká, jíž posvětil
70 všechn život. Také jí napsal velmi mnoho krásných básní, jež vydal
v „Knize veršů“, „Balladách“, „Kosmických písničkách“ a j. Jsou

všecky krásné a podařené. V „Kosmických písních“ líčí krásu a velebnost hvězdnatého nebe a počíná slovy:

Letní ty noci zářivá,
jakž tebou srdce okřívá, —
ve dne tak sladkobolno,
a teď tak volno, volno.

S oblohy bílý měsíček,
starobný nebes tatiček,
stříbrné světla pyří
po celém světě šíří.

75

Dokola jeho dětičky,
drobounké smavé hvězdičky,
dukátovými hlasy
zvoní na krásné časy.

80

Jinde vypravuje žertovně, jak o hvězdách a luně učený žabák družkám v kaluži vykládá. Po dlouhé řeči učené

umknul. Kolem horlivě
šuškají posluchači.

Žabák se ptá, zdaž o světech
ještě co zvědět ráčí.

„Jen bychom rády věděly,“ —
vrch hlavy poulí zraky —
„jsou-li tam tvory jako my,
jsou-li tam žáby taky.“ . . .

85

Z jiné sbírky jeho básní znáte již překrásnou balladu horskou. Jan Neruda, tak se jmenejte básník náš, narodil se v Praze dne 9. července 1834., kdež také vykonal studia gymnasiální a universitní. Literárně byl činný od r. 1854., vydav mnoho krásných spisů. Také vykonal několik velikých cest po Evropě a Asii, jež pak ve zdařených popisech vyličil. Zemřel v Praze dne 22. srpna 1891.

K. V. Rais.

30. Bohatství.

1. Nenaříkej v své chudosti,
jak bys jen své vady zřel,
že ti Tvůrce v nemilosti
statků zemských odpřel.
2. Z tohoto vouného kvítí,
ježto zdobí lučinu,
nejen boháč radost cítí,
ale také ty, synu.
3. Ono sladkozvuké ptáče
v středu lesa temného
nezpívá jen pro boháče,
nýbrž i pro chudého.
4. Ono oko Tvůrce tvého
v blankytovém oblaci
usmívá se na chudého,
jako na tvář bohatce.
5. A ty krásné hvězdy zlaté,
ježto nasíl na nebe,
nesvítí jen pro bohatce,
nýbrž také pro tebe.
6. Však i tobě, synu, dala
ruka Boží země část,
neboť tobě darovala
tvoji krásnou, slavnou vlast!

Bol. Jablonský.

3*

31. Semiramis.

Ninus, zakladatel říše assyrské, vytáhl s velikou mocí brannou proti Baktrům, jež pokořiti již jednou marně se pokoušel. I tentokrát by byl odtáhl s nepořízenou, kdyby Semiramis, dívka za muže přestrojená a v táboře jeho meškající, nebyla zpozorovala, že Baktrové zdí městských bedlivě střehouce, nehrubě si všimají hradu, který na skále téměř nepřístupné strměl. Sebravši tedy branný lid, sama o útok se pokusila a města skutečně dobyla. Vděčný Ninus zvěděv, že hrdinská dívka byla v útlém věku živena od posvátných holubů a že rod svůj od bohův odvozuje, pojal ji za chot. Po smrti jeho Semiramis sama se ujala vlády a přála si jinéna všech knížat slávou vlastní za stínit. Ninovi vystavěla na čiré rovině mohylu zvýši 1800 metrův a zřizovala četné letohrady, vodovody a sady. Že pak sláva válečná ducha jejího nejvíce lákala, umímala sobě Indii bohatstvím proslulou pokořiti. Na rozkaz její Foiničané vystavěli nákladné koráby, a po něvadž nebylo slonů, kázala zabiti třicet tisíc černých volů, kožemi jejich pokryti velbloudy a senem a travou je vycpati na postavy slonům podobné. Není divu, že po tříletých přípravách štěstí se k ní klonilo. V první bitvě námořní bylo tisíc lodí indických potopeno, a když Indové spatřili domnělé slony, dali se na útek. Když pak lest byla prozrazena, prchající Indové najednou se obrátili a útok šťastně odrazivše, vojsko Semiramidino daleko pronásledovali, tak že sama stěží s třetinou vojska vyvázla. Nasytivší se vlády dle jedněch v holubici se proměnila, dle jiných však zemřela smrtí přirozenou a byla v Babyloně pohřebena. Nad branou, kudy nejvíce lidí chodilo, dala prý si vystavěti hrobku a na ni postavila nápis: „Bude-li komu z příštích králů babylonských nouze o peníze, tento hrob otevříž a sobě do libosti vezmiž; nouze-li nemá, ať hrobu svévolně neotvírá, neboť mu to nebude na prospěch.“ Hrob její zůstal neporušen až po Dareia. Krále toho mrzelo, že branou onou nemůže vyjízděti; ještě místo dle učení perského, kde mrtvola odpočívá, sídlem duchů zlých a člověku nebezpečných; a také viděl nerad, že tam leží ladem peníze, jak se domníval, mnohé. Otevřel tedy hrob, ale peněz nenašel, jen mrtvolu, a nápis u ní spatřil: „Kdybys nenasytný nebyl a po hanebném zisku se nesháněl, přibytků zesnulých bys neotvíral.“

Jan Šafářnek.

32. Zrcadlo.

Kdysi člověk hleděl do čistého zrcadla, když měl právě srdeč klidné a obličeji jeho byl přívětivý. I patřil s potěšením na svou tvář a chválil zrcadlo, že jest věrné a upřímné.

Nedlouho potom týž člověk byl pln hořkosti a hněvu. Tu se opět podíval do téhož zrcadla; ale hned se na ně osopil řka: „Klaměš, zrádce!“ I odpovědělo zrcadlo: „Klamu-li nyní, klamalo jsem tě také prve.“

Člověk miluje pravdu a upřímnost, pokud mu nevyčítá jeho nemravnív a vad.

Vinc. Zahradník.

33. Dudkové.

Na pasece poletují již po několik dnů dva podivní ptáci. Dle oděvu podobají se šaškům, kteří pro obveselení mládeže provozují rozmanité kousky před boudou kejklířskou. Jsou samé pentličky barev nejrůznějších. Na hlavách mají vysoké chocholy, které přes tu chvíli rozkládají a zase skládají. Péra v nich jsou poněkud vyrudlá, ale černé lemování jest ozdobné. Košílek nemají právě nejcistších, a na kabátcích nemožno ani rozeznati, jaké bývaly barvy. Šusky jsou posud černé, na zádech však kabátec jest již vybledlý.

A podivní ptáci stále se poluhupují na nožkách, hlavami potřásajíce. Ptáte se, jak se jmenují? Poslouchejte, řeknou vám to sami. „Dud — dud“, volá jeden na druhého. Ano, jsou to dudkové. Přistěhovali se k nám na jaře za vlaštovkami z krajin poledních. Zdejší kraj se jim zafbil, a proto si umínili stráviti tu léto.

V dutině staré vrby na palouce jest domov jejich, blízká pastviska jsou jim hodovním stolem, a paseka rejdištěm. Navštíviti dudky není radno. Paní dudková jest hospodyně velmi nedbalá; o čistotu a pořádek v příbytku svém se nestará. Vše jest tam nepořádné a znečistěné. Nejmilejší potravou jsou jim chrobáci, a ty sbírají i v mrvě.

Polykajíce potravu dudkové mají mnoho nesnází. Poněvadž zoubky jejich jsou dlouhé a jazyky krátké, nemohou uloveného hmyzu tak snadno do krku vpraviti jako ptáci jiní. Proto jej vyhazují do výše a lapají zobákem otevřeným; při tom všelijak pitvorně poskakují, jako hoši hrající si míčem.

Hospodář poučuje pasáky, že jsou dudkové ptáci užiteční, a proto jich pasáci nepronásledují ani v dutině vrbové nevyrušují.

Blíží se sv. Jana. Z dutiny vrbové ozývá se pískání a švehol mláďat. Celý den dudkové hledají a lapají hmyz, aby mláďata nasytili. Mladí dudkové rostou a tloustnou jen což. Již jim i chocholky narostly, a na sobě mají pestré kabáty. Na polích dozrává obilí; slunce praží, země se puká. Nastávají žně. Na pasece a na pastvišti jest neobyčejně živo; mladí dudkové učí se celé dny létat, lapati hmyz a potravu polykatí.

Nežli mladí dudkové dospějí, jest jím také cvičiti se v ostražitosti před hrozícím nebezpečenstvím. Zvláště ostříž, luňák, jestřáb a jiní dravci jsou nepřáteli vyfintěných dudkův. Avšak dudkové se umějí také skrývat slídívým zrakům nepřátelským. Zpozorují-li, že jim nebezpečenství nastává, střelhbitě přitiskují se k zemi, roztahnou křídla a zoban vztyčují k obloze. A tu i sebe bystřejší oko dravcovo obyčejně přehlédá pestrý kopeček peří na zemi, a dudek jest za chráněn.

Nad paloukem poletuje babí léto. Vše připravuje se na dlouhou zimu. Ptáci se sletují v zástupy a vypravují se na dalekou pout. I dudkové poletují smutně po okolí. Hmyzu ubývá. Nejednou již dudkové usnuli o hladu. Nezbývá jim konečně než se vypraviti za ostatními opeřenci do krajin poledních.

„Dud — dud,“ smutně loučí se za sychrávěho dopoledne s útulnou krajinou. „Dud — dud,“ volají za nimi pasáčkové shromáždění kolem ohně na staništi, „vratte se k nám opět z jara, budete tu mít zase hody tučné.“

Jan Dolenský.

34. Belsazar.

1. Král babylonský slavil hod, siň zatonula v jasu, sta knížat od všech hor a vod šlo s pýhou k hodokvasu.
2. Kol hudby ladný zvuk a zpěv, král komorníkům velí:
„Můj poklad všem se hostem zjev a přizdob prestol stkvělý!“ —
3. Ze zlatých kofísků a mis král s hodovníky brali, o Belsazare, mocný tys král nade všemi králi!
4. Kol bubení vír a zpěv a smích, král komorníkům znova:
„Sem číše komor královských ze chrámu Jehovova!“
5. Sem číš, z níž ondy velekněz pil při oběti smíru!“ — a chvějící se rukou vznes ji dvořan v hudby víru.
6. A na trůně vstal Belsazar:
„Boj nepřítelům říše!
boj! . . .“ roulal se a vína žár pil z Jehovovy číše.
7. „Dnes Hospodinu roven jsem, lid ke mně zrak ať zvedne . . .“ avšak chví se trůn, a chví ze zem, a strne král a bledne.
8. Na stěně proti trůnu v ráz prst bleskotný se jeví, a píše ohněm — píše zas — avšak co, to nikdo neví.
9. A mizí prst, leč písma zjev se zvedá, hoří, plane a rudne, siná jako krev — a týmem půlnoc vaně.
10. Svou berlu zdešen pouští král, zle knížatům se dleje, a není, jenž by písma znal, v Kaldejsku čaroděje?

11. I královnu zjev v síně ved',
nůž tránu sobě stele:
„Vzkaž, pane, snad ti zjevílned,
pro věstce Daniele.“
13. „Já sčetl, zvážil, rozdělil,
tak ze slov oněch plane!“
„Však rci, jaký by význam byl,
co stalo se, či stane?“
12. I přišel prorok v hodu týn.
„Zjev vše, co písmo chová!“
„Čtu: mene, tekel, upharsin!“
„Ó mluv, co značí slova?“
14. „Sčet' Jehova tvých činů tíž,
a nemáš váhy žádné;
Pán dělil země, tvoje říš
za úděl Medským padne!“ —
15. Kol výděs, rozruch, křík i svár
hrůž příbojem se množí . . .
té ještě noci Belsazar
jest zabit ve svém loži.

Adolf Heyduk.

35. Mlha a krajina.

Mlha zakrývajíc rozkošnou krajinu chlubila se: „Zakryji všecky vnady tvé, že nikdo krás tvých neuvidí.“

Krajina jí odpověděla: „Na krátký čas zastíníš snad vnady mé, ale trvale jim uškoditi nemůžeš.“

Slunce, které hádku tuto slyshlo, zasvítilo jasně, mlha se rozplynula, — a krajina leskla se ve vší spanilosti a kráse.

Nešlechetník se domýslí, že zlehčováním a pomluvami kráse a dobru uškodí, ale moudří nedabají slov jeho: pravda zastkví se konečně jako slunce na nebi.

Josef Soukal.

36. Z Rakouské výpravy k severní točně.

Potyčky s medvědy.

K nejznámenitějším zvířatům severním náleží medvěd polární, jejž poznati lze z daleka na sněžných pláních dle žlutohnědé, huňaté srsti a dle černého nosu. Jest 500—600 kg těžký a pro sílu a dravost člověku jako lev a tygr nebezpečný. Ale studené podnebí severní ochladilo jeho krev, a proto jest povážlivý a nedůvěřivý.

Polární medvěd žíví se tuleni, číhá na rozsedlinách ledových a přepadá je, ani na slunci se vyhřívají, jako tygr z nenadání, zákeřnicky. Poněvadž jest výborným plavcem, pronásleduje polrouzeného tuleně i ve vodě; co pak rychlého běhu se týče, přední nad něho jenom sob. Po skalních rozervaných a téměř nedostupných leze tak hbitě a obratně jako kočka; k tomu jakož i k chůzi po hladkých

nakloněných pláních ledových výborně mu slouží drsné tlapy a ostré drápy.

Poněvadž tuleni žijí hlavně v prohlubinách nebo při okrajích ledových, bývá tu také medvěd v létě stálým hostem. Chtěje tuleně přepadnouti, sleduje ho krok za krokem, ale kořisti hned neusmrcuje, nýbrž rád si s ní pohrává. Na velikých kráči, prudy polárními hnaných, zavítá také až na Island. Mnohdy pluje několik mil od břehu, čině útok na kocábky a lodi; střelnou zbraní bývá obyčejně zaplašen. Kromě tučných tuleňů chutnají medvědu polárnímu také vejce divokých kachen.

Bývá věru krušno cestovateli na dalekém severu, potká-li silného medvěda, jenž předními zuby již z daleka smrtí vyhrožuje. Nejlepší obranou tu bývá střelná zbraň. Větší nebezpečenství nastává, nemá-li cestovatel zbraně při sobě, neboť medvěd bývá sebe menším pohnutím podrážděn; v největším pak nebezpečenství octne se člověk, potká-li litou šelmu za šera nebo za tmavé noci.

Ale medvěd polární jest hodně také lidského soucitu, neboť život jeho jest pln strastí, ačkoli ho chrání od zimy vrstva tuku několik palců silná. Kdysi plavci nalezli v žaludku jednoho z medvědů, kteří po celou zimu loď jejich ohrožovali a je nutili k veliké opatrnosti, jenom kus flanelu a u jiných zhola ničeho. Není ani medvědu v pásmě tomto snadno odolávati kruté zimě a prudkým bouřím a míti se při tom na pozoru, aby nebyl krami ledovými rozmačkán nebo na odštěpené ploše ledové na širé moře zahnán; hnědému jeho druhovi v Evropě vede se opravdu lépe.

Větší část zimy medvěd prospí ve sněhu nebo v rozsedlinách skalních. Zápach připálené slaniny přivábí ho z daleka. Cestou vylezá na balvany ledné, při čemž se ohlédlá na všecky strany, pátraje po potravě. Eskymáci útočí na něho oštěpy; pro to však jest potřebí veliké opatrnosti a chladnokrevnosti. Mnozí loveci byli v zápasu takovém značně poraněni. Nebyl-li medvěd střelen do hlavy, jest potřebí nejméně pěti ran, aby byl skolen.

Strojník Krauschner, rodilý Videňan, byl ustanoven na lodi r-45 kouské v polárních koučinách dodávat do kuchyně potřebný sníh; proto mu bylo dvakrátě denně se saněmi dojížděti k nejbližšímu ledovci. I stalo se kdysi, že k němu se přidružil u ledovce medvěd, kráčeje za saněmi skoro až k samé lodi, kde teprve pokřikem strojníkovi dáno znamení, jak nebezpečného nepřítele má v zápětí.

Pod 76. stupněm severní šířky byli plavci vracející se s východního pobřeží granského přepadnuti velikým medvědem, jemuž se podařilo na patnáct kroků k lodi se přiblížiti. „Máme za sebou med-

věda!“ zvolal jeden z lodníků; v tom medvěd se chystal již k útoku. Neprodleně každý shodil řemení a utekl se za sáně. Tam sáhalo se po zbrani. Střelné zbraně se nemohlo v té rychlosti užiti, poněvadž byla dobře zaobalena. Medvěd zatím obešel pevné stanoviště lodníků, čímž jim nastalo nebezpečenství tím větší. Tesaři podařilo se nejdříve vystřeliti na nezvaného hostě, rána se však minula. Brzy houklo několik ran za sebou, po nichž šelma teprve k zemi sklesla. Kůži její naložili na sáně, a maso jim bylo potravou.

Ačkoli plavci na výpravách po saních často v noci byli přepadáni, nebyl nikdy zvláštní strážce ustanoven, a to proto, že tu o pravém spánku ani řeči býti nemůže; mimo to přibližovali se medvědi pokaždé s velikým hlukem. Stan bývá po jedné straně chráněn saněmi, strana druhá opatruje se u vchodu dvěma puškami. Nežli se medvěd k útoku odhodlá, dlouho se rozmýší a rozpakuje, neboť stan jest mu věcí nepochopitelnou, a proto nemá k němu veliké dřívěry. Průvodcové Kaneovi, byvše brumláním medvědovým ze spánu probuzeni, tím se zachránili, že mu v rychlosti rozžehnuté sirky pod nos házeli.

Plavci výpravy Rakouské setkali se poprvé s medvědem dne 4. září, den než přistáli ke Gronsku, tedy ještě v plovoucím ledu. Zakotvivše se u veliké kry, spatřili asi 300 kroků od sebe dva medvědy. Zápach z lodi je přivábil, neboť zvedali vysoko nosy, báli se však přistoupiti k lodi blíže.

Na třetí cestě po saních na podzim r. 1869., při kteréž příležitosti byl objeven chobot Tirolský, lodníci dostali se do skupiny hustých ledovců. I rozešli se, aby jednotlivé ledovce ohledali a s nich po okolí se rozhlédli. Jakmile se rozešli, zaznělo pronikavé volání: „Medvěd, medvěd!“ I spěchali honem, odkud hlas přicházel. I zastali soudruha, jak s největší zoufalostí velikému medvědu se brání. Nemaje kdy po něm střeliti, mlátil jej kolbou do nosu. Tato okolnost a snad i příchod plavců přinutily medvěda, že dal se na útěk.

V. Kudrnáč.

37. Labuť divoká.

Labuť u nás jest vzácná, ačkoliv i v severnějších krajinách i v jižnějších hojným žije počtem. U nás výdati jest labuť tu onde v zahradách zámeckých, kdež chová se na ozdobu jezírek a rybníkův. A véru nemalou jest jím labuť ozdobou, když jako zjev čarowný pluje po tiché, lesklé hladině vodní, okem zádumčivě pozírajíc kolkolem, hlavu pyšně vznáší na krku překrásně ohnutém a křídla svá jako

dva pahrbky sněhové nad tělem bělostkovoucím zdvívá. Totéž labuť ochočená, která tou měrou liší se od labuti divoké, jak od husy divoké domácí naše husa.

10 Labutí divokých jsou hlavně dva druhy, labuť němá, jež víc v Evropě severní a ve východní Sibiři žije — a labuť ^{nej-} zpěvná, jejížto domovem jest Evropa jižní, zejména Řecko, avšak též ^{Rus} a severní pobřeží evropské a asijské. V Řecku nejvíce labutí ^{živí} řeka Eurotas, nad níž slavná Sparta stála, pak jezero Kopajské a ^a vody akarnanské. O druhu prvnějším, o labuti němé, bájilo se, že po celý život nižádného zvuku nevydává, avšak že zpěvem čarokrásným poslední okamžiky života ukončuje. Odtud také nazývá se poslední dílo proslaveného básníka nějakého zpěvem jeho labutím. Než němou nazývati se může labuť druhu prvnějšího jen tou měrou, že ^{zřídka} hlasu jejího slýchati, kdežto labuť zpěvná hrolla šetří méně, ba i ^{vysoko} ve vzduchu, když z krajiny do krajiny přeletuje, silným ^{zpívá} hlasem. Arci, když blízko posloucháme, málo různí se drsný ^{zpěv} labutí od štěbotu a křiku husího; zaznívá-li však z daleka, nelze upřít mu zvláštní jakési půvabnosti dojímavé, a právem ve příčině té některí zpytatelé přírodní zpěv labutí ke zvuku polnic přirovnávají.

Poměrně nejvíce labutí jest v severní Evropě, na jezerech ruských a v prostřední Sibiři. Poněvadž labuť potravu si sbírá — po způsobě kachen našich — nejvíce z bahna a ze dna vod, tož nejradijněji přebývá ve vodách mělkých, při březích mořských a na malých ^{je-} zírkách, kde snadno jest potopiti se až ke dnu. A na místech takových též se hnizdí, což nejvíce děje se na vodách středosibiřských, k nimž málo kdy lidská noha přikročí, a kde ptáky na vejcích sedící ^{z po-} klidu nic nevyrušuje.

Hnízdo buduje si labuť při zemi u samé vody nebo v hustém rákosí, a to ze sítí a jiných rostlin vodních. Zbudovalo-li si dvě labutí hnízdo na místě vhodném, opanují po nějaké době celý ^{okres} a odhánějí zuřivě každého větřelce, až vyvedou labufata. Vajec snáší samička počátkem května 5—7, a ta jsou barvy nažloutlé nebo na hnědlé. Na vejcích pomáhá seděti samičce i sameček, tak že často oba stejnou dobou sedí vedle sebe. Proto také bývá hnízdo labutí plynkté a široké. V srpnu probíhájí se labufata již po vodě; brzo po té s rodiči odletují a k větším stádům se přidružují.

Dokud silné neuholodí mrazy, dobře jest labutím na severu. Když však vody dál a dál od břehu zamrzávají, nastane jim doba ^{stěhovati} se, poněvadž ze dna hlubokých vod potravy добytí si nemohou. Rostoucí kry tiskuou je více a více od břehův a nedostatek potravy shání je čím dále tím více dolromady. Tu jmenovitě za tichých

večerů slyšeti z daleka od moře tklivé jich bědování a naříkání, jež jako žalozpěv trudný nese se klidem nočním. A mnohá ze shromážděných tam labutí skutečně vyzpívá si svůj zpěv labutí, mnohá tu do ledu zamrzne a hladem jsouc zmořena umírá.

Labuti velmi nerady loučí se s končinami severními; teprve když kruté nastávají vichřice zimní, mají se k odchodu a putují vysoko ve vzduchu dále na jih. Stěhujíce se přidržují se nejvíce břehů mořských nebo jezer a větších vod tekoucích. Mnoho na pouti té zahyne jich rukou lidskou: nebo maso labutí jest velmi chutné a labutinka — kožišina — ceny též dosti veliké. Nejnebezpečnější doba nastává však labutím, když začínají pelichati; neboť i křídelná péra jím vypadávají, že ani dost málo nejmohou poletovati. Tu pak lovci na člunech je shánějí a ubijejí kyjem.

Jan Havelka. 60

38. U okna.

1. Okénko zářivé,
svlačec je věnčí,
do malé komůrky
dívám se zvenčí.
2. Venku je zimavovo,
tmavo a mživo,
v komínce světlo je,
teplo a snivo.
3. Lampička na stole
svítí tak mile
na svaté, na Krista
na stěně bílé.
4. I tam, kde do tmava
v koutku se tratí,
dvě hlavy stříbrné
pableskem zlatí.
5. Nad nimi se stropu
z pouka a síti
kývá a točí se
holoubek s nití.
6. Nevím, jak v chaloupce
s chlebem se daří,
ale Bůh s klidem svým
hledí z těch tváří.
7. Staroušek zadumán,
stařenka přede,
ob čas se nakloní
k té hlavě sedé.
8. A jak ten holoubek
stropem se kývá,
u nich as myšlenka
s myšlenkou splývá.
9. Staroušek pohnul se:
staruška sloku
polšeptem zapěla
od mladých roků.
10. A je to písnička
nějaká stará,
ale jím oběma
zní jako z jara.

J. V. Sládek.

39. Zopyros.

Po smrti nepravého Smerdisa přední z Peršanů se snesli, by ten byl králem, jehož kůň při východu slunce první zařehce. Všickni se tedy dostavili na zejtří koňmo na místě ujednaném, a když předměstím jeli, zlaté slunko právě vystupovalo na obzor, tu kůň Dareiův zařehtal, a zároveň z čista jasna zablesklo se a zahřmělo. Tak bůh sám na jevo dal, že Dareios má být nástupcem Kýrovým. I skočili ostatní s koní a pozdravili Dareia králem svým.

Ale nastolení Dareiovo mělo mnoho nesnází. Mimo jiné národy vzbouřili se Babylonští, hodlajíce od říše perské odpadnouti. I sebrav 10 Dareios vojsko obléhal město jejich. Babylonští byli z toho nehrubě zarmoucení. Neboť vylézajíce na přední hradby, pošklebovali se a posmívali Dareiovi a jeho vojsku. Rok a sedm měsíců Peršané již dleli před městem, nemohouce ho skrotiti. Konečně Zopyros, syn Megabyzův a muž mezi Peršany vysoce vážený, pomohl Dareiovi z ne- 15 snáží lstí a úskokem. Uřezav si nos a uši, vlasy potupně ostříhav a na těle se zmurskav, odebral se takto zohaven k Dareiovi. Tento spartířiv muže tak váženého, jak jest zbědován, vzkříkl a s trámu spěšně k němu se blížil. Na otázku, kdo ho tak zohavil, odvětil Zopyros: „Není na světě člověka mimo tebe, jemuž by taková moe byla, aby 20 se mnou tak naložil; nikdo cizí, o králi, neučinil mi toho, nýbrž já sobě sám, neboť hrozně tím se trápím, že Babyloňané se nepřestávají Peršanům posmívat.“ A když Dareios pro to Zopyrovi domlouval, ač skutek jeho chválil, odvětil tento: „Jak tu jsem, půjdú jako sběhl do města jejich a řeknu jim, že to od tebe jsem utrpěl. O tom brzy 25 je přesvědčím a brzy budu vojsku jejich veleti. Ty pak v úmyslu mém mi pomáhej. Desátého dne po příchodlu mém do města postav u brány Semiramidiny tisíc mužů, na jichž záhubě nic ti nezáleží; sedmnáctého dne pak u brány Ninivské dva tisíce jich nastraž, dne třicátého sedmého u brány Chaldejské čtyři tisíce mužstva k odlboji 30 přichystej: ty já přemohu. A hned dne příštího s vojskem na hradby městské útokem řeň, já pak Peršanům u brány Belovy rozestaveným klíče odevzdám a průchod do města zjednám.“ Ujednáno, provedeno. Babyloňané Zopyrovi uvěřili, a on dle úmluvy Peršany zaháněl a každým vítězstvím nové nabýval po městě přízně. Den záhuby Babylonské se přiblížil. Dareios učinil všeobecný útok, a než se Babylonští vzpamatovali, Peršané byli již ve branách. Zopyros Babylon Dareiovi zradil, a král hradby pobořiv a brány strhav, ukrutně se za vztouru pomstil.

40. Pomněnky Levohradecké.

„Nevěřím hned tak ledačemu; ale co vám povím, je svatá pravda, tak jakože tyhle skály tu stojí déle než tisíc let, a nad nimi ten kosteliček také o něco více čítá, než stará hlava má!“

Přívozník, který slova tato pronesl, dal lodičce plouti vlnami k severu a vzpřímliv se pohleděl mi do očí. Byla to postava vysoká, poněkud nachýlená, v plátěných spodkách, v bělomodré pruhované košili a se slavněným širákem na hlavě. Ostré rysy v tváři svědčily o neoblonnosti i v šedinách, a pohled, jímž na mně utkvěl, pravil zřejmě, že by na slova svá pozdvihl prsty pravice ku přísaze, a dopověděl: „Lhu-li, ať mne tahle voda do nejhlubší tůně pohltí!“ 10

Loďka plynula tichounce, a vlny kolem ní šuměly ještě tišeji.

„Byla kdysi na Levém Hradci slavnost, a na tu slavnost přišlo lidu jako mraku, protože sem přinesli ornát a biskupskou čepici svatého Vojtěcha. Lidé jsouce všeho chtiví, drali se o překot k oltáři, a kdo mohl, vytáhl si nitku z ornátu na paňátku. Tamhle z toho statku dívka dostala se až k oltáři a vytrhla si rovněž nitku. V Praze si ji dala zlatem obložit, zasklít, zavěsila na černou hedbávnou pentli a nosila ji o největší svátky na hrdle uprostřed dukátů. Za několik let u nich hořelo. Byl strašný vítr, voda sice u huby, ale ve statku nezachránili ničeho. Po ohni prohrabávali se v popelu, a víte, co nalezli? — Byl jsem při tom, jinak bych tomu ani nevěřil. Našli onu nitku ve zlatě a za sklem neporušenou, jako když ji dívka nosívala na krku. Když se vyvzdala, vzala si ji s sebou a přivezla prý muži svému štěstí.“ 20

Převozník se mlčky obrátil, prorýl dvakrát těžkým veslem bělo-25 peřiné vlny, a mžikem jsme byli u břehu.

„Jděte tuhle tudy, je to trochu do vrchu, mezi skalami, ale nejbližše!“

Poslechli jsme pokynu přívozníkova. Cílem výletu našeho byl Levý Hradec, siroteček mezi českými kostely, podobný žebráčkovi, 30 jenž byl někdy bohat a potom samou láskou a samým milosrdenstvím schudl na dobro a čeká, až mu dobrá ruka udělí almužny.

Vešli jsme do hlubokého údolí. Po obou stranách vysoké, vývětralé skály, ale kolem úpatí svěží, poněkud zatemnělá zeleň, vinouc se jako věnce nejuměleji pletený. Byla to samá pomněnka, kopec vedle kopce, a každá květinka měla kališek rozevřený. A kdo se poněkud naklonil k milým kvítkům, zdálo se mu, že na každém lístečku vidí slzu, sám Bůh ví odkud dopadlon pod našedivělé skály, na nichž

Levý Hradec — křesťanství u nás kolébka a dnes mezi českými ko-
stely jako popelka stojí.

Mimoděk stane noha, a člověk si pomyslí: Zda může být vý-
znamnější květiny na těchto místech, od pradávných let všemu ná-
rodu českému posvátných? Němci mají na starých hradech svých
duby, které jim šepotají o předcích divné zvěsti, a pěvci přicházívali
si pod koruny jejich pro nadšení. My Slované máme na zvětralých
pomnících rozplnulé slávy, sily a cti košaté lípy, naši pěvci si také
někdy chodívali pod stíny obrovských lip, když chtěli lidu svému
zapět o starých časech a vyburcovat jej z dřímot. My čeští křesťané
máme však u kolébky — pomněnkou. Rozumíte-li?

Ve čtvrt hodinu octli jsme se na hradišti. U hřbitovních dveří
uvítal nás hrobník opřen jsa o rýč, pravý rub převozníkův. Rozho-
vořil se brzy a uvedl nás do kostelíka. Prohlédnuvše si vnitřek, za-
stavili jsme se u dveří, kde jsou náhrobky ze století šestnáctého, jež
bývaly prý někdy před oltářem.

„A kdože je to tady, příteli?“

„Svatá Ludmila, tamhle menší je dcera její, a tam ten rytíř —
Bořivoj!“

„A co víte, dědečku, ještě?“

„Devět kroků na stranu polední byla prý nesmírně hluboká
studna.“ Hrobník na chvilku se odmlčel.

„A vy bezpochyby o té studni něco víte?“

„Arcíř že vím. Před časy tu stával polianský kostel. V kostele
měli prý na oltáři zlatou kvočinu a dvacet knířítek rovněž z ryzího
zlata. Ale když se rozneslo, že chlíd kostelík rozbořit, hodili je po-
časnští kněží do studny, a již jich nikdo neuviděl!“

„A již nevíte, dědečku, ničeho? Jste tu jako strážce kostelíčka
Svatoklimentského a měl byste tu znáti každý kámen!“

„Však také znám, milý pane! Ptejte se mne, kde kdo leží, kde
kdo byl vykopán, a řeknu vám všecko nazpamět.“

70 Stařeček neporozuměl. Teprve po chvíli pravil:

„Zdali co najdu? — Samý a samý střep. Byly prý tu popelnice.
Když jsem našel grošk a dostal zaň dva bochníky chleba, dále nic.“

Na nebi se vytahovaly černé mraky; stáml jsem zase pod skalou
u zeleného věnce pojmenkového. Utrhl jsem si nezabudek několik
a ve chvilince jsem byl zase na lodičce.

Převozník podíval se na mne a potom na kyticu, kývl hlavou
a pravil: „Vida, vida! Na něco bych byl zapomněl; všimli jste si
toho však sami. Víte-li pak, když svatý Methoděj světil zdejší ko-
stelíček, že pokropil i tyhle kytičky a předpověděl, dokud pod Levým

Hradcem pokvetou pomněnky, dobře ještě vždycky že se Čechům ⁸⁰ povede, ale běda, až začnou usychat! — A kdykoli z okolí lidé chodívali do ciziny, trhali si pomněnky pod skalami, aby nezapomněli v domově známých a přátel!“

— „Tak se zelenej jen, rozvíjej a kvěť, něžná, milá květinka, ať je Vám tu v Čechách, jako pradávno bývalo, a neuvedni nikdy — ⁸⁵ na věky věků ne!“ zašeptal jsem, ještě jednou se ohléduv na skály s Levohradskými pomněnkami.

Václav Beneš Třebízský.

41. Zima.

Jeseň přišla náhle, neočekávaně; přivanuly sychravé větry a tlukouce na okna volaly: „Připravte se, lidičky, zima jest na cestě;“ a v komíně meluzina skučela: „Nanoste dříví, bude zima, bude mráz!“ Nebe se nezastkvělo již barvou pomněnkovou, bylo stále plno obláčků, a jen chvilkami se usínávalo slunéčko tak teple, tak sladce. Z polí ⁵ fičel ostrý vítr, na lukách se zelenal ještě koberec, a místy modrá čekanka se usmívala.

Onehdy k večeru letělo to pod nebesy jako černý mrak, snášelo se to níž a níže, šumělo a cvrlikalo, a pod vískou zalétla do rákosí hejna špačků. Bylo to povídání a ševelu, než usnuli. Loučili se s námi, ¹⁰ a ráno, sotva Pán Bůh den dal, již byli na cestě do dalekých krajin jižních, kde teplé slunko zářiti neprestává. A což onehdy! Ještě dnes prsa se zachvívají, když si na to vzpomeneme. Milé vlaštovice ... obletly si chatu se všech stran, podívaly se do každého okénka a „típ, típ — s Bohem, s Bohem!“ volaly; prohlédly teplé své obydličko, svou kolébku, své hnízdo, potom se posadily na štit, pohlédaly dolů a znova obletujíce stavění se loučily.

Bylo loučení dlouhé a srdečné. A od těch dob bylo pusto a smutno. Zima přicházela. Poslala napřed své zvěstý, mrazivé větry. Honí se po pláni a stráni, hučí od hájů, borův a skal, střásají kde ²⁰ jaký lísteček se stromův. Ubohé stromoví! Zdvihá větve k nebesům, jako by prosilo o slitování, že tu stojí samotno a bez šatu, bez přístřeší, že jest v šanci dáno vichrům a mrazům — a neprosí nadarmo; zima přichází a obaluje všecko jiním jako teplou bavlnkou. A což ten potůček? Už není tak vesel, klokotá, bublá, ale žalem; rokyti a křovi, ²⁵ s něhož opuštěná hnízda ptací zírají, sténá větrem podziinním. Rybka nezažblunká, pták nezapřeje, brouk nezabzučí, kvítek nezavoní, pusto a smutno kolem. Ó poškej jen, potůčku, zima ukryje i tebe a žal tvůj pod těžkou korou ledovou!

Stýská se nám všem, a proč?

Matička příroda nám umřela. Proto slunéčko zármutkem se neukáže, proto modravé nebe žalem se zakabonilo a co chvíli pláče deštíkem, proto kvítky žalostí povadly, stromy opadaly, luhy sežloutly. Od hor větry letí vzdychajícé a sténajíce, všecko se chystá k velikému pohřbu. A bude to pohřeb velikolepý, tichý, bez zpěvu a hudby ptačí, bez šumících hájů, bez bublajících vln, ale přece doceněný. Hlavní osobou bude zima, a ta právě přijíždí z končin severních, kde jest odvěký led a sníh.

Koně jako sníh bílý tálou vůz z ledu křišťálového, na němž zima sedí jako královna. Všecka jest zavita běloněkou sobolinou, s niž září vločky a hvězdičky sněžné, a třpytí se démanty; hlavu zdobí stříbrná koruna, ověšená rampouchy a lesknoucími se démanty a křišťály, v ruce třímá žezlo, poseté ledovými brilanty. Kam dýchně, všecko obalí se jinovatkou, kam zajede, zachrupá to pod nohou, za září křišťály, skotačivé vlnky oněmějí, a do které chaty se zadívá, okénka prokvetou ledovými květy. Hlavy horské samou starostí ošedivějí sněhem. Zima zamávne žezlem, a dálný kraj, lesy i háje, role i luhy, a ty malé vísny, tulící se ke stráním, pokryjí se běloněkým příkrovem sněhovým.

A tak nad rovem léta a jeseně vládne zima, ale i ona uchystá nám krásu a zábavu nejednu. Jak rádi si vzpomínáme na hladký led, sněhuláka a sanici! Když pak nám zima dýše i kožichem a beranicí, stulíme se u teplých kamen a posloucháme pohádky a těšíme se blahou těchou na vzkříšení matičky přírody, na jaro, jež nám zakryla na čas běloněkými poduškami sněhovými. *Bohumil Čermák.*

42. Zima.

- 1. Ticho! Čas se připozdívá,
roku tálne na večer,
příroda má těžká víčka —
bude dřímat v zimní šer.
- 2. Pod hlavu už sobě střádá
suché listí, zvadlou snět,
slunce staví pod stinidlo
jako lampu v lazaret.
- 3. Nebes okna mlhou zastírá,
v lesích hovor zastaví
a ty ptáčky štěbetáčky
k sousedovi dopraví.
- 4. Řeky už jen zvolna chodí
po kradmo a po špičkách,
a těch těžkých snův už plno
v holých číhá větvíčkách.
- 5. Peří ve sníh nasedrané
už si sype v závěje —
ticho, my si podřímneme,
než zas skřivan zapěje.

Vilémstav Hálek.

43. Kachna divoká.

Z vodního ptactva u nás žijícího kachna divoká patří mezi druhy nejčetnější a již proto zaslhuje zvláštního povšimnutí, že od ní pochází hltavá naše kachna domácí.

Kachna divoká oživuje sladké vody veškeré témař polokoule severní; nebo spatřuje se daleko na severu, blíže 80° šířky severní a na jihu až při samém obratníku raka. Severní krajinu jsou pravou vlastí její, z níž jen krutá zima ji vyhání. V měsících říjnu a listopadu v končinách půlnočních na tisíce sletuje se kachen divokých, jež pak společně na jih se stěhuje. Nejvíce doletí jich do Italie, do Řecka a Španěl, málo jen až do Afriky severní. V prosinci a v lednu na sta a tisíce viděti jich plovati po vlašských, řeckých a španělských jezerech, ba muohdy na půl čtvercové míle hladiny jezerní stády kachen hustě jest pokryto; a když přeletujíce s místa na místo, zdvihají se do povětrí, zvučí knáchat jejich kolkolem, jako když moře rozvlněné o skalné břehy bije. Již v únoru, nejpozději pak v měsíci březnu stěhuje se stáda zase nazpět do krajin severních. Od nás kachna divoká odletuje jen tehdy, když zima příliš jest tuhá; mírné-li jen uhodí mrazy, zůstává i přes zimu v naší vlasti nebo jen nedaleko odletá na jih, odkud zase vrací se záhy z jara.

Kachna divoká miluje zvláště vody sladké; jen ob čas zaletí si též do zálivů mořských a jiných vod slaných. Nejraději volí si za bydliště rybníky sítím a rákosím hojně zarostlé a křovinami obklopené. Tu také v nějakém zákoutí, v stínu bujných rostlin vodních a bahních hnizdo si buduje. Co chvílka však čiperné zvíře z úkrytu svého ven se tlačí na čistou, lesklou hladinu, kdež místa prostá vše- likého rostlinstva kachně divoké vítaným bývají rejdištěm. Tu dovádíve semo tamо těká, poletuje, potápi se a vesele si knáchá. Vody stojaté, zvláště pak bahnitě jejich pobřeží hojně jí poskytujují potravy. Jako naše kachna domácí, tak i kachna divoká ráda zoban vrývá do bahna a mezi husté rostlinstvo, aby přimlaskujíc měkkých červů si nasbírala. Ale i jemnější listy, pupence, seménka a drobné hlízy hltá dychtivě a ne méně po rybách a mlocích slídí. A když po jiné potravě zatouží, odletí ven z jezera nebo rybníka do blízkých řek, bažin a kalužin, ba i na pole se pouští, kde zralá zrna obilná velkou jí bývají pochoutkou.

Kachna divoká má žaludek výborný, nerci-li bezedný, neboť dokud hlavy neuloží pod křídlo ke spánku, po celý Boží den potravu do sebe souká bez ustání.

Co do povahy a způsobu života velice podobá se kachně do-

40 máci, jen že jest pružnější, otužilejší a statnější; kráčí, plove, potápi se a litá podobným způsobem jako kachna domácí, avšak mnohem dokonaleji. Ačkoli domácí kachně křivdíme, pokládáme-li ji za hloupou a pitomou, přec upřti nelze, že kachna divoká mnohem větší bystrostí duševní, mnohem větší ostražitostí a vychytralostí vyniká. Obydlím našim se nevyhýbá, ba velmi ráda usazuje se ve vodách takových, na něž dozirá ochrana lidská, jakož jmenovitě na rybnících a potocích zahrad panských; víš chytré zvíře dobře, že takto nejsmáze uchrání se rozličných dravců strašných.

45 Nepřátel má mnoho. Ze čtvernožců ji pronásledují ferina lišák, vydra, tchyoř, také krysa vodní hubí jí vejce a mláďata. Ale nejhroznejšími protivníky kachnínymi jsou sokoli, jestřábi, luňáci a orlové, kterým tělíska milé kmotřičky velikou jest pochoutkou.

Kachna divoká arci všelikým způsobem snaží se uniknouti pochopům těm: potápi se, křížem a křížem nad vodou přeletuje, křídly do vody bije a v hustý umělý plášt se halí nebo mezi sítí a traviny vodní se ukrývá. Ale přese všecku obratnost mnoha kachen hyne dravci okřídlenými. A jak by člověk kachny divoké nepronásledoval, když maso její tak neobyčejně jest chutné? Myslivci sítě na ni polécejí, světlem ji lákají do tenat a střeliou zbraní usmrcují nelítostně.

50 Rodinný krb divoké kachny si zařizuje záhy z jara. U samé vody na tichém a suchém místečku budují si hnizdo ne příliš umělé. Ze suchých větvíček a uvadlého listí činí základy, na něž za podušky nasnášeji si měkké, suché trávy a perí teplého. Někdy však ubytují se též v opuštěných hnizdech vraních na vysokém stromě. Vajec, jež jsou barvy špinavě bílé, a jichž od vajec kachny domácí rozeznati nelze, snáší samička osm až šestnáct a sedí na nich čtyři neděle. Kachňátká jsou roztomilá, a sotva skořápek vaječných se sprostila, číperně po vodě se prohlánějí. Pokud nedorostla, nedopustí rodiče, aby odvažovala se na místa otevřená, kde po nich dychtivě slídí oko dravců rozličných; teprve když mladé kachničky úplně se byly opeřily a ve všech věcech důkladně vycvičily, jimiž uvarovati se mohou svých nepřátel, propouštějí je rodiče na svobodu.

Jan Havelka.

44. Jak se Kýros stal pánum říše medské.

Astyages, král medský, jsa spolu vladařem Peršanů a Baktrů, byl klysi polekán: hrozným snein; otázav se o radu magů sny vykládajících dlovděl se, že jest mu souzeno, aby od vnuka vlády zbaven byl. Že pak se toho bál, provdal dceru Mandanu za Kambysa, ci-

zince z rodu perského, domnívaje se, že zákony zemské zabrání ci-
zinci dosednouti na trůn medský. Když pak syn se narodil Kamby-
sovi, podruhé snem byv znepokojen, poslal Harpaga, muže sobě pří-
buzného a spolehlivého, aby nemluvně zabil. Harpagos zdráhal se
z mnoliých příčin vůli královu vyplnit; odvezdal tedy pachole pastýři,
aby s ním dle přání králova naložil. Pastýř slitovav se nad dítětem,
zůstavil je na živu a řekl Harpagovi, že rozkaz vyplnil. Kýros, tak
totiž syn Kambysová se jmenoval, byl mezi pastýři vychován netuše,
že brzy bude jejich pámem.

Jednou hoši venkovští při hře zvolili si Kýra králem, který jim
kázal, co komu jest dělati. Všichni byli na slovo poslušni, pouze hoch 15
bohatého Meda nechtěl poslechnouti, pročež Kýros jej kázal jako
zbojníka svázati a svázaného potrestati. Hoch byv propuštěn žaloval
otci, že s ním jako urozeným nemilosrdně bylo nakládáno. Rozhněvaný
otec domáhal se práva u Astyaga, že bylo synovi z krve urozené od
skotáka ublíženo. Astyages dal si Kýra předvolati a táhal se ho, kde 20
nabyl práva trestati druhu nad sebe daleko vznešenějšího. Kýros
odvětil: „Ó pane, takto po právu jsem s ním naložil. Vesničtí chlapci,
mezi nimi i tento, králem mne vyvolili, že jsem jím k tomu nejzpů-
sobilejší se zdál. Ostatní rozkazy mé plnili, tento však, že poslouchati
nechtěl a hlasu mého nedbal, potrestán byl. Něčím-li jsem se provinil, 25
tu mne máš.“ Když hoch takto mluvil, Astyages zadíval se do tváři
jeho, spatřil v ní podobu svou, a že odpověď chlapcova na otroka
příliš neohrožená se mu zdála býti, po původu jeho pátral a poznal,
že Kýros jest skutečně vnukem jeho a že nezahynul. Magové 30
ubezpečovali Astyaga, že mu Kýros není již nebezpečný, poněvadž sen
se vyplnil, a vnuk jeho králem již byl. Přes to král na Harpaga se
rozhněval, že zlým splatil dívčernu jeho, i poručil vlastního syna Har-
pagova zabiti a nešťastnému otci k jídlu upravit. Neudivu, že za to
pomýšlel, jak by na králi se pomstil. Věda dobře, že by nebyl s to,
hleděl záměru svému nakloniti Kýra, jenž byl potom u rodičů v Persii 35
chován. Náčelníky medské si naklonil snadno, poněvadž Astyages
s Medy ukrutně nakládal. Bylo tedy již jen potřebí listem o tom
všem zprávu dátí Kýrovi. Avšak hranice medské byly pilně ostříhány,
a cokoli do ciziny šlo, bedlivě prohledáno. Harpagos tedy vzal zajíce,
rozízl mu opatrně břicho a vložil do vnitř list, načež zajíce zašil, 40
nejvěrnějšímu sluhovi s tenaty odvezdal, aby se zdálo, že sám zajíce
ulovil; potom mu nařídil, aby šel do Persie a Kýra вызвал, aby zajíce
sám rozpáral.

I stalo se tak, a Kýros naleznuv list četl toto: „Ó synu Kam-
bysuv! tebe bohové střehou, neboť jinak zachráněn bys nebyl; ří- 45

zením bohův a pomocí mou jsi na živě. Víš snad už dávno, co jsem já od Astyaga utrpěl, že jsem tebe neusmrtil, nýbrž skotákoví odevzdal. Uposlechněš-li mne, brzy zavládneš celou říší, kterou nyní Astyages v moci má. Přemluv Peršany, aby odpadli, a na Medy se chystej. Budu-li jmenován od Astyaga vůdcem vojska proti tobě určeného nebo jiný z urozených Medů, všichni přičiníme se, bychom Astyaga zničili. Jen se dej rychle do práce!"

Kýros sezval Peršany na schůzi, v níž jim list přečetl řka, že ho Astyages prohlásil vůdcem Peršanů. Jako vůdce jim přikázal, aby se dostavili na zítřek k němu s kosami a srpy. Když se tak stalo, nařídil jim, aby kus země, asi dvacet honů zdélí a tolikéž zšíří, krovím a všelijakým plevelem zaostlý za den vymýtili. Když práci uloženou vykonali, velel jim, aby vykoupajíce se a šatem svátečním se přizdobíce na zejtrí všickni se sešli, ale bez srpů. Tehdy je Kýros masem a vínem hojně častoval. Když bylo po hostině, tázal se jich, libí-li se jim více den minulý či dnešní. A když velebili den přítomný, ujav se šfastné chvíle pravil: „Muži Peršané! chcete-li mne poslouchati, nejen dni takové, nýbrž i nesčíslné výhody jiné míti budete; jinak otročiti jiným a pro jiné vám uloženo bude. Mne tedy poslechnouce, muži svobodními buďte a od Astyaga odpadněte.“

Peršané se tedy vzbouřili; o čemž když Astyages zvěděl, mladíky i starce do zbraně povolal. Za vůdce ustanovil Harpaga, který v rozhodné chvíli ke Kýrovi přešel, a Astyages byv poražen zajat jest. Tím se stal mladistvý Kýros zakladatelem veleříše perské.

Jan Šafránek.

45. Ptáče.

- 1. Na dva drátky uzamčené
v naší kleci ptáče zpívá,
chvilkou zmlkne, — ven se dívá,
kde to zlaté slunko hřeje,
poskočí si, znova pěje,
a mně zdá se nejináče,
než že pláče.
- 2. V zahradě nám višňě zrají,
na větvici ptáček sedí;
ptáci lidem nepovědí,
co to sobě povídají;
že se ti dva ptáci ptají:
„Jak se daří?“ — A ten z klece
dá: „Zde je to smutné přece!
- 3. Celý den a celé noci
na bidélku bez ustání,
— a ten den je k nepřečkání!
Za dne soudruži nepříštěne,
v noci hvězda nezakmitne; —
o těch květech, země krásé
mně jen zlá se!“
- 4. Venku svítí slunce zlaté,
po zahradě větrík věje,
ptáče zmlklo, — druhé pěje:
„Pusťte je, vždyť zrovna prosí,
napije se slunce, rosy —
pusťte je, vždyť je to bolí! —
— ať si se mnou zašveholí!“

Josef V. Slálek.

46. Staré hrady české.

Předkové naši ve vlastech českomoravských byli od prastara obklopeni sousedy nepokojnými a válečnými. Proto hned z počátku bylo jin pečovati o to, aby ve vlasti své se zabezpečili, a kdyby ne-přítel vpadel do země, aby uchránili života i majetku. Vesnice si stavěli do kolečka, a do nich vedl jediný vjezd, aby snadno se mohl ⁵ zavaliti kladami. Stodoly a spojené zídky byly zevní ohradou dědiny. Některé osady byly tak dobře chráněny vodou, příkopy a násypy, že tehdejšími zbraněmi nebylo snadno jich dobýti.

Země českomoravská rozdělena byla v župy (kraje). Do každé župy náleželo několik okresů. Každá župa měla pravidelně hrad, ¹⁰ který lid župní si vystavěl a opravoval společnou prací a nákladem. Župní hrady se nestavěly na vysokých kopečích, ale přece nejraději na místě vyvýšeném. Nejlépe k tomu se hodil rozlehly pahorek, který byl se tří stran chráněn roklemi nebo vodou; na čtvrté straně byl přístup do hradu. Ale i tam hluboké příkopy byly vykopávány. ¹⁵ Vyházená země byla srovnána a stlučena v násypy čili valy do šírky a výšky, jak byly příkopy vykopány. Do násprů se zatloukaly koly, oplétaly ploty a zřizovaly sruby.

Do hradu se vcházel branou po mostě. Když nepřítel vpadel do země, bezbranný lid utíkal buď do hustých a nepřístupných lesů, ²⁰ buď hledal útočiště na hradě župním. Proto hrady bývaly obyčejně velmi prostranné, aby tam hodně lidu i s majetkem se mohlo srovnat. Když nepřítel se blížil, most byl s příkopu stržen, a kdo byl zbraně schopen, hájil společného majetku. Nejvyšší téma hradu bylo opevněno nejvíce. ²⁵

I za časů pokojných bývalo na hradě dosti živo. Na horní části hradu měla přední místo svatyně. U některých hradů bývaly také háje posvátné neboli „ráje“; tam se konávala bohoslužba pohanská. Který hrad měl takový háj, jmenoval se rajhrad.

Na hradě přebýval župan a měl po ruce brannou čeleď. Tam ³⁰ přední mužové se scházeli na sněmy a soudy. Budovy byly obyčejně ode dřeva. — Slované uměli sice již záhy stavěti z kamenní, ale ráději stavěli ze dřeva, protože jim práce tato šla rychleji od ruky, a že lesů bylo všude dosti. Kolem hradu a v podhradí byly domky kupecké a řemeslnické. Zvláště tam přebývali zlatníci a železníci, ³⁵ kováři a kotláři, sládci, mlýnáři, pekaři a kuchaři, koželuži a ševci. Na podhradí bývalo tedy značně hlučno a živo, zvláště když se tam nahrnulo lidu na bohoslužby, a hospodáři kupovali nebo za zboží vyměňovali, čeho v domácnosti se jim nedostávalo. *Alois Hlavinka.*

47. Laviny.

K nejznamenitějším zjevům krajin alpských počítají se veliké proudy sněžné neboli laviny. Jsou nad míru strašlivé a mohutné a objevují se periodicky; při tom se nesou určitým směrem, určitou drahou a mají své ložisko, kde na cestě se zastavují. Veliká část Alp ⁵ zbavuje se takto ohromných vrstev sněžných s takovou pravidelností, že zjevy ty na neděle, ano i na dny možno vypočítati; bedliví pozorovatelé určují i hodinu, kdy lavina se objeví. Tvary sněžných proudů jsou velmi rozmanité; tu jsou to malé stoky, jiníž nahromaděný sníh se skalnaté krajiny do údolí se hrne, jinde jsou to závěje ¹⁰ a vysoké hradby sněhové, které nahromadivše se na pokraji skal, prudkým větrem dolů smetány bývají.

Že laviny vznikají, k tomu přispívá velmi mnoho svah horský, nahromaděné vrstvy sněhové, povětrnost a mnoho příčin jiných, ne tak důležitých. Strmé plasy, příkré skály nebo náhlý svah nedopouštějí ¹⁵ sněhu se nahromaditi a laviny činiti; je-li horský svah 30—35 stupňů nachýlen a je-li rozbrázděn, laviny jsou periodické. Spodní laviny bývají častější lavin vrchních neboli prašných. Tyto jsou mnohem nebezpečnější, mohutnější a nepravidelnější, ony pak objevují se jen v zimě a časně z jara a vznikají tím, že na pevnou a tvrdou vrstvu ²⁰ sněhovou nová vrstva sněhu zrnitého a kyprého napadla. Leží-li nová vrstva na svahu příkrém, neudrží se; nepatrný chumáček sněžný, spadlý se skály nebo kře některého způsobuje, že sníh počne se valiti, a za nedlouho polibuje se nová vrstva sněžná s velikou rychlostí k patrům dolejším. Z počátku vrchní vrstvy sněžné smekají se jen ²⁵ pomalu, brzy při tom se rozštěpujíce, brzy zase spojujíce. Hukot a rychlosť valících se vrstev způsobuje silný průvan, jímž vrchní vrstvy se protrhují. Sněžný proud nešetře cestou ani krovini ani stavení, vrhá se s velikým lomozem a nesmírnou rychlosťí do hlubokých strží neb údolí. Nekonečné chumáče sněžného prachu zahalují dráhu laviny, ³⁰ stromy se ohýbají a lámou, skály se otřásají, a v okolí silné hučení se rozléhá. Po vši dráze lavinu ostrý průvan provází. Lavina valí se pravidelně zšíří několika set krokův, a pohled na ni z údolí jest velmi malebný, zřídka kdy však se podaří uznámenati, kdy se počala.

Obyvatelé žijící v rovinách nesnadno pochopí, jak prudké větry ³⁵ prašná lavina mívá v zápěti. Silný rychlý proud vzduchový burácí v pravo i v levo přes vrstvy sněžné a odrážeje se o protější stěnu horskou, rozplývá se v širokém údolí, kde ještě půl hodiny cesty okny a dveřmi otřásá a komíny svrhuje. V lesích prudký vítr vyracuje tisíce stromů, pozdvihuje lidi i zvířata a vrhá je do propasti;

v údolí láme sebe mohutnější stromy ovocné, převrací těžké vozy nákladní a boří domy. Přese všecko vichřice se táhne až po jistou hranici, za níž vzduch jest úplně kliden. Laviny způsobují v jednotvárném životě horském divné změny. Na mnohých místech trhají chatrče, jež pak lehounce do výše zvedají a o zemi roztríšťují; jinde v noci zasypávají dvořce, při čemž lid drímaje sladký spánek po deníum lopocení, vysokými vrstvami sněžnými bývá polroben. Senníky byly nejednou vichřicí odneseny bez porušení na místo až i pět set kročejů vzdálené. O zasypání a záchrane lidí v údolích horských mnoho podivného se vypravuje. Také zvířata bývají kořistí laviny; zvláště ptáci jí hynou; ale kamzíka lavina zřídka kdy uchvátí. Zvířata tato prý v době lavin nebezpečným místům se vyhýbají.

Spodní laviny se válejí později než laviny prašné; větší spousty smekají se do údolí téměř pravidelně na východních svazích horských počátkem léta mezi 3. a 6. hodinou odpolední, na svazích severních pozdě na večer. Na vysokých horách teplý vítr jižní nebo nepřetržitě vedro slunečné rozpouští veliké pláně sněžné, podemilá je, způsobuje v nich vodní koryta a změkčuje jejich základ, tak že přičinou dosti nepatrnou nakupený sníh se smeká. Vrstvy spodní připojivše se k polohyblivým vrstvám vrchním, tají na rozmrzlé půdě velmi snadno. Na další dráze lavina přibírá nejen nové vrstvy sněžné, nýbrž i hlínu, kamení a skalisté balvany, které promísivše se s látkami pevnými, řítí se brázdami a rýhami po vysokých stěnách do hlubokých propastí. Při tom rozrývá půdu a razí si někdy cestu vysokými lesy.

Spodní laviny bývají barvy temně špinavé a nepodobají se kouli sněžné, nýbrž vysoké stěně. Často lavina zastavuje se v korytě některého potoka. Když pak sníh taje, rozvodní se v malé jezéro, jehož vody prodravše se širokou stěnou sněžnou, do údolí se hrnou a je zaplavují. Vrstvy lavinové bývají tak pevně sváleny, že stvrchnou jako kámen; že potom velmi nesnadno tají, rozumí se samo sebou.

Lavinami se odvádějí s hor ohromné vrstvy sněhové, což jest velice důležito vzrůstu rostlinstva. Kdyby vrstvy sněžné taly jen pomalu, neroztál by se sníh ve stínu nikdy. Malé laviny bývají neškodné a škodlivé jen, když si razí novou dráhu.

Učitelská Beseda.

48. Zimní pohádka.

- 1. K nám z jihu přišel divný host na sever chladný, mrazivý, ret jeho sterou písni zněl, zrak něhou háral blouznivý.
- 2. A dokud léto trvalo, žil u nás tich a spokojen, však v podjeseni zaplakal a poprvé byl neštasten.

3. A když napadl první sníh,
pad' v srdeč hosti divný žel,
za myšlen stával u okna,
až všecky písne zapomněl.
4. Vlas jemu zbělel pomalu
jak sněhy, které spadnuly,
a oči, jindy jeden lesk,
hluboko v důlkách zhasnuly.
5. A denně stával u okna,
uvadlé růže na skráni,
a zíral, pláni sňehovou
jak poletují havrani.
6. Oh, což se jeho kalný zrak
tím sněžným polem natěká!
Jak líto mi ho u srdce,
oh, zda se jara dočeká?
11. Na stromech květy, v honsti zpěv
a sedmikrásky po pláni —
cizinec mrtev — v duši klid
a na rtu blahé usmání . . .
7. I usnul kdys — a divný sen
se sklonil jeho do duše,
to zdálo se mu o jaru,
a on se usmál v předtuše.
8. A myslí jeho táhlo to
jak ptačí zpěv, jak jarý smích,
že kalné oči zaleskly
se opět v slzných krůpějích.
9. I snil, že k němu kloní se
postava plná božských kras
a fialkami proplétá
ten zshedivělý jeho vlas.
10. A venku náhle, jaký div!
tam roztál sníh a zmizel led,
a země stála v krásě své,
nevěsta jara na políed.

Jaroslav Vrchlický.

49. Kýros, Kroisos a Solon.

Zpráva, že Astyages byl vlády zbaven, a že Medové na dále budou podrobeni Peršanům, bolestně se dotkla Kroisa, krále lydského. Byl přísbuzným jeho, a proto hodlal pokořiti mladého Kýra, na něhož pohlížel jako na samozvance. Vládnu říší veliké a máje bohatství ne-
smírné, pokládal se za člověka na zemi nejštastnějšího pevně doufaje, cokoli podnikne, že šťastně se mu zvede.

Jednoho času přišel ke Kroisovi Solon, mudrc athenský, jenž uspořádal slavnými zákony obec svou, ná cesty se vydal. Přišed ke Kroisovi z Egypta, byl na hradě královském stkvěle častován. Třetí
nebo čtvrtý den služebníci ho vodili na rozkaz králův po komnatách, stkvosty a bohatství přenáramné mu ukazujíce. Když si to Solon prohlédl, otázal se ho Kroisos:

„Hosti athenský! došly nás mnohé zprávy o tvé moudrosti a o tvém cestování; z lásky k moudrosti proputoval prý jsi veliký
15 kus země, abys ve světě se poohlédl. Zachtělo se mi otázati se tebe,

kde jsi as užel člověka nejblaženějšího?" Kroisos se nadál, že Solon nazve jej nejblaženějším; moudře však nic mu nelichotě odpověděl:

"Ó králi! Tella athenského," Podiviv se tomu Kroisos, tázal se dychtivě, dle čeho tak soudí. Solon vece: "Tellos za blahých poměrův obec šestím domácím oplýval a měl zdárné syny. Mimo to ²⁰ šťastně zemřel; překonav totiž nepřátele a vlast osvobodiv, slavně skončil a od vděčné obce s velikou poctou byl pochroben."

"A koho po něm jsi viděl nejblaženějšího?" vyzvídal Kroisos domnívaje se, že druhé místo jemu bude dáno. Leč Solon jmenoval Kleobisa a Bitona. Kroisovi pak vykládal takto: "Argivští tito junáci ²⁵ zvítězivše mnohokrát ve hrách, žili šťastně a také šťastně skonali. Slaviliš kdysi Argivští slavnost Heřmu, k níž matka kněžkou jsoue mělajeti. Že pak nebylo přípřeži po ruce, aby v čas do chrámu byla dovezena, synové sami do vozu se zapříhli a matku tam dovezli. Když lid mládence ke chrámu přijížděti spatřil, uvítal je s velikým ³⁰ jášotem; matece pak Argivští blahořečili, že má tak zdárné děti. Matka z radosti nad slávou synů bohyň se modlila, aby poprášila synům, co člověku nejlepší jest. Když po této modlitbě obět byla konána a hody strojeny, mládenci usnuli na stupňech oltářních a již nevstali. Argivští jim postavili sochy v chrámu delfském. Na nich ³⁵ zjevil bůh, že člověku nejlépe jest zemřiti."

Kroisos velice jsa podrážděn vyzvídal dále: "Ó eizimě athenský! naši-li blažeností, jakoby ničím byla, do konta jsi pohodil, že ani sprostým lidem na roveň nás nekladeš?" I odvětil Solon: "Ze všech dní, které tu prožijeme, ani jeden nepřináší nic podobného jako druhý. Ty arcí ⁴⁰ velice bohat jsi a králem přemnophých lidí, ale blaženým tebe dříve nazvatí nemohl, pokud nenuslyším, že jsi život dobrě dokonal. Neboť už mnohým bůh šestí jen ukázal a potom je dokona zničil."

Moudrá řeč Solonova zdála se býti Kroisovi poštilou a bláhovou, proto také v nemilosti ho propustil; ale hrzy zvěděl, že Solon ⁴⁵ mluvil moudře a bez pokrytectví. Chtěje mladého Kýra pokoriť, otázał se věštby delfské, jak výprava se skončí. Apollon mu dal odpověď dvojsmyslnou, již Kroisos mu prospěch svůj si vykládal a proti Kýrovi polem vytáhl. Vítězství se neklonilo ani na tu ani na onu stranu, a Kroisos jednak že nedůvěroval vojsku, jednak že bylo ⁵⁰ počasí pohodlného již na mále, couvl do hlavního města a zástupy své rozpustil netuše, že by Kýros v zimě válčil. Tento však byv o všem dobrě zpraven přitáhl, město sevřel a čtrnáctého dne opanoval. Spoutaný Kroisos byl přiveden ko Kýrovi a odsouzen s nejpřednějšími Lydy umíriti na hranici. Tu se rozpočomoul na výrok Solonův a poznal, že nikdo z lidí živoneční nesmí býti zvan blaženým. Hluboce si

vzdychnuv, zasténal a jiného Solonovo třikráte provolal. Uslyšev to Kýros otázał se, čeho by si Kroisos ještě přál. Po dlouhém mlčení odvětil král: „Volal jsem muže, s nímž kdyby všem panovníkům bylo možno pohovořiti, výše by si toho cenili nadě všeliké bohatství.“ A vypravoval, jak se setkal se Solonem, a co mudřec soudil o blaženosti lidské. Kýros se zamyslil a slitovav se nad Kroisem, kázal ho s hranice svésti. Ale že hranice již zapálená vysoko plápolala, nesnadno bylo Kroisa zachrániti. Tu prý Kroisos hlasitě se jal modliti Apollonovi, po čemž z čista jasna slulkla se mračna, a spustil se liják, jímž hořící hranice brzy uhasla. I přesvědčil se Kýros, že jest Kroisos muž hodný a bohumilý, a vlídně s ním obcuje na dvoře svém ho choval a často moudré jeho rady poslouchal.

Jan Šafránek.

50. Neboj se!

1. Dokud zní tvým břehem slavíkovo pění, neboj se, potíčku, neboj zasněžení!	2. Dokud nezříš nebem husté mračno jítí, neboj se, pšeničko, neboj krupobití!
3. Dokud píšeř rodná slétá v chaloupku ti, neboj se, můj lide, neboj zahynutí!	

F. P. Místecký.

51. Datlové.

Na Morani rozstonal se les. Aj, je-li možná? Což lesy také stonávají? Ba stonávají, a těžké bývají choroby jejich. Proto jich nelze tak snadno vyléčiti. Stává se, že celé lesy bývají zničeny jako ranou morovou. Jen popatřte tamto na štálhé smrky a na rozložité borovice! Zelené jehličí žloutne, a šišky opadávají. Stromy staré i mladé slábnou a usychají. Pod korou jejich usadili se hosté velice nebezpeční. Jsou to červíci nažloutlí a přičervenalí neboli vlastně larvy počtu nesmírného, jmen rozličných a velikosti nestejně. A červíci dnem i nocí hlodají ve stromech, tak je ničice a hubice.

S úžasem lesník pohlíží na stromy chřadnoucí a chystá přípravy, jak zhoubu zameziti. Ale i matičce přírodě zzelelo se bujněho lesa na Morani. I svolała jednoho dne k churavcům několik lékařů z lesů blízkých i vzdálenějších. Prazvláštní lékaři! Nevzdělávali se v umění lékařském, ani nemají diplomů ze škol vysokých a přece léčí churavce na Morani, a lesník jest s nimi spokojen.

Dle původu jsou všichni z rodiny jedné. Lékaření jest v ní

dědičné. Jsou to datlové. Dle velikosti a dle šatu mají jména různá. Těm, kteří jsou největší a kteří mají černé, dlouhé, lesklé šaty a na lila vých červené čepičky, říká se datlové černí. A ti jsou prý nade všecky soudruhy v umění lékařském nejpřísnobolejší. Menší, kteří mají pláštiky zelené se šusky pruhovanými, košílky bělavé a červené čepičky poněkud větší, slují žluhy zelené. Ti prý léčivají neduhy jemnější nežli černí jejich druhové. Nejmenší pak mezi lékaři svolanými na Morani jsou strakapouni. Tito jsou praví všudlybylové. Co přehlédají lékaři větší, neujde bystrému očku strakapounův. Oni léčivají zvláště choroby vnitřní, tito hubí prospěšněji povrchní škůdce stromův.

Od zásvitu jitřního až do soumraku pracují neunaveně bodří lékaři na Morani, aby zamezili zhoubu všemu lesu hrozící. Kmen za kmene, větev za větví prolézají a zobany proklepávají, aby se přesvědčili, jsou-li kmen a větev zdrávy. Páduňe rány zobanů statných duní tu na kmene nezdravém jako drobné bubnování, tam zase na větvici suché ozývá se jako drnkot struny na base. Polekaní škůdcové vylézají ze dřeva. Datel pak klepne zobanem a jest po škůdci. Kde místá jsou nejhuravější, datlové je odštěpují. Běda pak červíkům, kteří bázlivě se skrývají ve dlouhých chodbách. Ostrý jazyk datlův vnikne do každé štěrbinky a bez milosti vytahuje kazisvěty na světlo, kde jich za hodinu zhyne na sta.

Prohlédnuto-li místo jedno, mrštně šplhá datel výše. Pružnými, tuhými péry ocasními podpírá se bezpečně i na kůře hladké. Na vrcholu jedlovém ve výši závratné houpá se pro zábavu. „Klik-klik!“ volá pak vesele druh na druh a přeletuje se stromu na strom.

Jest ke konci dubna. Lesník usmívaje se kráčí lesní stezkou po Morani. Datlové bubnují a hrají na větvice po všech stranách. Mají na pilno. Stavějí si příbytek pro budoucí mláď. Kde dlabání nejhlubněji se ozývá, tam zaneří lesník, aby se potěšil pohledem na pilné dělníky. Pod starou, polo vyhniliou souši roz házeno trísek jako na stavniště. Asi uprostřed kmene sedě, obratný tesař uhlazuje otvor do vydlabaného příbytku. Čtrnácte dnů tesal střídavě s družkou, než si vyhloubil tu jeskyňku ve dřevě tvrdém. Až vyhladí stěny, vystele dno drobnými trískami. A to bude kolébka příštích ochránců lesa.

Jest první polovice června. V omládlém lese na Morani nastal nový život. Dřevokazů značně ubylo, zvláště v době poslední. Mladým datlíkům chutnalo maso jejich výborně, a starší sotva postačovali je krmiti. Ký div, že mláďata rostla a tloustla den ode dne. Již opustila dusné jeskyňky ve stromech a cvičí se v umění rodičů. Mají také červené čepičky, odznak důstojnosti lékařské. Že mají hlavinky vtipně a sílu těla žádoucí, snadno učí se šplhati, kmény proklepávat

a churavce otесávati. Přibylo lékařů, chorých ubývá. Lesník raduje se, že jest les šťastně zachráněn. Váží si datlův a nedopouští, aby ^{an} je kdo chytal v hájemství jeho.

Jan Dolenský.

52. České slavnosti a obyčeje výroční.

I.

Staročeské velikonoce.

Čechové si posílávali za starých dob před svátky velikonočními přání, k němuž připojovali dárky, nazývané dary zeleného čtvrtku.

U bohatých dary ty byly od zlata a stříbra i od jiných věcí ozdobně a důkladně dělaných, lidé chudší pak si posílali oblibená jídla velikonoční, která se nesla významem k obřadům a památkám, jež církev o velikonocích věřícím na pamět uvádí.

Již Tomáš Štítný svědčí, že bývají o velikonocích svěcení „mazance, vajce, beránce“.

Pojídali pak beránky skutečné, neb uměním kuchařským z těsta a jiných příprav řemeslně vyrobené.

Beránka si posílali navzájem přátelé, a poddaní jej dávali své vrchnosti „dle obyčeje starodávného.“

V „sazometnou středu“, to jest ve středu před zeleným čtvrtkem, kdy pro příští svátky komínky vymetávali, zámožné hospodyně staročeské chystaly beránka „postního“, jenž byl jídán na zelený čtvrtek.

Jiným národním jídlem velikonočním bývala na zelený čtvrtek kaše s medem neboli „sladká kaše“. Podnes jsou oblibeny velikonoční „jidásky s medem“.

Jest známo, že bývalo v Jindřichově Hradci a v Telči na Moravě zvláštní nadáuň, z něhož chudí na zelený čtvrtek bývali často váni vedle jiných pokrmů i „sladkou kaší“, původně kaší skutečnou, později jménem tún rozuměli vůbec jídlo, kterým chudí na zelený čtvrtek byli podělováni.

Mezi jídla velikonoční počítal se vedle „syrného koláče k veliké noci“ také mazanec.

Ve 14. století o nich píše Štítný, a Jan Hus touží ostře na svěcení mazancův, o nichž ve starých památkách písemných častá zmínka se činí.

Posléze byla jídlem velikonočním vejce, jež kněží jako jídla ostatní světivali, aby lidem neškodila.

Nejvýznamnějším obyčejem velikonočním byla pomlázka, při níž vzájemné šlehaní mládeže proutky vrbovými nebo jírovými se tállo k omladnutí jarní přírody, a síla takto nově oživlá se přenášela

na bytosti živé. Při tom si dávala mládež pomlázkou malovaná va-
jička nebo-li kraslice, při čemž se konaly rozličné radovánky.

Vysvětlovali pak pomlázkou takto: Staří Čechové mívali v obyčeji po celý čas postní se zdržovati od vajec a oleje všeho pokrmu mléč-
ného. Pročež jím potom vejce tak vděčná a vzácná bývala, že z nich
Pánu Bohu chválu vzdávali, barvou je přikrašlovali, světiti dávali
a druh druhu za dar velikonoční obětovati v návyku měli.

K pomlázce v některých krajinách až dosud se druží obyčeji
jiný. Časně z rána o velikonoční pondělí polévají se studenou vodou,
kterýž zvyk i u jiných národů spatřujeme. Dělo se to, aby nebyli
lidé leniví a ospalí.

Čeněk Zibrt.

53. Domov.

1. Domove, domove, drahý a jediný, nejdražší, nejsladší nad světa končiny.	2. Nejdražší, nejsladší na světě ze všeho, daný mi v kolébce od Boha samého.	3. A kdybych ve světě byl i ten nejhudší, tys mi dán za poklad v matčině náruči.
		4. Jinde jsou krásnější, jinde jsou šťastnější, ale tys nad všecky vlasti mi milejší!
		5. Před mořem, za mořem nenajdu takové, jako ty, chudičký, český můj domove!

Jos. V. Sládek.

54. Vladislav II. za krále českého vyhlášen.

Císař německý Bedřich I., řečený také Rudovous, měl s městy severoitalskými, zejména pak s Milánem mnohé těžké války. Aby odbojná města konečně pokořil, svolal na den 6. ledna r. 1158. do Řezna valný sněm, na který se sešla všecka znamenitá knížata říše německé, a také kníže české Vladislav II. se tam dostavil se svými, aby z rukou císařových přijal odměnu za služby již před tím vykonané, totiž korunu královskou. S ním tam přijeli bratři jeho Děpolt a Jindřich, biskup pražský Daniel, probošt vyšehradský Gervasius a mnoho pánských znamenitých.

Když sněmovníci se shromáždili, císař Bedřich posadiv se ve slávě své na stkvostný trůn, kázal všem knížatům okolo sebe rovněž se posaditi a zahájil slavné sněmování. I jal se shromážděným vy-

pravovati, jaké těžkosti od měšťanů milánských snáší a že nijak té křivdy děle trpěti nemůže. Města v horní Itálii a zvláště v Lom-
bardstě toho času velmi se zmohla, biskupové byli v nich zároveň císařovými náměstky, ale brzy ubývalo jim moci nad měšťany více a více. I šlechticové a mnohá hrabata císařská byli nuceni městům oném se podřizovat a u nich práv měšťanských hledati.

Nejvíce vynikalo mocí a bohatstvím město Milán, jež starí Če-
chové Medulanem nazývali, a Milánští zřídivše u sebe obec svobodnou a válečnou, podrobili sobě nejedno město sousední a s mnohými jinými se spojili. Hradby města svého silně opevnivše, posmívali se moci císařově, nic sobě rozkazů jeho nevšimajíce.

Císař tedy na sném řezenském svých věrných, milých knížat
a páni, jako již prve, i tu podruhé žádal, aby mu proti městu zpup-
nému všickni mocí válečnou přispěli. Knížata slíbili všickni svorně a věrně mu v tom pomáhati.

Stalo se pak dne pátého v zasedání sněmu říšského, neboli dne 11. ledna, že Vladislav, kníže český, ve slavném shromáždění ob-
zvláště oznámil císaři, kterak má již mnoho lidu připraveného poho-
tově, a že s ním ihned hodlá vytáhnouti a před Milánem osobu se dostaviti.

Sněm vyslechl řeč Vladislavovu s radostí, a císař počal konati veřejně, o čem dříve s Vladislavem tajně se býl umluvil. I řekl takto: „Poněvadž jsme mnohá dobrodiní poznali a ještě poznáváme od Vladislava, věrného a celého přítele svého, knížete českého, po-
kládáme za věc spravedlivou, abychom také jemu učinili zvláštní milost nějakou.“

Knížata uznávajíce to řekli, že se jin zdá ovšem slušno býti, aby císař, jak na něho sluší, knížeti českému hojně se odsloužil. I povolav císař Vladislava blíže k sobě asi takto k němu veřejně promluvil: „Všem knížatům a vši říši naší dobře povědomo jest, že jsi nám věrností stálou veliké a znamenité služby prokázal, že jsi osobu naši a věrné naše ustavičně a upřímně miloval, že jsi pro dobré a užitek říše naší vlastní život a životy svých Čechů onehdy ve válce polské v šanci vydal. Tuto udalnost tedy a stálou věrnost na myslí majíce i žádajíce, abys i budoucně věrným přítelem naším byl, umínili jsme sobě uděliti tobě důstojenství, za které jsi požádal. Neboť nám dobré známo jest, že Česká země tvá zlatem a stříbrem hojně oplývá, kteréhož ty nikoli nepotřebuješ; pročež příjmi z milosti Boží a dobré vůle naší tuto korunu královskou i moc a důstojenství královské v království svém!“

A vzav korunu zlatou, předrahými kamey a perlami posázenou,

Vladislavovi na hlavu ji posadil velikým klasem volaje: „Slyšte všickni, knížata, hrabata a pánové, i jiní věrní císařství římského:⁵⁵ Vladislav, kníže české, jest králem českým!“ Vzav pak Vladislava za ruku, posadil ho v koruně vedle sebe.

A Vladislavovi bratří, biskup Daniel a všickni Čechové přítomní s převelikou radostí provolávali: „Chvála Bohu a sláva Vladislavovi, králi českému!“

Česko-Moravská Kronika.

60

55. Jak babička hospodařila.

První, co babička v hospodářství zcela na starost si vzala, bylo pečení chleba. Nemohla viděti, že služka s Božím darem tak bez vší úcty zachází, ani do díže ani z díže, do peci ani z peci že ho nepožehnává, jakoby v ruce cihly měla. Babička, než kvas zadělala, kopistem díž požehnala, a to žehnání se opakovalo, kdykoli těsto do ruky se vzalo, až byl chléb na stole. Nesměl jí tedy žádný otevř huba přijít do rány, aby jí „Božího daru neuhranul“; i Vilímek, když vešel do kuchyně při pečení chleba, nezapomněl, že má říci: „Pánbůh požehnej!“

Když babička pekla chléb, měla vnořená posvícení. Po každé¹⁰ dostala po plamenici a po malém bochláku švestkami nebo jablký plněném, což se jim dříve nestávalo. Ale bylo jim za to míti pozor na drobty. „Drobty patří ohníčku,“ říkala babička, když smetala se stolku drobečky a do ohně je házela. A když někdo z dětí nadrobil chleba na zeimi, a babička to shledala, hned mu kázala drobečky se¹⁵ brati a říkala: „Po drobečkách se šlapati nesmí, to prý duše v očistci pláčí.“ Také se mrzela vidouc, že chléb při krájení se nerovná. „Kdo se nesrovňává s chlebem, nesrovňává se s lidmi“, říkala. Jednou Jeník prosil, aby mu babička zakrojila po straně do kůrky, že to rád jí, ale babička toho neudělala řkonc: „Neslyšel-lis, když se zakrojuje²⁰ do chleba, že se ukrajují Pánubohu paty? Necht je, jak je, ty se neuč vymýšleti v jídle!“ a panu Jeníčkovi laskominy zašly. Kde jaký kousek chleba ležeti zůstal, i kůrky, jichž děti nedojedly, strčila babička do kapsáře; událo-li se jít podle vody, hodila rybám, rozdrobila mravencům, když šla s dětmi, nebo ptákům v lese, zkrátka ne²⁵ znařila jediného sousta a vždy napoimnala: „Važte si daru Božího, bez něho je zle; a kdo si ho neváží, toho Bůh těžce tresce.“ Uputstilo-li dítě chléb z ruky, bylo mu jej políbiti jako za odprošení; tak i kdyby kde zrunko hrachu bylo leželo, zvedla je babička a významný na něm kalíšek s úctou políbila. Tomu všemu babička i děti učila.³⁰ Leželo-li na cestě husí peříčko, babička hned na ně ukázala řkouc:

„Shýbni se, Barunko!“ Barunka byla mnohdy líná a říkala: „Ale babičko, co pak jest o jedno pírko?“ Ale z toho ji babička hned kárala: „Mysli si, holka, sejde se jedno ke druhému, bude jich více; a to si pamatuj přísloví: Dobrá hospodyňka má pro pírko přes plot skočiti.“ Stkvostný a drahý nábytek v jednom pokoji babiče ne-hrubě se líbil. Zdálo se jí, že na těch vycpaných seslích s vyrezávanými lenochy nedobře se sedí, že jest se člověku báti, aby se ne-zvrátil, a když se podepře, aby se to nerozlámalo. Na pohovku sedla všeho všudy jednou; když poprvé sedla, a péra pod ní povolila, chudák stará tak se lekla, že div nevykřikla. Děti se jí smály, sedly na pohovku a houpajíce se volaly babičku, aby jen šla, že se to ne-zborí, ale babička nešla: „Jděte mi k šípku,“ povídala, „kdo pak by do takové houpačky sedal, to je tak pro vás.“

Na lesklé stolky a skříně bála se co postaviti, aby lesk se ne-pokazil, a ta skříně se skleněnými stěnami, na nichž bylo všelijakých heblat narovnáno, stála v pokoji jen pro hřich, jak babička říkala. Děti velmi rády okolo ní skákaly a obyčejně něco vyvedly, začež se jim dostalo od matky rádného hřešení. Ale ráda sedla chovajíce malou Adlinku ke klavíru, neboť dítě rozplakané umlklo, když mu babička začala z polehoučka jedním prstem hráti: „To jsou koně, to jsou koně,“ a babička kývala hlavou a notovala si a vždy říkala: „Co ti lidé všecko si nevymyslí! Člověk by se domníval nic jinak, než že je v tom ptáče zavřené; jako hlásky to zní.“ V domě se brzy řídilo všecko dle babiččina slova, každý ji jmenoval „babičko“, a co babička řekla a udělala, bylo dobré.

Božena Němcová.

56. Krůpěj vody.

S vysokého oblaku krůpěj vody spadla do velikého moře.

„Ó,“ zvolala, „co jsem v tom nepřehledném množství vody? Nic, ba méně ještě než nic!“

Hlemýžď mořský to zaslechl, otevřel se a mírnou, tichou krůpěj pohltil. V něm změnila se v perlu ceny nesmírné, jež nyní v koruně perského císaře se stkví mnohem pěkněji nežli všecko drahé kamení jeho.

Kdo svou poníženost cití a k ní se přiznává, toho často osud velice povyšuje.

Václav R. Kramerius.

57. První snih.

1. Letěly vrány přes pole,
povídá nejstarší v čele:
„Bude to bída, sestřičky,
zima si na cestu stele.“

2. Vrabci se slétli v hromadu:
„Co říkáš řeči té, brachu?“ —
„Vezmeme v nájem stodoly,
netřeba mítí tu strachu.“

3. Potůček ustal v šumu hned:
 „Já nemám strachu ni kapku.“
 Ulkryl si vlnky veselé
 pod hladkou ledovou čapku.
4. Všecko se vůkol radilo,
 každý se zimy přec střeží.
 A v samých pilných přípravách
 hvězdičky s nebe už snozí.
5. Jenom ty lesy zůstaly
 od hlavy dolů až k patě —
 omšenou kůru na těle —
 v jehličném, prostičkém šatě.

Bohumil Čermák.

58. Tetřev hlušec.

Naše slepice domácí má v horských lesích vzácného příbuzného. Jest to tetřev hlušec, pták hezký a velmi chutný. Tetřev o tolik jest asi větší než krocán, oč tento větší jest obyčejného kohouta domácího. Silný jeho zobák podobá se zobáku dravců.

Mezi samečkem a samicí neboli mezi kohoutelem a slepicí jest rozdíl v mnohých příčinách, hlavně pokud se týče barvy, velikosti, bydliště a potravy. Kohout má odvěr velmi sličný; peří jeho jest barvy černohnědé a na prsou a krku jako kov nějaký třptytí se krásně do zelena; slepice však jen skromně se šatí peřími světle hnědým, bíle a černě skvrnitým. Ale nohy obou stejně až po prsty jsou peřím ¹⁰ pokryty.

Vyrovný kohout zdélí jest až metr a vážívá až 5 kg, kdežto samička mnohem méně váží a co do velikosti o málo jen předčí nad velikého kohouta domácího.

Tetřev žije u nás stále, ale jenom ve větších lesích, a to nej-¹⁵ raději na vysokých horách, kde dosti má pokoje a klidu; nebo tetřev jest pták nad míru plachý. Lesy chvojnate jsou mu milejší listnatých, avšak i v těchto tu i onde přebývá. Kohout poletuje a poskakuje neustále po stromech, kdežto slepice naopak ustavičně téměř v houštínách při zemi prodlévá. Proto také hnízdo tetřevů vždy bývá při ²⁰ zemi. Slepice snáší 5—12 vajec barvy rezavé a o nic větší, nežli jsou vejce slepičí. Nápadný rozdíl jest pozorovati též co do potravy. Kdežto hlavní potravou kohoutů bývají šíšky jedlové a smrkové, pojídají slepice hmyz, rozličné bobule a v čas zimní také pupeny stromů jehličnatých. Nejvíce tetřev příbuznost svou s domácí kurou ukazuje, ²⁵ když slepice po způsobě našich kvočen tetřívčatům rozhrabuje mraveniště, aby čiperná ptáčata z něho mravence a kukly si vyzobala. Tetřev od časů pradávných jest oblíbeným a zároveň vzácným terčem vyšší honby umělé, a to pro svou sličnost a chutné maso. Pěkná péra ze širokého zakulaceného ocasu jsou myslivcům vítanou ozdobou ³⁰

na klobouk. Než lov na tetřevy má obtíže mnohé, a zastřeliti tetřeva jest vzácná pochoutka lovecká. Tetřev totiž jako sotva který jiný z našich ptákův ostražitý jest a pozorný nad míru. I nejjemnější šelest uslyší, a než lovec se přiblíží, Bůh ví kde sedí již na jiném 35 místě bezpečném. Jediné na jaře v době tokání, když za raního šera kohout slepice svolává, snadněji jest se přiblížiti na dostřelenou; nebo tehdy tetřev jest jako hluchý a slepý a nepozoruje největšího nepřítele svého.

V krajinách alpských, jmenovitě v Tyrolsku, prostředkem dubna, 40 kde kdo pušku má na hřebíku, po lesích pachtí se ulovit tetřeva; pravda, že šťastných lovců i tam nebývá přespříliš mnoho.

Jan Havelka.

59. Moravské anekdoty.

1.

Horáci moravští, kteří bývali pyšni svým pěkným lnem proti hanáckým konopím, vypravují o dvanácti Hanácích, kteří si vyšli na zkušenon do jejich hor. Jdouce polem došli dlouhého záhonu lnu, jenž právě kvetl. Nemyslíc jinak, nežli že by modrá hladina lněná 5 byla tůní mořskou, odhodlali se přeplovati přes ni. Dostavše se na „druhý břeh“, počítali se, neutronul-li snad některý z nich v hlubokosti mořské. A skutečně vůdce počítaje a opět počítaje dopočítal se jenom jedenácti, poněvadž sebe počítati zapomněl. Tedy rozestoupivše se, plovali nazpět, aby našli neštastného druhá. Zatíu lidé na 10 poli vidouce, co se děje s jejich lnem, sběhli se na milé plavce a odvedli je do přístavu bezpečnosti.

2.

Po silnici na Novoměstsku jel kdysi Slovák. Ztrativ z vozu část nákladu vrátil se, i ptal se na potkání člověka domácího, ne-našel-li „měch praskáčem“ zavázaný, v němž byl „břeščák a dřevolezka“. Horák na to, že takového nic nenašel, ale ovšem pytel zavázaný bičem, a v něm že byl zajíc s veverkou.

„To není moje“, pravil prý Slovák a hledal dále.

František Bartoš.

60. Dva andělé.

- Bůh vyslal k zemi dvé svých andělů a dal jim úkol krásný.

Byl štědrý večer; v sněžném úbělu háv noči tměl se rásný,
a sterá světla plála z bludišť města —
tam byla zlatokřídlych poslů cesta.

2. Neb děl Bůh Otec: „V slavnou tuto noc
k mým dětem slette dolů;
spěj prvý tomu srdeci na pomoc,
jež v nejtrpčím lká bolu;
a druhý najdi duši nejštastnější,
ať onomu bol těžký ukonejší.
3. Chci, aby povždy člověk člověku
byl věrným těšitelem:
tu svatou lásku hlásám od věků
svým Synem Spasitelem.
Nuž spějte, ať se vůle moje stane!“
I slétli v rouše hvězdném nebeštané.
4. A první anděl s tváří truchlivou
spěl v neštastníků sídla
i plakal s lidmi; hrůzou mrazivou
se chvěla jemu křídla,
co užrel hřichů, bíd, odříkání,
však snášel všady Boží slitování.
5. Až stanul. S oken tamo plane lesk
a hoduje tam radost;
leč děčku dole v sněhu kalí stesk
tu smutnou, sirou mladost.
Chléb tvrdý rukou zkřehlou k ústům nese,
v tom v okna zří a slzu s oka střese.
6. A jest to slza těžká, řeřavá
a jedovatá jak zmije,
jež temné vrásky v lička sinavá
a sluje v srdce ryje,
jest krutá nade hněv i nad nenávist —
tu slzu vyronila hořká závist.
7. Tu zplakal anděl: „Zde jest nejchudší
všech neštastníků bídných!“
A dítko, jako matka v náručí,
vzal do svých loktů vlivných,
a rtem když něžným polibil je v čelo,
zlo černých myšlenek hned uletělo.

8. A děčko vidí kol jen zlatou zář,
ne nebeského ducha,
i hledí v okna, — rozkvétá mu tvář,
a srdcečko v něm buchá.
Těm šťastným tam jich štěstí mile přeje
a při veselém smíchu jich se směje.
9. Již raduje se cizí radostí;
hod vidouc, hod si strojí,
chléb tvrdý chroustá s lepší vděčností,
než boháč mlsku svoji.
A již se ku odchodu chutě zvedá,
v tom zkřehlý vrabčík blíže v sníh si sedá.
10. „Tys také sirý a též hladový,“
si myslí chudé dítě;
„kdož tobě dobrý dárek hotoví,
a kdo as nasytí tě?
Vid, nám se o tom štěstí smí jen zdávat,
jak sladko jest dar milý brát i dávat!
11. Jest večer štědrý; pojď, ty vrabečku,
pojď, oslavme jej spolu!“
A již mu sype hrstku drobečků
a zve jej k svému stolu.
Půl chleba sobě — půl ptáčkům hází,
a krásná radost v srdcečko mu vchází.
12. „Prijď, ptáčku, každý den jak milý host
si ke mně koledovat!
I nejchudšího chléb dá drobtů dost,
že může oblažovat!“
A v srdeci děčku slavná radost jásá —
kol něho v tom se vzmáhá lesk i krása.
13. Tu druhý anděl sletěl k děčku blíž
a sype nebes manu;
vzpial zlatá křídla nad hlavou mu výš
a prstem kyne v stranu,
kde prvý anděl slzy děčka sčítal;
druh nebeský tak s druhem svým se vítal.

14. Tu oba andělé se objali,
i vzlétli k Bohu spolu;
a prvý děl: „Ó, již jsme poznali
tž nejtrpělho bolu:
kdo z blaha jiných závist hořkou střebe,
ten sám se zloupil o pozemské nebe.“
15. A druhý anděl dí: „Ó, nešťastní,
kdo blížních nenávidí!
Kdo blaho jiných má však za vlastní,
jest nejbohatší z lidí;
a kdo svým drobtem chudší oblažuje,
ten, Pane můj, muě nejšťastnějším sluje!“
16. Tu vece Bůh: „Tak chtěl jsem tomu sám!
Mám statky pro své milé,
vždy za největší stkvost jim povždy dám
jen srdeč ušlechtilé;
tam všecken bol, tam slast jsem složil všecku!“
Bůh usmál se a shůry žehnal děcku.

Eliška Krásnohorská.

61. Štěsti a motýl.

„Když jsem šel jako chasník z Prahy domů“, vypravoval kmotr Rozunec sousedům, „pustil jsem se do širého pole se silnice, abych si kus cesty nadešel. Tak jsem přišel jednou odpoledne — bylo to v létě — k posečené louce, kde v stínu olší seděl na kameni starý pastýř; u nohou jeho ležel starý huňatý pes, a před ním stádo ovcí se páslo, jen to chrupalo. Pozdravil jsem ho, a on se mne tázal, odkud přicházím. Povídám: „Vracím se právě z Prahy domů.“ — „Ach, tam je asi pěkně“, povzdechl si stařec; „v Praze jse jen ještě nebyl a sotva jí do smrti uvidím; sedněte si trochu, příteli, ke mně do stínu, odpočíňte si a povídejte mi něco o Praze; půjde se vám to pak bystřejí.“

Učinil jsem mu po všli a věru, nikdy jsem toho nelitoval.

Když tak sedíme v nejlepším hovoru, přiběhne s polí klučina všecek jsa uplakán a objímá stařečka vzlykaje: „Dědečku, dědečku!“ Stařec pomiloval hocha po tváři a tázal se vlivně: „Co se ti stalo, hošíku, že tak pláčeš?“

„Ach!“ naříkal klučina, „honil jsem tak krásného motýla a už

jsem ho skoro měl, ale v tom mi uletěl. Ó, motýle tak pestrého, dědečku, již nikdy nespatřím!"

„Neplač, neplač“, chláholil stařec hocha, „však nahodí se ti jiný, třeba ještě pěknější! Ostatně až budeš větší a v životě se budeš honiti za štěstím, povede se ti kolikráté, jako dnes se ti vedlo.“

Chlapec upial v podivení na děda veliké oči a tázal se v dětské nevinnosti: „Že se budu honiti za štěstím, dědečku?“

„Ano, ano, dítě, za štěstím, které jest rovněž takový motýl, jako ten, za kterým jsi dnes nadarmo se honil. I lidé velici to tak dělávají a často také nadarmo jako ty!“

Stařec se na okamžik zamlčel a pak rozprádal hovor nedbaje toho, že klučina mu asi sotva porozumí. Však rozuměl jsem já.

„Pamatuj si, chlapče; mnozí lidé běží, pádí za motýlem — štěstím — přes kamení, strony a příkopy, cesty nedabajice a přicházejí často k úrazu; zlomí buď nohu nebo vaz, nebo zabloudí do krajiny, odkud nevědí kudy zpět, a motýl štěstí jim pěkně ulítně. Některým ovšem podaří se motýle chytiti, ale ti zhusta ve chvatu setrou krásnou barvu s jeho křídel, a motýl v potu tváři uchvácený nemá pak ceny žádné.“

Třetím nevede se také lépe. Chytí sice motýle šťastně a opatrně, pak si jej napichnou na jehlici a zavrou do skříně za sklo a chodí se bláhovi naň dívat. O užitku, jejž štěstí by jim mělo přinésti, není u nich ani řeči. Ale pilný rolník vida pěkného motýle ve zlatém slunci po poli poletovat, ohlédne se po něm, nechá ho létat a prahuje dále, a Bůh žehná jeho práci, a pole mu přináší užitek stonášobný. A pilný rolník jest ze všech nejšťastnější.“

„Nemáme tedy štěstí hledati?“ otázał jsem se starce, když se znova odmlčel.

„Nemáme, příteli“, dal mi v odvět, „ale máme pilně pracovati, abychom byli sami s sebou spokojeni; a až z práce naši stromy vyrostou a rozkvétou, motýli sami přiletí a usednou si na nich.“

Z „Kmotra Rozumice“.

62. Pes a vlk.

Pes před jakýmsi nádvořím spal. Tu když vlk přiběhl a k pokamu svému chtěl jej usmrtni, prosil pes, aby ho ještě ušetřil. „Nyní zajiště jsem hubený a suchý; ale vyčkáš-li maličko, tož hospodáři moji strojiti hodlají svatbu, a já tedy hojně se nasystě, tučnější budu a tobě chutnějším pokrmem se stanu.“

Vlk uposlechnuv odešel; po několika pak dnech navrátiv se, spatřil psa svrchu na domě odpočívajícího a stanuv z dola na něho volal, upomínaje ho ze smlouvy.

A pes na to: „Ale, milý vlku, uvidíš-li kdy, že bych zase před nádvořím odpočíval, už nečekej až do svatby.“

Bajka ukazuje, kterak rozumní lidé vyváznuvše z nebezpečenství, bedlivě se vystříhají, aby znovu zbytečně do něho neupadli.

Z bajek aisopských: *Fr. Lepař.*

63. Foiničané.

Na západním svahu pohoří Antilibanského při moři Středozemském prostírá se úzký pruh země úrodné, v níž za starodávna Foiničané přebývali. V údolích obilí, víno, jižní ovoce, datle a palmy bujně rostou, na horách pak cedry a cypřiše štíhlé se vypínají. Moře krásnými přístavy jsouc bohatou, spojovalo zemi s blízkou Evropou i Afrikou. Obyvatelé zprvu se živili průmyslem, později obchodem námořním i vnitrozemským. Vyváželi výrobky a tovary, domů pak přiváželi suroviny a plodiny, jež dobře zpracované náležitě zpenězili. Od sousedních Israelitů kupovali obilí, víno, olej, od národů syrských vlnu a kůže; koberce, látky drahocenné, masti vonné, datle přiváželi z Babylonie; kadidlo, myrrhu, léky vozili z Arabie. Z hornaté Armenie zásobovali zemi železem a koni. Záhy zdomácněli v Egyptě; když pak na ostrovech středomořských, jako na Rhodu, Kretě, Kykladách, Thasu, Maltě, Sicilii, Sardinii, Korsice založili osady, stali se pány moře Středozemského. Doma byli rozdrobeni na různé státečky; když přelidnění zemi hrozilo, vyváželi obyvatelstvo do ciziny a zakládali tam osady. Nejen na ostrovech, nýbrž i na pobřeží africkém a evropském, zvláště pak v Hispanii zakládali města. Odvážní Foiničané propluvše sloupy Melkartovými, nelekali se ani širého okeánu. Do dálne Anglie dojízděli pro cín a na břehu moře Baltického lovili jantar.

Stýkajíce se s tolikerými národy, Foiničané přispívali vydatně, že vzdělanost mezi národy se rozširovala. Písmu od Egypťanů, měram a vahámi od Babyloňanů se přiučivše, seznamovali s nimi národy jiné. Od Foiničanů Hellenové naučili se psáti, jak svědčí Herodot řeka: „Foiničané přinesli mnohé vědomosti mezi Helleny, zvláště pak písmena, jichž tito, jak se mi zdá, dříve neměli, a to ta písmena, jichž Foiničané vesměs užívají; pozdějším však časem změnili zároveň s řečí podobu písmen.“ Foiničané razili také peníze, zhotovali a barvili tkaniny, stavěli lodi a naučili jiné národy rud dobývati. V nálezech

jin pomáhala náhoda. Tak kdysi pastýř jakýsi zpozorovav, že pes jeho na tlamě jest zabarven, šel k moři, odkud pes přiběhl, a tu spatřiv rozkousané plže šťávy si všiml, která purpurově barvila. Také sklo bylo nalezeno náhodon. Pastýři oheň na poli si rozdělavše, při-
pravovali oběd. Když vyhaslo, popel rozhrabujíc spatřili látku skelnou, průhlednou a křehkou, i poznali, že sklo lze připravovati z rozta-
veného křemene.

Asi v 9. st. př. Kr. vládli v Tyru společně Elissa a bratři její Pygmalion. Tento zavraždil chotě sestřina, který byl knězem nej-
vyšším, sám se zmocnil vlády. Elissa vidouc, že není doma dosti bez-
pečna, vystěhovala se s velikým počtem zámožných občanův a pluje na západ, přišla na pobřeží severní Afriky, kde založila město Kar-
chedon neboli Karthaginu. Nemohouc prý sobě nakloniti sousedních
králů, prosila jich jen o tolik místa, mnoho-li by koží jednoho býka
obepiala. Králové klamu neuznamenavše k žadosti svolili. Elissa pak
kůži býčí na teuké pásky rozřezavši, tyto za sebou po délece kladla
a jimi veliký kus země obložila; na místě koží ohrazeném vystavěla
město. Tyrus, jemuž ubylo zámožného obyvatelstva, tak brzy se ne-
vzpamatoval. Assyřané vyvrátilivše říši israelskou, také Foiničany
sobě podmanili a lid, jenž k samostatnosti již nedospěl, z části do
zajetí odvedli. Po Assyřanech vládli Foiničanům Řekové a Římané.

Jest s podivem, že národ tak vzdělaný a na ten čas osvícený
v náboženských názorech hluboko klesl, ačkoli žil v sousedství
s Israely, u nichž úcta v jediného Boha se zachovala. Klaněli se
zajisté Foiničané slunci, měsíci a hvězdám. Slunce přírodu k novému
životu probouzející bylo ctěno jako bůh Bél nebo Bál, slunce pak
paprsky vše spalující a lid morem a válkou stíhající slulo Molochem.
Rozhněvaného Molocha usmírovali obětmi lidskými. Železné soše Mo-
lochově, uvnitř duté a rozpálené, kladli do žhavých rukou za obět
nevinné dítko, přítomní rodiče pak s lidem ostatním ohlušovali jeho
nářek divokým křikem a hudbou pronikavou. Na sta dítěk umíralo
hroznou smrtí, a když rodiče nechtěli dítě obětovati, rozhodoval los.
Lid se vzdělával ve školách, jichž bylo po městech foinických hojně.
Mládež se přiučovala praktickým potřebám života, cizím jazykům,
zeměpisu, vědám plaveckým a obchodním. Jmenovitě známosti země-
pisné byly u Foiničanů na ten čas důkladné. Znali Asii od Indu na
západ, od řek Oxu a Jaxartu a moře Kaspického na jih; znali dále
Evropu po březích jižních a západních, zakládajice tam města do-
jižděli až do Britannie a konečně obepluli na rozkaz krále Necha
Afriku.

64. Sylačec a žitný klas.

1. „Kdo z tvých bratrů,“ praví sylačec, 2. „Pravda, pravda,“ odvětí klas,
 „tak se kolem tebe víne,
 k tobě tulí, tebe zdobí,
 až tì z toho sláva plyně?
 Kdo tak činí jako já?
 Není-li to láska patrná?“ —
- „příručnost se upřít nedá.
 Škoda, že tvá zjevná láska
 na úkor můj zisku hledá.
 Zjevně hladíš a se usmíváš,
 skrytě život můj mi podrýváš.“

Jos. Walter.

65. Pohádka o koralech.

Bыло jednou království, jež se rozkládalo v hlubinách moře Středozemského. V království tomu byly vysoké a strmé skály, propasti, louky a lesy jako na pevné zemi. Místo vzduchu však tam byla voda, a obyvatelé podobali se malým, rozvětveným stromkům. Byli velice mírumilovní a sedávali obyčejně po všechnen život na jednom místě.

Jenom za velikých válek a honí mořských, jež často i tiché jejich království nehvátily, mnozí bývali unesení místo opustiti a tehdy těkávali dlouho, než se zas usadili. Mívali obyčejně pěkné šaty, hnědé nebo žlutavé; šlechta odívala se ronchem bílým, králové pak nachovým. Rodina královská byla velmi četná, sídlila na skalách, pokojně vládnouc poddaným mnoho, mnoho let.

Jednon — nevím za kterého již krále — hráli si korálovští princevové a princezny na pěkné zelené louce mořské nedaleko pobřeží foinického.

Slunéčko svítilo modrozeleným tokem až na dno, voda byla čistá a průhledná jako křištál, a na lonce v temnozelené trávě mořské bylo plno pestrých anemonek a kopřiv, koníčkův a zajíčkův, kovově lesklých rybek a pěkných, pestře žlhaných a tečkováných mušlí. Mívali tam obyčejně za pěkného počasí dostaveníčko.

Téhož dne vyjela si spanilá princezna foinická po moři za raní procházkou. Dva černí otroci veslovali zvolna, a s vesel kanula voda jako roztavené stříbro. Princezna nahýbala se přes loď, aby se shlížela v čistém zrcadle mořském.

Tu zahlédnuvší náhle královské koraly na mořské lučině, ihned je chtěla mít. Na pokyn její pouořil se z loďky jeden z černých otrokův, a že nebylo moře hluboké, vyplul v okamžení z vody a podal paní ulovené koraly královské.

Nadarmo prosili tito, že nemohou bez vody žít; hlas jejich byl tak slabounký, že jich princezna neslyšela.

Tak ubozí zahynuli ještě na klíně princeznině. Tato odevzdala těla jejich umělcům poručivši, aby z nich nadělali šperků.

Zruční umělci rozřezali těla koralová na drobné kousky, obrousili je, navlékli pak na tenký drátek zlatý, a princezna je nosila na krku až do smrti. Ostatní šlechtičny uzřevše krásný šperk princeznin, chtěly mít také takový, i vysláni a vycvičeni jsou otroci, aby z moře ubohé koraly vynášeli. Ano, obchodníci foiničtí vyváželi šperky koralové od nepamětných dob do Anglie a bezpochyby i k Slovanům na Baltě osedlým.

40 Od těch čas dívky nosí a ženy korálky až do dnešního dne.

Královská rodina byla tak četná, že ztráty unesených členů hrubě ani nepozorovala a pak si nemohla pomoci. Za našich dob jest korálů již mnohem méně a ty jsouce opatrnější, sídla mají dál od pobřeží a ve větších hlubinách.

45 V moři Cerveném a mnohem více ještě v Tichém okeánu jsou podobná království s podobnými obyvateli, kteří přebývají velmi hustě jeden vedle druhého a v počtu velikém.

Děti milují rodiče tou měrou, že se usazují a tráví celý svůj život na mohyle jejich; po nich tak činí potomci až do nekonečna. 50 Tím se stává, že obrovský hřbitov s milliony těl koralových stále roste, že ho do výše v jednom kuse přibývá, až se dotýká hladiny mořské, neb i nad ni vyčnívá. Lidé nazvali obrovské hřbitovy koralovými útesy neb ostrovy. Táhnou se buď podél pobřeží, podobajíc se dlouhým hřbetům, nebo v moři širém, jsouce tvaru kruhovitého nebo podkovitého.

Koralových útesů způsobu tohoto jest v moři Tichém nesmírné množství; kdyby je podzemní oheň vzdvihl, vznikla by rozsáhlá pevnina koralová.

Stane-li se tak, nevíme, ale tolik jest jistlo, že i malinci tvorové 55 v přírodě jsou velice důležiti a že mají ohromný vliv ve stavbu kůry zemské.

Fr. Trakal.

66. Jerusalem.

Jerusalem stojí na svahu Judských hor. Vystupujíce s planiny Saronské sedin až osm hodin na koních výš a výše, se hřebenu na hřeben, dostaneme se konečně na výšinu, s níž zříme dolů ke zdein jerusalemským a přes ně na horu Olivetskou. Na konci mírného svahu stojí Jerusalem. Se dvou stran, ode brány Jopské a Damašské, jest obklopen jaksi pevninou, k ostatním dvěma stranám vzhlíží jednak údolí Hinnom, v pravém pak úhlu k tomuto údolí Kidron či Josafat. Za Hinnomem pnie se hora „zlé rady“, nad Kidronem strmí Olivet.

Hledíme-li s tohoto vrchu na město, prostírá se před námi jako pravidelný čtverhran. I přes tu pravidelnost jest pohled na město ¹⁰ ničméně dosti malebný. Vysoké zdi s cimbuřím dodávají mu rázu pevnosti; ve zdech, zvláště v úhlu hinnomském, jsou ještě zbytky zdi, jež obmykala kdysi chrámovou prostoru Salamounovu balvanu velikosti baječné. Kupole mnohých kostelů a mešit vyčnívají z hotového pohoří kupliček malých, jichž má skoro každý dům několik, ¹⁵ bílých, zděných, a rozsáhlější klášter třeba do třiceti. Domů zdá se býti počet převeliký. Nebot dům se nestaví jako u nás; dvě nebo tři poschodí stojí jen do ulice, uvnitř jest dům skupením domků malých, jako bílé kostky vypadajících, stojících buď vedle sebe nebo šikmo nad sebou a spojených schody nebo nekrytými uličkami neb ²⁰ i prostranstvím, v jehož středu cisterna. Každý větší pokoj mává kupoli. Takto jsou střechy orientální ploché a jsou podvečer zápražními, ozdobenými aloí nebo kaktusem. Duté cihly, složené nad sebou do trojhranu ležíce kolem střechy, chrání od zvědavosti sousedské, přívadějí čerstvý vzduch a dodávají pohledu na celé město ještě více ²⁵ pestrosti. Jen že vše jest stavěno ze světle šedého kamene křídlového, a barva ta jest k zouflání jednotvárná. Jerusalem jako by byl pod příkrovem mrtvým.

Město bylo několikráté z kořen vyvráceno, také zemětřesení přičinilo se ke změnám. Dnešního dne již není ani možno určiti parhby a údolí dávná bezpečně. Jen Sion, Olivet, Josafat a Haram (náměstí starého chrámu) jsou jisté, ostatní vše nejisté. A modernější ten Jerusalem jest skoro všude stejný. Budovy slolu evropského jsou skoro jen před Jopskou branou, kde po výšinách roztroušeno několik škol pro arabské děti, dům protestantských diakonisek, nemocnice malomocných, velikolepý hospitál ruský pro poutníky. Uvnitř rozděleno jest město sice na několik čtvrtí, arménskou, křesťanskou, židovskou, mohamedanskou, ale 20.000 různověrců jerusalemských neváže se přísně čtvrtí svou. Architektonicky pak čtvrti ty nejsou od sebe pramic rozdílné. Mimo Haram jest velmi málo náměstí nebo „meidanů“ v Jerusalemě, a všechny meidany jsou nepravidelné a malé. Ulice čelí od západu na východ a od jihu na sever i křížují se obyčejně v úhlech pravých. Avšak mnoho jest slepých, ani jedna pěkně rovná, všechny pro svažnou polohu strmě. Dlažba jest horší než v Cařihradě, tedy nejhorší na celém světě. Dlaždičky jsou ¹⁵ velké, kluzké; nebezpečno po nich koňmo — pěšky v Jerusalemě „se nesluší“. V noci jsou ulice neosvětlené, a chodci jest dle předpisu si nésti svítilnu. Ale také za dne v nich temno. Některá ulice bazarová jest skrytá, jiné jsou úzké; nezbývá ti než se obrátit,

50 potkáš-li velblouda, nesoucího roští z Hebrona neb osla vlekoucího klády. K tomu jsou špinavé jako v Kahýře, a psů po nich již zase jako v Kahýře a Cařihradě dohromady. Kamenné domy strmí do výše, že sotva viděti pruh modrého nebe. Před některými domy jsou také kameněná sedátka vystavená do ulice a okna opatřená mřížovím 55 červeným, někdy pěkně řezaným a vyčnívají jak arkýře. Kde dílny jsou, valí se kouř výhní nebo čmoud „maukalu“ (hrnku s uhlím) dveřmi ven, neboť komínů bys marně hledal.

Jerusalem měl sedm bran. Z nich jsou tři zazdleny, mezi nimi jest také byzantinsky vyklenutá, pěknými sloupy ozdobena „brána zlatá“ neboli „brána milosrdenství“ — bab er Rachmech, jak ji Arabové nazývají. Tudy prý Kristus vjel do Jerusalema; později proto se tu konávala křesťanská processí, mohamedáni však bránu zazdili, neboť jest rozšířena pověst, že jí vejde jakýs král, opanuje město a z města všechn svět. Pro touž pověru zavírají po čas modlitby 60 o velkých svátcích také brány ostatní. Ty jsou otevřeny do slunce západu, jen brána Jopská o chvíliku déle. Sbíhají se u brány té, již Arabové nazývají bab el Chalil, „branou přítelovou“, silnice z Joppe, Betlema a Hebrona.

Zsinalá barva smrti, jež pokrývá Jerusalemu, jest rozestřena také 70 po všem okolí jeho. Palestýna jest poušt, poušt kamenitá, skalnatá, smutná. Když král David na cimbuří hradu sionského se modlil, ptactvo jerusalemské prý opakovalo zpěvně po něm každé slovo. Nyní by se mohl modlit do únavy, ani ptáček by se neozval! Jistě že bylo jindy tam květnatěji, nyní však sotva že jaro někdy vyslal 75 londí trochu zeleni, travičku na kameni. Bělošedlé, nahé jest okolí celé. Jen zde onde několik zvetšelých oliv se smutnou, šedivou zelení, takto vše jako by dávno vypáleno a popelem pokryto. V té pušti jest mohutná vznešenosť. Když vyjedeš na Olivet a tam za mešitku, dříve kapli „na nebe vstonpení“, a za malou arabskou víska 80 Tur, až dech se zatají ton velebností! Tu mrtvé město věčné, kolem něho samý hřbitov, posetý bílými kameny, přes ně tam ty holé skály hrobu Samuelova, a dál a dále samý holý vrch, samá skála holá. Vidiš celé moře mrtvých výšin, obrovské nehybné vlny šedivé, rozložené dál a dále až tam v závratné, ale dosud jasné dálí horské 85 velikány moabitské, před nimi údolí, jinž vine se temný pruh Jordánu, za ním poušt Kristova a v pravo to modré zrcadlo Mrtvého moře, až děsivě jasné a klidné, tiché jako hluboký sen!

Trojvrcholý Olivet přirovnávají k orlu s rozpiatýma křídloma. Orlí myšlenky neson se s něho — mžíkem přes okruh třiceti mil 90 a přes tisíce let!

67. Oblaka.

1. Po nebi plují oblaka
růžová, zlatá a šedá;
toť zrovna jak sbor andělů
když křídla k nebesům zvedá.
2. Po nebi plují vysoko,
a jeden za druhým táhne;
kde v suchopáru jaký květ,
on jistě za nimi prahne.
3. Oblaka plují vysoko,
však líto jim květu, jak vadne—
a do kališku květiny
dešťová krůpěj padne.
4. My děti jsme jak ty květiny
a věříme, že je to snáze,
když anděl Boží zastaví
u nás na té své dráze.
5. On letí vysoko nad zemí
a k lidem dívá se dolů,
kdo vesel, s tím se raduje,
a zapláče s tím, kdo v bohu.
6. A je-li ti teskno, dítě mé,
jen modli se, vroucně se modli!
Jak letí anděl přes tu zem,
on jistě u tebe prodlí.

Josef V. Sládeček.

68. Chov pštrosů.

Pštros africký jest mezi ptáky pravým velikánem, dorůstá výšky osmi stop a váží až do paděsáti kg. Hlavu má malou, lysou, krk dlouhý, lysý, barvy načervenalé; nohy jsou též dlouhé, k běhu způsobilé, křídla pak zakrnělá, letu neschopná. V ocase a křídlech nemá per perutných, tak že nemůže jak orel vznášet se na křídlech do výše; za to běhá tak rychle, že ho jezdce i na koni nejrychlejsím stěží dohoní. Žije na rovinách a písečných pustinách afrických a jihoasijských v hejnech, a lovci, Evropané i černoši, zmocňují se ho nejsnáze lstí. Jestli pštros ostražitý a zdaleka se vyhýbá nebezpečenství.

A proč honí lidé tak pilně velikého toho ptáka? Ani ne tak pro chutné maso jako spíše pro vzácné peří, jež má v krátkých křídlech a v ocase. Toto peří jest velmi měkké, ohebné, barvy bílé, všecko ostatní pak jest černé.

Že pštrosí péra jsou vzácná a drahá, ví skoro každá dívka: jsou přední ozdobou klobouku ženského. Pro hojnou poptávku po pštrosích pérech nevystačuje výtěžek honu; proto počali Evropané, usadivší se v krajinách kapských a v Alžirsku, zakládati ohrady, ve kterých pštrosy chovají. Možnost pštrosa ochráiti. Ohady ty jsou rozsáhlé, protože pštrosové rádi se probíhají; potom jest třeba majetníkům postarat se o pastvu příslušnou a vydatnou. Pštrosové živí se tvrdým zrním a potravou rostlinnou, jež se vyskytuje hojně na rovinách afrických. Také potřebují v ohradách vody, ač mohou bez ní dlouho být. Konečně zřizují se jim i přístřeší, kde v čas bouří a vichřic se mohou ukrýti.

25 Jsouce takto chováni, pštrosové dobře prospívají a značný užitek majetníkům přináší; neboť jakmile pštros doспěje roku, bývá oškubán, a z jednoho pštrosa se vytěží ročně až 150 zl. Peří pštrosův ochocených rovno jest úplně peří pštrosů divokých, není-li dokonce ještě lepší. Nejlepší péra jsou z křídel, méně vzácná jsou z ocasu.

30 Pštrosí vejce jsou známa svou velikostí, vážit zajisté více než kg a vydají jako 24 vejce slepičí.

Hnízdo na vejce vyhrabují si pštrosové v teplém písku a vysuzují je střídavě samec i samice obyčejně jen v noci; ve dne je dávají zahřívati paprskům slunečným. Vylíhlý pštros není z počátku větší našeho kuřete, roste však velmi rychle. Mladí pštrosové bývají krotci; později zdivočejí.

Z.

69. Čechy.

1. Jsou ty naše Čechy země maličká, jak v hluboké moře spadlá perlička.	2. Proto však je stokrát ještě radši mám, že jsou jak ta perla, jako drahička;
3. vzácný, utonulý v mořské hlubině, ale pro nás ze všech v světě jediný.	

Josef V. Sládeček.

70. Řecké agory a římská fora.

Jako u Řeků, tak i u Římanů záhy z prvotné prostoty znamenité nádluhy dospěly místnosti takové, na kterých občané se scházeli jednat o vážných věcech obecných neb obchodních; a těmi byly u Řeků agora, u Římanů forum.

5 Čím jest nám náměstí, tím byla Řekům měrou daleko větší agora; nebylať jen středištěm tržby, nýbrž i středištěm všeho života obecného, náboženského i politického, který u starých národů neskrýval se do místností zavřených jako za časů nynějších. Agora byla tedy již za časů homerských středem města, prostírajíc se obyčejně pod hradem nebo sídlem královým nebo v městech polnořských u moře; i byla přirozeným ústím všech ulic a cest. Tam stávaly svatyně nejstarší a nejznamenitější, tam bývala sedadla kamenná, zřízená k poradám obecným a jednání soudnímu. Základní poloha starých agor bývala nepravidelná, poněvadž k nim místa nebyla napřed určena; v městech však později založených zřizovaly se agory podoby pravidelné. Náměstí bývala z pravidla čtverhranná a vroubena síněmi

slousovými, přízemními i jednopatrovými, nesoucími na plochých střechách kryté chodby k procházkám.

Týž význam, ne-li větší, měla *fora římská*, od rána četně navštěvovaná pro obchod a právní řízení. Nejdůležitější bylo vele-slavné *forum romanum*, jež bylo nejen středem města Říma, nýbrž i středem vší říše římské, středem všeho světa starého. Bylo v údolí mezi vrchem Kapitolským a jihovýchodním výběžkem vrchu Palatinského. Vůkol něho časem vystavěno mnoho staveb velikolepých. Forum měnilo se napořád, nejvíce za poslední republiky. Na straně jihozápadní po délce stály řadou taberny neboli krámy, které na rozdíl od krámů později na straně severovýchodní vystavěných nazývaly se krámy starými, tyto pak krámy novými. Pokud na forn hry scenické a gladiatorské se provozovaly, taberny a ploché střechy jejich byly divákům vhodným místem; když pak později stavěly basiliky, taberny byly pomalu odstraňovány, až koncem republiky z fora vymizely.

Forum romanum bylo podoby nepravidelné, pozdější *fora římská* byla však pravidelná, ježto rozměr jejich napřed byl ustanoven. Základním prostorem býval obdélník vroubený slousovým, jehož sloupy byly rozestaveny daleko od sebe a nesly ještě horní patro slousové, v jehož prostranných síních bývaly krámy peněžnické.

Frant. Velišský.

71. Osel a hospodář.

Jarobujný kůň řeštáním a dupotem naplňoval chlév, vzpínal se a plašil a jednou ani hospodáře, jezdce dobrého, nestrpěl na hřbetě svého. I vida to starý osel vychloubal se řka: „Viz, hospodáři můj, jáť pokojněji si vedu a žádných tobě nečiním nesnází a nepříležitostí jako rozpustilec a zbujník tento.“ Dí jemu hospodář: „Utajíž se, osle; veliceť bych tomu byl rád, kdybys mne pro neklid a bujnou svrhnouti dovedl se hřbetu svého.“

Lidé, kteří duchem výtečným velmi jsou obci prospěšni, byť i druhdy poklesli, přece větší mají do sebe cenu nežli ti, kteří nemohou sice škoditi, ale ani prospěti obci neumějí.

Vinc. Zahradník.

72. Pisnička polní.

1. Stříbrné ty žítko,
pšeničko ty zlatá,
jak se vámi pyšní
domovinka svatá
2. Nad poklady světa
všecko si vás ceni —
nechat o vás nikdy
v Čechách nouze není!

Aug. Eug. Mužlk.

73. Herakles.

Pověsti o Herakleovi a slavných jeho činech jsou zajisté nejspanilejším výkvětem zkazek národních, jež po vlastech hellenských kolovaly. Na bedra Herakleova národ hellenský složil celou řadu skutků podivuhodných, že po zákonu jeho nebylo většího reka, jenž vždy a ve všem vůle Diovy jsa poslušen, člověčenstvo běd a trampot zbavoval. Boje za blaho lidí trpících jsou nepřetržitým pásmem prací Herakleových, za něž se mu dostalo nesmírného jména mezi smrtelníky a čestného místa mezi nebeštaný sněžným Olympem.

Rodiče jeho Amfitrion a Alkmene prchajíce z krajiny argoské, hledali útočiště v Thebách. Tam se narodil Herakles. Že však neobyčejnou silou a duchem výtečným předčil nad jiné, bájili o něm, že byl Zeus jeho otcem, začež bylo Herakleovi od Hery mnoho útisků snášeti. Když byl ještě v plénkách, Hera poslala naň dvé hadův ohromných, aby ho zardousili; ale Herakles je zaškutil. Přese všecko byl lstí připraven o panství v Mykénách a odkázán sloužiti strýci svému Eurystheovi, slabochu bojácnému.

Když dospěl roku šestnáctého, poslal ho otec na stráň stinného Kythairona ke stádlům. Tam sklál pověstného lva kythaironského, známého škůdce přemnophých stád thebských, a koží jeho se přioděl.

Kdysi Herakles při stádech se uchýlil do samoty, aby přemýšlel o budoucím povolání svém. Kde se vzaly, tu se vzaly před ním dvě krásné ženy, půvabu a důstojnosti vzácné; jedna byla skromná a způsobná, druhá pak marnivá a sobělibá. Tato přiblíživši se k jinohovi slibovala, že ho bude provázeti životem po cestě příjemné a pohodlné, plné radosti a rozkoše. „Kdo jsi?“ tázal se udílený jinoch. „Přátelé moji mne jmenují Rozkoší, protivníci mne nazývají Nepravostí.“ — Za ní přistoupila paní druhá a pravila skromně: „Jméno mé jest Ctnost, a půjdeš-li, synu, za mnou, mnohých nesnází a protivenství ti bude zakusiti, ale potem a prací doděláš se slávy a jména nesmrtelného.“ Mladý Herakles zaradovav se nad řečí tou, podal ruku Ctnosti, neboť nepřál si nic vřeleji než dobré činiti přátelům, prospívat vlasti a čestným životem dodělati se jména slavného. A tak stal se záhy mocnou záštitou rodného města.

Vraceje se od stád otcovských, potkal se s poslanci krále Ergina Orchomenského, kteří přicházeli do Theb pro roční poplatek. Zbavit Theby potupy té ukládala Herakleovi láska k rodišti. Co myslénka to skutek, uřezal poslancům nosy a uši a svázav jim ruce poslal je domů. Pohanění to mělo býti strestáno krutou válkou. Erginos po-

ložil se s branným lidem blíže Theb, ale Herakles vojska jeho rozprášil a přemoženého krále odsoudil k pokutě dvojnásobné.⁵⁰

Za hrdinství toto byl králem thébským vyznamenán, a bohové sami obdařili ho výtečnou zbraní; ale neuprosný osud mu velel odebrati se ke strýci Eurystheovi a nesnadnými pracemi nové slávy si dobývati. Herakles se vzpíral tomu dlouho, až mu konečně věštba delfská uvedla na pamět, že nikdo se nevyhnne osudu ustanovenému,⁵⁵ a že spíše do tenat jeho klesají, kdo vědomě se mu vyhýbají. Herakles šel tedy sloužit muži špatnějšímu a slabšímu. Věrnou pomocnicí mu byla jasná bohyně Athene z vůle Dioviny, až dokonal dvanácte prací světoznámých.

Lva nemejského, jenž byl na těle neporanitelný, Herakles zahnal do jeskyně, kdež jej zardousil a s kořistí se vrátil k Eurystheovi. Tento spatřiv přicházejícího Heraklea, ulekl se a strachy vlezl do sudu pod zemí nařídiv, aby budoucně důkazy svých činů ukazoval jen před branami městskými.⁶⁰

Nebezpečnější byla druhá práce Herakleova. V bažinách lernejských blíže Argu žil had, jenž krajinu všecku kolem pustošil a týral; hada toho neboli devítihlavou hydry lernejskou bylo Herakleovi uloženo zahladiti. Z devíti hlav jejích byla jedna nesmrtelná. Herakles vyburcoval hada z doupěte žhavými šípy a zutínal mu hlavy; jakmile však utal jednu, dvě nové narostly. Rozvzteklené hydře přišel na pomoc veliký rak, který Heraklea štípal do paty. V té tísni jal se Herakles hlavy hada upadovati, a když všecky hlavy smrtelné upálil, svalil na nesmrtelnou hlavu hydrynu velikou skálu. Potom napustiv šípy své jedovatou žluči hada toho, měl zbraň, ježíž rány byly nezhojitelné.⁷⁵

Z Argu Herakles odebral se do Arkadie, již pustošil divý kanec erymanthský; zahnal jej do hlubokých závějí sněhových a živého chytíl. Tamže stíhal laň kerynejskou, která jsouc zasvěcena Artemidě, měla parohy zlaté a nohy kovové. Pronásledoval ji celý rok, až konečně z luku ji postřeliv do nohy v zemi Hyperboreů, k Eurystheovi donesl. Dravé ptáky stymfalské, obrněné drápy a křídly kovovými, již péry jako šípy metalí, Herakles zaplašil kovovou klapačkou, již mu Athene darovala.

V sousední Eliidě král Augeias měl ohromný chlév, v kterém bylo dobytko nepočetné. Chlév třicet let nečištěný Herakleovi bylo za den vykliditi. Věc nebyla tak snadná; Herakles však tam svedl dvě řeky a úkol daný vyplnil. Z Eliidy odebral se na Kretu. Chytív býka kretského, jejž Poseidon daroval králi Minoovi, krajiny tamní bezpečnými učinil. Rovně zbavil Thraky divých koní Diomedových,

100 kteří se živili masem lidským a pro divokost železnými řetězy u krovových žlabů byli přivázáni. Herakles v boji Diomeda přemohl a vlastním koním ho dav sežrati, korist odvedl do Myken.

Dalšími pracemi Herakles proslavil jméno své v dalekých krajinách východních a západních. V Asii byl národ hrdinských žen Amazonek, jichž královou byla Hippolyte. Herakleovi bylo uloženo přinést Admetě, dcerě Eurystheově, Hippolytin pás. Tato chtěla pás dátí zprvu dobrovolně, ale Hera toho nedovolila. V boji takto vzníceném Herakles královnu Amazonek zabil a pás jí odňal. Na dalekém západě na ostrově Erythei žil Geryones, obr tříhlavý a tříhlavý, ne-
100 stvůra velikosti a síly ohromné. Herakleovi bylo do Řecka přivésti ohromná stáda skotů jeho, jež byla pilně střežena a dvojhlavým psem opatrována. Procestovav celou Evropu a Libyi, maruě po sídle toho obra pátral. Na památku této cesty postavil na rozhraní obou dílů světa sloupy po obou stranách úžiny Gibraltarské, jež slují sloupy Herakleovými. Nevěda však, jak se po vlnách širého moře přeplavit na ostrov erytheiský, usadil se na břehu a přemýšlel o trudech života svého. Rady nijaké dosud v myslí své se nedohledal, když tu bůh slunce jeda na zlatém voze, s výšin nebeských sestupoval k okeanu a horkými paprsky ho tisnil. Herakles všecek se rozlíněvav, sáhl po luku a na boha zamířil. Bůh slunce na něho se nerozhněval, ale divě se statečnosti jeho půjčil mu loďku, na níž po denní pouti kolem severní polovice zemské pluje a ve vlnách mořských zlatohřívé bělouše koupe. Herakles přeplavil se na ostrov erytheiský, kde psa i hlídače skoliv stádo naložil a s ním zpět plul. Skot po mnohých nesnázcích dohnal konečně do Egypta.

I tuto práci Herakles vykonal na dalekém západě. Ve vonné zahrádě Atlantově na pobřeží okeanu vypínal se podivuhodný strom, jenž nesl zlatá jablka. Hesperidky, dcery Atlantovy, k němu dozíraly, a drak, jenž nikdy neusínal, na stálé byl u něho stráži. Herakles měl přinést Eurystheovi zlatá jablka Hesperidek. Herakles bloudil dlouho, až konečně po mnohých dobrodružstvích stihl Atlanta až v zemi Hyperboreův, nesoucího na bedrech kouli světovou. Doptávaje se rady přiměl Atlanta, že mu slíbil přinést zlatá jablka, začež Herakles přijal na bedra břímě jeho. Atlas navrátil se s jablký, nemínil převzít znova ohromnou tíži řka Herakleovi, že je sám Eurystheovi do Myken donese. Tu požádal Herakles Atlanta, aby jen na chvíliku břímě na sebe zval, jen co by si zhotovil na rameno měkký podkladek, aby břímě tak příliš netlačilo. Lekkověrný Atlas tak učinil, a Herakles zmocniv se jablek pospíchal do Myken, kde je Atheně posvětil, a tato je Hesperiékám vrátila.

Nejnesnadnější práce čekala na Heraklea naposled; rozkázal těmu Eurystheus přivésti z podsvětí Kerbera, strašlivého psa tříhlavého, který příchozí do podsvětí sice volně propouštěl, zpět však utéci jim nedovoloval. U mysu Tainaru sestoupiv do podsvětí osvobodil Herakles Thesea, jehož u brány do podsvětí spoutaného zastal. Hades mu dovolil Kerbera na svět odnáti, znoční-li se ho bez zbraně. Herakles nestvůru spoutal, ukázal Kerbera Eurystheovi a propustil ho zase do podsvětí.

Dokonav dvanácte prací byl Herakles svoboden i chystal se k činům novým, rovněž tak slavným, z nichž poslední mu byl osudným.¹⁴⁰ Dobyv totiž stkvělého vítězství nad králem Eurytem, chystal se na poděkování k veliké oběti. Dověděvši se o tom choť jeho Deianeira, poslala mu nádherný šat, který byl napuštěn krví Kentaura Nessa. Tento byv kdysi Herakleovým šípem proklán, radil umíráje Deianeire, aby ustydlo jeho krví jako kouzlem oblek manželův natřela, tím že¹⁴⁵ vděku jeho nejvíce si dobude. Šíp byl napuštěn jedem saně lemejské a koho zasáhl, tomu bylo umírati. Obleknut osudný šat Herakles ucítil pojednou strašlivé bolesti. Zvěděv, že Deianeira nevědomky na choti milovaném zločinu se dopustila a že poznavši, co se stalo, sama život si vzala, užnamenal Herakles, že konec života jeho se přiblížil. Rozloučiv se tedy se svými a vystaviv si na hoře Oitě hranici, žádal přítomných, aby ji zapálili. Dlouho se rozpakovali, až to učinil Filoktetes, syn Poiantův, začež se mu dostalo jako dědictví šípů Herakleových, jimiž měla býti Troia vyvrácena. Když hranice zaplápolala, Herakles odnesen jest v oblaku za rachotu hrromového na Olymp a¹⁵⁰ přijat mezi nesmrtelná božstva za šlechetné činy, jimiž prospěl člověčenstvu a slávě jména hellenského.

Jan Šafránek.

74. Spiatý kruh.

1. Řekla vlna k sestře vlně:	2. Řekla bolest ku bolesti:
„Proč mne stále stlháš?“	„Co tū, sestro, hledáš?
Řek' den bratr ke dni bratru:	Sotvaže se někde hnízdím,
„Proč se za mnou zdíviháš?“	již si ke mně sedáš.“
3. Odvětila nová bolest:	
„Vždyť jsme spiati v kruhy,	
kam jde jeden toho rodu,	
taan jdou všechny druhy!“	

Jan Neruda.

75. Královka.

Pověst ze Slánska.

Šli jsme s dědečkem do borovin, které se černají mírným svahem asi čtvrt hodiny na západ od naší dědiny k Hořešovicům. Dědeček sem chodíval nejradiji; vysázeli někdy borový lesík sám a pod štíhlými, mladými sosnami odpočíval si vždy nejpohodlněji. Lesíkem provával čerstvý, vonný vzduch, a temně zelené jehličí šumělo milounké ukolébavky.

„Dnes půjdeme trochu dále. Z lesů vanе chladivý větríček. U Královky jsi ještě nebyl. Není tam daleko; dáme se tudyhle „ladami“. Povím ti, chlapče, zase kus staré naší historie. Vzpomenu-li si těch časů, vzdelycky mi slzy vstoupí do očí. Zapsáno jest to asi sotva kde. Stalo se to už dávno, pradávno. U nás stávala ještě bílá věž, v Žirotíně zámek a v Pálci tvrz.“

Dědeček se na chvíli odmlčel, ale jen tak, co asi dvakráté nebo třikráté z hluboka si oddechl. A potom okamžitě pokračoval:

„V Praze vládl tenkráte cizí král. Mohutný kmen, jenž vzrostl z kře stadického Přemysla, sesechl se až na jedinou, útloukou ratolesť. Však vís, kde Stadice jsou. Tamhle za tou nejvyšší horou ve vrších! — Páni si onoho krále sice zvolili; ale potom o něj nestáli, protože o Českou zemi se nestaral. Přiváděl sem cizáky, lyřil s nimi a mrhal, čeho předkové nastřádali. Dobrá jeho paní, hodná Eliška, plakávala a prosívala ho, aby Čechům hleděl přivykati. Ale král se rozezlil tak, že vlastního synáčka jí vzal a poručil odvésti od matky až na daleký Křivoklát. A na paní svou byl proto tak podrážděn, že ti cizozemci o ní nedobře mluvili a do uší mu našeptávali mrzké utrhačství, jakoby prý české panstvo proti němu se spiklo, a královna jím pomáhala. Sami pak králi namlouvali, aby Čechy za Rýnskou zemi si vyměnil, protože prý na české půdě roste jen oves a ječmen, a v Poryní že jest více vinohradů než lesů v Čechách. A král Jan býval dobrého vína vřelý ctitel, ale cizácké rady ještě vřelejší. I po ručil proto českým pániům, aby mu vydali od koruny zlaté sedmery klíče. Páni však rozkazu královského se nelekli; ale králově poradili, aby pomstě muže svého ušla do Bavor k příbuzným, dokud do České země svatý pokoj se nevráti. Paní Eliška rady jejich uposlechla, sebrala nečetnou družinu a dala se na útek do Bavor říšskou silnicí. Ale zlatých sedmerých klíčů od koruny v Praze choti svému nezůstavila. Sotva že však z Prahy vyjela, v patách byli za ní stíhači králem vyslaní; jen stěží jim molila mnknouti. — Koňové byli uřízeni, uhnáni do vydechnutí, a do Bavor ještě daleko. Za Slaným

pustili se na levo do lesů. Kůň pod královnou již dvakrát klopýtl, a dvakrát mu pomohli zase na nohy. V lese klopýtl po třetí, a po ¹⁰ třetí mu již pomocí nemohli. Stanuvše pod vysokými doubeji a studánky, skočili se sedel, koně své uvázali ke kmenům, z čistého pramenku si nabrali vody přílbicemi, potom vytasili meče a očekávali stíhače.

„Budeme tě, jasná paní, brániť; naše meče jsou na jejich cizácká těla dosti široké.“

Královna též k studánce se nahnula; chtěla vyprahlá ústa ovlažit. Ale sotva že se nahnula, vznesl se nad křišťálovou vodou stařeček s bělounkými vlasy, s bělounkými vousy a tváří mile usměvavou. Královna se podivného kmene ulekla a chtěla již volati o pomoc po průvodcích; ale slova jí uvázla na jazyku.

„Nelekej se mne, šlechetná paní; čekám tu již mnoho set let. Každým rokem čtyřikrát sem ze svých říší přicházím a ptávám se lidu okolního, zda-li tudy ještě neutiskala česká královna se sedmerem zlatých klíčů od české koruny před chotem svým.“ Tak stařeček přívětivě zahovořil.

„Ty že mne, dědoušku, znáš a ty že víš, kam utíkám a s čím?“ otázala se královna udívena.

„Arciže tě znáu i vím, kam utíkáš a s čím. Ale neunikla bys jím; jsou za tebou v patách, klíče by ti vzali, tebe by přivedli nazpět do Prahy, a král by opravdu prodal Českou zemi i s korunou. A proto tu čekám a proto sem po sta let každý rok čtyřikrát zacházím, abych tě ustřehl, zlatých klíčů uchránil a s klíči české koruny. Mně je, paní jasná, svěř, a budou, dokud se nevrátíš, v rukou nejlepších. Do Bavor jich s sebou nenos, protože se nesluší, aby klíče od české koruny před vlastním králem někdo v cizině ukryval.“

„Tobě že je svěřiti mámu, v ruce cizí a neznámé?“ zašeptala královna úzkostlivě.

„Mně, paní vzněšená, nikoli však v ruce cizí a neznámé. Jsem české koruny strážcem od těch dob, co ji této země vladaři nosí na hlavách. Jako těch klíčů sedm, také nás strážcům tolik, a z těch sedmi jeden jsem já. — Budou tu, šlechetná paní, co nevidět stíhači, prchej hluboko do lesů, široké meče obhajejíc tvých by na cizácká těla nepostačily; jest jich ke stu a kolem tebe jen několik.“

„A což klíče?“ královna otázala se ještě úzkostlivěji.

„Těch uchráním já. Do mých říší král nemůže, i kdyby si na mne sezval rytířů z celé Rýnské země. Až burles z Bavor se vraceti, zajedl do vesničky, která odtud nedaleko, a jejíž jinéno Třebíz od nepaměti, ke skále; tam ti klíče vrátí neporušené starý poustevník,

⁸⁰ podobný na vlas mně. Však s tím, kde jsou ukryty, nesvěřuj se níkomu!"

Královna svěřila opravdu klíče stařečkovi, a sotva že mu je dala, zařehotali několik krokův od studánky koně, a poslové krále Jana zajásali, že královny dostihli, a že se jim za to dostane po ⁸⁵ plných helmicích stříbra z Kutnohorských dolů.

Stařeček vznesl se však nad studánkou výše; z přívětivé tváři mu úsměv vymizel, bělounké vlasy s bělounkými vousy změnily se v černý mrák, sedmery zlaté klíče v jeho rukou v sedmero šlehatých bleskův, a poslové krále Jana ocitli se okamžitě v mechu na tvářích ⁹⁰ poloomráčení.

Královna Eliška prchala zatím s družinou hluboko do lesů k bavorským hranicím.

Poslové krále Jana leželi v mechu omráčeni celé odpoledne, celou noc a celý den, a koňové jejich rozběhli se daleko po lesích. ⁹⁵ Stíhači procitli teprv až druhý den večerem a procitnulvše sháněli se po koních. Ale po těch nebylo nikde ani stopy; páslí se nepochybň na zelených lukách v Podlesí.

A když tak poslové kolem se rozhlíželi, zpozorovali jakého stařečka, jenž seděl několik krokův opodál u studánky. Měl bělounké ¹⁰⁰ vlasy, bělounké vousy, ale tváři rozesmutnělé.

„Neviděl-lis našich koní?“ zeptali se ho.

„Neviděl,“ odpověděl stařeček.

„Ani paní žádné že jsi neviděl, jež tudy s několika rytíři ujížděla?“

¹⁰⁵ „Viděl; ovšem že viděl. Byla to česká královna a prchala před vlastním chotěm svým do Bavor se sedmerem klíčův od české koruny.“

„A dlouho-li tomu?“ vyzvídali poslové dále.

„Celý den, celá noc a dne včerejšího půl.“

„Už-li bychom jí nedojeli?“

¹¹⁰ „Bude pomalu v Bavořích!“ přisvědčoval dědeček.

„Až se do Prahy vrátíme, vysmějí se nám!“ pravili mezi sebou poslové.

„Ale než odjedete, rád bych ještě vašemu králi něco vzkázal!“ podotkl kmet.

¹¹⁵ „Ty? — Našemu králi? — Králi Janovi?“

„Králi Janovi! — A povíte mu toto: Za to, že chtěl zemi Českou prodati, vyměniti ji za Porýní, za to, že s klíči od české koruny bylo před ním přehati vlastní jeho choti, za to, že Čechů nemiluje, o království své se nestará, nýbrž s cizinci se toulá po světě, — v České ¹²⁰ zemi také neumře, ani ho v ní ke kráľům domorodcům nepochovají,

a kosti jeho budou také tak po cizině se toulati, jako se za živa toulával sám.“

Když to stařeček pověděl, zmizel v studánce, a poslové vraželi se ještě téhož večera pěšky do Prahy jsouce zarmoucení. A když přišli ke králi a pověděli mu stařečkův vzkaz, lehkovážný král se zamyslil a od těch dob již nikdy na výměnu České země za Poryní nepomyslil, třeba v ní rostl jenom oves a ječmen, a na Rýně že vino-hradů jako lesů po Čechách.¹²⁵

Královna zůstala v Bavořích u příbuzných tak dlouho, dokud se choť nevybouřil. A když král Jan začal bouřiti a se svářiti, bouřival dlouho a svářival se ještě déle.¹³⁰

Teprve po půl třetím roce vracela se paní Eliška do vlasti touže cestou, kterou byla prchala. Dobře si pamatovala, kde jest za Líským studánka; ale stařečka tam nezastala a proto se pustila ke Třebízi. A když se octla na skále nade vsí, spatřila ihned na „poustce“ starce¹³⁵ na vlas podobného tomu, jenž ji před stíhači zachránil a jemuž klíče svěřila. Družině pravila, aby chvílenku posečkali, a sama sešla dolů k poustevníkovi.

Přísné, skoro až nevlídné čelo kmetovo se rozjasnilo, a po zatrudilém obličeji rozlila se podivná záře.¹⁴⁰

„Teprv? — Vítám tě, paní jasná, do země otců tvých!“ zahovořil stařec. „Čekal jsem tě od jara, hned kdy první vlaštovice nad zdejší bílou věží a mou chatou zakroužily. Den ode dne se stránen jsem hledoval k západu, vrací-li se česká královna. — Klíče jsou uschovány dobře. Pojd, vrátím ti je!“¹⁴⁵

Poustevník vstal, šel ke skále, pod níž se prýštil pramen, jemuž široko daleko není rovného; a královna šla s ním. I vypravoval jí:

„Bylo jednou — tak asi před půl třetím rokem — hezounké letní jitro, když jsem přišel ke skále a na dně pramene uviděl sedmero klíčů z ryzího zlata. A sotva že jsem je vyňal z vody, jakýs kmet,¹⁵⁰ mnohem starší než já, stanul přede mnou. „Víš-li, odkud sem klíče tyto připluly?“ zeptal se mne. „Nevím!“ odpověděl jsem. „Ze studánky za Líským. Jsou to klíče od české koruny. Tobě to mohu pověděti.“ — A pak mi vyprávěl všecko do podrobna, jak se hnali za tebou, jak těch sedm klíčů v sedm blesků proměnil a potom, aby¹⁵⁵ zase klíče z nich se staly, jak je hodil do studánky, a proto že sem také připluly. A když dopověděl, ukázal mi skrýši, kde je nám uschovati. Od té chvíle vídal jsem každé noci nad skálou, kde byly ukryty, modravý plamének, a divný kmet čtyřikráte za rok chodíval sem i ptával se mne, co lidé říkají, když že se vrátí česká královna.¹⁶⁰ Před čtyřmi nedělemi viděl jsem ho naposled.“

A co to poustevník vykládal, zašuměla voda, utvořily se bělavé kruhy pěn, a z čistého průhledného pramene vznesl se oblakem dědoušek s bělounkými vlasy, bělounkými vousy a tváří mile usměvavou.

„Vítám tě, paní vznešená, do země otců tvých!“ oslovil stařeček královnu. „Vidíš, dobře jsi udělala, že jsi mne poslechla. A učiníš ještě lépe, i v tomhle-li mne poslechneš. Do Prahy s klíči nejezdi, nýbrž zaměř odtud na Mělník a zlaté klíče pro svého synáčka uchovej. Odvezli ti ho daleko do Francouz. A neshledáš-li se s ním, nedávej jich nikomu. Na konec tvého života přijdu si pro ně sám a zachovám mu je, odkaz tvůj. Budeš svým Čechům dobrým otcem, jako tys všemu lidu věrnou matkou. A že sedměr klíčů české koruny bylo uschováno ve zdejší skále, pramen tento nikdy nevyhyne a vodě jeho nebude rovné široko daleko. — Ty pak, staroušku, lidu všemu vypravuj, jak sem ze studánky za Líským připluly zlaté klíče a jak v sedm žavých blesků byly proměněny, aby stíhači králem Janem vyslaní nechytili dobré jeho choti, a aby král Čechy za zemi Rýnskou nemohl prodati; at si to pamatuji do věků nejpozdnejších.“

Potom se děloušek pousmál, vznesl se do výše, jakoby se chtěl v žirný český kraj podívat, a ve chvíli zase znenáhla se spouštěl do vody, až udiveným zrakům všech v průhledném, křišťálovém prameni unikl.

Královna Eliška poslechla rady tajemného zachranitele a za měřila s věrnou družinou na Mělník; bývaloť toto město českých královen.

Na studánku za Líským však nezapomněla po celý život. Poučila ji oklenouti, nad ní vystavěti kapličku a každým rokem v den svého zachránění sem zajíždívala a vždycky, pokud byl poustevník na poustce u Třebíže, zastavovala se u něho.

Studánce dali jméno „Královka“ a říkají tam tak do dneška. Ale za našich let asi již málo kdo umí povídati o sedmi zlatých klíčích české koruny, o české královně, dobré Elišce . . .

Došli jsme zvolna ke studánce.

„Napijme se. Voda jest zrovna taková jako v naší skále. Jest to týž pramen. Není mu opravdu široko daleko rovně!“ dopověděl dědeček. „A kdykoli přijdu do Prahy a rozhlížím se po hrobech starých, nezapomenutelných králů našich, hrobu Jana Lucemburského nikdy se nedohlédám.“

Potom jsme si usedli pod košaté stromy do chládku. V korunách jejich rozselestily se všecky haluze tak podivným šuměním, jakoby si také vypravovaly pověst z dávno uplynulých dnův. A zdálo

se, že lipce lipka, buku buk, jedli sosna a břízka břízce šepotají dumný, žaluplný zpěv matky všeho lidu nejvěrnější, jak prchá z otíny v cizí, širý, neznámý kraj.

Od těch dob, co jsem pověst tuto slyšel ponejprv, uplynula už hezká řada let. Dědeček již dávno odpočívá na hřbitově pod zelenou travou. Ale Královka ještě před několika lety tak na vlas podobná sirotku, když jej osetruje macecha, bělá se dnes čistounce opravená mezi třinou, bujnou zelení; věští poutníku již z daleka ještě po staletích pamět jedné z nejlepších našich královen.

205
Václav Beneš Třebízský.

76. Květ kaštanů.

1. U dveří chrámových kříž věkem starý,
vždy před ním v myslénkách stát zůstanu;
znát sotva na něm Krista těla tvary
ve stánu nad ním klonících se kaštanů.
2. Již kvetou! Sladké víno svojí vůně
z těch květnatých hroznů lijí potichu
na rány Krista, jimiž tělo stuhně,
jak Samaritán balsám z kalichu.
3. A lístky květů, které větřík schvátí,
se dolů po skráni mu snášeji,
jak stíraly by s čela krev, se zdá ti,
a padou k zemi s rudou krůpějí.

Xaver Dvořák.

77. Vítězství Čechů u Kressenbrunna.

Roku 1260. strhla se válka mezi Otakarem II., králem českým, a Belou IV., králem uherským, o Štýrsko, jehož obyvatelé, jsouce s panováním uherským nad míru nespokojeni, utíkali se k Otakaroví o pomoc a ochranu. Oba králové snažili se jak nejvíce rozmnogožiti branné síly své, nejen že z vlastních zemí vedli do boje, cokoli mohli, 5 nýbrž hledali také posily u četných spojenců. Vojska Belova byla do 140.000 bojovníků, vojska pak Otakarova asi 100.000, mezi nimiž bylo 7000 jezdců českých, oděných železem od hlavy až k patě i s koni svými.

Vojska tak veliká, většinou jízda, nemohla bojovati proti sobě 10 v horách; krajiny na stoku Moravy a Dunaje staly se přirozeným

dějištěm nastávající války. Král Otakar nařídil svým, aby ke dni sv. Jana dne 24. června r. 1260. strhli se dohromady u města Lavy v Rakousích. Vojsko uherské rozložilo se na levém poříčí Moravy.

Zdá se, že mladší král Štěpán měl úmysl překvapiti jednotlivé zástupy vojska českého, prve nežli by se spojily u Lavy; neboť již dne 26. června přepraviv se s 10 tisíci jezdci přes Moravu, setkal se s několika sty muži vojska Otakarova, kteří příliš daleko od hlavního tábora se odvážili. I ocitli se v úzkém údolí náhle v zálohách nepřátelských, byli přesilou jejich překvačeni a zaplatili všickni životem přílišnou odvalu.

Válka takto neblaze počatá, již král pozbyl několik nejlepších bojovníků, způsobila ve vojstě dojem hluboký. Ovšem že mnozí cítili se tím více popuzeni, aby krvavou pomstu nad nepřáteli smířili duše hrdin padlých; ale bylo i malomyšlných dosti, kteří výpravě netušice zdaru, počali pomysleti na návrat. Než v radě knížat zvítězil hlas cti a odvahy, i umluveno vytáhnouti proti nepříteli dále a podávatim mu bitvy.

V neděli, v den sv. Prokopa (4. července), hned z rána slouženy byly mše svaté, a celé vojsko se modlilo zkroušeně a vrouceně, prosic Boha o zdar a vítězství. Potom v řadách šikovaných, král byl uprostřed železných rytířů svých, nastoupili na pochod k jihu na pole Moravské. Tu s postranné výšiny spatřil Otakar poprvé stany vojska uherského daleko široko rozložené; neb již jen řeka Morava byla mezi nimi.

V tomto postavení setrvala vojska celý týden.

Když pak dlouhá nečinnost konečně omrzela strany obě, vyprial Otakar posla zvláštního do tábora uherského nabízeje, aby buď Uhři ustoupili ode břehu a dali Čechům volně přepraviti se přes řeku, nebo volí-li král Bela bít se raději na poli Moravském, že Otakar mu popřeje volného přechodu sám. Toto si oblíbil Bela dne 11. července. Protož umluveno bylo na dva dni stání a potvrzeno přísahami králův i velmožů jejich; dne 12. července měli Uhři přepraviti se bez překážky a zřídit své šíky, a teprve dne 13. července měl se počít boj. Otakar také ještě dne 11. července odvedl vojsko své z postavení dosavadního.

Ale mladší král Štěpán počal přepravovati se hned nočí příšti, a dne druhého o polednách s velikou silou obořil se náhle na střed vojska českého, kde byl i Otakar, a obklíčil je na způsob polokruhu.

Král český viděl vojsko své v nebezpečenství tak nenadálém, dal rychle svolati všecky zástupy a dodávaje jim zkušlosti, posílal je do boje. Hlasitě „Hospodine, pomiluj ny“ zpívajíce, očekávali útoku nepřátelského.

Hned v první potyčce zjевilo se nejstkvěleji, oč platnější byla v boji těžce obrněná jízda česká nežli lehká jízda uherská; nemaje železných rytířů, byl by Otakar neunikl záluby. Ti nejen odolali útoku, nýbrž i zahnali nepřátele všecky.

Zatím dostavili se k boji všickni zástupové čestí a dobyli konečně jednoho z nejslavnějších vítězství v dějinách českých. Pobitych nepřátele do osmnácti tisíc pokrývalo bojiště, a útek ostatních byl tak náhlý a zmatečný, že prý jich ještě do čtrnácti tisíc utonulo ve vlnách řeky Moravy.

Frant. Palacký.

78. Skřivánek.

1. Když Čech praotec národ svůj do nové vlasti ved', skřivánek ptáček za Čechy se také pustil v let.
2. On patří k nim, nuž za nimi, ať hnou se Bůh ví kam, on k jejich srdeci přirostl, jak žil by v dali sám?
3. Tam v jejich pšenice zpíval již s rodinkou na poli, teď od řad jejich nelne se, ať táhnou kamkoliv.
4. Když stáli tam, kde leb svou Říp vypíná v šerý mrak, když prvá obět Čechova se piala do oblak,
5. když prvá píseň radosti zvučela s Řípu v les, skřivánek letěl výš a výš až vzhůru do nebes.
6. S tou prvnou písni skřivánek před Boží letěl trůn, tam pěl a pěl, až umlkal ton černý rajskej strun.
7. Tam pěl a pěl, že novou vlast si právě našel Čech . . . Tu rajskej úsměv objevil se Bohu na retech.
8. A milým blasem promluvil: „Ty můj jsi milý pták, ty z České země každý den k nám létej do oblak.
9. Přednášej žal i radostí, jež klesnou v českou hrud, ty od národa milého nebeským poslem buď!“
10. A od té doby skřivánek v nadhvězdnou létá říš, tam za lid český prosívá . . Jen slyš a srozumíš!

K. V. Rais.

79. V Athenách na Akropoli.

První návštěva athenská koná se pokaždé na Akropoli. Jdeme tam, abyhom se poklonili šedým dějinám, démantovým ctnostem občanským, nedostižnému umění — a abyhom pohřbili pod modrým

nebem hellenským nejpěknější své sny. Jak smutně se pak kráčí zase s hory dolů!

Attické hory vybíhají jako v polokruh. Potom jest pláň šíříc se východně k moři, k Faleru a jižně zase k moři, k Piraeu, asi hodinu zdélí, tolikéž zšíří. Na severním konci planiny polookrouhlé stojí Atheny nové částečně na témže místě, kde stávaly Atheny staré; ¹⁰ jsou tedy hodinu vzdáleny od přístavu Piraea, s nímž je silnice a železnice pojí. Návrší, na němž Akropolis trůní, jakoby sobě bylo odskočilo od ostatních hor trochu dálé do plánu, vypínat se zcela o sobě z roviny asi jako náš Říp. Na dvě strany jest dosti strmé a lákalo založiti opevněné sídlo. Za doby nynější by výška jeho byla ¹⁵ arcí výhodou jen skrovnou, blízké pahorky byly by sousedy nebezpečnými; avšak staří neznali prachu, a již Pelasgové měli tam sídlo opevněné.

Za králiův attických, za tyranů Peisistratovcův Akropolis byla jaksi vrchem zámeckým, Hradčany; později za nejkrásnějšího rozkvětu a vzdělanosti nejvytříbenější byla sídlem krásy, podivuhodným bydlištěm umění věnovaného bohům, jejich palácem — nevynoveným, posvátným darem nebeským.

Po nenáhlém svahu západním, kolem bílého, mramorového divadla Dionysova a odeonu Herodova vyjíždíme k prostrannému vchodů. ²⁵ Projdeme klenutým průjezdem, nadvořím, vysokou zdí, zase dvorkem a pak malými schůdky a jsme v Propylajích.

Jsme na místě, kde stkvěl se křištál šťastného ducha ionského, a kam upínají se pověsti nejstarší; na místě, kde ústava Solonova kvetla, kde lid poprvé poslouchal seřaděné zpěvy Homerovy, kde ³⁰ Anakreon pěl, kde vanul dech vznešené bohyně Atheny Panenské. Mžikem jakoby tě ovanuly věky a věky. Vidiš děje, postavy, slyšíš zpěv, rostou ti myšlenky. Miltiades, vítěz marathonský, Themistokles, vítěz salaminský, byli tam ověnčeni. „Zlatý vládce“ Perikles sídlil tu, kdy tragedie se povznesla, netrvajíc ani sto let, za Aischyla, Sofoklea, Euripida, komoedie za Aristofana, kdy pěl Pindar a psal Horodot, otec dějepisu. Tam stkvěla se úchvatná díla Feidiova, zářily Propylaje Mnesikleovy, pyšnil se chrám „neokřídleného“ vítězství, vznášelo se nedostížné Parthenon, stálo čarokrásné Erechtheion!

Na malém povrchu Akropole, sotva tak velikém jako pražské ⁴⁰ náměstí staroměstské, bylo vše stlačeno, a ze všeho zbylo sotva dvacet celých sloupův, ani jediná celá římsa mramorová! Ostatní jest rozvalina, drobty, písek. Bůh ví, kolikráté byla spustošena. Všude zříceniny. Železité částky mramoru oxydovaly, povrch zbytků pokryt rezem červenavým. Rez je tu na všem, uléhlá i na naše myšlenky, které

by tak rády se vryly do zářící té minulosti. Jaký rozhled! Pod námi ¹⁵ přísný Areopag, kde sami bohové již rozhodovali nad Areem, bohem války, v levo od nás šíří se Pnyx, kde Athenští mívali schůze nejdůležitější, a kde Demosthenes mluvil. Tamhle skalní vězení, kde Sokrates umřel, o kousek dále místo, kde sveden boj s Amazonkami; zde Theseův chrám, tamhle za Ilissem stadion, sláva zápasův athenských. Onde, na jihu zahrady zámecké učil Aristoteles, a nedaleko Kefissa vyschlého a smutného zelená se škola Platonova. Vidíte tu malý palubek Kolonus, na němž dotrpěl nešťastný Oidipos a vesničku Patisii, jejímž občanem byl Sofokles. Dále jest pusto a mrtvo až k Faleru, pusto na moři a němo na hornatých ostrovech, po nichž rozlito ⁵⁰ fialové světlo, krásné k nepospání.

Pominulo všecko. Národ zehudnul, zbídnul, mramor ustoupil hlíně a jeskyni, státník, básník a heros pastuchovi. *Jan Neruda.*

80. České slavnosti a obyčeje výroční.

II.

Počátek jara.

Jako tělo lidské jest přibytkem duše, tak pohanští předkové naši představovali sobě slunce, měsíc a hvězdy jako těla nebo-li přibytky bytostí živých. O slunci bájili, že jest synem nejvyššího boha Svaroha a že každým rokem podniká tuhý boj s Moranou, bohyní zimy, aby z moci její vysvobodilo dobročinnou Vesnu, bohyni jara a mladosti. Domnívali se, že Morana drží Vesnu po celou zimu ve vězení a že ji teprve tenkrát na svobodu propouští, když od slunce přemožena jest. O Vesně osvobozené bájili, kudy kráčí, že všude kvítí se pučí, a dotecki se stromů že působí, by kvetly a ovoce nesly. Na oslavu každoročního vítězství slunce nad Moranou a na ¹⁰ uvítanou sličné Vesny pohanští předkové naši slavívali zvláštní svátky jarní. Zpívali písň ke cti slunce, konali oběti a vynášeli za rozličných obřadův obraz zimy z dřdin svých. Zbytky těchto slavností zachovaly se až po naše doby.

O smrtelné neboli páté neděli postní vynášejí děvčata na mnohých ¹⁵ místech v Čechách „Moranu“ čili bohyni zimy a smrti ze vsi a přinášejí nové léto. Děje se to obyčejně takto: Dívky oblekou víska slámy v staré šaty ženské, které rozličnými stužkami ozdobí, a nesou tuto „smrt“ za ves k potoku nebo řece, kde ji svléknou a holý dlošek s mostu do vody hodí. Jakmile uvrhlly „smrt neboli zimu“ do vody, ²⁰ utíkají veškeří účastníci do vsi, při čemž nechce nikdo zůstat posled-

ním, protože by prý roku toho jistě umřel. I padnouti za běhu toho pokládá se za znamení nedobré.

Jinde dívky přestrojují válec za bílou pannu, kráskl ji bílými
25 a červenými stuhami a přivazují loutku tuto do koruny stromku mládežiho, obyčejně jedlového. Stromek pak zdobí barevnými fábory a pozlaconeými výduneky a nosí toto „lito“, jak stromek nazývají, dům od domu prozpívajíce při tom:

Lito, lito, lito!

30 Kdes tak dlouho bylo?

U studánky, u vody
ruce, nohy mylo.

Lito, nové lito!

Co jsi nám přineslo?

Mnoho dobrého,

kvítí pěkného:

modrého, bílého

i červeného.

Budte, páni, veseli

na tu smrtnou neděli:

smrt jsme vám odnesly,

nové léto přinesly.

Vítej léto líbezné,

obilíčko zelené!

A ty svatá Markyto,
dej nám pozor na žito
i na všecko obilí,
co nám Pán Bůh nadělí,
aby byl veliký klas:
ať přijdem po roce zas.

Ferd. Drábek.

81. Vtipné pokárání.

Císař Josef II. stojí kdysi u okna letohrádku Augartenského hleděl do zahrady, kde denně nejyznešenější osoby vídeňské se procházívaly. I spatřil dámou velmi stkvostně oděnou, jež nejkrásnějších květin podle cesty vyhledávala, je trhala a v kytce rovnala.
5 Císař byl sice nad míru lidumilný, ale tato opovážlivost ho přece polhněvala. Zazvoniv na sluhu tázal se: „Visí-li ještě nad vchodem zahradním tabulka s prosbou, aby nikdo květin netrhal?“

„Visí, Vaše Veličenstvo,“ odvětil sluha.

„Nuže, doneste dámě, jež tamhle květiny trhá, tento zlatník
10 a řete jí, že jí žádám, aby si zaří nakoupila květin někde u zahradníka, poněvadž tyto zde nejsou jen pro ni, nýbrž pro potěšení lidí všech.“

Služebník vykonal věrně rozkaz císařův, a zahanbená dáma odesla honem z císařské zahrady.

Budečská Zahrada.

82. Král Kodros.

1. „Dost reků v Athenách, dost mužů v Attice,
by obhájili vlast, kdy zkáza hrozí!
Však získá vítězství nám silná pravice,
jen jste-li štítěm nám vy, věční bozi!
2. Váš hněv kde vyřknul zmar, jsou meče třtinami
a vodou drahá krev, již národ voní!
Váš neodvratný soud jen vládne bitvami,
on králům nese smrt, pád říšímu po ní.
3. Chci vzývat bohů hlás, jich sudbu práhnu znát,
by pravda smělonu hrud' nám v ocel skula!
Meč nyní v každou pěst, ať zmařen Dorů vpád!
Však přineste mi v boj zvěst orakula.
4. Nechť zdar či zhoubu snad v náš dobrý dají boj,
my bohům pokořme se mužně k dílkům!“
I vyšlo poselství, an vedl věrný voj
král Kodros athenský vstříc útočníkům.
5. A zatím poslové když vrátili se zpět,
hrud' smělonu svírala jim sudba těžká,
i vstoupil ke králi jich vůdce, vážný kmet,
by vzdal mu odpověď, již vyřkla kněžka.
6. „Ti budou vítězi, jen ti, jimž padne král!“
Ta sudba jako bouř se v zástup řítí,
z úst v ústa přelétá i zvučí dál a dál.
Král Kodros vešel v stan a sám chtěl býti.
7. Tu dlel až do noci a vážně přemítal,
a spánek v táboře když ohně hasil,
šel prostý Atheňan a k Dorům zavítal,
byl jat jak vyzvědač a meč svůj tasil.
8. Zle nepřátelům všem se bránil a jim lál,
až od nich zabit jest. I vzešla zoře,
a zvěstno Athenským, že zmizel Kodros král —
a děsně šepotá se po táboře.

9. Až propuklo to v hlas: „Král Kodros mrtv jest!
On v obět za svou vlast dal žití svoje!“
Hned hlouček rekogný se zvedl na tu zvěst
i spěl, kde dorické se šíří voje.
10. „Ó vraťte mrtvolu! Meč váš nám krále sklál!“
Zvěst ranou hromovou se Dorů tknula.
„Ti budou vítězi, jen ti, jimž padne král!“
Ó znali osudný hlas orakula.
11. A krále mrtvého když slavně uctíval
ves tábor Athenských, a žertvy plály,
voj Dorů bez boje se vůli bohů vzdal
a tiše z Attiky se vrátil v dálí.
12. Trůn Athen osiřel, neb každý nehodným
se viděl vlást, kde král tak dobrý sklesl!
Však toho krále rod Athenán svobodným
dal Solona — a Moudrost na trůn vznesl.

Eliška Krásnohorská.

S3. Věštba delfská.

Od dávných časů věštba delfská byla nejdůležitější a nejspolohlivější. Založil ji sám bůh Apollon. Sestoupiv s nebe a prošed přemnожné krajiny, v Krisse na úpatí Parnassu vystavěl si chrám pomocí Trofonia a Agameda, synů krále Ergina z Orchomena, kteří byli staviteli výbornými. Zabiv draka záhubného, jemuž Pytho říkali, zařízl sídlo pythické neboli výzvědné. Svatyně sama byla zbudována nad propastí, z níž studené výparы vystupovaly, čivy lidské omamující. Nedaleko chrámu byl pramen Kassotis, který ve svatyni pod zemí se ztrácel. Nad jícnem propasti stála vysoká třínožka, na níž sedadlo pro věštkyni bylo zřízeno. Před ní dvé orly ze zlata zhotovených ostříhalo omfalou neboli středu zemského, bílého kameně kuželovitého. Byltě Zeus kdysi vyslal dva orly od východu a západu stejnou dobou, kteří letice tam se setkali a tak střed všeomíra označili. Odtud nazývá básník Pindar věštici kněžku „zlatých orlů spoře lečnicí“.

Pythia nebo Pythias bývala dívka obstárlá a věštívala také jednou v roce: v pozdějších dobách se k tomu odliodalávala jednou za měsíc. Vykouavši oběti smírné a očistné, byla-li znamení dobrá, umyla se a ozdobila, načež vešla do svatyně, napila se z pramene

Kassotického a vzavši do úst vavřín, usadila se na věštecké třínožce.²⁰ Parami z propasti vystupujícími záhy jsoue rozčílena, pronášela zvuky trhané a slova nesrozumitelná, jež přítomní kněží zapisovali a z nich veršem vůli Apollonovu ohlašovali. Ta byla neklamná, ale rozum lidský se často pravého výkladu nedopátral. Kroisovi Lydskému, chystajícímu se na Kýra, Pythia zvěstovala: „Překroče řeku Halys, velikou²⁵ říši zboříš“. A když pak byv od Kýra přemožen, Kroisos Apollona z nevěrnosti vinil, Pythia dala poslům jeho v odvět: „Souzenému osudu nemožno jest utéci i samému bohu. Kroisos pyká za vinu předků svých. Ostatně neslušná jest jeho stížnost. Předpověděl mu totiž Apollon, potálne-li na Peršany, že velikou říši zničí; kdyby³⁰ byl chtěl s dobrou se potázati, měl se zeptati opětně, míní-li to říši jeho či říši Kýrovu. Poněvadž výroku neporozuměl a podruhé se neptal, přičítejž vinn sobě sám.“

Kolem svatyně Apollonovy vystavěn byl záhy nádherný chrám a četná loubí, v nichž dary a stkvosti vyloženy byly, kterýni uctívali Apollona, kdož o radu jeho se ucházeli. Dary ty bývaly stkvostné a drahotné, a sbírka jejich právem tedy nazývala se pokladem. Kroisos na př. poslal do Delf lva, ulitého z ryzího zlata a postaveného na 117 těhlách od zlata a stříbra, a pak dva kratery, jeden zlatý, druhý stříbrný, jež vážily 440 liber.

Jan Šafránek.

40

84. Starodávné báje o delfinech.

Na starých obrazech, zvláště které představují mořské výjevy z řecké mythologie, vídáme zobrazené delfiny; mívají podobu podivných ryb, tělo velmi šupinaté, hlavu velikou a krátkou, tlamu na ní okrouhlou a pyskatou. Hřbet bývá široký, ocas úzký a zakončený podobnou ploutví, jakou mívají ryby. Oko bývá však velmi pěkné; jevíť prý rozum a větší nadání, než oko kteréhokoli jiného živočicha mořského.

Podobný obraz delfinů vídáme též onde a onde na štítech kupckých, a delfin jest tu patrně vyznačen jakožto prostředník mezi člověkem a mořem.

Avšak obraz, který si obrazivost lidská něnila o delfinech, velmi se liší od obrazu, jejž nám podává soudný přírodopis. Skutečný delfin nemá tlamy okrouhlé, jeho hlava jest prodloužená a zašpičatělá; nemá šupin, ale kůži hladkou a lysou; nemá kolmých ploutví ocasných, ale má ploutve vodorovné; nemá vůbec nic s rybou společného, leč povrchní podobu a pak to, že rovněž tak jako ona v moři žije.

A jako si zvykli lidé chybňě vyobrazovati delfina, tak rovněž

vymyslili si o něm všelijaké báje, které jsou mu sice ke cti, ale na mnoze s pravdou se neshodují. Římský spisovatel Plinius starší nejvíce takových pověstí o delfinech ve spisech svých nám zůstavil. Nazývá je nejrychlejšími všech zvířat a praví, že plují tak rychle mořem, že žádný pták rychlostí letu jim se nevyrovná, ba že jsou rychlejší nežli šipka vymíštěná z pružného lučiště. Velice prý jsou přichylni člověku a z pouhé příchylnosti plovou za koráby a vedle nich, provozujíce vyskakováním z vody a jinými pohyby všelijakou kratochvíli plavečům. Anobrž i jinak prý bývají lidem úslužní, chovají-li se k nim vlídně. Tak prý delfini na břehu narbonském rybářům pomáhali loviti ryby, parnice mořské, vhánějíce je do sítí, začež ovšem po lově rybářům o kořist s nimi rozděliti se bylo.

Hoch jakýsi vídal prý blízko zálivu Neapolského delfina a házival mu drobty chleba. Delfin ochotně přijímal tato sousta a přivykl hochovi tou mérou, že neopominul nikdy dostaviti se ku břehu, kdykoli chlapec se tam objevil. Ano delfin prý dokonce ho pohledem a posušky vybízel, aby si sedl na jeho lřbet; a když se hoch konečně toho odvážil, ploval s ním pro kratochvíli po hladině mořské i nosíval prý ho do města Puteol, kam chlapec do školy chodíval, a odtud zase nazpět ke břehu jeho domova. Delfin prý byl hochovi tak oddán, když tento zemřel, že přece každého dne v určitou dobu se dostavoval na místo, kde hoch meškával, a nenašed ho tam nikdy, konečně zármutkem se usoužil.

Podle domnění starých Řekův a Římanů delfini milovali také velice zpěv a hudbu, jakož nejlépe dokázal onen delfin, který vysvobodil pěvec Ariona, byv okouzlen líbezným zpěvem jeho.

Arion byl řecký básník a pěvec, rodilý z Methymny na ostrově Lesbě, a žil v šestém století před Kristem. Putovav po řeckých městech jihoitalských a sicilských, nabyl zpěvem svým velikých pokladů. Když potom vstoupil na loď, aby se navrátil do Řecka k přiznivci svému Periandrovi Korinthskému, plavci chtěli jej uvrci do moře, dychtiví jsouce pokladů jeho. I prosil jich Arion, aby mu dovolili před smrtí ještě jednou zapeti; nabyl žádaného dovolení, oblekl se v nejstkvostnější roucho a jal se zpívati píseň nejkrásnější. Tak libým zvukem přivábeni jsouce, delfini připluli k lodi, a když Arion dozpíval do moře se vrhl, zachytily jej jeden z nich a donesl šfastně na pobřeží řecké. Plavci zatím netušíce, že by delfin mohl být vy svoboditelem Arionovým, rozdělili mezi sebou pěvcovy poklady a přestráli Periandrovi, že Arion zůstal v Italii. Ale jaký byl úžas jejich, a jak byl překvapen Periander, když se objevil u něho Arion živ a zdráv a když vyprával, jak neslychaným způsobem zachráněn

byl. Loupeživé plavce, kteří zločinu svého zapříti nemohli, stihl za-
sloužený trest.

I mezi sebou žijí prý delfini po přátelsku; mladí poslouchají
starších, kteří je provázejí jakožto rádceové a dozorcové po všech
cestách; a zhyne-li který, ostatní prý odnesou mrtvolu jeho, aby se
nestala kořistí ryb dravých.

Pavel Jehlička.

85. První poslové jara z říše květin.

Jest počátek měsíce března. Neobyčejně tuhé mrazy posledních
dnův únorových zlomily sílu loučící se zimy. Teplejší vánek rozrušuje
příkrov sněhový, pod nímž země tak klidně dřímala, a vohným činí
pouto řek i potoků. Sychravý vítr prohláni se sice ještě časem vrcholky
omšených dubův a vyluzuje smutný šepot v zaslhlé jejich koruně,⁵
přes to neodstrašuje odvážných poutníků jarních, aby příchodem svým
blížící se vesny nezvěstovali. Krajem zaznívá již libezný zpěv skří-
vanův, a kolem rozpruděného potoka zahájil rej svůj konipas, tu
vodou se brodě, tam s kamene na kámen se přenášeje a švitořivě na
vystouplém pařeze píše sobě prozpívuje. Zlatohlavý strnad nadobro¹⁰
již opustil nedalekou vesnici a prohlíží si opatrně každé křovisko,
poskytlo-li by mu vhodného útulku pro drobné jeho potomstvo. Tam
zase s nejvyššího vrcholu zaznívá hlahol drozdův, a odrážeje se ně-
kolikerou ozvěnou, oživuje celé údolí. Často jest odvážným zvěsto-
vatelům jara pykatí za smělost svou, nikdy však ještě nebyli trestem¹⁵
tím napraveni. Přese všecky sychravé větry a jarní plískanice jsouce
puzeni mocí neodolatelnou, opouštějí teplejší krajiny, aby sobě vy-
hlédli útulek pro teplá hnizdečka, rádují se a pějí dobré tušice, že
co nevidět příjemnější dnové se dostaví.

A jako na pěvce luhův a lesů, působí předtucha blížícího se²⁰
jara i na nejútlejší zárod rostlinný, který před zimou nehostinnou
pod sněhovou přikryvkou v lúně zemském se skrýval. Několik teplých
paprsků jarního slunce dostačuje, aby jej probudily k novému životu.
První rej zahajuje bylinka útlá, ale otužilá. Jako čarovným proutkem
byvší vykouzlena, osazuje krok za krokem půdu sněhového roucha²⁵
sotva sproštěnou, a než poslední sníh zmizí z blízkého úvozu, stkyví
se celý háj i luh bělostnými kališky sněženky neboli podsnežníku.
Dva útlé lístečky podpírají nevysoký stvol, který jsa mlad
vybíhá v zelenavou vztyčenou hlavinku. Sychravý vítr severní, před
nímž vše, co žije, choulí se a krčí, uhnání sice přes temena jejich, na³⁰
čas zabraňuje růsti, zničiti však jich nedovede. A když konečně hu-
stými mraky teplý paprsek slunečný se prodere, třhá se poslední

závoj, jenž byl útlému kvítku ochranou. Z jemného toufce blanovitého vystupuje na štíhlé stopce něžný kvítek zvonkový; avšak ne jeden, 85 tisíce najednou obnažují sněžné hlavinky, vystavující je i teplým polibkům jarního slunce i chladnému dechu ostrého větru severního. Tu činí v hustém kroví malou společnost, onde na kraji lesa a na blízké louce rozkvétají v počtu nesčetném. Kde nízký mech jest 90 lůžkem jejich, stojí na stopkách krátkých; avšak hrdě puou do výše stonky své, kde hustý podrost neb opadané listí jim překáželo.

V listnatých lesích střední Evropy roste bledule jarní, sněžence velmi příbuzná, která trochu později rozkvétá a od sněženky se odlišuje okvětím, složeným ze šesti lístků stejných, žlutavě bílých a na konci nazelenalých.

145 S podsněžníkem toužeb dobou rozkvétá koniklec obecný, který si oblíbil zcela jiná místa nežli sněženka a bledule. Pustá úbočí vápenitá, prostá téměř všechno rostlinstva, vydaná mrazivým větrům a veškerým nepohodám vrtošivého počasí jarního, jsou oblíbeným jeho útulkem. Dřevnatý jeho stvol vyrůstá mezi kamením, má zvonkovitý, bledě fialový kalíšek, jehož lístky na povrchu hustým, šedým kožíškem jemných chloupků jsou pokryty. Tak stojí tu kvítek vedle kvítku, poupě sotva se otvírající vedle květu zpola již uvadlého a stářím do modra zbarveného.

Na kraji lesa vítá nás modrým kvítkem něžná podléšťka 155 neboli jaterník, která hlavně v nízkém kroví sídlo si vyvolila. Sotvaže první teplejší paprsek slunečný políbil vychladlou půdu, již dene se útlý kvítek zpod opadaného listí. Na stvolu nevysokém stojí jasnomodrý kvítek, listy pocházejí z roku loňského, a teprve když bylina odkvetla, objevuje se několik trojlaločných, srdcovitých listů 160 na dlouhých, tenkých řapících.

Podléšťka jest květinou u lidu našeho velice oblíbenou. Jsouc v krajinách našich obecně rozšířena, jest místy první věstitelkou blížícího se jara a o květné neděli nejoblíbenější okrasou svěcených ratolestí.

165 Nejčastějším společníkem podléštky jest prvosenka jarní neboli petrklič, která o něco později rozkvétá a z daleka již jasně žlutými květy nás vítá. Vnímavá mysl lidu spatřuje v prvosencích klíč, jímž sv. Petr otvírá přírodu, nebo také cestu ke skrytým pokladům, jež jsou ve štědrém láně zemském ukryty.

20 Na bažinatých místech vyrůstá blatouch, jehož veliké zážloutlé květy objevují se často již počátkem dubna, a hejna opeřencův od jihu na sever putujících jsou jeho společníky. Blatouch jest bylina statná, vytrvalá, která jest v mírném pásmě všech dílů světa polo-

koule severní rozšířena a v krajinách našich nejhojněji v měsíci květnu rozkvétá. Miluje bažinatá luka a břehy potoků a bývá z jara někdy jedinou jejich okrasou. Blatouch oplývá hojně ostrými šťavavami a nerozvítá jeho poupatu, která mnohdy v octě naložena byvá jako kaprlata se prodávají, jsou zdraví lidskému velice škodlivá.

V kypré půdě u potoků, v stinném houští a na kraji lesů kvete toužebnou orsej, který se rozmnožuje, kde jednou se usadil, měrou úžasnou. Jsa jarní květinou v pravém slova významě, již koncem měsíce května odumírá životu, a pouze hlízky a pupeny rozmnожovací odpočívají v zemi do budoucího jara. Zhusta se stává, že silnými a prudkými lijavci bývají hlízky tyto ve velikém počtu na jedno místo splaveny. Úkaz ten zavdal příčinu k pověsti o dešti obilném. Hlízky orseje jsou silně škrobovitě a chovají zejména za květu ostrou štávu, která na těle puchýře způsobuje. Později prudký tento účinek se mírní a vařením mizí téměř úplně, že bez nebezpečenství může jich být požíváno.

U potoků, ve stinných lesích a na kamenitých stráních lesnatých rozkvétá v týž čas lýkovec. Drobounké, růžové kvítky jeho objevují se často již v měsíci březnu na lonských letorostech, dodávajíce kři dosud bezlistému nezvyklému půvabu. Teprve když květy úplně vyspěly, objevuje se na vrcholku tuhých proutků svazeček kopinatých listův, avšak část květonosná zůstává i na dálé bez listů.

Lýkovec jest keřík prudce jedovatý. Již omamující vůně květů jeho působí prudké bolesti hlavy, a běda tomu, kdo se dá lahodností její oklamati! Štáva jeho způsobuje na kůži puchýře, uvnitř silný zánět, dávení, ba i smrt. Neradno jest tedy sázeti lýkovec do sadů a zahrad jako keř okrasný.

Pro přílišnou prudkost jeho vypravuje si lid o lýkovci mnohé pověry; pouty lýkovcovými může prý i sám zlý duchl být přemnožen.

Avšak již dosti pestrých dítek rané vesny, z nichž sobě uvijíne ladnou kyticí. Chceme-li, aby byla trvanlivá, sbírejme něžné rostlinky opatrně, bychom nepoškodili útlých údů jejich. Malým rýčkem nebo silným nožem dobudme každé pozorně ze země i s kořínky a hlízkami a uložme náležitě očistěnou do torby botanické. Příjdouce domů, vložme je do nádoby vodou naplněné; kolem je obložme svěžím věncem ratolestí břečtanových, uprostřed postavme zlaté květy kyprého blatouchu, kol něho drobné sněženky, něžné podléštky a nádherné petralkíče, vše náležitě lahodnou zelení oddělice. Povaďlé kvítky za krátko se vzkříší a nabudou původní svěžestí. Kytice takto upravená způsobí nám mnoho dní radost, a i nejchudší chýžka zdá se být milejší a útulnější, je-li okrášlena těmito něžnými dítky jarní přírody. Četná

115 poupatá rozvírají zvolna pestré korunky, a zejména blatouch o překot se odívá novými krásnými květy, ani ostatní jeho společníci zmenáhla již odkvétají a vadnou.

Frant. Roeický.

86. O velikém pátku.

1. Jest velký pátek, velký den,
umlkly les i pláň,
a zbožná hlava po tichu
v myšlenkách klesá v dlaň.
2. Ve chrámě zástup z vesnice
u Božích klečí muk,
jest ticho v celém údolí,
jen ve mlýně: tuk, tuk!
3. Víří to, víří pod kolem,
a pěna stříká výš.
Mlynáři, muži bezbožný,
hlas Boží neslyšíš?
4. Jde vedle mlýna Kristus Pán:
„Mlynáři, velký den,
a tvoje kola hlučí dál,
neslyšíš Boží stén?
5. Čin lásky Boží bez mezi
jest pro vás dokonán!“
A mlynář divě chechtá se:
„Jen voda jest můj pán!
6. Ta proudí hezky vesele,
a pěna stříká výš!“ . . .
Hoj — kola rázem umlkla —
mlynáři, neslyšíš?
7. A mlynář letí ke kolu;
však sotva na ně sáh',
točí se kolo v jeden vír,
a mlynář — ve vlnách.
8. Jen bílá pěna stříká výš,
dnes divý měla plen . . . .
Spasitel kráčí dále tich.
Jest velký, velký den!

K. V. Rais.

87. Poloha Cařihradu.

Asi hodinku východně od Skutari kuželovitá hora Bwighurlu se povznáší. Vyšší polovice její není obydlena, není však také prusta. Nizounké kře vonné a květnaté traviny ji pokryvají až nahoru, na vrcholu stojí dva nebo tři košaté stromy a neveliká, zídkou obehnána 5 zahrada s domkem; zahrada jest samá květiná, mezi květinami hrob a ve hrobě poustevník derviš. Prostý ten derviš nemiluje společnosti havranův, orlem zaletěl sem do tiché samoty, usadil se na místě, odkud duch jeho křídломa tiše rozepiatýma vznášeti se inohl nad nejkrásnějším obrazem všeho světa, a duše jeho stále kochati se mohla 10 v nejkrásnější básni, již lidstvo a příroda svedly. Stál tu na pokraji Asie, před ním rozestřen Cařihrad, Bosporus, Bílé moře, Černé moře, a všude kyprá země zelená!

Ano, ustoupni zpět za moře, postav se do druhého dílu světa,

aby zrak tvůj obemknul obraz, jejž popsatí není možno, a jemuž není rovna. Cokoli obrazotvornost sobě kouzlila o pohledě na Cařihrad,¹⁵ Cařihrad sám nad to předčí. Cařihrad jest jediný ve svém způsobě, přirovnati jej k místu jinému není vůbec možno. Cařihrad popsatí bylo by napsati báseň nejstkvělejší; tam básnila celá historie a celá příroda, tam jakoby celý vesmír a všechny zvuky i barvy, všechny tvary i myšlenky jeho byly se sloučily v báseň.²⁰

Seděli jsme před tím obrazem, hodina míjela za hodinou, a nemohli jsme se odloučiti. Vzduch byl jasný, jenom vzdálenost kladla na město měkkou mlhu modravou, viděli jsme však každou barvu a každou linii. Hora dýchala vůní, a kolem nás byl Boží klid, svaté ticho. Vidíme obrovské město, ale neslyšíme srdce jeho tlouci ani ústa vrískati; vidíme rozvlněné moře a steré po něm lodi, ale k nám ani vlny nebo nichají ani koráby nelivízadají. Slyšíme-li vůbec co, jest to šepot dějin, ten nás ovívá, šelestí a šumí zase jako vzdálený vodopád, a vedle nejvyšší rozkoše vkrádá se nám do srdce již bolest. Vždyť vidíme život a smrt, světové město a světový hřbitov zároveň.³⁰ Vždyť ty lesy stambulských cypříši vyvrůstají z trouchně pohřbených tam národův, a krásný Cařihrad jest jen smutnou hrobkou dějin!

Mimovolně zrak se počíná rozbíhati od Sigmy Bílého moře. Tam jest bod zvláštní; sbíhát se u něho Bílé moře s Bosporem a Zlatým rohem, hodinu hlubokým stkvostným přístavem cařihradským.³⁵ Nejdříve od moře modrého černé valy vystupují, pak bílé zdi se railské, za nimi temné cypříše, za nimi Serail sám, Aja Sofia s pyšnou kopulí a štíhlými minarety a zase paláce, kupole, minarety, zahrady přes všechn sedm terasových pahrbků, na nichž Cařihrad se rozkládá, až dolů k bílému mramorovému Dolmabagdži na druhém konci Zlatého rohu, kde již bystrá vlna Bosporu zaráží. Tisíckráte opěvaný Bosporus! Jest mořem a řekou zároveň, ale jak mizejí velebné krásy rýnské a dunajské vedle krásných břehů bosporských! Vody Černého moře přelévají se tu do Bílého moře proudem tak bystrým, že pouhá loď plachetní proudů nepřemáhá. Pět mil jest Bosporus zdélí, v sedm⁴⁵ se šíří jezer, a jeho břeh samý záhyb, útulek lodí a lidí, samý sad a samý ráj! „Akindisi“, řeka d'áblova, říkají Bosporu a břehy jeho zovou „zlatou sponou.“

Tomu ráji rozuměli za všech dob, a kudy oko běží od Cařihradu k Černému moři po břehu evropském a zase zpět po břehu asijském,⁵⁰ všude dozírá míst rozkošných a historických.

Skutari pod námi stkví se orientálním ohněm rudých a žlutých barev; divně vypadá vedle rozhlehlého, obrovského hřbitova pokrytého tichou, temnou cypříší. A hnědé břehy se kladou dál až do ne-

⁵⁵ konečna, a podél nich lesklé Bílé moře se šťastnými „ostrovy Princův“ a ostrovem Bulwerovým — a již zrak se přesunul zase přes vody na břeh evropský, blíží se Sigmě, obzírá Stambul. *Jan Neruda.*

88. Sůl nad zlato.

Byl jeden král a měl tři dcery, které choval jak oko v hlavě. Když mu počínala hlava sněhem zapadati, a údy mu tak nevládaly, jako vládávaly, přicházelo mu často na mysl, která z dcer by po jeho smrti královnou býti měla. Dělalo mu to nemalé starosti, neboť ⁵ měl všechny tři rád. Konečně mu přišla na rozum taková rada, by královnou ustanovil, která ho nejvíce miluje.

I zavolal hned dcery k sobě a takto jin pravil: „Dítky moje! Stár jsem, vidíte, a neznám, jak dlouho ještě budu s vámi. Chci tedy ustanoviti, která z vás po mé smrti bude královnou. Dříve mi však ¹⁰ povězte, děti, jak mne která milujete. Nuže, dcero nejstarší, pověz ty nejdříve, kterak miluješ otce svého!“ ptal se král a k nejstarší se obrátil. „Otče můj, milejší jste mi nad zlato!“ odpověděla dcera nejstarší a pěkně otci ruku políbila. „Dobře; a ty, dcero prostřední, jak ty otce svého miluješ?“ a obrátil se ku prostřední dcéri. „Otče můj ¹⁵ sladký, já vás miluji jako drahé kamení,“ ujišťovala prostřední a kolem otce se ovíjela. „No dobře; a ty, dcero nejmladší, jak ty mě máš ráda?“ ptal se král dcery nejmladší, již volali Maruškou. „Já, tatuško, vás lubím jako sůl!“ odpověděla a sladce na otce pohledla. „Ach, ty nehodná, ty otce více nemiluješ leč jako sůl?“ rozkřikly ²⁰ se starší sestry. „Jako sůl!“ přisvědčila Maruška ještě jednou a ještě liběji na otce pohlížela. Král však na dceru náramně se rozhněval, že ho má tak ráda jako sůl, takovou praobyčejnou, prostou věc, kterou každý má a míti může, a které si nikdo ani nevšímá. „Jdi mi s očí, když si mne nic nevážíš!“ rozkřikl se na Marušku. „Až nastanou ²⁵ časy, kdy bude lidem sůl vzácnější než zlato a drahé kamení, pak se přihlas — ty staneš se pak královnou!“ Myslil král, že to nebude nikdy.

Maruška, zvyklá jsouc otce poslouchati, odešla na ta slova pryč, majíc oči plné slz a srdce plné žalu; bylo jí líto, že ji otec od sebe ³⁰ vyhnal a lásky její nepoznal. Nevědouc kam se obrátit, dala se po větru přes hory doly, až přišla do hlubokého lesa. Tu najednou vidí státi v cestě starou babičku. Kde se vzala, tu se vzala. Maruška ji pěkně pozdravila, babička jí pěkně poděkovala a vidouc ji uplakanou ptá se, proč pláče. „Eh, staruško, nač vám to budu vypravovati, ³⁵ vždyť mi nemůžete pomoci,“ odpověděla Maruška. „Jen ty mi to

pověz, dívko, snad ti budu moci aspoň poraditi; kde jsou šedy, tam bývají vědy!“ pravila jí potom babička. Maruška tedy babičce všecko pověděla a na konec dodala plačky, že nechce býti královnou, nýbrž že si přeje, aby otec se přesvědčil, že ho má ráda jako sestry ostatní. Babička Marušce věřila, věděla již napřed, co jí bude Maruška povídati; neboť to byla taková moudrá žena, věštice. — I vzala Marušku za ruku a ptala se jí, chtěla-li by dáti se k ní do služby⁴⁰. Maruška řekla hned, že ano, vždyť neměla bez toho kde hlavu skrýti. Moudrá žena dovedla si ji do své chýže a tam jí hned dala jísti a pití. Marušce to bylo po vúli, neboť byla již hladová i žíznivá. Když ⁴⁵ se najedla i napila, zeptala se jí babička: „Znáš-li ty ovce pásti, dojiti je, znáš-li přisti a plátno tkáti?“ „Neznám,“ řekla Maruška: „ale kdybyste mi pověděla, jak se to dělá, zajisté bych to dovedla.“ „Tomu já tě tedy naučím, jen buď poslušna! Až najde doba dobu, dobrě se ti to hodí!“ Tak jí řekla ta moudrá žena, a Maruška slíbila, ⁵⁰ že jí bude poslouchati, a hned se také do práce hnala, neboť byla panna pracovitá a pokorná.

Co Maruška u věštice sloužila, starší sestry její žily v samých zábavkách. Ustavičně otce láskaly a kolem něho se ovíjely, žádajíce na něm každého dne nových věcí. Nejstarší jen po celé dni ve drahotá ⁵⁵ roucha se oblékala a zlatem se resila (kráslila); prostřední pak jen v zábavkách a v tanci si libovala, hostina stíhala hostinu. Tu Maruška často otcí na mysl přicházela, i připomínal si, kterak jej ona vždy milovala a oň se starala, a jak by on ji byl nejraději královnou viděl. Rád by byl snad v takových chvílích pro ni poslal, kdyby byl kdo ⁶⁰ o ní věděl, ale nebylo o ní ani pohádky. Ale když zase králi připadlo, že ho měla ráda jako sůl, vždy zase proti ní se popudil.

Jednoho dne měla býti zase veliká hostina; tu přiběhl ke králi kuchař všecek polekán: „Pane králi, veliká nehoda se stala,“ bědoval, „máme všecku sůl rozmoklou, čím budeme soliti?“ „Nu, pošlete ⁶⁵ pro jinou!“ král na to. „Ó pane, dlouho to bude, než vozy z jiné země se vrátí; čím budu zatím soliti?“ „Nu, sol něčím jiným,“ pravil král. „Eh, pane králi, cože tak solí jako sůl?“ kuchař se opět ptal. Ale král nevěděl co na to říci, on si nikdy ani nepomyslil, že by bez soli člověku těžko bylo žít. Rozhněval se a kuchaře vyhnal, ⁷⁰ že aby vařil bez soli. Kuchař si myslil, jak pán chce, tak udělám, a uvařil jídel, ale neslaných.

Byla to divná hostina, a hostům nechutnalo pranic, ačkoli byla jídla jinak připravena úhledně a dobře. Král se hrozně mrzel. I rozeslali posly na všecky strany pro sůl, ale všickni s prázdnou se na ⁷⁵ vrátili vyřizujíce králi, že všecky zásoby soli se rozpučely, že jí

všude nedostatek, a kdo ji má, že ani špetky nedá, kdyby zlatem platil. Poslal vozy pro sůl do jiné země; než by se vrátily, poručil král kuchaři, aby vařil jídla taková, kde by soli nebylo třeba. Kuchař si myslil, jak pán chce, tak udělám, a vařil jídla sladká a taková, v nichž soli třeba nebylo. Ale ani takové hostiny hostům nechutnaly, a vidouce, že to jinaké nebude, jeden po druhém od krále se poroučel. Dcery trápily se tím náramní, ale co bylo na plat, král nemohl si hosti zváti, vždyť jim nemohl ani chleba se solí podat, když by k němu vešli. Den jak den přinášela se na stůl jídla beze soli, a již přešla lidí všecka chut, a jen po soli každý bažil.

Také dobytek trpěl, a krávy i ovce málo dojily, protože nedostávaly soli. Byl to trest na všecky. Lidé chodili jako svadlí a padali do choroby. Sám král a dcery onemocněli. Tak drahá byla sůl, že by za špetku co nejvzácnějšího dali. Tu poznával král, jak vzácný dar Boží je sůl, kterou on za nic neměl, a padlo mu těžce na svědomí, že Marušce ublížil.

V ten čas asi pravila babička v lesní chaloupce Marušce: „Milá Maruško, doba tvoje došla; třeba, bys domů se navrátila.“ „Ach, stařenka moje drahá, jak já domů půjdu, když mne otec nechce?“ odpověděla Maruška a dala se do pláče. Tu jí babička všecko vypravovala, co zatím doma se dělo, a poněvadž se stala sůl drahší nežli zlato a drahé kamení, že smí Maruška k otci se hlásit. Nerada opouštěla Maruška dobrou babičku, která ji milovala a mnichému naučila, ale po otci také již tesknila. „Statečně jsi mi sloužila, Maruško“, řekla na konec babička, „chci se ti odměnit; řekni mi, co bys sobě přála?“ „Dobře jste mě chovala, dobrě jste mi radila, babičko, já nic nežádám, jen hrst soli, co bych otcu donesla výsluhu.“

„A jiného si nic nepřeješ? já ti mohu vše vykonati!“ ještě jednou moudrá žena se ptala Marušky. „Nic nežádám, jen té soli“, odpověděla Maruška. „Když si jí tak vážíš, nebude ti nikdy chyběti. Tu máš proutek, a jak nejprve vítr od poledne zaduje, jdi po něm, jdi, až přejdeš tři doliny a tři vrchy, pak zastav se a šlehní tím proutkem o zemi. Kde šleheš, tam země se otevře, a ty vejdi dovnitř; co tam najdeš, měj za věno!“ Maruška vzala proutek, schovala jej a babičce poděkovala. Nad to jí dala ještě babička plnou mošnu soli, a Maruška se na cestu připravila.

Plačíc loučila se od lesní chaloupky a od dobré babičky, která ji vyprovázela za les. I povídala Maruška, že si pro babičku přijde a do zámku ji dovede; ale babička se tomu jen usmála. „Zůstaň taká, jaká jsi, a dobré ti bude na věky,“ řekla moudrá žena, když přišly kraj lesa. Maruška jí chtěla ještě děkovati, ale už jí nebylo.

Divila se tomu Maruška, než touha po otci nedala jí pomeškati, a rychle pospíchala k domovu. Že měla prosté šaty na sobě a hlavu v pleně zavinutou, nikdo jí v zámku nepoznal, a nechtěli ji ke králi ¹²⁰ pustiti pravice, že jest nemocen. „Ach, jen mne pustte,“ domlouvala se Maruška, „nesu králi dar, který jest vzácnější než stříbro, zlato, a po čem se jistě vyléčí.“

Řekli to králi, a on poručil, aby ji k němu pustili. — Když k němu přišla, žádala, aby jí dali chleba. Král kázal přinésti chleb; ¹²⁵ „ale soli nemáme,“ dodal. „Sůl mám já“, řekla Maruška i ukrojila si krajíc chleba, sáhla do mošny, posolila ho i podala ho králi a mošnu také. „Sůl!“ zaradoval se král, „ach, to je vzácný dar. Kterak se já ván odmění? Žádejte, co jen chcete, vše dostanete!“ „Nic nežádám, tatuško, jen mě rád mějte jako sůl!“ odpověděla Maruška přirozeným ¹³⁰ hlasem a plenu s hlavy shodila. Tu otec radostí div že neomdlel, prosil dcery za odpuštění; ale Maruška ho jen láskala nevzpomínajíc na zlé.

I rozeslo se hned po zámku i po městě, že nejmladší dcera králova přišla i že přinesla sůl. Tu každý se zaradoval. Starší sestry se netěšily tak ze sestry jako ze soli; byly si vědomy, že jí zle činily. Ale ona ničeho nevzpomínala i byla ráda, že otci pomohla i druhým. Každému, kdo přišel, dala trochu soli, a když otec ji napomínal, aby všecku nerozdala, vždy odpovidala: „Dost jí tu, tatuško!“ A vskutku, z mošny jakoby neubývalo. S krále všecka churavost ¹⁴⁰ spadla, a takovou radost měl z dcery, že dal hned svolati radu a Marušku za královnu ustanovil, což i veškeren lid schvaloval.

Tu když Marušku za královnu vyhlásili pod širým nebem, cítila, že jí teplý vítr na tvář zavál; dul od poledne. I vzpomněla si Maruška, co jí babička povídala; svěřivši to otci, vzala proutek a hned ¹⁴⁵ na cestu se vydala. Šla po větru, jak měla od babičky uloženo; když přešla tři doliny a tři vrchy, stanula a proutkem o zemi šlehla. Jak šlehla, země se rozstoupila, a Maruška vešla volně do vnitř vrchu.

I přišla tu najednou do veliké síně, která byla jako led bílá; i podlahu byla taková, a okolo byly chodby, a z těch přibíhali malí ¹⁵⁰ skalní mužíci a Marušku vítali: „Vítej, vítej nám, královno, již tebe čekáme; paní naše nám rozkázala, abychom tě provedli a všecko ti ukázali, že je to všecko tvoje.“ Tak okolo ní poskakovali a po stěnách vzhůru dolůlezli jako mušky, a stěny všude v záři světel se lihotaly ¹⁵⁵ jako drahé kamení.

Maruška byla udivena a oslepena tou krásou. Skalní mužíci ji po chodbách vodili, kde visely od stropu střechýle jako stříbro se blyštící; do zahrady ji dovedli, kde byly červené růže a květy pře-

podivné. Skalní mužíci takovou jednu růži utrhli a dali králově, a
 160 ona si k ní voněla; ale růže nevoněla. „I řekněte mi, což je to?“
 zeptala se královna; „nikdež jsem takové krásy neviděla.“ „To je
 všecko sůl!“ odpověděli mužíci. I divila se královna a ještě více si
 toho vzácného daru vážila. Myslila si však, že by škoda bylo tu krásu
 bořiti; ale skalní mužíci hned myšlenku její ihodli, aby se o to ne-
 165 trápila a soli uabrala, co jí třeba, že jí nikdy se nedobéře.

Když Maruška z vrchu vyšla, zůstala země za ní otevřena;
 doma když otec růži ukázala a všecko mu vyprávěla, poznal, že jí
 babička bohatším věnem obdarovala než on sám. Maruška také na
 babičku vzpomínala, a poněvadž si dříve umínila do zámku si ji do-
 170 vézti, dala zapřáhnouti, a s otcem si pro ni jeli. A jakkoli Maruška
 dobře věděla, kde chýžka babičina stála, a les křížem a křížem pro-
 hledali, o chýžce ani o babičce nebylo hlásku, jakoby se o nich země
 slehla. Tu viděla teprve Maruška, jaká to byla babička. Sůl v mošně
 se dobrala, ale za to věděla Maruška, kde roste; a kolik jí koli brali,
 175 nikdy se nedobrali. Starší sestry Marušce toho štěstí nepřály, ale ne-
 bylo jim to nic platno, otec by ji byl na rukou nosil, každý ji miloval
 a jí děkoval. A při tom zůstala Maruška vždy tak skromná a hodná,
 jak bývala, a do smrti na babičku nezapomněla. *Božena Němcová.*

89. Líska.

Již dávno před Kristem Pánem byla líska odznakem slavností
 a obřadů pohřebních. Oříšky a hůlky lískové nalezeny byly v hrobích
 rozličných národnův. A protože keř lískový měl význam posvátný,
 bylo ho všude v lesích šetřeno a nedovoleno jej kácti. Staří se do-
 5 mnívali, že na lísce duch jakýsi přebývá. Lískové oříšky zasvěceny
 byly Perunovi, bohu hromovládci, který slul také Dědem. V některých
 krajinách českých počínají koledu:

„Koleda, koleda Dědku,
 dej oříšky k snědku . . .“

10 což nepochybňě k tomu se táhne, že oříšky byly Perunovi posvěceny.

Lískový proutek byl proutkem čaravným, jím se vyhledávalo
 pramenů, rudných žil, pokladů, zlodějů, vrahův a nepřítele. Lískovým
 proutkem nacházeli zase ztracenou cestu; jím se věštilo, kdo ze vzdá-
 lených přátel a příbuzných jest nemocen, kdo živ nebo mrtev.
 15 V moři ukazoval, kde zboží jest utopeno; ale v každé ruce mocí
 neměl. K čarám hodil se nejlépe proutek výhonu jednoletého, protože
 nezakusil ještě tolik bouří a nehod povětrných, jsa tudiž citlivější
 než prut z kmene starého. Aby kouzelný proutek nabyl čaravné

moci, směl se řezati jen nástrojem kamenným, tedy z pazourku nebo kamenem křesacího zhotoveným. Také měl býti rozvětven jako vidlička.²⁰ Na veliký pátek vycházeli pověření lidé s těmi pruty na místa, o kterých se domýšleli, že poklady v sobě chovají. Kde poklad byl ukryt, vidlice proutku lískového se nachylovaly, a bylo-li tam kopáno, poklad se objevil.

Až posud připisují lísce moc nadpřirozenou. V krajinách šu-²⁵ mavských strkají ratolesti lískové do oken nebo do dírek ve dveřích. Tam prý zajisté „Boží poseł“ neudeří.

Když Panna Maria šla přes hory navštívit Alžběty, byla překvapena bouří. Aby se zachránila, skryla se pod lískou. Od té doby chránila líška každého od blesku a zabítí. Proto v některých krajinách tyrolských řeží v den navštívení Panny Marie větve lískové a zastrkují je jako v Čechách do oken a postelí.³⁰

Známa je pověst, že z otoky Přemysla Oráče vyrostl keř lískový. Podobně zní pověst římská.

Když Romulus zabodl na hoře Palatinské kopí do země, stalo se pojednou, že se rozpučelo a zazelenalo, a co bylo před chvílkou ještě zbraní, proměnilo se náhle ve stinný strom.³⁵ *Josef Kořenský.*

90. Sněženka.

1. Žalovaly hory, doly
na vládkyni zimu tuhou,
v poutech že a na závory
vězní zemi přeubohou.
2. „Za květ jsi nám sněhy dala,
za zpěv vichr lesem hučí;
vrať nám, zimo, co jsi vzala,
ať nás mráz tvůj neuamučí!“
3. „Pěvci m pěti nedovolím!“
zima přísně odvětila;
„kdyby pěli nad údolím,
vesna by se probudila.“
4. Z tuhého by vstala spánku
ve hlubokém země láně,
mne by dechem jarních vánků
s ledového strhla trůnu,
5. Ale kvítko ať si roste
na hor našich na úpatí;
že však barvy mé jsou prosté,
sněhem smí jen zakvítati!“
6. Vyšlo kvítko plné něhy,
z lúna země rychle vstalo,
a že bylo jak ty sněhy,
sněženky též jméno vzalo.
7. Vstalo, rostlo, útlým stonkem
hlavinku v zem přiklonilo;
a jak zkvetlo, sněžným zvonkem
na vzkříšení zazvonilo.
8. Zašuměly lesy blahem,
vody jezem zahučely,
skřivánek sbor dlouhým tahem
přilétá již převesely.

8. Mráz se trhá, země vlálne,
vesna vstala jarou mocí:
v pláště chlumnému zima tálne
ke studené polonoci.

Vladimír Šťastný.

91. Příchod jara.

Víte-li, že bude příroda slaviti veliký svátek? Bude to slavnost velikolepá, nejznamenitější pěvci přibudou z daleka, až z krajin, kde palmy povznášeji hlavy k modrým nebesům; luhy a role obléknou se v zelené šaty aksamitové, livozdy převléknou se v krásné, bujně zelené roucho; obloha si promne ospalá očka, uplakaná žalem po kráse minulého léta, a usměje se na zemi tak lahodně, tak teple zlatým slunéčkem, že země tak dlouho pod bílým příkrovem sněžným dřímající se probudí. A ptáte se, proč se nebe usmívá? Zimá, stará ta paní, oděná od hlavy až k patě ve sněžný kožíšek, plný třpytných a zářivých démantů, konečně si vzpomněla a odešla od nás dále na sever, kde prý bude bezpečněji vlásti.

Sotva že se vydala na cestu, ledové kůry řek a potoků pukly, a skotačivé vlnky veselé zašploumaly; stráň a úbočí, jež spaly pod sněhovou poduškou, uslyševše šuměti veselé vlnky, prohlédly zpod sněhu bělostnou sněženkou a ptaly se: „Je-li už čas?“ Sněženka sklonivší hlavu pravila, že čas jest, a v tom přiletěl jako dovádlivý hošík, teplý vítr, letí, letí a volá na stráně, hvozdy, řeky a potůčky, luhy a pole: „Jaro jest na cestě.“

Sněhové podušky jsou rázem ty tam, a kde kdo připravuje se k slavnému vítání. Na nebi odklízejí šedivé mraky, a blankyt nebeský jak uvit z pomněnek usmívá se na matičku zemi, kde se vše klopotně připravuje.

Křišťálové vody pozírají k modrým nebesům, role stkvějí se zeleným osením, luhy se zdobí zrovna jako na ples; nejprve se ozdobily sedmikrásami, a že jim to zdálo se býti jednotvárné, žlutají se blatouchem a pryskyřníky a každou chvíliku posílají skřívánka, aby vyletl hodně vysoko, s které strany jaro přijíždí. Stráň vydechly petrklíče a v úkrytu křovin, z jichž pupenů vylézají zelené lístečky, ošetřují jaru vonné fialky.

Háje hemží se sasankami a modrými podleštkami, a hvozdy jako švíháci oblékají si nové svěží ratolesti. A což sady! Hruše a švestky halí se v bílé, vonné květy, košaté hlavy jabloní a třešní netrpělivě zachvívají růžovým květem, jde-li jaro.

V tom na nebi slunéčko tak líbezně se usmálo, až země všecka

užasla. Skřivánci plni jásotu vznesli se do výše, až se ztratili zrakům ⁵⁵ lidským a vracejíce se hlásali: „Už jedou!“

Nejprve přiletěl teplý větrík, aby oznámil, že jaro jede; vida však, že ho skřivánci předešli, chtěl se obrátiti, ale tu volaly naň kvítky se všech stran: „Pojď, vezmi na křídla věnu naši a dnes ji jaru!“ Větrík sebral věnu a letěl proti jaru, jež přichází v průvodu ⁴⁰ dlouhém a slavném.

První letí štěbetavé vlaštovky a nevšímajíce si ani, jak je kvítí po lukách vítá, rozletují se pod doškové střechy, kde mají od loňska ještě hnizda.

Za nimi nesou se hejna zpěváků: sedmihlásci, špačci, červenky, ⁴⁵ kosi, sýkorky, stehlíci a kde jací jsou, zapadli do lesův a do sadů; po nich volným letem přicházejí čápi, a jaro jede samo. Po všech stranách to šeptá a ševelí, jásá a se klání, bzučí a šumí. Kde jaká věnu rozlévá se kolem, a stromy mu sypou květy na cestu. Teplí větrkové šumějí kolem, zlatí brouci, bzučivé včely a pestří motýli ⁵⁰ obletují krále. Ptáci mu zpívají na pochod nejkrásnější sbory, a když slunéčko položí unavenou hlavu za horami k spánku, vyjde snivý měsíc, a třpytné hvězdy otevřou spanilá očka a svítí jaru na cestu.

Tak chodí kraj od kraje, a kamkolи přijde, probouzí úsměv na rtech a v duši radost a ples, a po vši přírodě se rozléhá jásavá píseň. ⁵⁵

Bohumil Čermák.

92. V Upsale.

Když meškali jasne návštěvou v Upsale, bylo tam klidno a ticho jako v hnizdě, z něhož ptáci vyletěli. Byly právě prázdniny, a na ten čas rozhostil se v městě život pokojnější.

Veseleji bývá v Upsale, když přijdou studenti, aby dále konali studia.

Upsala jest neveliké město švédské mající asi 12.000 obyvatel. Ale universita byvši založena již ode čtyř set let, povznesla jeho pověst. Pravidelně studuje na universitě upsalské okolo 1.600 jinochů.

Blíže škol universitních stojí osaměle na místě povýšeném velebný dóm, největší chrám skandinavský. Několikráté jej stihla veliká ¹⁰ zkáza požáry, a věže jeho jindy vysoké nahrazeny jsou teď přístavky nižšími a nevkusnými. Vystavěna jest památná ta budova z drobných cihel.

V dómu upsalském ukazoval nám „klockare“ čili kostelník zlatý kalich, bohatě posetý perlami a drahými kameny. Vypravuje se, že ¹⁵

jej vojevůdce Königsmark poslal učené panovnici Kristině z Prahy do Švédská.

Stranou chrámu postaven jest památník ze zelenavého a vy-leštěného porfytu. Pod ním uloženy jsou ostatky slavného Karla 20 Linnéa.

Víte-li, kdo byl Linné?

V každé knize botanické se dočtete jména jeho. Karel Linné narodil se v Raashultě v měsíci květnu r. 1707. Něžná máč i otec jeho vše milovali květiny, a matka s takovou láskou oblibovala si 25 kvítí, že bývala zádumčivá, když časný mráz spálil květ uprchlého jara; za to však jako jiskrou se probudila k čilejšímu životu, jakmile s májem první sasanky povykvetyl. A sotva zavanuli sadem teplejší větrové, již vynášela mladého synka do vonné zahrádky, aby se bavil kvítím. Karel ve věku dětském hraček jiných ani neznal. Sousedé 30 s podivem se zastavovali u chlapečka kvítím lučním obsypaného. Noc jak noc spával máje kytičku za hlavou.

Tak prchlo Karlovi zlaté mládí, až byl poslán na gymnasium ve Vexiöně.^{*)} I tam sbíral květiny zapomínaje se učiti. Žalovali na něho, že málo prospívá. Pečlivý otec svěřil malého Karla svému 35 příteli, který otcí napsal, že z Karla nebude farář, nýbrž spíše lékař.

Potom byl poslán na studia do Lunda.

V Lundě měl Linné příbuzného i spoléhal na jeho pomoc. Když vjížděl Karel do města, slyšel vyzváněti hrana. Za chvíliku ubíral se kolem něho pohřební průvod.

„Čí jest to pohřeb?“ táže se Karel.

„Probošta Humeria,“ dáno mu v odvět.

V téhož probošta skládal své naděje! Teď mu nastaly útrapy, mnichy nedostatek a žal. Ubíraje se z Lunda do Upsaly dověděl se, že mrtvice ramila otce jeho. Když pak otec poněkud se uzdravil, 45 povolal k sobě Karla radě mu, aby sobě květin přestal všímati. Karel tak neučinil, nevěděl však, co si počíti ve své chudobě. Kdysi se zastavil v universitní zahrádě botanické před květinou, již dosud neznal. Utrhnuv ji pravil v zoufalosti sám k sobě: „Vezmu si tě jako upomínu na šťastné doby života svého — a potom pryč odtud na 50 vždy; pro chudobu nemohu studovati dále!“

„Květiny netrhejte“, ozval se za ním přívětivý hlas probošta Celsia, „a zůstaňte tu.“

A Linné zůstal. Dobrotivý Celsius staral se o živobytí Karlovo

---

^{*)} Čti Vešeně.

a vychoval z něho znamenitého přírodozpytce a botanika, po všem vzdělaném světě veleznámého.

V botanické zahradě upsalské, v síni, v níž studujícím se přednáší, stojí Linnéovo poprsí.

Stoupáme na návrší, pod nímž tichá Upsala se rozkládá. Na vrchu vypíná se starodávný hrad, rudý a smutný jako hrozná minulost jeho. Královské rodiny, které tam jindy sídlily, již dávno a navždy opustily jeho zdi. Teď úřady se tam usadily. Obcházíme ta místa plná strašlivých upomínek; citlivé srdce hrozí se činů, jež tam byly páchány.

Upsalský hrad již mnoho utrpěl a od svého založení velice zpustl. Tráva vyrůstá po stráních i uvnitř zdí hradových. Jižní křídlo zámku pohřbeno jest v ssutinách. Mezi zříceninami jest také užkdejší sklepení, kde krvavé divadlo se odehrávalo. Strašlivým kanatem tu byl šílený král švédský Erik XIV. Lid si vypravuje o jeho mládí věci podivné. Když byl jako mládeneček jedenáctiletý prohlášen za dědičného krále pod širým nebem na jezeře Mälarském, blesk prý po nebi vyšlehl, a hrom zaburácel, po čemž duha překlenula jezero. Na svět přišel prý Erik s rukou krvavou.

Zjevy ony byly zlým znamením pro příští panování Erikovo. Neblahé vladaření své poskvrnil činy tak ohavnými, že ošklivo jest o nich se zmiňovati: nejlepší své služebníky, poddané a rádce upřímué kázel v žaláři pobiti. Ani učitele svého neušetřil, dav jej pikou probůsti.

Erik XIV. však také mnoho zkusil; šestkráte byl uvržen do žaláře, až byl konečně r. 1577. na rozkaz bratra svého otráven.

Poutník odchází smuten z hradu upsalského, za nímž v dali velebný dóm se vypíná, jakoby vysílal k nebesům modlitby za hříšného Erika.

Josef Kořenský.

93. V Thermopylách.

1. Hoj, jak tam v Thermopylách již krutý zuří boj — tot proti hrstce Řeků se žene v běžném vztek nesčetný Peršan roj.	3. Ten průsmyk musím míti, i byť mne více stál — pak ve vítězném plesu já slávu svoji vnesu v tu volnou, širokou dál!
2. A vzadu Xerxes jede, mú studem plane hled: „Jen ku předu, mé děti; zda bázni mám se chvěti před hrstkou naposled?	4. Však marny jeho hněvy a marný všecken vztek, neb v divém, lítem boji přepevnou hradbou stojí tam vedle reka rek.

5. Jak bouřlivé kdy moře
o skalný bije břeh,
tak s myslí rozezlenou
se pluky marně ženou,
a marna chrabrost všech.
6. Však divá, podlá zrada
jak had se plazí blíž,
neb cestu horskou strání
tam zrádce z nenadání
Xerxovi prodal již.
7. Tu chrabry Leonidas
zve k sobě reky své,
tvář jeho bleskem plane,
a z úst hrdiny vane
to slovo nadšené:
8. „Nás vlast sem slala volná,
zde stojíme pevně dál!
Nechť pozná v bitvě jeku
vlast naší, zem to reků,
ten hrdý Xerxes král!
9. Nechť ve vlast naší malou
zvěst slavná zaletí,
že dítky její v dálí
jí hodny pevně stály
i smrti v objetí!“
10. Tu každý v boj se chystá,
jak měl by jít v ples —
a z dvou stran napadení
neznají bázně, clivění,
až slední rek tu kles.
11. I chrabry Leonidas
uprostřed klesl svých —
a v Řecka drahé nivy
se dravě žene divý
voj Peršan vítěznych.
12. Však reků krev ta drahá
netekla marně jen —
neznáte boj ten svatý,
nadšením národ jaty
a Salaminy den?!

Ant. Kosina.

94. Sokrates.

Řekové měli mnoho mužů, kteří život svůj obrátili na zpytování pravdy. Nazývali je mudrci nebo-li cititeli moudrosti. Nejznamenitější z nich byl Sokrates.

Sokrates narodil se r. 469. před Kr. v Athenách, kdež otec jeho byl řezbářem. Jako jinoch obíral se uměním otecovým a naučiv se také zacházeti se zbraní, vyznamenal se několikrát udatností osobní ve válkách za vlast. Leč vznešený jeho duch se upímal výše, touže po pravé osvětě a moudrosti. Avšak za doby jeho veliký byl spor o to, na čem pravá moudrost se zakládá. Někteří pokládali za moudrost obsáhlé vědění, jež před obecenstvem chlubně stavěli na odiv; jiní vymýšleli nové názory o podstatě a původě světa; ještě jiní vystupovali jalovým mudrováním proti starým, dobrým mravům, přednost dávajíce chytráctví, sobeckosti a vyhledávání toho, co luhodí tělu.

Zcela jinak domáhal se pravdy Sokrates. Obíral se sice také otázkou, jak lze dosíci blaženosti, ale jemu se přičila blaženost zalo-

žená na utrpení jiných, nebo při níž po krátkých rozkoších tělo chátrá a hyne, duch pak omrzlostí a trpkostí se naplňuje. Sokrates měl na mysli blaženost obecnou, která zdraví a sílu těla tuží, věk prodlužuje, mysl svěží a bystrou uchovává a ducha lidského zdokonaluje.²⁰ Blaženosti té se domáhal pravidlem: „Člověče, poznávej sebe sama“, to jest, pozoruj a zkoumej náklonnosti, zvyky, vášně své, jejich příčiny a následky, a to vše k tomu konci, abys tím spíše přemohl a zkrotil vše, co ti překáží pravého blaha dosíci.“

Učiniv si zásady, začal Sokrates veřejně o nich mluviti, příklady je vysvětlovati, co z nich plyne ukazovati a jasnými důvody pravdu jejich dotvrzovati. Aby lid tím snáze poučil, volil místa veřejná, náměstí, cesty, ulice neb i přibytky soukromé.²⁵

Učení svého Sokrates nezapřádal výklady dlouhými a unavujícími, nýbrž otázal se některého posluchače po věci známé a na pohled nepatrné. Z odpovědi vzal příčinu k otázce nové, a nežli posluchači se nadáli, byla již před nimi pravda jasná, netušená.³⁰

Tento způsob vyučovati spolu s neobyčejnou bystrostí duševní a lahodným slovem, jakož i že Sokrates vždy sám žil, jak učil, vše to zjednalo mu mnoho posluchačů, čítelův a učenníků.³⁵

Jak k němu mládež lnula, toho máme mnoho důkazů.

Eukleides, jeden z učenníků jeho, nemoha pro nepřátelství vlasti své s obcí athenskou v Athenách přebývat, docházel k němu každého dne až z Megary, několik mil vzdálené.

Aischines přál si býti učenníkem Sokratovým, ostýchal se však mu to oznámiti, poněvadž byl velice mlad a chud. Sokrates uznamenav to otázal se ho: „Proč se bojíš ke mně přistoupiti?“ I odvětil skromný mládeneček: „Nemám, co bych ti za vyučování dal.“ — „Aj,“ dí Sokrates, „což srdce tvé nemá ceny? Měj jen důvěru v sebe!“ A jinoch poslouchal s celou duší Sokrata.⁴⁰

Alkibiades vypravuje o mohutnosti řeči Sokratovy takto: „Vždy jsem rád slýchal výborné řečníky, neboť řeč krásná vždy mne těšila a dojmala. Ale nižádného smrtelníka řeč nebyla s to, aby mne tak pronikla jako slova Sokratova. Kdykoli jsem ho poslouchal, byl jsem jak okouzlen. Duše má cític pádná slova jeho se rmoutila, že se jí dosud nepodařilo potlačiti myšlenky hrubé a otrocké.“⁴⁵

Xenofon, ač vynikal rozumem bystrým a způsoby uhlazenými, netoužil po moudrosti vyšší. Kdysi setkal se s ním Sokrates v úzké chodbě. Zastaviv jej otázal se ho jako maně: „Kam chodí lidé nakoupit mouky?“ — „Na trh,“ znělo v odvět. — „A kde kupují olej?“ — „Také na trhu.“ — „Kam chodí, kdo chce nabýti moudrosti?“ — Xenofon znamenal, co mu Sokrates otázkou vyčítá, že

totiž dosud se nestaral nabýti moudrosti, jež jest důležitější nad všecky potřeby životné. Sokrates vida rozpačitost jinochovu doložil: „Pojd za mnou, povím ti to.“ Xenofon nemeškal; a jakmile okusil učení Sokratova, přilnul k němu láskou takovou, že nic nebylo s to, aby ho od mistra odloučilo.

Sokrates vedl život neúhonného a přísného. Otužoval se prací, námahou, bděním. Pokud jeho byl prostičký, žízeň hasil vodou. Avšak ani na tom dosti nemaje ukazoval, jak i při živobytí prostém třeba jest žádosti pojímati v uzdu. Přišed za parného dne jsa všeck Žizni zmořen s učenníky ke studnici, odkládal touhu po nápoji tím, že několikrát okov ze studně vytáhl a vodu vylil, rtův ani neomočiv.

Když ztěžoval si bohatý, ale neobštavý občan, jak draze se žije v Athenách; i vypočítal Sokratovi, co stojí purpur, co víno a pokrmy vzácné. Sokrates ničeho proti tomu nenamítl, nýbrž s občanem dále se bera náhle pravil: „Což abychom se zastavili v tomto krámě a optali se, co stojí mouka a olivy?“ A hle, cena byla skrovňá. Podobně ukázal ve skladě jiném, že i látky na oděv levně tam se prodávají. I doložil: „Přesvědčil jsi se, že netřeba ti již stýskati si na drahotu, a že jest možno v Athenách lacino žít a také pro blaho obecné něco obětovati.“

Antisthenes, žák Sokratův, dával na jevo, že statků vezdejších ještě méně si váží než mistr sám. Domnívaje se, že pozornost obecnou na sebe upoutá, ano že i Sokrata zastíní, chodil v plášti roztrhaném. Ale Sokrates spatřiv jej pravil: „Příteli, děrami pláště tvého ctižadlosti prokukuje.“

Lidí choulostivých, kteří neradi se namáhali, s jinými pak útrpnosti neměli, žilo v Athenách mnoho. Kdosi takový vykonav dalekou cestu stěžoval si, jak jest ztrmácen. „Stačil-li ti otrok tvůj?“ vyzvídal Sokrates. — „Ovšem.“ — „Nesl-li něco?“ — „Veliký uzel.“ — „Tedy jest asi nesmírně unaven!“ — „Nikoli, byl docela zdrav, i poslal jsem ho hned zase do města.“ — „Vida,“ prohodil Sokrates, „jakými přednostmi obdařeni jsou otroci před pány svými. Žádnou prací nebývají unaveni, pánům jejich však již ani na procházku sil se nedostává.“

Až do sedmdesátého roku svého Sokrates působil blahodárně mezi občany svými. Mnohé bludné a škodné mínění bylo jím vyvráceno, mnohá neřest z obecného života vyklízena, mnohé símě dobré do srdce mládeže zaseto.

Tepaje mržkost a podlost každou příno a zjevně, učinil si Sokrates z některých Athénanů mocných nepřátele. Ti dlouho podtají proti němu brojivše, vystoupili posléze s obžalobou veřejnou. I po-

dařilo se jim pomocí lidí úplatných zkroutiti některé výroky Sokratovy v ten rozum, jakoby zapíral bohy a kazil mládež. Sokrates po-¹⁰⁰ hnán byv na soud, hájil se mírně a důstojně. Odvolával se prostě na celý život svůj, v němž nic nemohlo býti spatřeno, co by o výpovědi svědků svědčilo, jakož i na veřejné rozpravy své, které vždy jen ponoukaly k ctnosti a mrvnosti. Soudcové však očekávali, že jich bude Sokrates prosít, aby na něho smrti tak hanebné neuvalovali.¹⁰⁵ To když se nestalo, odsouzen byl Sokrates většinou tří hlasů k smrti jedem.

Pro slavnost náboženskou nemohl rozsudek býti hned vykonán. Sokrates byl tedy odveden do vězení. Učenníkům jeho bylo dovoleno, aby ho navštěvovali. Jeden z nich uplativ žalářného i stráž,¹¹⁰ chtěl učiteli svému pomoci na svobodu; ale Sokrates se odepřel pomoci té řka: „Zákoun vlasteneckých vždy máme poslouchati!“ Když pak přítel jiný naříkaje zvolal: „Nevinen jsa přece umříti máš!“ odvětil mu: „Což by ti milejší bylo, abych umřel vinou jsa obtížen?“ V poslední den života Sokratova přišla manželka jeho, nejmladší¹¹⁵ dítko na rukou nesouc. Plakala usedavě. Sokrates ji vlněně těšil, a když byla odvedena, nedal na sobě znáti pohnutí vnitřního, nýbrž rozmloval s učni o nesmrtelnosti duše dále.

Když slunce sklonilo se k západu, přinesl mu sluha číši s jedem připraveným z bolehlavu. Sokrates zvolav, že nepřátelům odpouští,¹²⁰ bez odporu vypil jed a pokojně mluvil se slzicími učenníky, vzeněnými slovy útěchu jím dávaje. Cítě smrt přicházeti ulehla, zahalil se do pláště a pravil: „Již brzy budu zase zdráv; oběťujte za mne kohonta.“

Smrt jeho způsobila žal všeobecný.¹²⁵

Věky věkům vypravují o ctnostech Sokratových a ukazovatí je budou za příklad pokolením budoucím.

J. S.

95. V r b a.

Není vrba poslední mezi stromovím! Věru není, zvláště u Slovanů, kteří milují vrbu skoro jako lípu. A málo který strom jest tak rozšířen jako vrba stařena. Kráčej město od města, vesnici od vesnice, ba i chatu od chaty — všady uzříš vrbu. Jestli to strom u nás nejrozšířenější. Kde jaká studánka, kde jaký potok, rybník nebo řeka — všude, všude vrba. A lid náš jest si také dobře vědom, proč vrbu tak miluje, tak o ni stojí, ji všude sází a pěstuje; ví, proč jest důležita, a chce, aby povznesena byla nadé stromy ostatní, které poklá-

dají ubohou vrbu za největšího chudáka mezi stromovím, jakož i ptáče
o tom hvízdá:

U řeky vrba šedivá
haluze věsi,
a ptáci letí okolo
na luka, v lesy,
kdo na ni vzpomene si?

Tan v lese na všech haluzích
si ptáci zvoní,
jen ona stojí sirá tak
a větve kloní,
až dřevař přijde pro ni.

Dnes ptáče létlo kolem mne
a zalivizdlo mi:
„Tu, chceš-li, vidíš chudáka
i mezi stromy —
naposled boní jí zlomí!“

Vrba nejvíce vyskytuje se v krajinách Slovanů severních, po-
něvadž miluje více podnebí chladné. Tak u luneburských Vendů jest
podnes vrba stromem na nejvýš oblíbeným, jejž sázejí a pěstují ta-
kořka na škodu stromův ostatních. Skoro u každé dědiny jest hájek
vrbový, a všecka půda jest posázena vrbami.

Také u nás vidíme vrby na každém skoro návrší, všady na po-
tocích, na rybnících i na řekách, uprostřed zelených luk a močálů,
kde z nich skotačívá mládež si řeže ohebné proutky, plete pomlázkы,
robí písťalky a jiné věci. A proč jest asi vrba tak rozšířena a tak
oblíbena? Děje se to nejspíše proto, že tak snadno se rozmnožuje;
nebot proutky její byvše nastrikány do půdy ledajaké, hned se ují-
mají, zakořenují a rychle rostou, kořeny pak upevňují půdu, chránice
jí od vymletí. Také jest vrba nad míru užitečná. Z proutí ohebného
a trvanlivého pletou se koše, nůše, košatiny a jiné věci potřebné.
Z prutů větších a silnějších dělají se obruče, klece, posady; slabšími
pruty svazují se koštata, obruče, pomlázkы a stromky. Kůra vrbová
obsahuje v sobě hořkou látku neboli vrbovinu, kteréž užívají v lé-
kařství od zimnice. Z vrby bílé pletou se síta a rohožky. Že jest
vrba také palivem, ač ne příliš výborným, rozumí se samo sebou.
Pupence medové chovají v sobě konečně také sladký med, pročež
vosy a včely rády na vrbu sedají, medovou šťávu s ní sbírajíce.

Vrba jest tedy v národním hospodářství stromem důležitým,
a proto se k ní upíná veliká pozornost, a proto lid vrbu sází a
pěstuje.

Zajdeme si někam třeba k potoku a prohlédněme si vrbu be-
dlivěji.

Jest právě jaro; na vrbe plno jehněd nebo-li kočiček. Jehnědy
vrby luční jsou malé, větší jehnědy vidíme na jívě nebo-li rokyté.

Tyto jehnědy nám uvádějí na pamět slavný vjezd Kristův do Jeruzalema; světi pak se na květnou neděli ve všech chrámích katolických.⁵⁰ Posvěceným kočičkám moc veliká se připisuje; chrání před zimnicí, bolení hlavy a krku, krávy po nich dobré dojí, a zastrčí-li se větvíčka posvěcených kočiček do země, chrání úrody od pohrom živelných. Mimo to posvěcené proutky vrbové zastrkují se v obydlicích lidských, ve chlévech a konírnách za obrazy a trámy, aby jich hájily od hromo-⁵⁵ bití a požáru.

Ke stromům jehnědovým náležejí v Čechách všecky druhy vrba a jíva. Z nich zvláštního pověšení zaslhuje vrba smutková, jež sklání větve až k zemi — na znamení smutku. Pěstuje se obyčejně na hřbitovech, a okrašlují se jí hroby zemřelých, aby v jejím stínu truchlící vřele za nebožtíka se pomodlili.

Kmen vrbový nebývá příliš vysoký, u některých vrb pak ani žádného kmene není; jsou to kře, jejichž husté větve poskytují zpěvavému ptactvu milého útulku.

Listy vrbové jsou čárkovité a kopinaté a mělce pilovaté. Z pupenců, které jsou druhu trojího, vyvíjejí se listy, květy a nové letorosty. Stromy jehnědovité nesou semeno někdy až za dvacet let a proto se rozmnoužují sazenicemi.

Také jest zajímavé, že kmen vrbový počíná v jisté době práchnivěti a spráchniví tak důkladně, že ze vsí vrby zbude pouhá doutnačka. Touto hniliobou vznikají ve dřevě kostíkové části, které v noci světlkují. Dříve lidé se domnívali, že světelkující kmeny jsou muži ohniví, o nichž dosud se vypravuje v bájkách.

Málokterá rostlina vyskytuje se tak často v národním básničtví, v pověstech, obřadech a obyčejích jako vrba.⁷⁵

Stojí-li vrba nad vodou klátic se, po něčem touží, a jest tedy znakem touhy; šumějíc hlásá zvěst smutné, obyčejně smrt; kloní-li se větve její nízko, podobá se plácicí dívce prostovlasé a jest pak obrazem neštěsti a osiřlosti. Nejvíce však vrba se podobá člověku starému sešlému, jak o tom pěje básník, k bytosti živé jí přirovnávaje:⁸⁰

Přede dvorem stará vrba,
pně už vydoutnalé,
samá jizva, samá troucheň —
kdy ji podtit ale?

Z jara, když jí zbylá větev
květem poокřeje?
V létě, kdy své staré tělo
na sluníčku hřeje?

Či snad v zimě? spí pak jistě?
necítí to ani?
Starý strom a starý člověk
má tak málo spaní!

Česká pověst vypravuje, že jakási žena měla s vrbou společné živobytí. Ve dne žila s rodinou, v noci duše její odstěhovala se do vrby u potoka. Když muž její se toho dověděl, žádal baby věštice za rádiu. A ta mu odvětila:

Kterak neiná mrtva býti,
když má jen půl živobytí?
Ve dne s tebou živa v domě,
v noci duše její v stromě.

To uslyšev muž vzal sekera, šel k potoku a uťal vrbu. Ale běda! v tu chvíli také žena jeho zemřela. Pozdě poznal muž neblahý omyl i jal se naříkat:

Ó běda, běda běda!
paní zabil jsem nevěda,
a z děťátko v tuž hodinu
učinil jsem sirotinu!

A vrba odpovídá:

Dej mne z vody vytáhnouti,
osekej mě žluté proutí.
Dej prkének nadělati,
kolébku z nich udělati;
na kolébku vlož děťátko.
at nepláče ubožátko.
Když se bude kolébat,

Jdi k potoku pod oborou,
najdeš vrbu s bílou korou,
žluté proutí roste na ní:
s tou jest duše tvojí paní.

Ó ty vrbo, vrbo bílá,
což jsi tak mne zarmoutila!
Vzala's mi půl živobytí,
co mám s tebou učiniti?

matka bude je chovati.
Proutí zasad' podle vody,
by nevzalo žádné škody.
Až doroste hoch maličký,
bude řezat píštaličky;
na píštalku bude pěti —
se svou matkou rozprávěti!

V pověsti polské pak se dovidáme: Byly tři sestry, nejmladší byla nejsličnější. Tu chtěl si vzítí pán za ženu; nejstarší sestra jí toho záviděla a zabila ji. Na hrobě zabité vyrostla vrba. I šel mimo pastýř, udělal si z vrby píštalku a zapískal. A aj! píštalka ozvala se truchlivým hlasem lidským:

Hrej, pastýři, hrej,
Bůh ti pomáhej!
Starší sestra zabila mne,
mladší sestra bránila mne,
hrej, pastýři, hrej,
Bůh ti pomahej!

Pastýř odevzdal píštalku rodičům zabité dcery, a když matka na ni zapískala, bylo slyšetí:

Hrej, matičko, hrej,
Bůh ti pomáhej!

Starší sestra zabila mne,
mladší sestra bránila mne;
hrej, matičko, hrej,
Bůh ti pomáhej!

130

Podobně píšťalka se ozývala otci a sestře prostřední. Konečně vzala píšťalku sestra nejstarší, všecka jsouc ubledlá, a ta zapěla:

Hrej, sestřičko, hrej,
Bůh tě pokárej!
Ty's to, sestro, zabila mne,
mladší sestra bránila mne!
Tys mne, sestro, usmrtila,
neb's mi štěstí záviděla.
V jámě jsi mne pochovala,
černou zemí zasypala;
vrba vyrostla na hrobě,
ježto zpívá v každé době:
Hrej, sestřičko, hrej,
Bůh tě pokárej!

135

140

Tak zločin vyšel na jevo. Vražednice skonala zaslouženým trestem.

Také Litvané mají pěknou pověst o vrbe. Za dávných dob žila na Litvě žena Blinda. Na tu země se rozlněvala, a když Blinda jednou se ubírala po louce močálovité, zachytily ji země za nohy a držela ji tak pevně, že ubohá žena nemohouc z místa, proměnila se konečně ve vrbu.

145

Vrba jest také jako javor stromem nešťastným, poněvadž koliky vrbovými Kristus byl přibit na kříž.

Přečasto vrba se objevuje také v pověrách a obřadech národních. V době velikonoční se pletou z vrby pomlázkы. Splétají se obyčejně ze šesti neb osmi čerstvých proutků vrbových a ozdobují se 155 pestrými stužkami. Pomlázkou chodí se dům od domu a buď se jí mrská nebo točí a při tom se zpívá. Proutek vrbový jest znakem omladlé přírody, a šlehaním přenáší se síla z vrby na bytostí živé.

Vyháněti svěcenými pruty vrbovými z jara stáda jest obyčejem u všech Slovanů: v Čechách obyčej ten se jmenuje „kravími hody“. 160 Šlehají se při tom krávy, aby byly zdrávy a hojně dojily.

Vrba dospívá stáří značného a hyne teprve sešlostí věkem. Majíc pak hlavu již setlelou, nechce žít na darmo a podporuje stromy jiné. U Kadaně nad Odrou stála vrba, na jejímž temeni vyrostl jeřáb zvýší devíti metrův. U Janovic Uhelných jest viděti vrbu, na níž 165 vyrostá bříza.

Stanislav Řehák.

96. Není štěstí bez opatrnosti.

Na východě žil král, který o blaho národa svého jak náleží se nestaral. Proto ho poddaní také nemilovali. Z čista jasna roznesla se v sídelním městě pověst, že chtěl lotr jakýsi sáhnouti králi na hrdlo. Povstal nárazený hluk, jenž hlavně rozléhal se v nádherných síních paláce královského. Domnělý zákeřník byl chycen, a soud vyšlo obavu, že jest členem spiknutí daleko široko rozvětveného. Krále a všeho komonstva jeho strach a úzkost se zmocnily; po městě se hemžily vyslané stráže, palác byl s dvojnásobnou bedlivostí ostříhlán, a polekaný král několik dní z něho ani nevycházel. Zvláště v noci se bával, nemoha ani usnouti. Král měl tehdáž dvanácte vybraných panošů, již lepostí těla a věrnou myslí vynikali, tak že na nich velice si zakládal. Těmto jinochům bylo nařízeno, aby všichni noc v předsíni královské bděli. První noci nespal žádný z nich; bavívali se tiše mezi sebou, zapuzujíce takto sen, jenž padal na mladé jejich oči. Pátou nebo šestou noc byli bděním unaveni, kdy tedy div, že usnul jeden za druhým, druh na druhu spoléhaje; pouze jeden mládenec citem povinnosti překonal spánek, jenž i do jeho očí se dral. Bylo dávno po půlnoci, když zaslechl vrznouti, a ve dveřích objevil se král. Z lásky k druhům i dvanáctý panoš se stavěl, jakoby spal, a čekal, co král bude činiti. Tento stojí chvíliku mezi dveřmi, zaseptal soucitně: „Ubozí hoši!“ sáhl do kapsy a vyndal z ní dvanáct velikých penízů zlatých i dal každému ze spících po jednom. Potom usmívaje se odešel.

Panoš, který se jen stavěl, jakoby spal, prohlížel si hned po odchodu králově pěkný a těžký peníz a rozumoval: Peníz jest krásný, a neškodilo by, kdybych jich měl všech dvanáct. Ostatně já jediný jsem si peněz těch zasloužil, neboť druzí spali a nad životem královým nebděli. Vím, co učiniti; žádný ze soudruhů neví, že peníz má, odejmu jím je, a budou po právu mé. Jak myslil, tak udělal, a když panoši se probudili, nevěděl žádný, že přišel o zlatý peníz. Avšak za několik hodin přišel králův rozkaz, aby hned k němu všichni panošové se dostavili. Každý se bál trestu, neboť se domnivali, že král ví, že v noci spali; jenom panoš dvanáctý se nebál. Chtěl peníze druhům vrátiti, bylo mu jich však líto a pak si myslil, že jsou po právu jeho. Neprozradiv tedy druhům nic, šel s nimi ke králi.

Král popocházel po audienční síni a přijal je přísně a odměřeně. „Co se přihodilo v noci zvláštěho?“ tázal se panoše nad ostatními prvního. „Nic, královská milosti,“ odvětil tento se srdcem stís-

něným a zarděl se nad vlastní lží; „noc uplynula pokojně, a nemám, co bych vaší milosti ohlásil.“

„Tak,“ odpověděl král, „nic zvláštního se nestalo! Kde pak má každý z vás dar, který jsem mu v noci dal?“

Panoši hleděli s podivením druh na druhu, všech jedenáct nevědělo o daru ni nejmenšího.

„Nevíme pranic, královská milosti, o daru nějakém,“ zajíkal se panoš nejstarší.

Král se zarděl hněvem, že tak zapírají, a chtěl je přísně potrestati; v tom panoš dvanáctý povystoupnuv, před králem na kolena klesl a maje v hrsti všech dvanáct penízů zlatých zvolal:

„Milost, vznešený králi, milost! Dals každému z nás po penízi jednom. Poněvadž všickni spali, stavěl jsem se i já spícím a pobral jsem druhům královske tvé dary domnívaje se, že jsou po právu mé, který jsem jediný ze všech bděl. Ostatní o penězích nevědí!“

Král se usmál a pravil: „Měl bych tě vlastně přísně potrestati, že jsi druhý okradl; poněvadž však jsi byl ze všech nejopatrnejší a nejchytřejší, odpouštím ti trest, ba daruji ti všech dvanáct penízův a ustanovuji tě náčelníkem spáčív ostatních. Ti pak necht si vezmou z toho naučení, byť štěstí ke člověku samo přišlo, že jest mu být opatrny, by o ně nepřišel. Propouštím vás!“ Z „Kmotra Rozumce.“

97. Fialka lesní.

1. Zadul jarní, teplý vánek,
Vesna kráčí dolem;
a hle, kvítko za kvítečkem
proskakuje kolem.
2. Vše ji vítá; jarým plesem
fial dechot voní,
jenom jedna tamoz stranou
smutně hlavní kloní.
3. Uvidí to knězna Vesna,
k fialce se blíží:
„Ach, což je ti, milé dítě,
jaký bol tě tíž?“ —
4. „Aj, mne tíží, matko Vesno,
údolí to temné;
škoda je tu mého květu,
škoda vůně jemné.
5. Nabažila jsem se háje,
trudno mi tu dlíti,
ó, jak tamoz krásná hora
něžným leskem svítí!
6. U mračen až bílý protěž
září hvězdou jasnou,
širodálým zírá světem,
lidé nad ním žasnou.
7. Ó, jak ráda v hrdé výši
s protěžem byeli stála,
jak by odtud moje vůně
širým světem válá!“ —
8. „Staň se!“ — Vesna dí a vánek
vichorem se točí,
než se nadá, v strnné výši
fialka se zočí.

* * *

9. A zas Vesna světem kráčí
navštívit svých dětí,
po horách i po dolinách
jarní vánek letí.
10. Na hoře tam nebetyčné
svítí protěž bílý,
fialka pak nedaleko
smutně hlavu chýlí.
11. Stane Vesna: „Nuže, dítě,
splněno tvé přání,
dáno tobě zakvítati
na hor pyšné stráni.“
12. Rosné slzy kvítko roní:
„„Odpusť, matko milá,
ó, jak jsem já ve svých tužbách
byla pošetilá!“
13. Širý svět se zraku mému
arcí rozevírá,
a to jasné slunce zevšad
mile na mne zírá.
14. Ale výše osamělá
mrázem svým mne tísní,
teskno mi v těch mrtvých horách
po ptáčkově písni.
15. Teskno po tom smíchu dětí,
po jich milém oku,
když mne v háji vítávaly
každičkého roku.
16. Dovol zas mi sestoupiti
do zátiší mého,
neopouštěj, drahá matko,
dítka bláhového!“
17. „Staň se!“ praví kněžna Vesna,
„„vrať se v lesa tůni,
ale co tě k pýše svedlo,
odnímám ti — vůni.“
18. Od té doby nemá vůně
fialka už lesní,
a též o hor pyšné slávě
skromné kvítko nesní.

Vladimír Šťastný.

98. Pověst o prsteně v rybě nalezeném.

O Polykratovi, mocném vládci na řeckém ostrově Samu, vypravuje se pěkná pověst. Jsa nad míru bohat a šťasten ve výpravách obchodních i válečných, domníval se, že ho štěstí nikdy nemůže opustiti. V přepychu svém prý jednou hodil nejvzácnější prsten svůj do moře řka, že nehody teprve tenkrát k němu budou miti přístup, až prsten onen z hlubiny mořské zase do rukou jeho se dostane. A hle, již druhého dne vylovili rybu, která měla v žaludku prsten. Kuchař jej přinesl Polykratovi, a ten ihned poznal, že to jest prsten, který hodil do moře. Ryba jej totiž lapila, než dopadl dna mořského. Polylkrates ustrnul nad patrným pokynem bohův a uznával odtud pomíjitelnost moci své a bohatství svého.

Avšak není třeba zabíhati v dávnověkost řeckou, podobnou pověst vypravuje si též lid náš v Praze. Bydlila prý před mnoha věky na Starém Městě pražském paní, která nesmírným bohatstvím vůbec známa byla. Náležely jí rozsáhlé pozemky nad řekami Otavou

a Volyňkou, kde za dávných časů tolik zlata ze říčného písku se ryžovalo, kolik v žádné jiné zemi. Z ryžovišť svých na úpatí šumavském ta paní nabyla neobyčejného bohatství; neboť šťastnou náhodou přicházelo se stále na nové vrstvy zlatonosného písku, jehož stkvostný obsah do pokladnice její splýval. I jiného jmění měla tato paní s do-
statek; žila tedy v domě svém velmi nádherně. Byla též četnými pochlebníky obklopena, kteří z pokladů jejích veselé trávili a tudy štěstí její velice vynášeli. Z toho řečená paní nad míru zhrdla domnívajíc se pevně, že štěstí jí nemůže nikdy opustit. Nakládala vě-
liké peníze na ozdobení prostranného domu svého, který všelikým přepychem se stkvěl. I aby památku svou v myslích Pražanů na dlouhé věky zachovala, dala prý vystavěti nákladem svým rozsáhlé stavení přede chrámem sv. Havla na Starém Městě, které jménem „Kotce“ po celé Praze známo jest. Určila je k tomu, aby v něm menší obchodníci zboží bezpečně vykládati a prodávat mohli; a protože měl každý z nich vlastní krámeček neboli kotec ve stavení tomtoto, pochází odtud jméno Kotce.

Vypravuje se dále o paní této, že jednoho času jela s četnou společností po kamenném mostě pražském, aby v blízkém letohrádku svém byla přítomna hlučnému plesu. Společníci její se jí neustále kořili a pochlebovali jí; tu najednou ta paní, plna jsouc pýchy a nádhery, sňala drahičný prsten s prstu a vrhla jej do řeky Vltavy, pravě ke svým pochlebuíkům: „Jako ten prsten nikdy již v ruce mé se nevrátí, tak i mne nikdy štěstí mé neopustí!“ Všickni ze průvodu jásalí po slovech těchto ubezpečujíce ji, že jinak ani býti nemůže. Avšak přece bylo jinak souzeno.

Nedlouho po tom, když miláčkům svým zase stkvostnou tabuli připravila, vešel do síně její kuchař nesa na mísce rybu; a ve vnitřnostich této ryby nalezen týž stkvostný prsten, jež ona paní s přepychem do Vltavy hodila. Tu vzpomněla si na neprozretelná slova, která tehdy pronesla, a to pomyslení dojalo ji velice. Byla od té doby zasmušilá, a čeho očekávala, počínalo se v brzku jevit. Přišly zprávy, že ryžoviště její jsou zaplavena, úroda že krupobitím zničena, a letohrádek její že vyhořel. Brzy počal se dostavovati nedostatek věcí potřebných, a paní jindy tak bohatá prodávala stkvosti, aby si zjednala potřebnou výživu. Bývalí přátelé ji opustili, a nikdo z nich jí v nedostatku jejím nechtěl znáti. Z bývalého bohatství prodala všecko; konečně došlo i na prsten osudný. Ubohá paní prý konečně zemřela v největší chudobě kdeši docela neznáma. Ale Kotce, nejlepší její skutek, přetrvaly památku její, a mnohý Pražan dosud vzpomíná si i na neštastnou původkyni jejich.

99. Bitva Salaminská.

1. „Sem, otroci, a stavte trůn mi zlatý,
by s nebes modrem v jedno seplýval;
chci zřít, jak zítra Řek podlehne klatý!“
tak velel Xerxes, Persů mocný král;
a než den zaplál na růžovém zoři,
trůn trčel k nebi při Egejském moři.
2. Král used' v pláště zlatě lemovaném,
na čelo vanul vějíř s vůní chlad.
„Syn Dareův dnes Řecka bude pánum;
jak Akropol, jenž Athenám kdys vlád',
dnes v runy smeten boje proudem dravým,
tak zítra zbojce vzdorných šijí zbavím.“
3. Nuž schytejte ty lodky trpasličí,
iranských plání mocná žáštit!“
Nad mořem Apoll zlatou hlavu tyčí,
dnes nechat na meč změní varito.
Tvé žhavé střely jsou mi, Foibe, k smíchu,
dnes jako červa zdeptám řeckou pýchu!“
4. Co tak se chlubil Persů vladař smělý
a v úsměv nutil zpupnou svoji líc,
koráby perské nad slunce se stkvěly,
pod vznachy štkalo moře trojveslic.
Hle, mocným poutem lodstvo zemi spíná,
a obklopena řecká Salamina.
5. Chce utkat se hrstka malých lodí —
to ptáče slabé — s orlem v zápasu?
Co platno, že jim Spartan vojevodí,
dnes Themistokla žel je věhlasu.
Než oře zlaté Foibos jízdou znaví,
krev řecká vlny mořské okrvaví.
6. „Tam barbar krutý — zde jsou naše děti,
Olympští, vizte zástup matek, žen!
Tam otroci — zde volnost svátek světí.
Nuž v boj! Řek nesmí býti přemožen!“

Za nivy rodné, syni Trojských reků,
vzplá jinéno naše slávou v příštím věku!“

7. Řve moře širé bičováno vesly,
a korma řecká rejdí jako pták.
Již mnohé lodi do hlubiny klesly,
a ryky hrozné letí do oblak.
Bůh Ares vlévá sílu v řecké svaly,
a valem v Hada Peršané se valí.
8. Což vlny slané barbarů krev pily!
Na perských lodích pláč a řev a ston,
„To odplata za zrádné Thermopyly,
dnes Salamina — druhý Marathon.
Že's otroctvím nás krušit clítěl a bídou,
dnes každý Řek jest, Xerxe, Leonidou!“
9. Rve Xerxes šat, — bled ve zsinalé líci,
a srdcem bouří žal a hrudí vztek.
Kde koráby jsou? Kde nesmrtelníci?
Již hanebně se dává na útěk.
A poslední když Foibos vyslal střely,
víťězný paian řečtí reci pěli.

Bohumil Čermák.

100. V neděli a ve svátky.

Mimo výroční svátky byla to každá neděle, na kterou děti zvláště se těšívaly. V neděli jich babička nebudila, když měly vstávat; to bývala dávno již v městečku v kostele na raní, na kteroužto mši jako stará hospodyně choditi byla uvykla. Bylo-li pěkné počasí, šly děti babičce naproti. Z daleka, jak babičku spatřily, volaly na ni úprkem k ní se ženouce, jakoby rok jí neviděly. V neděli se jim zdála babička vždy trochu jinačí, tvář jasnější, laskavější; také bývala pěknější přistrojena; na noze nové červené pantofličky, na hlavě čepec bílý s holubičkou ze škrobených bílých kalounů, která seděla jí v týle jako opravdová. Děti si povídaly, že jest babička v neděli hrozně hezká. Obyčejně, když k babičce přišly, chtěl každý něco nésti. Jeden dostal tedy růženec, druhý šátek, ale Barunka jako nejstarší nosívala mošinku.

Přišedší domů převlékla se babička ze svátečního šatu, vzala na se kanafasku a šukala po domě. Po obědě bylo jí nejmilejší sednouti a položití hlavu Barunce do klínu. Obyčejně při tom usnula,

ale nikdy na dlouho. Když se probudila, vždy se divila, že usnula říkajíc: „Inu, to nevím ani, že mi ty oči tak se sklížily.“

Odpoledne chodívala s dětmi do mlýna. To bylo už jako využednáno, a děti na to půldne velice se těšily; měly tam na stolku již uchystáno: dobré buchty, chléb, med, pomazánku a smetanu; na konec pak ještě přinesl pan otec v košíku čerstvě načesaného ovoce nebo paní máma přinesla ošatku suchých krížal a švestek. Potom odklidily se za stodolu, kde si házely míčem, hrály na koně, na barvy 25 a podobné hry prováděly.

V zimě, to bývaly děti skoro celé půldne na peci za kamny; pec byla veliká, a Mančinka, dcera mlynářova, as tak veliká jako Barunka, měla tam všechny svoje hračky. Když se tam děti slezly, byla jich plná pec, ach, tam se navyyádely! Když nebylo s nimi již možno obstatí, tu babička řekla: „Nejlépe, když se domů seběrem; ještě by mlýn vzhůru nohama obrátily, ty děti!“

Ale mlynářovi bránili; ještě nebylo ukončeno vypravování o francouzské vojně a o třech potentátech.

„A kteří byli ti tři ledoví mužové, které poslal Rus na Bonaparta?“ ptal se babička mládek.

„Což ti to nemůže připadnouti na mysl, že to byly tři měsíce: prosinec, leden a únor,“ vysvětlil mu stárek. „To je v Rusích taková zima, že lidé nosí na tvářích pouzdra, sice by jim nosy zmrzly. Francouzové nejsou na zimu zvyklí; jak tam přišli, hned to všechno po 40 mrzlo. A Rus, ten dobře věděl, že to takové bude, proto je zdržoval.“

„A Josefa císaře že jste znala osobně?“ ptal se jeden z mlečů babičky.

„Jak pak bych ho neznala! Vždyť jsem s ním mluvila, vždyť mi tehle ten tolar svou vlastní rukou dal,“ řekla babička, beroucí na granátech zavěšený tolar do ruky. Pak počala vypravovati o císaři Josefově a kterak od něho tolar dostala. Děti na peci byly jako pěna. Když babička skončila, dala paní mámě dobrou noc a ubírala se s dětičkami domů.

Božena Němcová.

101. Dva obrázky ze života českého spisovatele.

1.

Bыло летніе одпoledne. В seminářské zahradě на Malé Straně в Praze seděl malý studentík pod košatou hruší. В rukou držel otevřenou knihu a učil se. Oko jeho zabloudilo často k větvím rozložitého stromu, na nichž zloutlo vonné ovoce. V ústech se mu dělaly žaskominy.

„Utrhni si hrušku!“ šeptal mu tajemný hlas.

Hoch vstal, ohlédl se kolem, neviděl živé duše.

„Neatrhej!“ ozval se v duši hlas jiný, výstražný.

Jinoch sedl zas a učil se dále. Jen ob chvíli obracel zrak na inné větve. Chýlilo se k večeru. Pilný studentík uměl úkol dokonale. ¹⁰ dcházeje od vábivého stromu, ohlédl se ještě jednou po jeho úrodečelnané.

„Počkej, hochu,“ ozval se opodál sadařův hlas, „máš zajisté huť na zralou hrušku. Pozoroval jsem, že jsi zdržlivý a poetivý; a to si načezej nyní ovoce do libosti.“ ¹⁵

Potěšený jinoch natrhal si plnou čepici sladkých hrušek. Počkovav upřímně dobrému sadaři, vrácel se veselé k obydlí chudých řidičů.

2.

Na rohu Tomášské ulice sedával před 70 lety za malým krámkem řívativý muž. Prodával jižní ovoce a jiné pamlsky. Byl rodem Vlach, ²⁰ esky však rozviněl i trochu mluvil. Děti kupovaly rády od něho; poetivý student, jehož jsme poznali v seminářské zahradě, docházízel ažto k jeho krámku. Koupil sice velmi zřídka nějaký pamsek, ale rábila jej tam touhla jiná. Rozmlouvaje s prodavačem dotazoval se, ak ta neb ona věc sluje po vlašsku nebo po německu. Prodavač odovídal vždy ochotně na otázky jeho. Čiperný student pak si pilně znamenal cizí slova do malé knížky tužkou, připisuje k nim významy české. Zakládal si malé slovníky a obeznamoval se již záhy s řečmi cizími.

R. 1845. stihla kraje české zhoubná povodeň. I hlavní město Praha jí velice byla poškozena. Rodiče malého studenta bydlili tehdy ³⁰ v přízemí nízkého domu při konci Karlova mostu nedaleko ostrova Kampy. Rozbouřená voda zaplavila také jejich obydlí; tam zničila malé slovníky, jež před lety dřívitný hoch si sestavil. Mladý spisovatel těžce nesl ztrátu onu a ještě za starých let věku svého litoval nejednou první své práce spisovatelské. ³⁵

„Víte-li, kdo byl onen student poetivý a pilný?“

„František Doucha, slavný potom spisovatel český.“

Frant. A. Zenian.

102. Matka zrádcova.

1. „Necht zhyne zrádce!“ — tak po Spartě znělo, a všecko k chrámu Minervinu spělo,
„kdo zradil vlast, ten nesmí žít dál,
necht hanbu smrti smyje zrádce — král!“

2. Jež zrádecem Pausanias; ve své pýše vždyť tajně jednal s vládcem perské říše, by dceru jeho za manželku vzal a za hrst zlata vlast svou zaprodal.
3. On zapomněl, jak Sparta v každém boji vždy vítězila přímou myslí svojí, on zapomněl těch svatých Thermopyl, kde Leonidas hordy Persan zbil.
4. On zapomněl, jak plamennými slovy v boj vedl Řeky proti cizákovi, u Plataj krví rodinou skropil zem a z boje vyšel slavným vítězem.
5. A teď! — Ó všecko, všecko zapomněno — čest, chrabrost, vlast i Sparty slavné jméno, vždyť s perským zlatelem perskou pýchu vzal a dávnon slávu v bláto zašlapal.
6. Již eforové dopis jeho mají a zradu všecku do podrobná znají, již konec bude zrádným pletichám, až rukou mstící padne zrádec sám.
7. Však před lovei jak zvěř utíká dravá, tak před nimi král na útěk se dává, a za těch hrozných, zmatku plných chvil Minervy mocné ve chrámu se skryl.
8. Toť místo svaté; nešfaстníka vítá, ochrany mocné božstvo tam mu skytá, bezpečen každý v stánku bohyně, ať vinen jest, či trpí nevinně.
9. „Zazděte zrádec!“ také slyšet hlasy, „ať potomstvu je známo po vše časy, jak malá Sparta druhdy jednala a zrádec vlasti přísně trestala!“
10. Hle, zástupem se k předu tlačí žena bolestí, hanbou všecka obtížena —

již kámen vložen k dveřím budovy,
jenž vzat byl z rukou — matky zrádcevy.

11. Lid trne všecek, s úctou kol se staví,
však žena spartská, matka krále, praví:
„Mně dcerou, synem celá otčina —
a nežli zrádce — raděj' bez syna! —“

12. Však ze chrámu pak když vynesli syna,
by nezkalil ho skvrnou smrtí hyna,
tu matka stála jak by strnulá —
a s oka slza bolně skanula!

Ant. Kosina.

103. Hrad Habsburk.

Ve Švýcarech nad řekou Aarou, nedaleko lázeňského města Schinznachu, zdvihá se lesnatý hřbet horský Wülpelsberg, a na jeho temeni strmí památný hrad Habsburg čili Habichtsburg. Hrad Habsburk má čtyřbokou věž, východně od ní podlouhlé stavení s okny trojnásobně nad sebou položenými. Ve věži jsou střílny novějšího času opravené, a nad ní střecha s hrotnosvodem.

V levo hradu se dotýká, v pravo vinice a pole. Věž strmí do výše více než 30 m a dopolou je zakryta silným kmenem břečtanovým. Celkem má hrad podobu lichoběžníku, z rovnoběžných stran jest západní užší.

Uvnitř hradu jest nyní dvorek černými zdmi obklopený. Z rozvalin lze viděti, že to bývala druhdy hlavní část budovy hradní. V prvním patře bývala síň hostinská, v druhém rytířská. Nyní vše jest pusto, z oken pak je krásný rozhled po okolí.

Věž má záli na 3 m silné. Ve střílnách jsou čtyři lunoždíře, obrácené k čtyřem stranám světovým; ohlašuje se jimi požár.

Místo před hradem jest pěkně urovnaná a na obou krajích, severním a jižním, osázeno dubovým stromořadím, jehož koruny do široka jsou sestříhaný.

Hrad Habsburk vystavěti dal okolo r. 1020 hrabě Radebot na rozkaz a náklad bratra svého Wernerá, biskupa Strassburkského. Od hradu alemanský jeho rod, posud bezejmenný, přijal jméno i mohutně stále, až králem Rudolfem I. nabyl slávy světové.

Od té doby Habsburkové málo dleli v těchto zdech. Za sněmu

²⁵ Kostnického hrad Habsburk dostal se do rukou svobodných Švýcarů a jest v nich až do dnešního dne. Náleží k jiněmu kantonu Aargau-ského; avšak péče o tuto vzácnou památku historickou jest tak skrovná, že jest se obávati, aby nezanikla docela.

Císařové Josef II., František I. a Ferdinand I. poctili tyto zří-
³⁰ ceniny návštěvou.

Josef Šauer.

104. Janus a Saturnus.

Dle pověsti starolatincké panoval za starodávna při březích dolního Tibera v Italii král Janus, jenž sídlil na hoře Janikulu. Sou-sední národ Aboriginů, kteří se pokládali za odvěké obyvatele Italie, byl divoký, neskrocený kmen lovčův a bojovníků, kteří neznali ani rolnictví ani umění. Se sousedy sváděl časté boje; v jedné takové potyčce zahynul ve vlnách řeky statečný rek Tiberinus, jeinuž potom pocta božská byla prokazována. Byly mu stavěny oltáře, a řeka, která před tím nazývána byla Albula, dostala po něm jméno Tiberis. Ale krveprolití přece nepřestávalo, a král Janus pohlížel s tváří zarmoucenou na hrůzy válečné. Tu objevil se v tom kraji Saturnus, cizinec od východu přišlý, který smířil rozdrojené národy, oral brázdy pluhem dosud neznámým, zaséval obilí, ušlechfoval stromy, ořezával révy a lidé seznamoval s výnosem vzdělaných rolí a sadů. Slovo jeho a příklad mírnily myslí divoké; lidé stávali se mírnými a přívětivými, stavěli si pohodlné příbytky, vzdělávali půdu a žijíce v míru radovali se z výtěžku rolí. Všecká poroba a spory přestaly, za nedlouho nebylo již nikoho nuzného, a nikoho netížila starost, strast ani nemoc. Nastal zlatý věk.

Také chof dobročinného cizince Ops žehnala zemi i lidu. Bydlila ²⁰ s manželem na Kapitolu, a kolem hradu jejího usadilo se mnoho lidu, tak že vzniklo město, které bylo po cizinci nazváno Saturnia.

Saturnus panoval mnoho let, načež zmizel; ale vděčný Janus a jeho poddaní stavěli mu chrámy a oltáře, ježto poznali, že jen bůh mohl takové požehnání způsobiti. Ještě v dobách pozdních byla ode dne 19. prosince několik dní slavena slavnost, po něm Saturnalia nazvaná. Při ní byly pořádány veliké hostiny, otroci hodovali s pány, ba byli i od nich obsluhováni. Rovněž jim bylo dovoleno v těchto dnech oblékat se v togy a na hlavu si klástí plstěné čapky na znamení, že jsou svobodni; občané pak v ten čas togy odkládali a několik těch dní jen jako po domácku chodili.

Antonín Kravík.

105. Na jabloni.

1. Jabloň v květu! Po větvíčkách
pěnkava se prochází,
v drobném hnizdě čtyři krčky,
každý matku provází.
2. Světlo po listech se krade,
kam si sedne, pozlatí,
čtyři krčky vypialy se —
„Hleďme, my jsme bohati!“
3. Vrcholkem se měsíc houpá,
větve v teplém oddechu,
a dva kvítky pozvedly se
v třepotu a pospěchu.
4. Sousedního domu čermák
přines' velkou novinu,
stará sedla na vajíčka,
bude mítí rodinu.

5. Čtyři krčky naslouchají,
větřík ani nedutá —
květy prší na mou hlavu,
a má duše pohnutá.

Vítězslav Hálek.

106. Horatiové a Curiatiové.

Třetím králem římským byl Tullus Hostilius, muž ducha bojovného a udatného. Stalo se, že pro vespolné urážky mezi Římany a sousedními Albany vznikla válka, jíž oba kmenové se obávali.

Když již vojska proti sobě stála, jsouce hotova bojovati, vystoupil jednoho jitru vůdce albanský Mettius Fufetius, pozývaje krále římského k rozmluvě. „Nejdynamě-li,“ pravil k němu, „pošetile, že své sily vespolek potíráme, kdežto by se slušelo, abychom se spojily, jsouce národy příbuznými, proti mocnému nepříteli, jenž obce naše obklíčuje? Máme za zády Etrusky, kteří nás potrou i vítěze i přemožené, neušetríme-li sil svých. Nač také prolévat krev nevinnou? Navrhují tedy, aby válka rozhodla se soubojem několika osob.“

Návrh tento líbil se Tullovi, ba sana náhoda zdála se mu býti přízniiva; neboť měli v táboře tu i onde po třech bratřích, věkem i silou téměř sobě rovných. Ve vojště římském sloužili zajisté tři synové z otce Horatia, Horatiové, ve vojště albanském pak tři synové z otce Curiatia, pročež Curiatiové řečení. Tito byli tedy s obou stran k souboji vybídnuti, a když kněží smlouvu náležitě stvrdili, byli bratří zevšad napomínáni, aby vlasti své statečně hájili, neboť která strana zvítězí, měla dle smlouvy panovati.

S radostí mládenci poslechli vybídnutí a nemeškajice chystali se k boji. Ostatní vojsko je obklíčilo dívajíc se toužebně, jaký konec zápasu tomu bude.

Po daném znamení boj se rozpředl. V tuhém zápase nejprve jeden z Římanů padl, nedlouho po něm kácel se druhý k zemi; 25 Římanům naděje na vítězství ubývalo. I zavzněl se strany albanské vítězný jásot, neboť vše římská zdála se býti prohrána. Avšak jako často, i tu lešt pomohla. Poslední z Horatiů vida, že všickni Curiatové jsou poraněni, a že by přese všecko společnému jejich útoku neodolal, dal se na útěk, čímž nepřátele jej pronásledující rozdělil, 30 neboť jsouce poraněni, ten méně, onen více, za ním stejně kvapiti nemohli. Když takto kus cesty uběhl, obrátil se a vida, že úmysl jeho se zdařil, udeřil na prvního z nepřátele s takovou prudkostí, že již v prvé srážce jej proklál, a hned obořil se na druhého. Nesmírný jásot vznikl v táboře římském, neboť byla naděje, že vítězství na- 35 kloní se Římanům. Když i druhý z Curiatiů zahynul, vítězného pokřiku tím více přibylo, neboť nebylo již se čeho báti, že Římané nezvítězí. Bez veliké námahy podařilo se Horatiovi Curiatia posledního, nejtěže poranělého, skoliti, čímž boj nadobro byl rozhodnut.

40 Římané davem obstupovali krajanu, vítězem jej vítajíce a provolávajíce. Podle smlouvy Albanští oddali se Římanům. Vítězi samému by byla sláva bez mála ve zlé se obrátila. Neboť když Římané domů se vraceli, sestra Horatiova spatřila mezi vítěznými znaky bratrovými vlastní rukou zhotovený oblek jednoho z Curiatiů, jemuž byla zasnoubena, i dala se do hlasitého bělování, rvouc si vlasy 45 s hlavy a ženicha v jednom kuse jméinem volajíc. Hrdý vítěz nemoha náruku sestřina slyšeti, probodl ji řka takto: „Nuž jdi za svým ženichem s nevčasnou láskou, a tak nechť zlyne každá z žen římských, která běduje nad smrtí nepřítele!“ I ustrnuli Římané nad tímto skutkem, neboť se nenadáli, že by vítěz vraždou poskvánil ruky své. Rozhorlený lid zapomenuv ihned na zásluhu jeho o vlast, polnal jej jako vraha na soud. Přísni soudcové odsoudili Horatia k smrti, i byla by poprava skutečně se vykonala, kdyby král nebyl odsouzeného přinutil odvolati se k lidu. V hromadě předstonpiv otec vinníkův, se slzami v očích vypočítával, co syn jeho vlasti prospěl, 50 a doložil: „Syn můj dokázal, jak málo se bojí smrti. Tři z dítek mých již zahynuly; chcete-liž otce nešťastného zbavit i syna posledního?“

Rímané se smílovali a darovali vítězi život.

Dle Livia.

107. Křivina.

Od městečka Častolovic k Opočnu pne se nevysoké pohoří lesnaté, z něhož vyčnívají vrchy Strýc, Chlum a Křivina. První z těchto vrchů jest holý, druhé dva jsou porostlé hustým lesem. Vrch

Křivina prostírá se na pomezí panství častolovického a opočenského a jména svého nabyl od křivé podoby, maje tvar zlomené podkovy.

Dříve bývalo na Křivině mnoho jam na lapání vlků, pokud šelmy tyto v Čechách žily. Vypravuje se, že kdysi hudebník z blízké osady ubíráje se v noci domů přes Křivinu, padl do jámy na vlky uchystané, protože byl trochu podnapilý. K nemalému ustrnutí zporozoval, že v jámě není sám; v koutku proti němu krčil se veliký vlk, ceně nař ostré zuby své. Hudebník strachem ihned vystřízlivěl a chopiv se houslí jal se ze zoufalství hráti. A hle, šelmě hudba se zalíbila nebo ji zástrašila: vlk se utíšil, a milý hudebník hrál bez ustání, hrál celou noc; tři struny mu již praskly, zbývala jen jediná. „Což praskne-li i poslední?“ myslil si hudebník strachem se potě. Z té nesnáze vysvobodil ho hajný, jenž uslyšev podivnou hudbu, šel po hlase, až přišel k jámě, v níž spatřil dva společníky nerovné. Rána z ručnice skončila strach muže se chvějícího, jemuž hajný pomohl z jámy vylézti.

Zbytky jam na lapání vlků na Křivině dosud se spatřují. Poslední vlk tam byl zastřelen r. 1846.

O Křivině po okolí pověst vypravuje, až v Čechách bude nejhůře, až nepřátelé zemí Českou ohněm a mečem poplemí, pozůstali Čechové prý shromázdí se na tomto vrchu, by tam hlavy své bezpečně mohli skloniti. Proto říká lid okolní:

„Pod zelenou Křivinou
tam se věrní přivinou.“

Přivinou se totiž naposledy věrní synové národa českého. „Zelenou“ jmenují Křivinu, poněvadž jsouc porostlá stromy jehličnatými, v zimě v létě vždy se zelená.

G. J. Lašek.

108. Mé heslo.

Vlast tobě život dala, jí obětuj jej zas;
vlast tobě lásku dala, jí vroucně miluj zas;
vlast tobě slávu dala, jí slávu získej zas;
vlast tobě jméni dala, jí nes je v obět zas.

Jan Svatopluk Prešl.

109. V Zamklém lese.

Pod skalou, jež trčí nedaleko cesty na Křemešník, stranou od okresní silnice z Pelhřimova k Jihlavě, jako příkrá stěna do výše a nahoře rozkládá se v šíři jako stůl, stávala před časy vysoká,

štíhlá jedle, jejíž témě se vznášelo o několik sáhů nad les ostatní.
 5 Kolem ní vyrostalo mnoho stromoví rozličného, jež nesměle pohlédalo vzhůru k štíhloboké jedli, jejíž větve se sklánely drobnému podrostu až na hlavu: bylaf jedle mezi nimi královnou.

Kdysi z jara přiletoval od jihu královský orel; znamenal jedli z daleka, až tam odtud, kde za lesem obzor se ztrácí v daleké Moravě, 10 a hned se mu zalíbila; snášel se tedy níž a níže, až se na ní milostivě usadil. Nejprve si složil s důstojností královskou mohutná křídla a utřel si s peří trochu sprosté krve jehněčí. Pak se porozhlédl kolem a zamysliv se pravil posléze sám k sobě: „Jest tu věru hezky, 15 což abych sem pozval královnu? Zdá se, že potřebuje teplého hnizda, aby měla kam snést vejce.“

Pak vztyčil hlavu a vyzíral z pod pernatého oboče, dohlédne-li kde orlici pod jasnomodrou oblohou jako drobonkou tečkou se míhati, ale nedohleděl se ničeho. Potom vzepial křídla, mžíkem vesloval pod lazurový blankyt, zmizel na chvíliku v modré dálce, a za krátka 20 spatřila jedle párek orlí přiletovati s nedozírného vysoka. Cestou vyzpravoval orel královně o novém sídle a líčil jí místečko tak vnadně, že vybírává orlice v duchu již se na ně těšila a budoucí domácnost již napřed sobě oblibovala. Královna byla skutečně spokojena i přemítala na myslí, jak pěkně tu bude kolébat dvě mladých orlíků. 25 Nemajíce o jiném dále se smlouvati, snášeli královští manželé ratolesti a peruci, a nikdo jim nepřekážel.

Když stromoví kol a kol vidělo, jaké cti dostalo se jedli pod skalou, povstaly divné řeči, jež vyznávaly vesměs závistí. Vkusná panenka bříza, jež se neprestávala zhlížeti v jasném prameni, hostila 30 v koruně drobnou konopku, jíž o poledniách, kdy podřimovala, vonnými libodechy přímo do zobanu dýchala, aby tím líbezněji se jí snilo. Z listí a větvíček jí zbudovala neviditelný domek, aby byla bezpečna od nepřátel, a z listů lepkavých potila štávu, v níž zadržovala pestré broučky, aby je konopka tím snáze lapala. Tak žily dlouho jako 35 dobrí přátelé; ale ach! jakmile se tam orel usadil, konopka se přikrčila pod větvici a horempádem uletovala, bříze ani tiché písňě na rozloučenou nezaševělivší, jen aby jí dravý král neuznamenal.

O nic lépe nebylo vrabcům na bezovém kří. Trávili tam život rozpustilý — vždyť jest známo, jací jsou to nezbedové — tak že kos 40 vedle na jasanu mnohou noc nemohl ani usnouti a nejednou ve spravedlivém hněvě trpce je pokáral. Ale což sobě dělali rozpustilci z jeho hlasu! Vedli svou dále, jsouce všeimu okolí na nemalé pohoršení. Pojednou se objevil na jedli orel s orlicí, a havěť vrabčí —

jako když utne. Rozpustilé skřeky utichly, a kde kdo z ošumělých vrabčíků prchal na místo bezpečnější.

Také kos nelenil; rád by tu byl prodlel, když vrabci odletěli, neboť miluje jako starý mrzout život tichý a pokojný; ale srdce mu bušilo strachem prudčeji, a proto se po tichu vyklidil. Jasan mu sice domlouval, aby se nic nebál, že ho v nejhorším obestře korunou hustou, neproniknutelnou, avšak jemu ochrana ta neviděla se býti 50 dosti silná.

Vážná kvíčala na vedlejší olší se tomu všeinu dala do smíchu, div se nesvalila s větve. Tací hrdinové jindy, a teď najednou tolik strachu! Ale v tom již zahlédla jiskrné oko orlovo, jak srší s jedle ohněm, ihned se přestala posmívati, v nitru jejím to zabuchlo prudec, 55 a hajdy za kosem. Cestou se zařekla, že již nikdy nerozbije stanu vedle vrabců, kteří dělají pernaté zvěři nejen hanbu, nýbrž jí také přinášejí neštěstí.

Nedaleko na borovici zakukala prorocká kukavice. Orel se táže: „Za kolik pak měsíců ve hnizdě našem se objeví orlíci?“

„Kdo by řekl, že také král jest pověřivý?“ usmívala se orlice.

A kukačka zatím zakukala čtyřikráte.

„Kde pak jest ta libezná věštkyně?“ orel tázal se letě do výše; „zdlá se mi, že mám v žaludku prázdro, což abych se jí odměnil za její věštbu.“

Ale kukavice nečekala, až se dostaví orel s odplatou; tiše a bez šumu zmizela, a několik dní přestala prorokovati.

Zatím nastalo po všein lese stěhování; utíkal kde kdo jako před nepřáteli. Dobře, že bylo časně z jara, a matky neměly ještě dítěk; co by sobě ubohé byly počaly?

Vrány a kavky nevznášely se pyšně nad lesem jako jindy, nýbrž hroutily se hezky tiše pod ratolesti hrubě ani nedýchajíce; pronikavý krákok poodložily na dobu pozdější, dnes byly rády, že se jim podařilo uletěti. S nimi o závod pospíchali plaší hřivnáči a pestré sojky mrzutě škemrajíce. Cestou spatřili strýce datla, jenž ničeho kolem 75 sobě nevšímaje, pilně poklepával jako zkoušený lékař na starou souš, z níž vyháněl vrtavé červíčky.

„Utíkej, utíkej!“ volali nař hřivnáči, „na jedli pod skalou trůní král!“

Datel vypial hlavu a spatřiv z daleka něco jako sršící jiskry 80 pustil červíka, jenž se mu právě namanul, a honem byl ten tam.

Neverky hopkovaly již také se stromu na strom skoky sáholoulhými, a plachá srna mrštně bušila pružnou nohou srnčatům na znamení, aby se k ní sběhla a útekem hledala spásy. Toho se lekl

86 vedle pod kořenem sosny mohutné zajíc, vzchopil se ze spaní, posadil se na bobek, stříhl ušima, co se kolem děje, a hupky pádil za ostatními. Také ježek pospíchal zdlouhavým krokem v lepší kraje; a když mu vytýkali, že mu není čeho se báti, šípy bodlavé že ho zchrání od nebezpečenství, zvolal: „Ó, s tím tam nahoře není nic; 90 jeho drápy jsou delší a mocnější nežli mé bodliny.“

Do téhodne, co v lese po peruti vesluje nebo během tepe půdu, bylo to tam: les oněměl; zůstal zamýšlen a opuštěn.

Přišla babička sbírat hub; v lese se neozvalo ni jediné hrdélko ptačí. „I toť je ten les nějak zamlklý,“ pravila a již sem nedocházela . . . 95 Šel tudy starý poutník a odpočíval; hrobové ticho mu ihned připadlo na mysl, i zvolal: „Oj, což tu bylo jindy zpěvu! Teď jest háj všecek zamlklý jako ten český lid; starých písni zapomíná, nových neskládá . . .“ Ptáčník, starý známý, přišel naléct; po celý den nespátral ptáčka. „Ó, toť tu již i ten les zamlknul!“ Sebral osidla 100 a již nikdy se nevrátil. A tu nastal obecný zármutek; stromové zvyklí jsouce ustavičnému ševetu a ruchu a zpěvu, chvěli se hrůzou. Jenom jedle a drobné deery její jedličky vedly si pyšně, „že patří k rodině králově.“

Dlouho však nekolébalo se orlí hnízdo v „Zamlklém lese.“ Panu 105 polesnému se lesa zzelelo; nejprve zastřelil starého orla, a potom mládě; potom dal pyšnou jedli poraziti, orlí rodina se vystěhovala jinam, a od té doby v těch místech orlí nikdo nepamatuje.

Do Zamlklého lesa pomalu vracelo se ptactvo.

Budečská Zahradá.

110. Česká přísloví o opatrnosti.

Opatrnosti nikdy nezbývá. — Bez opatrnosti i mondrost slepá. — S každým pěkně, s nemnohými důvěrně. — Zrada z kouta číhá ráda. — Kdo hrozí, vystříhá. — Když jdeš k vlku na hody, měj psa s sebou. — Neokusiv brodu nepouštěj se u vodu. — Tma lidi nejí, ale povaluje. — 5 Proto jest štika v řece, aby karasi nedřímal. — Pole má oči, les uši: chovej se vždy jak sluší. — Malý oheň velký les spálí. — Kdo do nebe hledí a po zemi chodí, snadno se uhodí. — Nedůvěra i věrného kazí. — V horku vez plášt s sebou, v dešti a v zimě sám pojede. — Neprodávej kůže, nežli's medvěda zabil. — Nekrájej hned kus, kdo 10 ti slísbí hus. — Kdo záhy seje, záhy žne. — Kvap není dobrý rádce. — Všeho do času, Pán Bůh na věky. —

111. Horatius Cocles.

1. Hle, jak vše prchá ve zoufalém zmatku,
slyš, zbraní rachot jak se ozývá,
v radostném hluku, ve vítězném plese
za nimi tlupa nepřátel se nese,
že mnohý slábne, chví se, umdlívá.
2. Oj, marná byla chrabrost, udatenství,
již Říman statný na jevo byl dal —
teď zbito vojsko prchá k branám města,
že sotva stačí přemoženým cesta,
a v patách jim Etrusků hrdý král.
3. Ten již se vidí v onom pyšném Římě,
již vidí v něm své tlupy vítězné,
jak Říman hrdý k nohám se mu sklání,
a ve vítězném zpěvu, za jásání
jak Římu jeví tíhu vůle své.
4. A zpupný Tarquin, onen tyran krutý,
jenž s vojskem eizím proti vlasti vstal,
ten nyní znova v celé slávě svojí
na trůn ztracený zasednout se strojí,
by krutě zas jak dříve panoval.
5. I chví se srdce všem přátelům vlasti —
kdo zastaví ten titěk zoufalý?
Hle, vojsko kvapně po mostě se žene,
jenž přes Tiberu tam se řeku klene —
jím zástupy se Říman přehnaly.
6. Nepřítel kvapně ku mostu se blíží —
ó, nyní Řím jest ztracen, ztracen již —
Však klože taino u mostu se staví,
že náhle vázne příval onen dravý,
jak vlny bouřné kdy se vzedmou výš?
7. Toť junák chrabry mečem koná divy,
tam proti mnohým stojí sám a sám —
a za ním vojsko vazby mostu boří
a nepříteli vodní propast tvoří —
tu ve proud řeky slední klesl trám.

8. „Nuž, proude rodný, buď mně příznivý!“
 tak junák hrabřý zvolá ze sil všech,
 „nech, řecko svatá, vlny tvoje jasné
 mne tam zanesou ve objetí spasné,
 tam ve shor drahých na protější břeh!“
9. A zvolav toto v proudu se vrhá skokem,
 jenž ve chladné ho jímá objetí —
 jsouf marny všecky nepřátelské střely,
 uniká ve proudu vždy dál plavec smělý,
 dál sotva šíp již jaký zaletí.
10. Zachráněn dojde protějšího břehu,
 a jásotem jest přátel pozdraven —
 jim znova srdee v bujarosti bije,
 že neklesne Řím, dokud láska žije,
 že brzy jemu vzejde spásy den!

Aut. Kosina.

112. Borovice.

Zvláštní strom, ta borovice!

Statná, mladičká, a zase větrem a starobou schýlená jako shrbená stařenka.

Neschyluj se, sosno,
 neb mně je tak tesknó!

mluví k ní smutný sokol, Kozák, jenž vyletěv z lesa do pole, z pole na horu, s hory na vysokou sosnu, chtěl si odpočinouti, nebylo však mu toho dopráno, neboť vítr věje, sosna se nachyluje.

Jest tedy schýlená sosna jako nachýlené stromy vůbec obrazem zármutken. A pohledneme-li na dlouhý ten kmen s korou hnědočervenou, mnohými brázdami jen posetou, na ten rozkladitý vrchol s dlouhými, nasivěle zelenými jehlicemi, jež stojíce dvě a dvě proti sobě, na vrcholku ční svazeček: nelze nám ubrániti se citu, jejž zoveme zármutkem. Má skutečně borovice do sebe cosi bolného, zádunčivého. A přes e všecko pozývá k sobě zarmozené, by je potěšila. Vizme, co o ní básník píše:

Sosna lesa na pokraji
 volá přes proud v tichý dol:
 „Pospěš, půvče, mezi všemi
 zelenými děvicemi
 věrnou družku sobě vol!

Požaluj jí, potěší tě,
ztaje srdce tvého led,
sdílnou sestrou bude tobě,
jako rakev ještě v hrobě,
obejme tě naposled.²⁵"

A tak ještě po smrti sosna slouží člověku, poskytujíc mu dříví na rakev a vyrůstajíc na hrobech mladých lidí.

Že jest sosna jako jedle u Slovanů velice oblíbena, dokazuje i ta okolnost, že les borovicemi porostlý nazývá se borem, a že na sosnu ³⁰ lid velmi rád zavěšuje obrázky na památku nešťastné jakési události. Mimo to sosna požívá přízně pro silnou vůni pryskyřicou, kterou vydává ze sebe, kvete-li na výsluní. Pro množství pryskyřice hodí se také výborně za palivo. Z pryskyřice pak se také připravuje terpentýn, terpentýnový olej, kalafuna, smuňla a dehet — věci pro ³⁵ člověka důležité a v obchodě rozšířené.

Utěšený jest pohled na sosnu mladou v měsících květnu a červnu, když nabývá nových větviček, jež jsouce vzhůru obráceny, osvětlenému stromku vánočnímu se podobají. Než-li však sosně mladé větvičky přirostou, objeví se na ní květy; květy prášníkové obsahují ⁴⁰ veliké množství květnatého pylu, jehnědy plodové pak odkvetše proměňují se v šišky.

Zvláštním druhem borovice jest kleč nebo-li kosodřevina. Má kmene velmi nízký, téměř po zemi se plazící a všelijak zkroucený, jehličí zelené a velmi husté, šišky pak šikmo položené. Roste jenom ⁴⁵ na horách vyšších, kde lesu vysokému již se nedáří. V Šumavě, Krkonoších, Karpatech a jinde jest přehojná a činí zvláštní pásmo. Čím výše jest, tím jest nižší, ba na nejvyšších horách jest jen křem pramalým, za to však hustým.

V jižní Evropě roste jiný druh borovice, jest to pinie. Má velmi ⁵⁰ dlouhé jehlice, vrcholek rozložený a stinný a veliké šišky vejčité. Křídlata semena této borovice se jedí a v obchodu slují bulkvicemi piniovými.

Také nepřítele má borovice, a tím jest brouček klíkoroh borový. Náleží k nosatcům a jest z nich skoro největší. Jest barvy tmavohnědé ⁵⁵ nebo narudlé, rypáček má dlouhý a dolů obrácený; tykadla se podobají klíce. Na krovkách viděti jest nepravidelné skvrny a na těle rezavé chloupky.

Brouk ten jest v lesích borových a smrkových velice škodliv. Ohlodává kořeny, kmeny i větve; útlé jehličí jest mu nejmilejší po ⁶⁰ choutkou. Často pokazí celý bor.

V pověrách borovice zřídka se vyskytuje, v pověstech pak častěji.

Velmi zajímavá jest pověst o sosně nedaleko Kostelce nad Orlicí. Jest to strom velice starý, kmen jeho nemá skoro žádných větví, ⁸⁵ teprve nahoře rozkládá se mohutná koruna z větví všelik zohýbaných.

Pověst o borovici této praví, kde sosna nyní stojí, tam že kdysi stával kostel, v kterém byl zlatý zvon. Kostel i se zvonem propadl se do země. Zvon však nezůstal v prohlubni, nýbrž vznášel se ve vodě k povrchu zemskému. Povídá se, že kostel se zvonem zase ⁷⁰ na světlo se dostanou, až

... s oné strany nad Orlicí řeku
nový les vítr zaseje,
až mlází zrostě, až i svého věku
boroví toto dospěje;
a toho lesa krajní borovice
až sama sebou dožije,
uschně a zetlíc padne do Orlice,
a již i kořen vyhnije:
tehdáž vyryje příjdouc divá svině
⁸⁰ poslední zbytky na průhon,
a tu na pod nimi z růmu v rozvalině
zjeví se zase zlatý zvon.

A tak se stalo. Jistý sedlák oraje na tom místě ruchladlem, zvon zachytil a zaklel. V tom zvon žalostně zavzruél: „Ach, ještě ⁸⁵ není, není čas!“ a hluboko do země zapadl. Až do dnešního dne přikládají lidé ucho ke kořenům borovice poslouchajíc, zvoní-li zlatý zvon. Dále se vypravuje, až borovice shnije, že pod kořeny jejími veliký poklad se objeví.

Stan. Řehák.

113. Svatopluk Čech.

Tak tiše, skromně a bez únavy nepracuje žádný spisovatel český jako Svatopluk Čech. Žije v Praze mnoho let, a přece jen málo kdo může říci, že Svatopluka Čecha zná. A jesti to básník proslavený, pěvec v době přítomné nejnadanější. Perličku za perlíčkou navléká na šňůrku, již posílá po drahé vlasti, již miluje nade všecko a již posvětil život svůj.

Svatopluk Čech narodil se dne 21. února r. 1846. v Ostředku u Benešova. Otec jeho byl hospodářským správcem, poctivecem rázu starého a vlastencem upřímným. Svatopluk často vzpomíná v písničkách ¹⁰ otce svého; nevzpomíná si ho s užšou láskou dětinnou, nýbrž s láskou vroucí, plnou obdivu.

„Ó promluv, promluv! Práhnu po tvém hlase
a po všem tom, co spočívalo v něm,
co nikdy v uchu nezavzní mi zase —
ó promluv již! Jen polni drahým ritem!“

Vystudoval Čech v Praze gymnasiu, vstoupil do advokátní kanceláře; ale brzy nasytil se prachu kancelářského a oddal se na spisovatelství. A od té doby vydal celou řadu krásných básní a výtečných povídek.

Básní „Adamité“ nadepsanou povznese se Svatopluk Čech mezi přední vypravné básníky české. Vystupují v ní muži čeští zvláště té sekty náboženské, proti níž sám Žižka podnikl výpravu vyhlazovací, majíce hlavy plné myšlenek, tu přemrštěných a výstředních, onde velebných a vznešených. Čtenář se podivuje živému ličení divných těch postav.

Čech cestoval po Kavkaze, který mistrným pérem vylijel. Tam také čerpal látku ke druhé veliké básni epické, již nazval „Čerkes“.

Tam v dálí pod Kavkazem stojí česká víska Methodějovice, a k ní děj „Čerkesa“ se upíná.

V básni „Evropé“ opouští na lodi řada vypovězených vlast rodu a pluje daleko, daleko ... Divá bouře pohřbí všecky v hlubinách mořských.

Roztomilá jest báseň „Ve stínu lípy.“ Pod lipou před vesnickou hospodou sešly se rozmanité osoby vesnické, a jedna po druhé vypravuje nějakou vzpomínku ze života. Vypravování jest protkáno krásnými obrazy, tu laškovními a směšnými, tu zase tesknými, až slzu v oko vlnují. A báseň končí se nadšeným přípitkem vlasti.

„Václav z Michalovic“ jest báseň založená na ději z nejsmutnější doby české vlasti — doby pobělohorské.

Z ostatních básní Čechových zmínime se ještě o „Dagmarce“. Také ta se upíná k dějinám českým, doličněc osudy spanilé dcery krále Přemysla Otakara II., jež se provdala za krále dánského Valdemara. Slavné poselství dánské odváží z Prahy princeznu českou a cestou jí vypravuje truchlivé příběhy o zkáze Slovanů polabských, jichž osud neblahý bolestně se dotýká srdce české princezny. V Dánsku jest Dagmar lidu pravým andělem, prosí za utlačené a zjednává úlevu kde komu. A když ji nevíděk stálá, chápe se lid zbraní, aby ji osvobodil. Umírajíc žehná lidu svému, odpouští nepřátelům a prosí za ujařmené Slovany.

Žertovným vypravováním vynikají „Petrklíče,“ „Šotek,“ „Pravda“ a zvláště „Hanuman,“ bajka, v níž vypravují se příběhy indického krále opic a opičí společnosti, jež přirovnává se ke společnosti lidské,

i vytýkají se jí vady a nedostatky. Básně toho obsahu jmenujeme satirami.

55 Básně Čechovy dýší vlastenectvím ryzím.

Neméně krásné jsou povídky Čechovy; v nich střídá se zdravý humor s líčením dumním, a všecky jsou psány řečí vzornou a květnatou. Čech běže látku k nim ze života skutečného, vypravuje vše pravdivě, když pívaby jara, kdy zvonky modré, červené, bílé rosou 60 jsouce ovlaženy kloní hlavičky, jako dobu letní, kdy les jako šuhaj vyšňořený hlásky ptačími se ozývá, jako zimu bílou, smutnou, děsnou, z níž však také umí vylouzlit dobrou bílou stařenku s vlasy plnými perliček jinovatky.

A ti bodří městáci, zdraví, bezstarostní kresleni jsou pérem čarovným vedle bojovníků za vlast, vedle duší tichých, snivých . .

K nejlepším jeho povídám znalci počítají „Poslední jaro“, „Oblaka“, „Výlet do Chorvatska“, „Jestráb contra Hrdlička“ a „Václav Živsa“, jakož i román „Kandidát nesmrtelnosti.“ V posledních letech vznikly rozmarné spisy, jako: „Výlet pana Broučka do měsíce“, 70 „Výlet pana Broučka do 15. století, Pestře cesty po Čechách, Kratochvílná historie o ptáku Velikánu Velikánoviči“ a j. Čech je též výtečným cestovatelem a cestopisy jeho řadí se k nejlepším spisům toho způsobu; jsou to: „Kresby z cest“ a „Upomínky z Východu.“

Duch Čechův pne se ustavičně ještě do výše, tvůrčí síly jeho za přibývá.

114. *Píseň při oráni.*

1. Se skřivánkem vstávám,
s ními též chodím spat,
v poli naslouchávám
při pluhu mu rád.
2. Naslouchám, jak zpívá,
když si stírám pot,
mně tak volno bývá
všechněch od klopot.
3. Zadívám se chvíli
v modron oblohu —
jak mne ten zpěv silí,
říci nemohu.
4. Zamyslím se, maní
je mi k úsměvu,
a sám při oráni
dám se do zpěvu.

Josef V. Sládeček.

115. *Xenokratův pohár.*

Xenokrates, slavný mudrc řecký, měl věku svého již osmdesát let; vlasy jeho byly bílé jako sníh, ale tělo měl zdravé, silné a ducha bystrého. Byl to kmet statečný, s jakými jen zřídka potkáváme se na dráze života.

Kdysi otázal se ho při stole přítel jeho Antifonos, čím to, že ve věku velikém tak mužně vypadá a nikdy nestoná?

„Pravda jednoduchá,“ vece Xenokrates, „z této čáry v poháru mého snadno uznámenáš celé ono tajemství.“ I ukázal příteli černou čáru, jež asi uprostřed poháru kolem do kola udělána byla.

„Nepochopuji, jak by čára nepatrnná mohla býti příčinou dobrého zdraví a dlouhého věku tvého?“ namítl Antifonos.

„A přece jest tomu tak,“ pravil Xenokrates. „Nad čáru tuto nenalil jsem nikdy vína do svého poháru a více jsem ho nepíval. Tak uvykl jsem ponenáhlou střídmosti nejen v pití, nýbrž i ve všech věcech. Střídmost zachovává zdraví; proto nebyl jsem nikdy nemocen, tělo mé zůstalo svěží, a duch jasný až do tohoto věku.“

Fr. A. Zeman.

116. Javor.

Jest ten javor strom rovný jako svíčka a má kůru jako sklo hladkou. Králi stromů, mocnému dubu, se sice nevyrovná, ale se stromy ostatními může sněle se měřiti. Již pohled naň jak příjemně lahodí oku, žlutavá zeleň jeho kterak již z daleka mile dojímá! Ba zdá se nám, že štíhlý kmen s košatou, hustou korunou jest švarným jonákem nebo statným mužem, a maně vzpomeneme sobě břízy, jež podobajíc se bělostné panně, zeleným závojem zastřené, pěknou s javorem činí dvojici. Ký div, že javor rád bývá vídán, že má mnoho přátel zvláště v Slovanstvě. Z veliké lásky dopřávají mu místa všade: v lesích hornatých, na lukách, u cesty, v sadech i za hradáchl. A přece jest všeobecně známo, že zpod javora vyšla bída, bída věčně mladá, nikdy nestárnoucí. To však Slovanu nevadí: bídě uvykl, s neštěstím se spřátelil.

Dokud nebylo javoru, nebylo bídy; co jest neštěstí, nikdo nevěděl. Jakmile přišel na svět javor, v zálepě tu byla také bída. A od té doby jest javor příčinou mnohoho neštěstí; co pod ním se děje, mívá smutné konce. Pod ním pláče zarmoucená dívka, pod ním klesá a umírá rek, a tak vzbuzuje javor samé truchlivé upomínky; a když konečně vrcholek svůj nakloní, věští smrt.

20

Když javor zelenou hlavinku skloní,
žezulká zakulká, doubrava zasténá...
tehdy věz, že mne už na světě není.

Javor ví dobře, že jest posvěcen neštěstí lidskému, a proto bývá sám truchliv a smuten, zejména na podzim, když opadává s něho sezloutlý list.

Ej javor, javor zelený,
čo jsi tak smutný v jeseni?
„Ako bych němal smutný být,
keda padol so mňa kvet i list.“

30 Javor vichrem zmítaný jest dle srbské písni obrazem starého Srba, zápasícího s trampotami tohoto života. Písni ruské vypravuje, že javor vyrůstá i nad hroby, jsa také hlasatelem lidské zloby a jejích následků.

35 Přes to přese všecko sobě javor oblibujeme; máť pěkný, štíhlý vzrůst, korunu hustou, žlutavě zelenou, pěkný list a konečně vzácné dřevo, jež se hodí na rozličné práce. List jeho dlouze řapíkatý jest pětilaločný, každý lalok pak vybíhá v ostré konce neboli ušty a tvoří tak zářezy nebo choboty. Světlozelené lupení s květem vrcholíkovým vyráží již v měsíci dubnu. Barva květu jest žlutavě zelená. Plod 40 jest dvojpouzdrý a má dvě blanky postranní nebo-li křídla. Z navrataného javoru mléčnatého roní se přemnoko sladké šťávy, z nich možno dobývat cukru, jako skutečně se děje v Americe.

45 Dle pověsti bylo mnoho osob v javor proměněno. Vedle jinocha a muže byla i dívka proměněna v javor. Matka poslala dceru pro vodu, ale tato se dlouho nevracela. Matka velice se proto rozhněvala a v javor ji proklesla. Když pak šli kolem javoru toho hudeci a chtěli si z něho vzít dřeva na housle, tu:

50 když ponejprv tali,
dřevo zavzdychalo,
když podruhé tali,
krev se vyprýštila,
když po třetí tali,
dřevo promluvilo
a hudecům všechno vyzradilo.

55 A v písni polské mluví se o javoru se zlatou řasou:

Prostřed lesa javor stojí,
na javoru zlatá řasa.

I přiletěli prý rajští ptáci a setráslí zlatou řasu; pak vyběhla dívčina, rozetřela bílou zástěrku, nasbírala zlaté řasy, došla ke zlatníkovi a dala si dělati zlatý košík.

60 Javor poskytuje opuštěným sirotkům útěchy a otvírá jim srdce dobrých lidí. Vítězslav Hálek o tom pěje:

Starý javor, básník starý,	přišlo dítě osiřelé:
v písničkách dřímá na mechu,	„Dej, javore, útěchu.

65

Bloudím, unaveno lidmi,
duše hladem umírá,
každý má jen pro mne kámen,
srdece své mi zavírá.“

I zamyslil se starý javor, líto mu bylo sirotky. Vztyčil hlavu, pokynul a pravil: „Půjdeme, hochu, uvidíme, jsou-li na světě dosud 70 lidé dobrí.“

Spolu chodí — div divoucí!
Co je písni po lese,
na housličkách v smích je pláčou,
a to srdcem otřese.

Tak působí javor v srdece lidská.

Spolu chodí — div divoucí!
Starý javor — srdci pán,
a kde srdece jenom kousek,
zotvíráno do kořán.

75

Stan. Řehák.

117. Mucius Scaevola.

1. Stany bělí krajina se širá,
to Porsenna hradby římské svírá
valným vojskem svým; —
marný zápas, neb hrdinská čela
sílu jeho chrabře odrážela
s křikem vítězným.
2. Co však platna všechna chrabrost Říma,
když již hlad a nedostatek jímá
mysli skličené?
„Odkud potíoc?“ — tak se táže mnohý,
a ve chrámech lid své vzývá bohy
věčné, milené.
3. „Nuž! já tedy spasit vlasti spějí,
kéž bohové věční zdaru přejí
mému činu jen!“ —
Tak dí junák, pryč se tajně bere,
a nepoznán táborem se dere
k smrti připraven.
4. Mní zrít krále, a již ruka jeho
muže káci stkvostně oděněho
ostrou ocelí;

steré ruce již se po něm ženou,
již ho s kříkem, s myslí rozezlenou
pevně sevřely.

5. „Kdo jsi, smělče?“ tak král se ho táže,
„proč vražedná k zemi tvoje páže
sluhu sklátila?
Či tvé dýky smrtná ona rána
pro mne byla tebou přichystána,
a se chybila?
6. Ó pak, třes se, přísně ztrestám tebe,
a bys v pomoc všecky vzýval nebe,
brzy poznat máš,
že Porsenna pevně dosud stojí,
že ho, vrahу, bídnou hrozbou svojí
nikdy nezlekáš!“
7. „Kdo jsem já, ty tážeš se mne, králi?“
při tom tváři junákovy vzplály, —
„nuže, hlas můj slyš!
Říman jsem, syn oné slavné země,
jejíž pýcha srdce šíří ve mně,
mysl vznáší výš!
8. Jsem syn vlasti, která stále budí
ve hrdinské dítěk svých hrudi
svaté myšlení,
by jen ji jak matku svoji znaly,
jí svá srdce, krev i život daly
plny nadšení!
9. Neznás Říma, sic bys v marném hluku
nikdy nezved' proti nám svou ruku,
bys nám volnost vzal. —
Véz již, králi, proti tobě stojí
sbor junáků, jenž ve svatém boji
smrt ti přisahal!
10. A kdybych já, který proti tobě
prvý vyšel, v neblahé snad době
smrti padl v klín,

pak z mé krve nový mstitel vstane,
jenž jako já dychtivostí plane,
až se zdaří čin!

11. A že smrti ve tvář hledím směle,
záhuba nechť kolem mne se stele,
viz mou pravici!
Nechť žár ohniě do prachu ji skláti —
nepřestaň však nikdy tobě pláti
v duši chvějící!“ —

12. Dořek', ruku do plamene šine,
již žár zhoubný kolem ní se vine,
s hrůzou král to zří; —
a ač krutá strojí sobě muka,
pevná jestí v ohni jeho ruka,
a se nezachví.

13. „Ustaň, ustaň zuřit proti sobě!“
provolá král v této děsné době,
„ustaň v mukách jen!
Obět tvoje buď počátkem míru,
v chrabrost Říma pevnou mám již víru,
Řím buď svoboden!“

Ant. Kosina.

118. Adolf Heyduk.

Pěvec, jehož velikým plodům básnickým každý Čech se podívuje a jež se zápalem čítá, napsal také pro mládež jakožto nejmladší haluz národní přemnoho básní, jimiž rozdmýchnuje ve mladistvých srdcích krásné, velebné myšlenky a šlechetné city, aby rozkvétalo nové pokolení utěšeným květem k blahu vlasti.

Jak často již se zarosilo oko mnohých rodičů, když slyšeli syna příšlého ze školy přednášeti Heydukovu báseň:

Ba velký, velký boháč jsem,	Pod lipou v tiché chaloupce
mám stříbro své i zlato,	jsou skryty moje statky,
jen bojím se, by nebylo	stříbro — toť otce šediny,
nuně obé jednou vzato.	a zlato — srdce matky.

A což by se teprve rodiče vaši radovali, jak by vás vřele tiskli, kdybyste zachovali srdce své, jaké aby bylo, pěje básník náš:

15 Jak dětské srdce má být?
 Ty nevíš snad?
 Jak vonný sad,
 v němž plno vůně na záhonku,
 fialek, růžiček a zvonků,
 však buřeň, ta se musí plít!
 20 Tak dětské srdce má být.

A zachová-li sobě mládež srdce takové, ujme se v ní i láska k vlasti, k lidem a přírodě, které jí učí básník také v písničkách jiných. Jsoutě jeho básničce dojemné a tklivé, cituplné a něžné, vroucí a nadšené, živé a veselé a čelí k povzbuzení citu šlechetného. Básník sám
 25 to praví zřejmě, promlouvají k mládeži:

30 Bujné květy vy jste mladá
 děvčátka a juni, ve vás národ všecko skládá,
 co skryl v ľader tříni:
 touhu slávy nehynoucí
 rodné zemi k vděku,
 víru, že nám cit váš vroucí
 zdar dá v novém věku.
 35 Myslití vám bude jednou
 dál, vy svěží davý,
 pod sněhem až stářím zblednou
 vašich otců hlavy,
 Vámi jednou česká sláva
 orlem k slunci vzletí:
 40 jarým věkem zlatý vstává . . .
 k práci, české děti!

Jako včelky sbírají zlatý med a v úle jej shromažďují, tak jest i mládeži strádati vědomosti, jimiž by jednou národu prospívala.

45 Proto s radostí chápejte se krásných zpěvů Heydukových a važte si jich jako drahotkami, které vám v dobách pozdějších sluncem zaplanou. Blaží-li nás nyní jeho básničky, oblaží vás, až dospějete, básničko jeho stokrát více; navádějí-li vás nyní k dobrému jeho slova, rozplamení vás veliká jeho díla ve věku dospělém ke snahám nejslepčetnejším, k vroucí, nadšené lásce k vlasti milované. A co v jednech
 50 opěvuje básník činy vzaté z dějin českých, obírá se v jiných neskonálnými krásami přírodními, jež slovy lahodnými vnikají do srdců a duší našich, učíce nás poznávat a milovati druhou matku naši — přírodu.

A jest již spisů Heydukových hojnost veliká. Od r. 1859., kdy první sebrané básně jeho vyšly, nepřestal vydávati nová díla samo-⁵⁵ statná, jako jsou: Básně, Jižní zvuky, Lesní kvítí, Cymbál a husle, Dědův odkaz, Dřevorubec, Oldřich a Božena, V zátiší, Za volnost a víru, Hořec a srdečník, Písň, Na přástkách, Ze snů královských, Pod Vítkovým Kamenem a j. v.

Adolf Heyduk narodil se r. 1835. v Rychmburku ve Chrudim-⁶⁰sku, studoval školy realné a technické a jest od r. 1860. professorem na vyšší realce v Písku.

Vykonal velikou práci na roli národní, jež uznávána jest všady, kde bije šlechetné srdce české.

V. S.

119. Rozmarina.

Chce-li mít dobrá hospodyně v domě lék, kterým by hojila nemoci, ne-li všechny, aspoň některé, natrhá si rozmariny, již vylečí zajisté nemocí mnoho.

Jest pravda, že Bůh stvořil všecky bylinky k našemu užitku, lid však věří, že jsou rostliny, jež nadal Bůh, Panna Maria nebo některý svatý zvláště velikou mocí léčivou. Proto jest dle pověry trhati bylinky mocí tou nadané o slavnosti toho svatého, od něhož bylině moci se dostalo. K léčivým bylinám naleží také rozmarina, která i mimo to v lidu nad míru jest oblibena, vážena a hojně pěstována. Moci léčivé dodává rozmarině těkavý olej, silice, jejž obsahuje v sobě bylina celá, zejména pak listy a kalichy květné. Jest to tekutina velmi řídká, barvy zelené, vůně až omamující. Silice rozmarinové dobývají ve Španělsku a v Dalmácii, zvláště některé ostrovy dalmatské pokryty jsou kři rozmarinovými, a vrchy jindy pusté, skalnaté, neúrodné proměněny jsou v překrásné zahrady. Rozmarina jest tedy důležitá, výnosná bylina obchodní.

Silice rozmarinové užívají v rozličných nemocech, nejvíce pak v nemocech nervových. A tu silice rozmarinová pro nemocného výborným jest lékem, posilujíc nervy a zotavujíc tělo i ducha. Vedle toho ze silice té se dělají masti, koupele, voňavky, přidává se do pokrmů a j.

Dále z rozmariny připravují se tinktura a likér, jsouce rovněž prostředky léčivými. V obchodu vyskytuje se také rozmarinové víno, ocet, listí a med, který jest vůně i chuti výborné.

Rozmarina jest křík až osm decimetrů zvýši, má čtyřhranné větvíčky, dlouhé a úzké listy, jichž barva, na lící smutně zelená, dodává krajině rázu truchlivého. Pyskaté a jasně modré květy roz-

marinové obsahují v sobě přehojně šťav sladkých, na nichž sobě zvláště pracovité včelky pochutnávají.

V krajinách, kde rozmarína se pěstuje, vzduch silně naplněn jest prchající silici, a umolený cestující plným douškem napájí se občerstvující vůni, by zmořené tělo jeho poookrálo. A vůně rozmarinová jest umolenému nad čistý pramen. Ba této vůni přičítáno ještě více. Ode dávna se domnívali totiž, že vůně rozmarinová sílí pamět. Proto také rozmarína se nosí o pohřbech, aby pozůstalí nebožtíka v dobré chovali paměti. Ustavičnou zelení hlásá rozmarína o pohřbu naději v nesmrtelnost, silnou vůni pak zapuzuje zápac hrobový. Jsouc takto znakem věrnosti, nesmrtelnosti a vděčné upomínky, vyrůstá rozmarína i na hrobech.

Staří národové, zejména pak Řekové a Římané, vázili si rozmariny velice, a není divu, neboť dle starodávné pověsti proměněn byl v rozmarinu nábožný jinoch Libanotos, který maje přízeň bohův, od lidí byl nenáviděn a konečně i zavražděn.

Rozmarína jest také květinou radosti, což zřejmo jest z toho, že jí užívají i o svatbách.

Také znamenávala věrnost a oddanost; dnes však krásné ty etnosti jí už se nepřipisují, poněvadž i v lidu se vytrácejí. Rozmarína, jindy tak vzácná, nyní sevšedněla jsouc nahrazována myrtou.

U nás jenom někde na zahrádce nebo tu a tam ve květináči za oknem spatřujeme ještě malý kříček rozmarinový; pěstuje jej obyčejně dívka pro svěžest a líbeznu vůni.

Stanislav Řehák

120. Kunšův kámen.

Před několika desetiletími stával ještě před hradem Potštýnem uprostřed řeky Orlice Divoké ohromný balvan, známý po okolí jako „Kunšův kámen.“

Odkud kámen takto byl pojmenován, nikdo nám dnes říci nedovede; ale že kámen ten stál ve vodě několik století, a že jméno jeho bylo prastaré, o tom svědčí kniha z r. 1587., kde v popisu řeky Orlice se uvádí tok její „od Kunšova kamene ke vsi Zámlékum.“

Tři století stál zajisté kámen tento v řece, a lid k němu upínal zvláštní pozornost, neboť jím měřil nejen výšku vody, nýbrž zvěstoval také, kdy nastanou války, hlad, mor a jiná neštěstí. Časem prý na povrchu kamene i krev se usazovala, což lid vykládal pokaždé na zlé; pravá krev to arci nebyla, nýbrž toliko voda dešťová nebo řční, červeně zbarvená jakousi látkou, v kamenni lučebně obsaženou.

O kameni Kunšově se vypravovalo v okolí, že přijde čas, kdy

ohromný ten balvan straka rozklube, a že potom bude v Čechách ¹⁵
zle. Neprátelé prý vtrhnou do země a budou ji hubiti mečem i ohněm,
z čehož vznikne bída, hlad a mor.

Jak ohromný byl Kunšův kámen, z toho lze posouditi, že na povrchu jeho pohodlně se mohl otočiti vůz, tažený dvěma koni. Ale jako na světě nic netrvá věčně, stalo se i ohromnému velikánu; ²⁰ daltě jej r. 1850. správce panství, jehož jméno bylo Straka, na mlýnské běhouny roztrhati, čímž kámen dobře zpeněžil. Lidé arcí litovali, že takto pověstná památka byla zničena. Ale co dělati? Postýskali si a na kámen zapomněli.

Tu r. 1866. Prusko zdvihlo válku proti našemu mocnáři. Vojsko ²⁵ rakouské bylo přesilou nepřátelskou poraženo, a Prušáci rozptýlili se po vlasti naší jako mravenci. V zemi nastala bída, nastal hlad, a dostavila se zlá cholera.

Také okolí potštýnské bylo těmito hosty nezvanými navštívěno. Tu rázem v lidu stará, utlumená pověst oživila. Straka — správce — ³⁰ dal kámen roztrhati, rozklubati, a proroctví dávné se vyplnilo. Lid se bouřil a chtěl se na nevinném správci pomstít, poněvadž nešťastnou náhodou jmenoval se Straka. Zjevných výtržností nebylo, ale plynulo z toho, že si máme vážiti starých památek a nekazit jich bez důležité příčiny.

G. J. Lašek.

35

121. Mysl, srdce, vůle.

1. Tvá mysl buď jak ze zlata, tak jasná vždy a čirá, ať plá z ní moudrost bohatá, již dává etnost a víra.	2. A srdce tvé, to stříbrem buď, jak ve zvonu se chvěje, kdy svatou láskou plní hruď a chválu Boží pěje.
3. Však vůle, ta buď železem, jež k ruce tvé se pojí, ať pluhem práce kypříš zem, ať mečem máváš v boji.	

Vladimír Šťastný.

122. Marcius Coriolanus.

Jednoho času vznikl v Římě veliký hlad; obilí bylo velmi drahé, a co při tom bylo nejhoršího, v Italii ho nebylo ani možno dostat. I usnesla se rada zakoupiti dostatek obilí na Sicilii, kterýž ostrov vždycky pokládán byl za zásobárnou římskou.

Když pak šlo o to, za jakou cenu by obilí mělo se prodávat ⁵

lidu, povstal Marcius Coriolanus z rodu patricijského a jsa naprostý nepřítele lidu radil, aby se mu obilí prodávalo lacino jen s výhradou, sřekne-li se práv, jichž byl nedávno si dobyl. Avšak odvážlivý navrhovatel zlým toho zažil, neboť lid vida, že běží o jeho
¹⁰ svobodu a práva nesnadno nabytá, a zjítří se, že raději sálne po zbrani, než by šlechtě a boháčům byl po vůli. Tribun jakožto zástupce lidu svolal hromadu, v níž se rokovalo, jak Marcia potrestati. Poněvadž hrdý muž lidu práva trestati upíral a na soud se nedostavil, nejsa ani přítomen byl odsouzen na smrt. Když mu o tom dána
¹⁵ vědomost, odešel dobrovolně do vyhnanství k úhlavním nepřátelům Římanů, k Volskům, umíiv si na vlasti se pomstiti.

Volskové s potěšením vítali vyhnaného Marcia a snadno se na chýlili k válce s nenáviděnými Římany. V čelo vypraveného vojska postavili Marcia, jenž s neobyčejným štěstím kraje římské opanoval
²⁰ a konečně město samé ohrožoval. Vojsko jeho pustošilo kolem Říma jenom dědiny lidu, kdežto dědiny patricijské zůstávaly nedotknuty. Lidu do boje se nechtělo, i poslání jsou vyslanci do ležení nepřátelského, aby se smlouvali o mír. Avšak výminky, jež Volskové činili, byly pro Římany tak tvrdé, že jich nepřijali.

²⁵ V této tísni paní římské se sešly k Veturii, matce, a Volumnii, choti Coriolanově, domlouvajíce jím, by se odebraly do tábora nepřátelského a na manželovi a synovi vyprosily, čeho mužové se nedonohli. Ó, nevidlaného vlastenectví těchto žen! Slzami chtěly dobýti, čeho mečem dobýti se nemohlo.

³⁰ Když byly do tábora nepřátelského puštěny, a Coriolanus vyšel matce vstříc, aby ji políbil, promluvila k němu takto: „Než objetí tvé příjmu, ať zvím, přišla-li jsem k nepříteli či k synovi, jsem-li zajata u ležení tvém či matkou! K tomu-li mi bylo tak dlouho žít, abych tě viděla vypovězencem a potom vlasti své nepřitelein? Jak
³⁵ jsi mohl medle popleniti zemi, která tě zplodila a vychovala? Nezachvěl-lis se v myslí své, když jsi s mečem vstupoval na pomezí země této? Zda nepřipadlo ti na mysl, když Řím před očima se ti prostíral: mezi luhadly těmi jest dům můj a mé ochranné božstvo rodinné, matka má, choť a dítky mé? Kdyby mne nebylo, Řím nebyl by ohrožen, kdybych neměla syna, volna a svobodna bych skonala ve vlasti své! Avšak mně se již nemůže státi nic, co by tobě bylo lamenějšího a mně hroznějšího, neboť jsem ženou nejnešastnější. Ohlédni se na tyto; nenstaneš-li v předsevzetí svém, časná smrt nebo dlouhá poroba jich očekává!“

⁴⁰ Po slovech těchto srdeč rozryvajících objaly jej choť i dítky

a oblomily chladné srdce jeho. Po té Marcus prý zvolal: „Vlast jsi, matko, zachránila, ale o syna jsi přišla!“

Potom Coriolanus Volsky z území římského odvedl, ti pak jej jako zrádce zabili.

Dle Livia.

123. Úleva roboty za Marie Teresie.

Stav selský v Čechách i na Moravě měl od války tricíleté časy smutné, jež se pořád horšily. Lid selský nebyl podřízen přímo vládě a jejím úřadům, nýbrž prvním a nejbližším úřadem jeho byla vrchnost. Pánové, kteří jménem vrchnosti drželi veliké statky, měli všecku správu obyvatelstva ve své ruce. Zejména vrchnost měla v moci správu soudní a policejní, právo rozdělovati a vybíratи daně, udělovati pozeinky selské nebo je pronajímati.

Správa tato měla za starších časů do sebe všelicos dobrého, zvláště když vrchnost a její úřednictvo byli lidé uznalí. Lid neměl na soud daleko, a když v něčem domáhal se práva, nestálo ho to ani mnoho cest ani mnoho peněz. Svědomitá vrchnost se starala o lid sama. Vidělo-li se, že některý sedlák nehosporaří dobře a že by děti své ozebračil, odňali mu hospodaření a ustanovili poručníka. Některá vrchnost posílala syny poddaných na učení do škol a platila na ně. Vyhrořel-li kdo, nebo nastala-li neúroda, vrchnost pomáhala stavivem i obilím na mírné a pozvolné splátky.

Zlá stránka poměru toho na tom se zakládala, že sedlák příliš závisel od pána. Bez dovolení vrchnosti nesměl se ani vystěhovat, ani oženit, ani synů dávati na řemeslo nebo na studia. Pracoval vrchnosti na poli, pomáhal při kácení dříví, nadháněl přihonech a chodil poslem. To vše nazývalo se robotou. Obyčejně však se jí rozuměly práce polní. Dědil-li syn po otci statek, odváděl vrchnosti přiměřený plat. Za to vrchnost byla povinna sedláka chrániť a v nouzi mu pomáhati.

Poddanost lidu zvrhlila se časem v hnusnou porobu. Sedlák byl povinen celý rok mimo neděli a svátek jeden potah a jednu pěší osobu posílati vrchnosti na robotu. Když žně nastaly, z každé usedlosti selské tři osoby chodily těnně na robotu. Takto pracovali ve dne na panské, v noci teprve při měsíčku pracovali sobě. Na robotě lid býval nemilosrdně týrán. Ledajaký písar, šafář, dráb nebo hajný bil holí, koho chtěl. V sobotu bývalo „řízení“, a kdo za týden se provinil, byl přísně trestán. V každé vesnici bylo postaveno několik trdlíc a dřevěných oslů s ostrými hřbety. Kdo se dopustil provinění většího, byl posazen, mužský na osla, ženská na trdlici. Aby je to

35 bolelo více, přivazovali jím na nohy závaží z kamení nebo cihel. Jiní byli svíráni do klády.

Těžká tato robota trvala až do posledních let panování slavné císařovny Marie Terezie. Osvícená tato panovnice vydala roku 1775 robotní patent, jímž ruční robota se slevovala asi na polovici.

40 Sedlák robotoval sice dále, ale mírněji, a každý dle výsevku.

Co se vysetřovalo a vyjednávalo o zmírnění roboty, ozývalo se v lidu selském hlasy, a zprávy se mu donášely, že robota bude zrušena docela, a všeliká starodávná břemena poddanská že pominou. Lid to poslouchal rád a pokládal to za jisté. Když tedy patentem se pro-
45 lhášilo, že robota jest sice zmírněna, ale ne zrušena, vznikly řeči, že patent je nepravý. Lid křičel, že vrchnosti jej sídí a že mu pravý patent zatajují. Z toho se strhly bouře selské. Lid se rotil v tlupy a táhl ku Praze, vyhledat pravého patentu. Kam přišli, nutili sedláky, aby tálili s nimi; cestou drancovali zámky, a koho z úředníků do-
50 padli, na tom se vymstili. Tak jich asi tisíc přitáhlo k Praze. I ne-
zbývalo nežli vojskem a zbraní přetrhnouti takovou svévolnost. Sedláci byli rozplašeni, něco jich bylo zajato a čtyři hlavní původcové byli na postrach na hrdle strestáni. I v jiných krajích sedláci se sbíhali v zástupy a stavěli se na odpor. Byli však přemoženi a rozplašeni,
55 druhdy ovšem dosti krvavě, jako třeba u Chlumce. Až dosud se říká, když někdo zle pochodil, že „pořídil jako sedláci u Chlumce.“ Aby se dostalo lidu jistoty, jezdil císařský generál po zemi a slavně ohla-
šoval robotní patent. Lid konečně se utišil a požíval skrovné úlevy, až byla robota r. 1848 císařem Ferdinandem Dobrotivým zrušena
60 nadobro.

Alois Holinka.

124. Cypřiš.

Studenému severu zádumčivý smrk, jihu cypřiš hlásá zármutek a žal pozůstalých přátel nebožtíkových. Dle pověsti východní cypřiš pochází z ráje. Již u Peršanů zdobili cypřiše chrámy a dvory nádherných paláců. Lepý vzrůst a krása se srovnávaly se štíhlým, ste-
5 pilým cypřišem. Nad stánkem mrtvých stojí na stráži cypřiš. Proslulý básník Hâfis mezi kvetoucími růžemi stinnými cypřiši věčný dřímá sen.

Řekům nevyrostl cypřiš ze země, nýbrž byl původu baječného. Dle pověsti byl Kyparissos, syn Amykleňv, ve veliké lásce a přízni Apollonově. Kyparissos si choval krásného jelena. Sám vodíval jej
10 na tučné pastvy a k čerstvým pramenkům, okrášliv dříve parohy věrného zvířete věnci. Jednou ulehla jinoch za parného poledne pod košatý strom i s umdleným jelenem a tu mimo nadání milého jelena

prorazil kopím a jej usmrtil. Nad nehou tou Kyparissos tak se sarmoutil, že si umínil s milovaným zvířetem umřít. Apollon mu mysl ten vymloval, ale jinoch vedl nárek neustále, i toho si od významně božské vyžádav, aby směl po všechn věk pro miláčka svého truchliti. Když krev z něho neukojitelným nárkem se vytrácela, roměňovaly se údy jeho v zelené ratolesti, a kadeře se staly vrcholem třem; Apollon jej proměnil v strom, který dle jména jeho cypříšem byl nazván a ustanoven truchliti na hrobech.

Bohyně Ceres hledajíc dcery ztracené, zvolila si cypříšové pochodně, jež rozžehla v ohnivém plameni Aetny a polila je tajemnými šťavami, aby svítily po všechn čas, který ztracené bude hledati.

V hájích cypříšových obětováno bývalo bohům a bohyním, jako Slované páli oběti v hájích dubových. Cypříš byl všudy božňován, a chrámy v hájích cypříšových budovány. K proslulým žádům cypříšovým náležel háj nedaleko Korintha s chrámem, bohyni Isebě zasvěceným. Umírající pastýř arkadský vyprošoval si od přítele oslední službu, aby jej pochoval, kde zelený cypříš zastíní rov jeho.

Když Řekové spalovali mrtvoly, mírnili zápach vonným kašidlem cypříšovým. Slavné hrdiny pochovávali v rakvích z posvátného stromu. Mumie egyptské po tisíci letech se nchovaly v neselélych rakvích cypříšových, což svědčí, jak výborné a neporušitelné est dřevó to.

Cypříš předcí vytrvalostí sedmkráte nad dřevo dubové. Dle výpravování biblického byla také archa Noeimova zbudována ze dřeva cypříšového. Veliký mudřec Platon vyryl zákony o mravnosti na abule cypříšové.

Lesy cypříšové se porážely u Benátčanů jednou za dvacet let, Řimanů za čtrnáct let, protože cypříš roste rychleji než stromy né. Obyvatelé republiky Kretské vybavovali jimi dcery, a bohatá yla dívka, které se dostalo věnem sadu cypříšového. Po lesích těch ení již ani stopy; r. 1400. po Kr. shořely.

U nás barvínek, rozmarina nebo myrta hlásá žal o pohřbech. I národu východních to činí letorost cypříšová. Kde u dveří větvíčka cypříšová se objeví, tam se někdo odebral na věčnost.

Jako dříve Řimanům a Řekům, tak po dnes Turkům jest cypříšstromem ctihodným. Nad hrobem mohamedána stojí smutný cypříš a stráži. Hřbitov skutarský se podobá háji zádumčivých cypříšů. Cypříš vyvolen byl za strom pohřební, protože byv jednou podstat so ikdy nevypučí. Při průvodu pohřebním přátelé doprovázejí zesnulého, nesouce mladé stromky cypříšové, a když se hrob zavře, každý sadí stromek do kypré země, načež se ubírají domů. Ujme-li se

stroinek, hlásá, že nebožtík došel velikých radostí, ne-li, smutnou poté dává zprávu: duše nebožtíkova jest na věčnosti mučena a bude teprve modlitbou pozůstalých a přímluvou proroka Mahomeda bolestí zhabavena.

Jos. Kořenský.

125. Regulus.

1. V senátě římském muži vážně sedí,
mocného Říma shromážděn tu květ,
toužebně všickni vůkol sebe hledí,
a nedočkavě mnohý šeptá ret;
vždyť vyslancové pyšné Karthaginy
v senátě římském dnes se dostaví,
a Řím unaven válečnými činy,
toužebný mír snad zase pozdraví.
2. A s posly těmi ke rodnému prahu
též zajatý se vrací hrđina,
jejž nedávno na slavných činů dráhu
se statným vojskem slala otčina;
jej spatřit zase každý touží nyní
a ruku stisknout jako příteli;
jak dříve, by zas v této slavné síni
nadšené jeho slovo slyšeli.
3. Již zraky všech se chtivě k vchodu nesou,
jímž poslů tlupa vážně vstupuje,
hle, v rukou jím se palmy míru třesou
před sborem tím, jenž Římu panuje;
a v předu jich, hle, postava ta skvělá,
již nesklonilo dlouhé vězení,
viz září tu kol hrdinského čela,
jak z oka plane svaté nadšení!
4. Toť Regulus, jejž syta dlouhé války
Karthago pyšné ve Řím posílá,
by míru zvěsti přinesl jím z dálky,
pak že mu vzkvete volnost spanilá;
však Řím-li dále válku by chtěl vésti,
nuž ať se vrátí opět v zajetí —
on mír a válku ve své třímná pěsti,
a slovo jeho síni proletí:

5. „Mne Karthaginců vysílá sem rada
a ústy mými takto mluví k vám:
buď bojů krutých skončena již řada,
mír blahý vraťme svým již končinám!
Ač vítězi, přec podáváme ruku,
jež daleka jest všeho podvodu; —
buď konec jednou vražednému hluku —
tak Karthago římskému národu! —
6. Však nyní slyšte, co vám Říman praví:
zavrzte tento svědujný, klamný hlas,
nechť nová vojska do boje se staví
a v Afriku nech vypraví se zas —
hru falešnou chce Karthagina hráti,
chce získati čas k nové výpravě,
chce sesílena potom na vás hnáti,
a ve prach sklátit Řím náš jásavě.
7. Oj, neděste se mořské panovnice,
naděje plníž mužnou vaši hruď,
to heslo znejte jí boj chystajíce:
vládkyní světa mocná Roma bud'!
Vždyť tam jen zisku, podlé lakotnosti
každý se koří, pro ně pracuje,
zde hruď se plní svatou nadšeností,
za slávu vlasti Říman bojuje.
8. Nedbejte na mne, že snad do vězení
mně jítí jesti v trudnou hodinu,
jáf neznám v tomto svatém okamžení
než slavný Řím, tu svoji otčinu.
Já v Karthaginu — vy do dálky spějte,
mně hrozí smrt, však jí se nelekám —
jen blaha vlasti, hrášinové, dbejte,
a v novém lesku zkveř nám slávy chrám!“
9. Tak Regulus — a ač ho vrouceně prosí
sbor přátel, aby nevracel se zpět,
ač eloh i dítky slzami jej rosí,
by žití jejich netrhal jim květ —
on věren slovu, peven jako skála
zpět do zajetí již se ubírá,
a v dálce dřív, než opět válka vzplála,
jak hrdina a Říman umírá.

126. V Pekingu.

Procházeti se po Pekingu není věcí pohodlnou. Jdeme-li pěšky nebo jedeme-li kočmo, nemáme kdy se ohlédati, a přece jest tu všecko, ne-li krásné, aspoň podivné a zajímavé. Nás však poutá, co jest potřebné. Tu třeba vyhnouti se děram deštěm do hrázi vymletým a širokým kolejím, jež káry ve hlinité půdě vytlačily; po prknech úzkých a se houpajících přejítí přes páchnoucí potoky, především pak s cesty hnouti se velbloudům dvoulrbým a velikým. Dlouhými řadami táhnou za sebou; vedou je Mongolové, chlapci složití s hlavou čtverhrannou, nosíkem sploštěným, úsměvem na rtech naduřelých hloupým, s tváří přímou a poctivou. Také fiakry překážejí, všude cestu zastavujíce. Jsou to káry jednokoňské neb i dvouspěžné, na nichž rozepiat jest stan, podobný valenému klenutí. Kus plachtoviny zpředu rozložené chrání vozky i koní. Veliký jich počet vysvětluje se zákonem, jenž vylírazuje užívati nosítka jen osobám stavů vyšších. A hle, právě nosítka se přiblížují! Čtyři kuliové jesou běžice krokem zdvojeným, za nimi tucet sloužících v livreji. A jaká to livrej! Skoro tak špinavá a ošumělá, jako ta nosítka. Ale mandarin, jenž v nich sedí, jest pán švarný s bradou hladce oholenou, rukama čistě umytyma, prádlem bílým a bedlivě ustrojen, na nose mu sedí ohromné brejle, a jest zabrán do čtení. Jest prý to státní rada, ubírá se do sedění a připravuje se na řeč. Tlačenice políční nás zastaví několik minut vedle jeho nosítka. Změří si nás po hledem opovržlivým a zabéře se opět do spisů.

Nemožno tady dále; dáme se ulicí osamělou, ale i tam nové nesnáze na nás čekají. Ubírá se tudy měšfanská svatba: napřed ženich a nevěsta, za nimi rodina, přátelé, pozvaní hosté, všickni na fiakrech. — Bloudíme celé hodiny, ale hodiny plynou jako minuty. Naši koníci mongolští mimo některou netrpělivost chovají se výborně. Zabočujeme do jedné z velikých ulic příčných, a tu potkáváme veliký pohreb. Myslil jsem, že jesou k věčnému odpočinku při nejmenším ministra ne-li prince císařského, avšak vyveden jsem byl z omyleu; muž k duchům předků svých povolaný jest nižší úředník stupně čtvrtého. Úcta k zemřelým a čilý duch rodinný, hlavní ctnost čínská, vysvětlují, proč se činí takový náklad na pohreb. Mnohé rodiny se tím přivádějí až na mizinu. Nad mrtvolou nesli ohromná nebesa z šarlatového sukna, přeplněná zlatým vyšíváním. Před rakví jela duše nebožtíkova na voze prázdném, bíle lemovaném, za ní následovala rodina ve fiakrech. Všickni byli smutečně oblečeni, i vozkové měli na kloboucích bílé cary. Rodina a přátelé vypadali chudličce, zemřelý

však odcházel se světa jako veliký pán. Se stkvostnou rakví se snášelo množství praporů, stinítek a pozlacených kopí, jež nesli před marami mužové, po dvou krácejíce. Stinítka jsou krátké, na tyčích navěšené měchy z hedbávné látky, červené nebo modré, s nápisem zlatem vyšívanými a ozdobami fantastickými. V odměřené vzdálenosti kráceli chlapci jako středorové blázni, v červeném krátkém kabátci, těsných spolkách též barvy a v červené čepici bláznovské, tlukouce na gong a řídíce pohyb průvodu. Několik sborů hudebních hrálo neboli naplnovalo povětrí hřmotem sluch rozdúrajícím.

Vedle okázalé nádhery té nápadná jest lhostejnost mimojdoucích. Nikdo se ani nezastavil, nanejvýše pohleděl rozmrzele na průvod, poněvadž byl na ulici zdržován. K výjevům denně se opakujícím bývají lidé lhostejní.

Přel. Jakub Malý.

127. Vlídnot císařova.

Když roku 1833 císař František I. do Prahy zavítal, přihlásil se jednoho dne k audienci též starý voják, který mnoho zkusil ve válkách francouzských. Měl na přilepšenou denně čtyři krejcare, které mu však nepostačovaly. Proto přišel a prosil laskavého a dobrého císaře, který každého zasloužilého a potřebného člověka vždy štědře obdaril, aby i jemu poskytl nějakého dárku na přilepšenou.

Císař vyslyšev skromnou prosbu starého vojína, poušmál se a vyňav stříbrný dvacetník řekl: „Zde vezmi!“ Pozoroval bedlivě starého vysloužilce, co tomu as řekne.

Vysloužilec vida, že ho mocnář obdaroval pouze dvacetníkem, zarazil se, neboť nevěděl, žert-li to jest nebo pravda; brzy však se vzpamatoval, poděkoval císaři za dar a ubíral se zvolna z audienci síně. Císař s něho oka nespustil, a když voják již byl ve dveřích, zvolal na něho hlasem velice laskavým: „Pověz pak mi, starče, stačí-li ti ten dar čili nic?“ Vysloužilec pokorně se uklonil a třesoucím se hlasem odvětil: „Císařská Milosti, chudý člověk jako já spokojí se s každým dárkem! Bůh zaplat Vaši Milosti Císařské!“

„Je vidět, že's hodný a poctivý muž, který i málem se spokojí“, pravil vlídne laskavý mocnář, „a proto ihned nařídím, abys ode dneška dostával denně po stříbrném dvacetníku. Stačí-li pak to nyní, bojovníku starý?“

Vysloužilec byl vlídnosti a štědrosti mocnářovou tak dojat, že slze padl před ním na kolena a děkoval mu za velikomyslný dar, jenž navždy ukončil bídu jeho.

Laskavý panovník pokynul vděčnému vojínovi, aby vstal, a usmívaje se propustil ho.

Jan Karel Hraše.

128. Sirotkovo lůžko.

1. Čí jest to dítko? Kam se tam ubírá,
když od severu věje led a sníh?
Když na hřbitově půlnoc leží šírá,
co chce to dítko tuto na hrobích?
2. „Matko, matičko, jdu sem nyní k tobě,
děvečka tvá to — slyš opuštěnou:
Tys pryč odešla, ležíš tuto v hrobě,
ó proč mi dáváš jinou matku — zlou?
3. Ta matka jiná zlořečí mi, hřímá,
a prý vyhání, ven deerušku tvou,
a můj tatíček, ten si mne nevšímá —
ach, má matičko, zastaň ubohou!“
4. Plakalo dítko studené perličky,
perličky jemu očka ztížily;
i sklonilo se na hrob své matičky,
a lůžko bílé sněhy přikryly.
5. I spalo dítko, spalo sen radostný:
u své matičky mní se viděti;
i slyší hlásek, její to milostný:
„Pojď, má děvečko, pojď v mé objetí!“
6. I spalo dítko, spalo sen tichounký,
aniž je jitro ze sna zbudilo:
i vykopán mu hrobeček nizounký,
tu, kde si před tím bylo ustlalo.

Karel Jaromír Erben.

129. Šafrán.

Šafrán pochází z rostliny cibulovité, která roste v Asii planě, v Rakousích pak, v Itálii, ve Francii a Anglii se pěstuje. Vyrostá z cibule pleskatě kulovaté, zvící vlašského ořechu, pokryté vláknatými kožkami. V měsíci září a říjnu vyniká listí a květ na jednou. Listí jest úzké, tmavozelené, po kraji podvinuté, s bílou žilou na svrchní straně. Květy jsou bledě fialové, o něco tmavější

žilhané, nálevkovité zvonkovité, šestidílné a vůně příjemné; vyrůstají obyčejně po dvou, zřídka po jednom a jsou objaty toulcem. V každém kvítku jest trojdílná blizna červená, uprostřed tří tyčinek. Tolikto tato trojdílná blizna jest ona část květiny, ze které jest šafrán. Obsahuje žlutý olej chuti zázračné, jenž ve vodě padá ke dnu.

V Anglii pěstují šafrán takto. Vyberou mu zahradní půdu dobrou a lehkou, na vápenité vrstvě založenou a se všech stran vzdachu přístupnou. Půda se připravuje dva i tři měsíce. Na počátku června počíná se sázeti. Cibulky sázejí se do nízkých brázdiček, 8 cm od sebe vzdálených, cibulka od cibulky asi 8 cm daleko. Ty se pučí v měsíci září, v kterémž čase třeba jest je propleti. Koncem září nebo počátkem října šafrán kvete. Tehdy dělucí sbírají květy šafránové do koší; příhodná je k tomu doba raní as do 11. hodin. Doma květy na stole rozkládají, blizny z nich vyškubávají a ostatní částky květu odhazují. Aby blizny oschly, rozstírají je po archu bílého papíru a kladou je tak na žíněnku nad malými přenosuými kamny nataženou. Potom se rozdělá oheň, a na papír prostře se složená houně prknem obtížená. Horko má být z počátku veliké, aby vlhkost z blizen se vypařila. Za hodinu dělnici šafrán obrátí, za dvě hodiny teploty umírní a v stejně míře po 24 hodinách ji udržují, při čemž šafrán každé půl hodiny obracejí. Z 5 kg čerstvého šafránu čili ze 40.000 blizen dobude se 1 kg šafránu sušeného, který se prodává po 60—70 zl.

Prodajný šafrán skládá se z nitek něco přes 2 cm dlouhých; slove pak přirozeným, je-li složen z blizen i čnělek, a přebraným, je-li bez čnělek.

Rozličné druhy šafránu v obchodu se vyskytující pojmenovány jsou dle krajin, kde rostlina byla vypěstována. Anglický šafrán jest nejlepší; blizny jeho jsou širší a pečlivěji sušené. V říši naší pěstují šafrán v Dolních Rakousích v okolí města Meisavy; hlavní trh na něj podobně jako na hořčici jest v dolnorakouském městě Kremži. Rakouský šafrán jest zboží hledané, za hranice však málo se ho vydává. V střední Evropě na trzích nejvíce prodá se šafránu francouzského.

Jindy bývaly i v Čechách, zvláště při statcích panských a klášteřích, veliké šafránice, i zdá se, že domácí výtěžek zíplna hradil domácí potřebu; válkon třicetiletou však i tento odbor zahradnický dokona zanikl, a jen v místních jménech Šafránka, Šafránice a j. zanechovala se jeho pamět.

Jako ozdoba pěstuje se u nás dosud šafrán jarní se žlutým nebo fialovým květem.

Šafrán také podvrhuje, mísíce do něho rozsekane květy jiných rostlin, ba i jemný písek. Nezřídka navlhčuje jej syrupem **neb** olejem, aby byl těžší a úhlednější; šafrán olejem navlhčený dělá na papíře mastné skvinky. Pravý šafrán má barvu krásně oranžovou, chut poněkud hořkou a kořennou a vůni silnou, až omamující. Odvar z něho jest barvy žluté jako zlato. Ve vlažné vodě nabubří, a každá blizna se rozvíje. Šafránu potřebují v kuchařství, v barvířství a v lékařství.

Karel Bulíř.

130 // Dvě jezera šumavských.

Pohled na přečetné krásy a půvaby Šumavy naši budí nevýslovnné blaho v každém srdci českém. Sta a sta vlastenců putují každého roku na Šumavu, aby se pokochali jejími krásami a půvaby, aby povznesli mysl svou k čistému nadšení, aby na těch místech **taf** tajemných si připamatovali slavnou minulost českou a roznítili srdce svá plamenem vřelé lásky k vlasti české. Nikdy nezapomene spamilých obrázků šumavských, kdo užrel jednou okem vlastním ty hvozdy šumné, ty molutné vlny horské, porostlé lesem zádumčivým, ty nesčetné bystriny, valící se hbitě s boků horských, jakož i tajuplná krásná jezera šumavská.

Jedouce z Prahy na Plzeň do památných Domažlic, octneme se po třídenním pochodu v Českém Eisenštejně, městečku na hraniči bavorskočeské krásně se rozkládajícím.

Z Eisenštejna pospícháme ke Špičáku, za nímž se skrývají nejkrásnější jezera šumavská. Za časného jitru docházíme k „Prokopovu pensionátu,“ hostinci pod Špičákem, v němž bytem prodlévá česká společnost cestovatelů šumavských, jakož i těch, kdo hodlají delší dobu v nejkrásnější části Šumavy a Hvozd Královského stráviti.

Z hostince Prokopa se vinou pohodlně upravené stezky horské k nejkrásnějším místům v okolí i k jezeru Čertovu a jezeru Černému. Cesta vede stále krásnými lesy šumavskými, tu mírně vystupujíc, tu povlovně se nížíc, a poskytuje hojně příležitosti, abychom mohli pohlédnouti do hluboké strže, v níž zalesněnými kopci jsouc ukryto, dříná jezero Černé. Již pohled do hluboké strže jest nevýslovnně půvabný. Cesta k jezeru Čertovu se vine v levo po úbočí, a stezka jest překlenuta můstky ze silných dřev na četných místech, kde byla převrácena hlučně šumějícími ručemi horskými, jež vyvěrají na vyšších svazích v hebkém mechu vysokém. Nekráčíme dlouho a již v němém tížase staneme, nemohouce překvapených zraků odvrátit od místa hluboko pod námi, kde rozkládá se jezero Čertovo.

Nevyzírá zádumčivě ani temně z tmavého věnce horského, který je kolem a kolem svírá, porostlý jsa staletými kmeny hvozdu obrovského, nýbrž zářivě oslnuje čaravným leskem zraky naše. Paprsky raného slunce, se strany protější šikmo dopadajíce na hladinu jezerní, slabým vánkem v tísíce vlnek rozčeřenou, mění ji v proudy žhavého zlata a stříbra, jež se valí břeh od břehu; leč proud jejich setkav se s proudem s jiné strany přicházejícím, rozstříkne se a jinam obrátí, aby nové a nové tváři dodával čarokrásnému půvabu jezernímu.

Tisiceré vlnky proměňují se v nesčetné rybky zlaté a tvory takemné, a duše skolobána jsouc vzpomínkami na hojně báje o jezeře, od lává se snění, v němž spatřuje zloducha lidem od věků nepřáteleckého, hrůzou svou odpuzujícího, ale hned zase ducha kouzelného, který vábí poutníka tolikerou krásou v čarovnou říši svou.

Dlouho prosedlíme na povaleném kmeni, libujíce si vzácné divadlo. Kdo jednou zíral s této výše na překrásné jezero, výbny obraz ten s myslí sotva kdy se mu vytratí.

Neméně velikolepé jest jezero, kde odtéká. Valí se tu vody v jezeře nastřádané strží divokou, bujným rostlinstvem zarostlou, stupeň od stupně se rozbíjejíce v tísíce perlíček vodních a mocně zavznívajíce v rozsáhlých lesích bouřným šumem, jenž všecko přehlušuje. Divná věc, po pěvci křídlatém na místě tom není ani památky! Jako někde na místě zakletém neuslyšíš tu ni hlásku ptačího. Čím to jest? Ptactvo se snad leká pochmurného jezera a temné jeho hladiny, či je z toho okolí vypudily dunivé výstřely, jimiž drceeny byly skály, kterými veden měl býti pod Špičákiem železniční tunel; kdož ví?

Ubíráme se k jezeru Černému na místo, jež poskytuje výhledu nejkrásnějšího. Cestička jest málo vyšlapána na důkaz, že noha lidská často po ní nekráčí. Náhle mizí cesta na dobro; jen na pravo jest viděti průsek v lese vysokém. Průsedy podobnými lesníci šumavští dělí hájemství od hájemství, a smírem tím se rozkládá někde Černé jezero; ale po stopě lidské ani sledu. Kamení jest sice vymýtěno, za to však tím více tam bujejí nízké křoviny, mech a kapradí, překázejíce v každém kroku. Kráčíme však nedočkavě dál a dále, níž a níže, tu v mech vodou prosáklý téměř po kolena se boříce, tu zase hustým kapradím se proplétajíce, tam na kři ostružinovém nebo malinovém váznouce, jinde se propadajíce do zpráchnivělého nitra ohromného kmene, jež přelézáme nechtějíce jej na příč přecházeti. Práchniví uvnitř, ale na povrchu jeho zříti bujný život: kapradí, mech i mladé stromky vtekaly v kmen zhynulého stromu kořinky a vyrůstají na něm v bujué svěžosti, potravn z něho berouce.

Obtížná, ale velezajímavá cesta tichem lesním trvá půl hodiny, a náhle objeví se hluboko pod námi Černé jezero. Obraz podobný jezera Čertova: stráň rovně zasmušilé a lesem porostlé, vodní hladina temná, skoro černá, ale osvětlení jezera jest přece jiné. Jezero není ozářeno sluncem, jež zmírňuje pošmurný jeho ráz, nýbrž jest obestřeno stínem horských stěn, a proto se zdá být tím temnější a zasmušilejší, podobajíc se rázu Šumavěnky dumné.

Nabaživše se pohledu na jezero měrou svrchovanou, hledíme se dostati k jezeru. Není jiné cesty leč oním průseckem, jinuž se do staneme na stezku polohodlně upravenou, jež se vine se Špičáku až k břehům jezera Černého, které jest největším jezerem šumavským, majíc výměry zvýší 36 hektarů a hloubky průměrně 57 m. Jsou však v jezeře místa i 90 m hluboká, ba praví se dokonce, že místy ani dna se nelze dopátrati. V jezeře žijí výborní pstruzi horští, 45 6—7 kg vážice. Voda jest tu tmavější nežli v jezeře Čertově. Hladina jeho jest jednolitá, a divák stěží nabaží se pohledu na rovinu, hlazenému kovu se podobající. Na straně protější poutá oko naše obraz jiný. Vystupuje tam příkře z vody stěna Jezerní do výše 322 m, jsouc porostlá mohutnými smrků, z nichž tu a tam mohutné balvany vyzárají. Stráně okolní jsou nižší a rovně lesem porostlé, jezero kol a kol objímajíce. Od výtoku jezera, kde jest voda příhledná a jako křišťál čistá, běžeme po pravém břehu k dřevěnému glorietu blíže stěny Jezerní. Se strání okolních sbíhají se k jezeru četné prameny, ménice půdu při jezeře v klamný močál. U glorietu 55 zavoláme, po chvilce jasná ozvěna přináší nám nazpět hlas náš. Tento zajímavý zjev přírodní lze pozorovat i u jezera Čertova, kde hlasitý smích mění se v příšerný chechtot. Po té jest celé okolí zase zádušnivé a tajuplné jako ta hlubina jezera Černého, jejíž vody nepronikneš, jejíhož dna se nedohledíš. Rád se tam zaduná každý, 60 v kom jen jiskra lásky k zemi rodné doutná. Nic tu člověka neruší; mimo nedalekou myslivnu tu není přibytků lidských, a když večerem umlkou i temné rány seker dřevařů v blízkém hvozdě pracujících, jest kolem ticho posvátné. Mlhý vystupujice z jezera halí se v šerý závoj a zastírá jím i boky hor okolních. V této chvíli zdá se 65 pozorovateli jezero nesmírným, noha zdráhá se kročiti odtud, hlava minmoděk ještě obrací se po tomto divu přírodním a koutečku vlasti naší tak vábném, oko z dálky zírá ještě k stěně Jezerní, a roztožená duše z daleka pozdravuje krásné jezero. Potom odcházíme; všecko zaniká v tajemném šeru šumavských hvozdů šumavských.

131. Orel.

Čí zrak jest pronikavější, kdo má bystřejší sluch nežli orel? Který dravec rovná se mu silou, který smělostí? A který sok ho předstilně rychlým letem?

Král ptactva jest nepřemožitelný; králem ptactva nemůže tudíž býti než orel. A dříve mívá velikou moc i nad lidmi. Když bůh ⁵ Apollon se ubíral každodenně po modrojasnému blankytě starého Řecka na voze zlatém a druhokamý vykládaném, i orel rychlým letem plodil vítr, a zpěv jeho byl bouří a mraky hromobitnými. A skutečně orel může zápasiti i s největším vichrem, neboť uletí za vteřinu vzduchem ¹⁰ 32 metry.

Orel vzlétal až k samému Apollonovi, bohu slunce, a proto jest obraz orlí znakem hvězdářským. Orel provázel také Dia, nejvyššího boha řeckého, tu ostříhaje trůnu jeho, tu nose mu blesky. Vedle Jova, boha římského, odpočíval na žezle královském, třímaje ve drápech klíny hromové. Jsa poslem Jovovým a sluhou bohů, byl u Římanů ¹⁵ ptákem zvláště ctěným. Vrchol chrámu Jovova ozdoben byl orlem.

Jak orel, miláček bohů, vzlétá jenom duch neobyčejný, a proto se orlem zobrazuje i veleduch, genius, jenž na perutech obraznosti, na křídlech duševní síly vysoko vzlétá nad vrstevníky.

Egyptanům a Babyloňanům orel byl ptákem svatým. Nejvyšší ²⁰ bůh assyrský byl zobrazován s orlí hlavou. Dle síniové starozákoně Hosподin nosil lid svůj na křídlech orličích, a znakem proroka Eliáše jest orel dvouhlavý jako dvojnásobný díl ducha Božího. A proto i v pozdějších dobách křesťanských orel se stal znakem neboli symbolem Ducha Páně. ²⁵

Orel však jest též znakem omladnutí, ožití a z mrtvých vstání. Za starých dob, kdy síly přírodní byly zosobňovány, a bohové s lidmi se stýkali, ani orel, posel boží, neumíral, nýbrž vždy po některé době omládl; v té příčině se mu podobal posvátný pták egyptský fénix neboli samolet, podoby orlí, peří purpurového a zlatého, který za každých 500 let v lmízdě svém se spaloval a z popelu omládlý a v nové svěží sile zase vzlétl. Krásný onen obraz dostal se i do písma svatého. Tak čteme v žalmě: „Hosподin nasycuje dobrými věcmi ústa tvá, tak že se obnovuje jak orlice mladost tvá.“ Prorok Isaiáš praví: „Kdo očekávají Hosподina, nabývají nové síly, vznášejí se peřím jak ³⁰ orlice, běží, avšak neundlévají, chodí a neustávají.“

Orel jest proto také znakem bohoslovecké učenosti, znakem sv. Jana Evangelisty a znakem církevního otce sv. Augustina. Sv. Jan píše své „Zjevení na ostrově Pathmě“, a orel stojí vedle něho.

40 Orel jest dále znakem síly a vítězství: přemáhá hada, což značí, že vítězí nad silnými; drží v drápech zajíce, čímž se praví, že vítězí i nad slabými.

Ode dávna orel byl znakem moci, vlády a majestátu královského. Republika římská měla ve svém prvním znaku orla, a znak onen 45 i císařství sobě zachovalo. Orla dřevěného, potom stříbrného se zlatými blesky, za Caesara konečně orla zlatého bez blesků praporečníci nosili na dlouhých kopích v čele legií římských.

Podle Caesara a jeho legií zavedl i Napoleon I. ve svém vojště r. 1804. týž znak, aby jím nahradil válečný prapor. Změnil pouze 50 polohu křídel orlích: římské orlové měli křídla roztažená, francouzští pak do výše vypiatá.

Císařové byzantští přijali v říšský znak orla dvouhlavého, aby jím označili nároky i na říši západní. Od nich se dostal orel dvouhlavý i s titulem „římského císaře“ za Otona II. německým králům, 55 odkud se stal posléze i znakem říše Rakouské. Také Rusko přijalo po říši byzantské ve znaku dvouhlavého orla; orla o hlavě jedné zvolilo znakem sobě Prusko, Španělsko a Severní státy americké. v. Ptáček.

132. D u h a.

1. Šla Maria po oblacích,
po černých se brala mracích,
2. a kam šlepěj její lehla,
zlatá záře z mraku šlehla.
3. Zlatá záře v také kráse,
jak kdy nebe otvírá se.
4. Na prahu když ráje stála,
na dvěře tam zaklepala.
5. Zlatým klíčem nebes brána
ihned byla zotvírána:
6. „Vítám těbe, matko Boží,
nechte se vždy tvá sláva množí!“
7. „Kdyby rostla moje chvála,
sotva zde bych s prosbou stála!
8. Stvořil's, Bože, světy různé,
slunce, lunu, hvězdy luzné.
9. Dnům, těm dal jsi slunce žhavé,
měsíc, hvězdy noci tmavé!
10. Mrakům dal jsi blesky žhoucí,
zoří, přítmí, jasno stkvoucí.
11. Jenom máti tvoje milá
vyňata z těch darů byla.
12. V bouři lid své ruce spíná,
jméno mé si připomíná,
13. za pomoc mne vroucně vzývá,
až mne pohně prosba tklivá.
14. Ráda bych já tomu lidu
ulevila jeho bídu,

15. ukázala zas den klidný,
vykouzlila úsměv vlídný,
16. ukázala, máť tvá milá,
že jsem hněv tvůj ukrotila.
17. Ale čímž, Bože milý,
čím to značit mohu, chci-li?"
18. Bůh se usmál jemně, tiše,
jak kdy vesna luhem dýše.
19. Kynul vůkol — z ráje klínu
zástup spěje cherubínů,
20. serafů a duchů jiných,
pokorných a v službě činných.
21. Křídlo oněch duchů krásných
stkví se kouzlem barev jasných.
22. Na kyn Páně jejich vnada
Marii se k nohám skládá.
23. A z těch stkvostů vůle Boží
nádherný pás rázem složí.
24. Michael pak s Gabrielem
v dvojzpěvu tak pějí vřelém:
25. „Ave, sancta mater Dei!“
tak jí pás ten nabízejí.
26. Maria dar stkvostný vzala,
s úsměvem se nazpět brala.
27. A jak s nebes výkročila,
z pásu zlata zář se lila.
28. Sedin barev v stkvoucím lesku
hoří, plane na nebesku.
29. Lid se koří v svatém žasu,
vida onu čistou krásu,
30. která v pyšné nebes výši
mraky pudí, bouři tiší.
31. A z úst všech jí písň pějí:
„Ave, sancta mater Dei!“

Aug. E. Mužik.

133 _{1/4} Karel Jaromír Erben.

K nejznámějším spisům v literatuře české patří kniha básní, již skladatel nadepsal „Kyticí“. A jest to věru kytice krásná, libovonná a poučná. Plyne to již z úvodní básni, již nazval básník „Matěřidouškou“, a již tuto podáváme:

Zemřela matka a do hrobu dána.
siroty po ní zůstaly!
i přicházely každičkého rána
a matičku svou hledaly.

I zželelo se matce milých dítěk;
duše její se vrátila
a vtělila se v drobnolistý kvítek,
jímž mohyla svou pokryla.

5

10

15

Poznaly dítky matičku po dechu,
 poznaly ji a plesaly;
 a prostý kvítek, v něm majíc útěchu,
 mateřídouškou nazvaly. —

20

Mateřídouško vlasti naší milé,
 vy prosté naše pověsti!
 natrhal jsem tě na dávné mohyle —
 komu mám tebe přinést?

25

Ve skrovnou já tě kytici záváži,
 ozdobně stužkon ovinu,
 do širých zemí cestu ti ukáži,
 kde přibuznou máš rodinu.

30

Snad že se najde dcera mateřina,
 již mile dech tvůj zavoní,
 snad že i najdeš některého syna,
 jenž k tobě srdce nakloní!

Slovutný básník připodobil prostičké pověsti a báje české
 35 k mateřídoušce. Připodobnění zajisté velmi vtipné. Libovonný a prostý
 ten kvítek nabyl jména, že se v něj vtělila duše zemřelé matky, aby
 jím potěšila své sirotky.

A kdo jest tvůrcem té kytice líbezné a čaruplné, při níž s po-
 těchou a rozkoší prodlévá každá mysl česká?

40 Jest to Karel Jaromír Erben, muž a básník znamenitý,
 jehož jméno s úctou se vyslovuje v dějinách pisemnictví českého.

Narodil se dne 7. měsíce listopadu r. 1811. v Miletíně; do gy-
 mnasia chodil v Hradci Králové a na universitu v Praze. Záhy
 příplul k studiím dějepisným a jal se zkoumati archivy po Čechách,
 45 stal se roku 1848. archivářem města Prahy a r. 1864. ředitelem po-
 mocných úřadů při správě obce Pražské; zemřel dne 21. listopadu
 1870., oplakán a oželen byv od všeho národa českého, jenž s vděkem
 a pýchou bude vždy vzpomínati jména jeho.

Kratičký to ovšem běl života, ale kolik práce a námahy, kolik
 50 lásky a vroucenosti pro vlast českou jest v něm uloženo! Neunavenou
 pilnosti vynikal od samé mladosti až do své smrti; s pílí mravenčí
 sbíral rejstřík českomoravský z doby Přemyslovců, jenž jest z nej-
 spolehlivějších a nejbohatších pramenů pro dějezpyt oné doby; staro-
 české spisy, jež jinak by v zapomenutí vešly, neb aspoň nedostí ná-

ležitě oceněny byly, vydal na nesmírný užitek literatury. On první ⁵⁵ ukázal na důležité dílo prvního křesťanského mudrce českého, Tomáše ze Štítného, jež sluje „Knihy o všeobecných věcech křesťanských“; dále vydal výbornou kroniku Bartošovu, cestopis Haranta z Polžic, Sebrané spisy mistra Jana Husi a jiné důležité knihy obsahují výborného.

Mnohem důležitější bylo jeho působení o rozkvět národního básnictví. Aby uchoval bohatý poklad národní poesie pokolení přednímu, jal se sbírat s obvyklou svědomitostí a pilí národní písň, přirozené a ušlechtilé výkvěty ducha českého, a učinil dvě obsáhlé a velmi pěkné sbírky, z nichž prvá vyšla r. 1845., druhá r. 1864.; ⁶⁰ ke sbírce druhé připojil jako výtečný znalec hudby národní také nápěvy.

Co dříve jenom pastoušek po lučních a lesních procházkách v prosté melodii vyzpíval, co jenom chasa vesnická při práci polní a posvícenském veselí rozmarně pěla, a jenom v zátiší českých chatok ⁷⁰ zavznívalo jako jediný statek v dobách národní chudoby: to sneseno jest K. J. Erbenem v celek, v němž duševní život český obrázel se jako v lesklém zrcadle. A vedle písni národní Erben vypravoval drahé pohádky naše, naše pěkné pověsti, z nichž tak mnohá známa jest každému. Kolik mladistvých srdcí a myslí se jimi rozechrálo, roz-⁷⁵ nítilo! A aby tím důrazněji, tím vroucněji a měkčeji promluvily pohádky a pověsti tyto k mladým srdcím, ošatil je Erben v rouchu lahodného, pěkného verše cituplného, který dovede získati každé srdce, tím spíše pak srdce mladistvé.

Tyto pověsti veršované vydal Erben za pěkným názvem „Kytice“ ⁸⁰ r. 1851., od které doby vyšly mnohokráte. „Svatobní košile“, „Štědrý den“, „Polednice“, „Poklad“, „Holoubek“, „Záhořovo lože“ a j. jsou samé drahokamy, jež každý má znáti.

Erbena již není mezi živými, ale odkaz jeho zůstane na vždy vzácným dědictvím české mládeži, jež vlast svou jako matku nejdražší ⁸⁵ opravdu miluje.

Em. Miřiovský.

184. Odkud jest kakao.

Kromě kávy a čaje pijeme též nápoj čokoládový nebo kakaový.

Kakao jsou hustější než káva, má v sobě mnoho živných látek. Kdo se vydává na dalekou cestu, dobré učiní, vezme-li s sebou koláčky kakaové; přijde snad na místa, kde mu nebude možno koupiti si čeho k jídлу. Kakao mu poslouží výborně, posilujíc a občerstvujíc ⁵ na další cestu.

Kakao se přiváží nejvíce z Mexika. Tam roste kakaovník čili strom čokoládový. Strom ten i na polohed jest pěkný, zvláště když kvete. Má šedou kůru a veliké listy oblé. Chumáče květové červenají 10 se barvou bledě růžovou.

Ovoce podobá se okurce. Dozrávajíc nabývá barvy rudohnědé. V ovoci vězí plno semen čili zrn v rádky srovnaných. Semena obalena jsou lepkavou dužinou nakyslé, lahodné chuti a podobají se velikým fasolím. Mexičané jídají dužinu s cukrem, jako my jídáme pomeranče. 15 Také Indiáni rádi pojídají chutnou dužinu ovoce kakaového, avšak zrna odhazují. Kde bývají ruloshi táborem, tam ostávají po nich hromady rozmetaných zrn kakaových.

Důmyslný a pilný Evropan, pamatuje netoliko na přítomnost, nýbrž i na budoucnost, nepohrdlá semenem, moha z něho těžiti. 20 Kolem domku svého vysazuje stromy kakaové a hned vedle nich stinné, košaté banany.

Banany podobají se stromům, ale mají peň jako bylinky. Listy jejich jsou velmi široké, několik metrů zdálí. Útlý kakaovník by zhynul slunečným vedrem, kdyby nebyl zasazen do stínu listí bananova. 25 Než kakaovník doroste, banan poskytuje člověku ovoce. Plody jeho podobají se rovněž okurkám, chutnají však sladce jako fíky.

Čtvrtého roku kakaovník zakládá na květ. Sadaři jest každročně pilně sbíratи housenky, aby nepožraly listí. Když ovoce dozrává, bývá mu též plašiti hejna papoušků, aby mu neodnesli úrody.

30 Dolní větve stromů čokoládových se osekávají. Tím sadař si upravuje pěknou procházku po sadě. Nad ním visejí chumáče chutného ovoce, až srdce plesá radostí z požehnání Božího.

Zralé ovoce černoší češí vidlicí zabodenou na dlouhé tyči. Z ovoce vybírají semena dřevěnou lžicí. Aby semena úplně očistili a osušili, 35 posypávají je droboučkým pískem, ukládají nejprve do jámy a potom je rozestírají na výsluní. Úplně vysušená zrna rozesírají se ve vacích z bůvolí kůže nebo v sudech do všech končin světa, a strží se za ně mnoho peněz.

A proč se říká kakaovníku také strom čokoládový?

40 Upražíme-li zrna kakaová jako kávu a rozetřeme-li je těžkým válcem, nabudeme z nich jemné, mastné moučky hnědé barvy. Přidáme-li k tomu trochu cukru, koření a vody, bude z toho těsto, z něhož lisem vytvoření lze tabulky. Tak dělá se čokoláda, pokrm silný a zdravý; z ní pak se vaří i lahodný nápoj.

135. Spor květin.

1. Před zahradníkem v krásném letním čase předstoupil květin rozhořčených sbor:
„Ó rozhodni nás, neboť máme spor
o vnitřní ceně, hodnotě a kráse,
a každá druhé chce být spanilejší —
sám tedy rozsuď, která nejkrásnější!...“
2. „Nuž, pojďte, děti, chci vás porovnat!“
děl strážce květin vlídně, usměvavě —
„nech každá poví, co ji zdobí právě,
já rozhodnu pak, které přednost platí!“
3. I přišla růže, lepá, čarokrásná...
„Ó pohled,“ řekla, „jak jsem ušlechtilá,
svým čarosvitem postava má jasná
jak slunce v létě sady ozářila.
Mé listy sčítaj, viz, jak na výsluní
se líce moje půvabu rdí nachem,
na trůnu krásy pouhým hlavy vzmachem
královna květin lidi blažím vůní!
Nuž, kde bys našel krásy spanilejší, —
nejsem-li ze všech družek nejkrásnější?“
4. „Ó krása tvoje,“ strážce květin praví,
„lahodí oku, a tvou vůni svěží
by v celém sadě člověk našel s těží;
s radostí každý u tě kroky staví,
leč kdo se na tě bedlivěji dívá,
ten shledá, any trny nejostřejší
pod listy svými lodyha tvá skrývá.
A dokonalá, moje lepá růže,
ta krása není, která zranit může —
nelze mi tebe nazvat nejkrásnější!“
5. Tulipán potom s lící rozjasněnou
se o svou cenu k zahradníkovi hlásí:
„Ó viz mou hlavu k slunci povznesenou,
můj lesk, mou barvu — a hei, také krásy
zda jenom odstín oko tvé kde zhlédne!...“

Přede mnou slunce jasná záře bledne,
já pouhým vzhledem umím okouzlit —
kdo chtěl by v kráse se mnou závoditi?“

6. „Tvá krása, brachu, často zaslepuje,
a rychle sprchá jako rosa raní,
ty při vši kráse nemáš vůně ani.
Krása, jež samá sebe vyvysuje
a zraky mání tváří vchytralou,
tu nelze nazvat krásou dokonalou.“
Tak s chloubou na rtech, chvály plné hlavy,
před zahradníka ještě celé davы
též jiných květin chutě přichvátaly
a v ještěnosti slyšeti se daly.
7. Lilie jedno, kolébána vzduchem,
opodál tiše na záhonku stála,
a vůně její jemným vánku vztuchem
až k hašterívým sestrám zalétala;
o přednost svoji v sadě květinovém
se neozvala ani jedním slovem.
8. „Ty nehlásíš se, moje drahé dítě?“
zahradník vece — „ty, jež nevinností
jak slunce hvězdy leskem na úsvitě
zastíníš družky, plna spanilosti?
Ty, jež barva jasná, sněhobílá,
tak jednoduchá a přec oku milá;
jíž příjemná a milodechá vůně
jak libý vánek v milém horstva láně?
Ač krása tvoje všude velebena,
jsi přece vezdy pokorná a skromná.
Tobě se z družek žádná nevyrovná.
Neb krása těla s duše nevinností
obrazem jedno pravé spanilosti —
jen tobě, drahá, první patří cena!“

Vojtěch Pakosta.

136. Lanýž.

Lanýž jest houba velmi chutná a daří se také v mnohých krajinách naší vlasti. Nejednou chudý dělník přinese si z lesa lanýž a

okoření jím polévku nevěda, že má lahůdku vzácnou, kterou boháči velmi draze platívají.

Lahůdkáři posílají ročně za lanýže mnoho peněz do ciziny,⁵ neboť v Čechách houba tato dosud rozumně se nepěstuje, a také jí lidé neumějí hledati ani dobývati.

Lanýže patří do čeledi hub břichatek nebo pýchavkovitých, rostou pod zemí a podobají se hlízám. Jsou tvrdé, ztlha dužnaté, a když uznají, uvnitř světlými a tmavými žilkami mrainorované. Pro-¹⁰ řízneme-li lanýž, vidíme uzounké ty žilky všelijak se rozvětvovati a proplétati.

Jedlé lanýže jsou buď černé nebo bílé.

Lanýže černé jsou známější a jedí se již od pradávna. Nejvíce jich roste v jižní Francii a severní Italii, kdež s nimi vedou obchod ¹⁵ znamenitý. Zhusta rostou také v Čechách a na Moravě, a to pod zemí, na vrších lupenatými stromy porostlých, v půdě dobré, trochu písčité, každého roku na témže místě. Vymýtí-li se les, i lanýže vymizejí.

Z jara bývá hlízka asi zvící hrachu; jest barvy bledé nebo ²⁰ načervenalé a uvnitř bílá. Povrch má hladký, a žilek na ní nesnadno pozorovati. Teprve když na podzim dozrává, barva povrchu jest tmavá, hnědočervená, a houba chuti výborné. Dužnina jest v tlusté pevné kůži, malými hrbolky hustě porostlé. Dužnaté pletivo lanýže nemění se nikdy jako pletivo pýchavky v prášek. Páchne silně ²⁵ as jako česnek a jest chuti velekořenné. Houbami těmito chutnějšími se činí omáčky, polévky, paštiky, nebo se pekou v horkém popelu a oloupané se jedí s pepřem, solí a olejem dřevěným, ba i ve víně je vařívají. Nejhutnější jsou čerstvé; pro obchod se krájejí na křížalky a suší na vzduchu; též je nakládají do písku, octa a vína; za kilogram ³⁰ černých lanýžů francouzských se platí 5—16 zlatých.

Lanýž bílý má kůru drsnou, nikoli však hrbolatou. Zevně jest bělavý, pak žloutne a v starosti zelená se nebo hnědne. Dužnina jeho v mládí jest bílá, později se v ní spatřují bílé žily zprohýbané a mezi nimi bledožluté pletivo, které ponenáhlou bledne, a bílé žilky mizejí.³⁵ Chuti jest lanýž bílý příjemné, ale ne tak kořenné jako lanýž černý. Houby tyto bývají zvící ořechu nebo mužské pěsti a podobají se zevnitř velice hlíze bramborové; rostou v půdě písečně hlinité skoro na povrchu, tak že někdy zemí nejsou ani přikryty. V krajinách jižních rostou hojněji, ale také v Čechách porůznu je vídáme. Do-⁴⁰ zrávají dříve než lanýže černé, lid však si jich neváží tak jako těchto.

V Čechách rostou lanýže zejména v doubravách polabských,

sběratelé však chovají místa taková v tajnosti a nikde nepěstují houby tak důležité uměle.

Vypátrati lanýž není věcí tak snadnou. Vypravuje se, že lidé, kteří delší čas lanýže sbírali, poznávají čichem po zápachu česnekovém, kde houby ty v zemi vyrůstají; jiní hledí prý k místům, kde modraví komáři hlívoví se rojí, jejichž larvy žijí v lanýžích. Snáze vyhledávají hub těchto vyučenými psy, jimž v Itálii pute nebo karboni říkají. Zavinou totiž malý kousek lanýže do papíru a učí již malé štěně papír ten přinášet; později je krmí lanýži vařenými v mléce; pak zakopávají lanýž do země, aby pes nevěděl kam, a vedou jej houby vyhledat a vyhrabat. Takto pes se cvičí do desátého měsíce, a je-li poslušen, stane se schopným hledati v lese lanýžů. Když lanýže vyslídí, počne je vyhrabávat, a tehdy mu pomáhají lopatou nebo motykou.

Také srnci, daňkové i jeleni, ba i vepři požírají rádi lanýže a snadno je nalézají. Proto vodívají v Itálii vycvičeného vepře na poutku do lesa, aby hledal lanýžů. Ve Francii berouce jej s sebou na lanýže, ovazují mu rypák řemenem, aby vyrytých hub neohryzával.

Lanýže sbírají se na podzim za suchého počasí, aby snadno byly očistěny od hlíny a prachu. Očištějí je kartáčkem jemným. Potom uschovají lanýže na místě suchém, chladném, vzduchem provanutém, v suché zemi nebo v suchém písku. I jest mítí pozor, aby se neporanily, a než se jich užije, třeba je omýti studenou vodou. Jakmile lanýž na některém místě zmékne, zahodí se, neboť počíná hniti.

J. Květnický.

137. Hannibal, P. Cornelius Scipio a Filopoimen.

1.

Hannibal narodil se r. 249. před Kr. v Karthagině ze vznešeného rodu Barkidů. Když věhlasný otec jeho Hamílkar chystal se do Hispanie, aby v zemi té, jež oplývala zlatem a stříbrem a slynula bojovným obyvatelstvem, pokročené vlasti své získal náhradu za ztráty, utrpené ve válce s Římany, za Sardinii a Korsiku, kteréž ostrový Římané jí odňali zrádně: devítiletý Hannibal nemaje tušení o vzdálenosti a nesnázích výpravy prosil ho, aby s ním jítí směl.

I postavil Hamílkar synáčka před oltář nejvyššího boha a kázal mu věčnou přisahati nenávist a pomstu Římanům, potom vzal jej a mladší dva bratry jeho Hasdrubala a Magona, „lví plém“, jak je nazýval, s sebou do Hispanie, kdež je odchovával za dědice svých záměrův a svého věhlasu.

Hannibal záhy otuživ své tělo drsným životem vojenským a jsa dokonale vycvičen v umění válečném i literním, stal se miláčkem vojska.

Když tedy otec jeho padl v udatném boji s kmeny hispanskými r. 228., Hannibal učiněn nejprve velitelem jízdy u svata svého Hasdrubala, a když i tento hrdina sešel smrtí zákeřnickou r. 220., provolalo vojsko Hannibala, muže tehdy devětadvacítiletého, vrchním vůdcem. Věren jsa zásadám po otci zděděným, hotovil se ihned táhnouti na Římanany, pokud ještě válčili v Illyrii a v Popádí. 20

I obořil se nejdříve na řeckou osadu Saguntum, jež požívala ochrany římské, a vyvrátil ji popudil Římanany k válce, která měla navždy rozhodnouti osud velmoci římské nebo punské.

Válka taková mohla se rozhodnouti toliko v Africe nebo v Italii, neboť pouze v Italii mohly kořeny moci římské, v Africe kořeny 25 moci punské býti podčaty. Avšak právě v Italii Římané měli hojnost opevněných měst a výtečných bojovníkův. Aby se jim vyrovnal, pomýšlel Hannibal popuditi na ně veškeré státy i národy, kteří od nich uraženi, ohroženi neb utlačeni byli. Šiky kopiníků makedonských a jízdné zástupy Keltů severoitalských pokládal za přirozený doplněk 30 svých plukův afrických a hispanských. Obyvatelstvo ostrova Sardiniě a dílem také Sicilie, jež na Římanany nevražilo, podněcoval k nepokojům, aby takovýmto způsobem aspoň část vojsk římských tam zaměstnával. Sám pak chtěl přenést válku do Italie, maje v úmyslu řadou bitev národy italské odtrhnouti od Římanův a donutiti tyto 35 k míru, jenž by trvale pojistil převahu Karthagiňanů. Poněvadž však loďstvo punské se nevyrovnalo lodstvu římskému od pohrom, jež utrpělo v první válce, Hannibal nemohl veliký útok na Italii podniknouti po moři. nýbrž obtížným pochodem přes Pyreneje a přes Alpy. 40

Učiniv tedy rozsáhlá opatření k obraně Afriky a Hispanie, kde zůstavil svého bratra Hasdrubala, vydal se na pochod jižní Galii, dobyl sobě přechodu přes Rhonu a překonav nesnáze, jichž ani sám netušil, překročil v 15 dnech Alpy přes průsmyk Malého sv. Bernharda. Ze 100.000 mužů, s nimiž se vypravil z Nové Karthagini, přivedl do 45 roviny padské pouze 26.000. Nicméně provedl úkol, jež sobě vymřil, nade vše pomyšlení stkvěle: spojiv se s Kelty severoitalskými, porazil Římanany ve čtyřech krvavých bitvách po sobě tak rozhodně, že pouhé jméno jeho navždy jim zůstalo postrachem. Státem římským otřásl v základech. Že ho docela nepodvrátil, toho vedle chrabrosti 50 římské, které přibývalo s neštěstím, přičinou bylo mnoho událostí. Odepřel mu podpory v rozložné chvíli i krajané, zaslepeni jsouce řevnívostí domácích jeho nepřátel osobních. Naděje, které skládal

v pomoc krále syrského a krále makedonského, se nesplnily, a bratr jeho Hasdrubal, jenž až do střední Italie jemu ku pomoci hrádinsky se probral, ubit byl se vším lidem od sjednoceného vojska římského. Od té doby bylo Hannibalovi v jižní Italii pomýšleti na vlastní obranu. Po čtyřech pak letech povolán jest z jižní Italie, aby chránil domoviny Scipionem přepadené. Tu poprvé v bitvě u Zamy podlehl přesile nepřátelské.

Avšak ani potom nepřestal pracovati k zvelebení nešťastné vlasti. Postaven jsa v čelo státu, odňal moc rozhodovati o jeho osudech radě 104 doživotních soudců, kteří od půi třetího století již sami z boháčů se doplňujíce, vyloučili lid z účastenství v záležitostech obecných. Hannibal vrátil moc tu zase sněmu všeho občanstva. Daně rozdělil spravedlivě na všecky třídy dle zámožnosti a uklidil četné nepořádky při vybíráni berně, čímž způsobil, že těžká válečná náhrada Římanům splacena byla bez nových přírůžek. Za montré a obezřelé správy jeho Karthago zkvetla naposled. V městě čítalo se 700.000 duší. V nádherných palácích sedmipatrových s proslulými zahradami rajskými, v loděnicích, přístavech a na tvrzích vzešel znova čilý ruch obchodní a průmyslový. Pod lazurovým nebem pracovalo na polích a v sadech, které se rozkládaly za městem kolem malebných letohradů, na tisíce otroků. Hrdý Vyšehrad — Byrsa, v němž byly kasárny pro 2400 mužů vojska a stáje pro 4000 koní a 300 slonův, ožil opět rykem cvičících se bojovníků. Ve zbrojnících uloženo 200.000 úplných odění, nesčíslný počet kuší, prakův, oštěpův a 2000 válečných strojů dobývacích. Tu pak zřetel obrácen na východ, kde válka se počínala mezi Římany a Antiochem, králem syrským.

A opět domácí nepřátelé zmařili snahu tyto, uvedše je v podezření u Římanů. Tito žádali, aby jim Hannibal byl vydán. Leč on zavil rodláky své rozpákův útěkem k Antiochovi, od něhož přijat byl s velikou poctou. Odtud zamýšlal znova roznítiti válku v Italii pomocí syrskou; avšak velikolepé záměry jeho překazilo malicherné dvořanstvo slabého krále, jenž domicej jsa k míru, zavázal se vydlati Hannibala Římanům. Osudu toho znikl Hannibal útěkem na ostrov Kretu a potom do Bithynie v Malé Asii, kde žil u krále Prusie. Avšak ani tam nebyl bezpečen; římský vůdce Flaminius žádal znova, aby mu byl vydán, a Prusias nesměl žádosti té odpírat. Hannibal vida hrad, ve kterém přebýval, obklíčený od nepřátel, otrávil se jedem uschovaným v prsteně jako kmet sedmašedesáti lety. Umíral s trpkým vědomím, že veškerá úsilovná práce života jeho byla marná. Dostál slibu, jež dal otci, leč Říma nepodvrátil.

2.

Publia Cornelia Scipiona národ římský čítal mezi nejslavnější hrdiny svoje. Nezapomnět nikdy, že vysvobodil vlast z největšího ⁹⁵ nebezpečenství, pokořiv Hannibala a přítrž učiniv hrůzám nejtouží války, v kterou stržen byl stát římský.

Sto let bylo zápasiti Římanům, než sobě podrobili Italii; ve druhé válce punské podobalo se, že připraveni budou o veškeré panství úsilovně dobyté. Nebot v Italii Hannibal potíral bitvami krvavými ¹⁰⁰ válečnou moc jejich; v Hispanii, kamž sami válku vnesli, aby pobouřili podrobené národy proti panství punskému, ubil bratr Hannibalův Hasdrubal i vůdce římské, Cnaea a Publia Scipiona. Taková ochablost zmocnila se myslí všech, že nikdo se nechtěl postavit v čelo vojska do Hispanie určeného. Tu přihlásil se 24letý P. Corne- ¹⁰⁵ lius Scipio, syn padlého vojevůdce téhož jména.

Bylo však v Římě obyčejem, že při postupu s úřadu na úřad dbalo se jistého pořádku, tak že nikdo nemohl dosíti důstojenství vyšších, pokud neměl zákonného věku a úřadu nižších nespravoval nebo se o ně aspoň neucházel. Scipionovi scházely obě podmínky; ¹¹⁰ nicméně svěřil mu lid důležitý a nebezpečný ten úřad, maje pevnou důvěru v jeho statečnost, kterou osvědčil již u řeky Ticina, kdež jako mladík sedmnáctiletý v tuhé seči zachránil život vlastnímu otci, a později po vražedné bitvě Canenské zabránil rozhodně zakročiv, že mladici šlechtičtí ze strachu vlasti neopustili. ¹¹⁵

A naděje lidu nebyla zklamána. Neboť sotva mladý hrdina stanul v čele 30.000 pěšich a 3000 jezdců v Hispanii, přepadl náhle a dobyl r. 210. hlavního města punského Nové Karthaginy; tam padlo v moc jeho 80 lodí, ohromné zásoby peněz, obilí a zbraní, jakož i celá posádka 10.000 mužů a rukojmí podrobených národů, kteréž bez vý- ¹²⁰ platy velkomyslně vrátil rodičům. A poněvadž ani obyvatelstva dobytého města neprodal do zajetí, což tenkrát obecným bývalo zvykem, nýbrž daroval všem svobodu, získal šlechetností a vlivnosti onou Římanům více přívřezenců nežli násilím. V letech pozdějších nemohl sice Scipio překaziti smělého poduiku Hasdrubalova, jenž se 60.000 mužů vydal se přes západní příhranicu Pyrenejské a přes Alpy na pochod do Italie, avšak po odchodu jeho porazil a vytlačil ostatní vůdce punské docela z Hispanie, tak že r. 206 př. Kr. po třináctiletém krušném a kolísavém boji podlehla Římanům. ¹²⁵

Vítězně vrátil se Scipio po pěti letech zase do Říma, kdež od vděčného lidu, jenž toužil po rychlém ukončení války, zvolen jest za konsula na rok příští, ano muozí chtěli důstojnost tuto mu dáti do-

životně. A poněvadž konsulové po roce dosazováni bývali za správce zemí podrobených, svěřena jest mu Sicilie. Odtud podnikl r. 204 s 35.000 vojska věčně památnou výpravu do Afriky, již ukončil 18letou krvavou válku s Puny a sobě získal slávu nesmrtelnou. Navrátil se do vlasti, vítán jest jako osvoboditel po vši Italii, zvláště však v Římě s takovou slávou, již před tím nedostalo se nikomu, a poetěm čestným příjmením „Africanus“.

Tak přemožena byla vedením jeho hrdá Karthago, nejmocnější a nejnebezpečnější sokyně Říma, jehož poslouchaly od té doby veškeré končiny na západě moře Jaderského a Ionského. I bylo potřebí pečovati odtud o zvelebení vlasti, která drahé zaplatila konečnou porážku Punů. Pohynuloť v Italii dílem mečem, dílem hladem a morem million obyvatelstva, a vyhlazeno 400 měst a jiných míst. Krásné a úrodné krajiny jihoitalské, v nichž jednouk divoci Keltové a Afričané Hannibalovi, jednak Římané, trestajíce zradu nevěrných spojenců pro výstrahu ostatním, od bitvy Canenské plenili a loupili, proměněny jsou téměř v poušť, z které jen pořídku vynikala polozbořená města. Obyvatelstvo prchalo z části do Říma, jehož chudina vzrostla v zástup nepřehledný, z části hledalo výživy ve službě vojenské. Z ukrutnosti válečných vzešla i veliká surovost mravů po všem národě, jehož branné mužstvo více a více přivykalo drsným způsobům starověkého válečnictví.

Scipio jsa předsedou senátu, obracel pozornost sboru toho, aby všecky ony rány byly zaceleny. Vítězným vojínům a chudině vykázány byly rozsáhlé krajiny v jižní Italii a v úrodné nížině padské, aby tam zakládány byly nové dvory selské; spustlá města byla zase zaliďována osadníky. Poněvadž byl horlivým etitelem literatury a vzdělanosti hellenské, počala si tato znenáhlila klestiti cestu k břehům Tiberským.

Ayšak ještě než dílo míru bylo dokončeno, vzňala se nad hasnoncůmi plameny války Hannibalovské nová řada válek, jimiž bylo zaměstnáno římské občanstvo dílem v Popádí, dílem v Hispanii, dílem ve státech hellenských. Scipio vyslán jest s bratrem svým Luciem proti Antiochovi III. do Asie, kdež rozhodnou bitvou na úpatí hory Sipyly blíže Magnesie zlomena jest velmoc syrská, a král vytlačen r. 190. za polohu Tauros. Ve válce té zajal Antiochos syna Scipionova, ale poslal jej bez výplaty oteci nazpět. Za to přimluvil se Scipio u rady vojenské, že hned po vítězství králi byl povolen mír. Neprátele užili toho k obžalobě pravice, že se dal uplatiti. Oba Scipionové byli povoláni, aby se z toho zodpovídali. Lucius počal již dokazovati nevinu svou, ale Publius roztrhal účty před senátem řka, že jest

nedůstojno volati pro 3000 hřiven k zodpovídání toho, jenž přinesl státu z Asie 15.000 hřiven. Pohnán pak jsa před soudnou stolici ¹⁷⁵ lidu, vyzval jej místo obrany, aby s ním šel do chrámu Jovišova důstojně oslavit výročního dne bitvy u Zamy. Shromážděný lid chvátal za vítězem, a žalobník zůstal samoten. Jsa uražen těmito útoky a hrd na své zásluhy, uchýlil se potom na letohrad v Campanii, kdež umíráje zápopěď dal, aby popelnice jeho nebyla přenesena do nevděčného Říma. Štěstí, jež nepřálo velikému jeho protivníkovi Hannibalovi, korunovalo zdarem veškeré jeho podniky. Dobylť Hispanie, pokořil Afriku i Asii; Řím pak, který za jeho mladosti byl toliko prvním státem v Italií, byl při jeho smrti pámem již také v Asii a Africe.

185

3.

V ten čas, co mezi velestáty západními rozpředl se veliký zápas o přednost a byt, žil národ řecký v žalostném úpadku. Vynikal sice vzdělaností nadě všecky ostatní národy světa, leč samostatnosti neměl již ode dávna, stoe pod nadvládou makedonskou. Na hradech předních měst hellenských stály posádky makedonské: jinde vládli tyranové, jichž samovláda zakládala se na cizí pomocí a ochraně. Králi makedonským nepodařilo se sice nikdy podrobiti sobě veškeré Řeky, ale rovněž nikdy nepoštěstilo se Řekům zbavit se nenáviděného jha ¹⁹⁵ pro velikou nesvornost domácí.

Za sporův o trůn v Makedonii vzchopila se města achajská, a bojovní horalé aitolští založili na obranu dva spolky, které zdárně se šířily po severním Peloponnesu a západní polovici středního Řecka, docházejíce časem také podpory u dvora egyptského; avšak mohutný ²⁰⁰ Antigonos Doson podřav rázem tyto snahy, vládl zase mocně od Balkánu až po záliv Lakonský; Aitolové pak v horách svých s těží si zachovali svobodu. V neblahé této době vstoupil v čelo podrobeného spolku achajského Filopoimen.

Narozen jsa r. 253. v Megalopoli, hlavním městě arkadském, ²⁰⁵ otužil záhy tělo své stálými potyčkami na hranicích lakonských, tak že již v mládí svém pokládán byl za nejlepšího bojovníka hellenského. Vedle toho nezanedbával vzdělání duševního a postaviv si za vzor výtečného Epameinondu, vytknul sobě veliký úkol, povznesít totiž vlast svou, sjednotiti celý Peloponnes a svrhnuti cizí nadvládu.

Proto hleděl krajany své především nadchnouti duchem bojovným. Povýšen jsa za náčelníka jízdy, rozdělil zanedbaný tento sbor v čety lehké a těžké a povznesl obojí stálým cvikem k nebývalé dokonalosti. A když r. 207. zvolen byl za nejvyššího vojevůdce, pře-

215 tvořil i pěchotu achajskou, ozbrojiv ji dle vzoru falangy makedonské velikými štíty a dlouhými kopími.

Od války peloponneské občané malých obcí řeckých více a více odvykali námahám válečným. Vedení války svěřovalo se měrou stále větší zástupům žoldnéřů. Ztráta národní volnosti dovršila obecenstvu zmalátnělost. Avšak za doby Filopoimenovy počala se mládež všech stavů zase ozbrojovat, zanícena jsouc příkladem statečného vojevůdce, jehovlidnosti a ohnivou výmluvností, jakož i leskem a molitností nových zbraní, a chvátala v zástupech do řad nového vojska občanského, jehož síla brzy vzrostla na 40.000 bojovníků.

225 Válečné nadšení a důvěra zmocnila se zase všeho národa.

Události za hranicemi byly snahám těmito příznivý. Filip III., král makedonský, jemuž vzrůst mocí římské zdál se býti nebezpečným, zapletl se v opětnou válku s Římany, která se skončila úplnou jeho porážkou v Thessalii pod pahorky „Psí hlavy“ řečenými. V míru, k němuž témuto byl donucen, bylo mu propustiti Řeky ze svého panství, ti pak prohlášeni jsou dle usnesení senátu římského od vítěze Flaminia za svobodné. Achajskými, kteří v poslední válce pomáhali Římanům, vydán jest dle úmluvy Korinth a ostatní města na Peloponnesu, ve kterých do té doby byly posádky makedonské, posléze i pevné 235 Argos: a tak celý sever poloostrova byl již ve spolku.

Jenom hrdá Sparta byla dosud nepokořena. Ve zmatcích, které tam propukly po vymření starého královského rodu Herakleovců r. 219., zmocnil se trůnu smělý dobrodruh, opíráje se o zástupy heilotův a žoldnéřů. Vpadl s nimi do Arkadie, ale tam obstoupil 240 a zabil jej Filopoimen u Mantineje r. 207. Když pak nástupce jeho, ukrutný Nabio, jenž dílem vyhubiv a dílem zapudiv staré rody spartanské, statky jejich rozdal svým vojínům, a proměniv otevřené dosud město ve tvrdou pevnost, loupežiti neprestával, zničil Filopoimen také jeho voje, vyrval mu r. 202. zemi Messenskou a vtěl 250 po smrti tyrranna také Spartu do spolku achajského. Tím dovršil slavný hrdina veliké dílo svého života.

Aby však jednota peloponneská měla trvání, upěvnil ji moudrým a spravedlivým zřízením. Dle dávného obyčeje scházeli se občané měst achajských z jara i na podzim každého roku v Diově 255 svatém háji pod městem Aigiem, aby rokovali o míru a válce a vykonali volbu předních úředníků spolkových: věvody, náčelníka jízdy a několika vůdců podřízených, kancléře a členů stálé rady, jež vyřizovala věci méně důležité. Poněvadž myšlenka voliti sobě zástupce na sněm v starém věku byla ještě neznáma, a veškerému občanstvu 265 spolku tak rozšířeného k poradám choditi bylo nemožno: zprásbil

Filopoimen, aby sněmy se konaly střídavě po všech větších městech peloponneských. Docházeli k nim a rokovati dovoleno všem občanům, kteří dospěli 30. roku věku svého. Tak hleděl pohnouti lid k čilejšímu účastenství ve věcech obecných. Usnesení občanů téhož města pokládáno za hlas, většina měst pak rozhodovala. A poněvadž veškerá města spravovala se týmiž zákony, užívala týchž peněz, měř i váh, a vnitřní spory před společným soudem smířením se řešily: stál spolek na základech pevnějších než kterákoli z předešlých jednot hellenských.

Nicméně símě nesvornosti nebylo všude vyplňeno: v Spartě²⁶⁰ a v Messenii doutnala stará řevnívost proti Achajským; a když posléze v Messenii se vzňala v zjevnou vzpouru, vytrhl Filopoimen jsa již kmetem sedmdesáti let pokořit odbojných. Tu však byl zaskočen na pochodu přesilou nepřatel a v zajetí odsouzen jest k smrti jedem. Bez bázně chopil se smrtonosné číše a zaslechnuv²⁷⁰ umíráje, že přátelé jeho se zachránili: „Dobrá!“ — zvolal, „není vše ztraceno“. Tak skonal poslední z národních reků hellenských. Řekové pak jsouce mezi sobou nesvorni, po nedlouhé době r. 146. podrobeni jsou od Římanů.

František Kahlik.

138. Hlasy lesní.

1. Lesem nočí temnočirou rozléhá se sosen zpěv: „Vzhůru, vzhůru, sestry, měřte, z vlnké půdy vláhu berete do kořenů jemných cev.	2. Z cev těch v dřík a silné větve, žádná v ssání neulev; puče, sestry, velké, malé, třeba je nás neustále na skříň, pro ples, pláč i hněv.
3. Třeba chvoje, bujných větví, třeba čile vzrostlých dřev — ptákům chvoj, by spali v hebkou, větve — malým na kolébku, těla — starým na rakev.“	
- Adolf Hejduk.*

139. O břečtanu.

Zelený břečtan nezdobí se květy nádhernými, ani nedýše líbeznou vůní, a přece jest květinou velice oblíbenou. Ze samoty lesní, kde jest původní jeho sídlo, přenášíme jej rádi do příbytků svých, abychom se pokochali svěží jeho zelení. Rostliny listů trvale zelených jsou nejkrásnější ozdobou našich světnic. V zimě, když prudký mráz⁵

všecko rostlinstvo venku oloupil o ozdobný háv, břečtan příjemnou zelení nahrazuje nám aspoň z části půvaby uplynulého léta. Bez břečtanu není snad dnes již ani světničky. Rozestaven bývá různo po nábytku, nebo jest mu na zvláštním stolku květinovém vykázáno 10 důležité místo. Často ruka dívčí splétá větve jeho v mohutné pletence kolem zrcadla neb obrazu; jindy srovnává úhledné listy břečtanové kolem sošky učkterého veleducha. Utěšený jest pohled na hustou zelenou stěnu břečtanovou. Aby půvab její byl dovršen, vkládají do husté zeleni barevné obrazy průsvitné, a stěna břečtanová stává pak 15 proti světlému oknu.

Břečtan obecný roste divoce téměř po vši Evropě. Zvláště hojný jest v krajinách horských. Dařívá se mu nejlépe v přídu lesní, lehké a trouchnivé. Zima mu neškodí. Miluje chlad, stín a stejnou teplostu. V lesích plazívá se po mechů, zůstává slab a nikdy nekvete. 20 Jinde dorůstá v mohutného velikána. Na mnohém zboření břečtan obrovský hlásá zašlon slávu dávných věků.

Větve břečtanové vyhánějí hojně kořínek povětrních, jimiž po zdech, skalách a stromech se upínají. Břečtan však není rostlinou cizopasnou, nýbrž tulí se k vedlejšímu přednímu jako věrný a pravý 25 přítel. Stejně upřímně druží se k mohutnému stromu jako k nízkému kří, nepohrdlá ni mrtvou skalinou ni rozpukanou zdí. Zvláštním zjevem jest, že břečtan netouží po stromech jehličnatých, nýbrž pne se také po stromech nebo kří, které na zimu pozbývají ozdobného listí. Druha svého břečtan neopouští nikdy, jsa obrazem přá- 30 telství upřímného a lásky nezištne.

Břečtan zalíbil se lidem tuhými listy. Jak pěkného jsou tvaru! Umělec by jich vkusněji nevyřezal. Některé jsou pětilaločné, jiné také třílaločné, na větvích květonosných pak vejčité. Ořežeme-li záhy vedlejší výhony a větévky u větví hlavních a zaléváme-li břečtan občas řídkým odvarem klihovým, doděláme se listů neobyčejně velikých. Listy samy se vyzdobí zelení lahodnou, různě stínovanou. Světlá zelen na lístečcích nedávno vypučelých, tmavší zelen šťavnatá na listech vyspělých a nejtmavější na listech nejstarších znázorňují nám mládí, věk mužný i stáří lidské. Smrti břečtan na pamět ne- 40 uvádí. Toho všimli sobě již starí křesťané a kladli tělesnou schránku druhých zesnulých na listy břečtanové domnívajice se, že ve víře Kristově zemřeli žiti nepřestávají. Pěkným zvykem tím lišili se od polanů, kteří zdobili mrtvoly listím cypřišovým, poněvadž se netěšili nadějí v budoucí vzkříšení. Cypříš byv podstat, nikdy již 45 nevypnul.

Ve středověku zvyk ten pohynul, za to pak se ujalo o břečtanu

mnoho pověr. Věřili na př., že listy břečtanové chrání od uhranutí. Mysliveci říkali, že zvěř černá byvší poraněna, sama se hojí břečtanem. Uhrovitému dobytku vepřovému věsívali na krk větévku břečtanovou věřice, že škodliví cizopasnici zahynou. Břečtanu příčítána také moc léčivá. Ve starých spisech se dočítáme, že odvar listů břečtanových přikládán byl na zastaralé rány, listí pak na lišeje. Plody břečtanové pokládali za lék od zimnice a vodnatelnosti; při tom radili nemocnému, aby byl opatrny.

Listí jako léku vnitřního užívali zřídka tvrdice, že škodí čivům. Novějšíni výzkumy bylo dokázáno, že plody břečtanové skutečně jsou podezřelé. Známo jest, že děti plody břečtanovými se otrávily.

Nevadnoucí břečtanu sázíme rádi na hroby svých milých. Tam pokrytá bohatou zelení všechn rov, jinde dlouhými větvemi pne se po kříži náhrobním. Buď si tak nebo jinak, význam jest týž: jako břečtan nevadne, tak ani památka na drahé zesnulé nevymizí ze srdcí našich.

V měsíci září nebo říjnu břečtan se odívá květem ne právě okázalým. Známo jest, že jen starší mohutné keře ženou do květu. Kvítky zelenavě bílé shloučeny jsou ve vrcholíky okolíkovité. Plody břečtanové, černé bobule dozrávají teprve příštího jara. Dřevo jest žluté, tvrdé, ale řídké a porovaté. Lze je pěkně hladiti a leštiti; proto zhotovují z něho rozličné drobotiny ozdobné.

U starých národů básníci bývali zdobeni věnci břečtanovými. Na to brávali jiný druh břečtanu, který od našeho se liší a v jižních krajinách také roste.

Břečtan jižní jest mohutnější, má listy více klínovité, světlejsí, bobule žluté, a učenci mu říkají „*hedera poetica*“. Také slul břečtanem Dionysovým; proč, vysvětluje tato pověst: Dionysos, syn Dia, spatřiv světlo světa osírel po matece. Matka jeho Semiele žádala totiž Dia, aby se jí zjevil ve slávě nebeské; nemohouc však záře té snéstí shořela. Narozenému Dionysovi však záře božská neublížila, neboť břečtan rychle vyrostlý, zakryl jej chladivým stímem, a synáček byl zachráněn. Jsa jinochem naučil lid pěstovati révu a cestoval s veselou družinou po krajinách révonosných, maje odznakem berlu révou a břečtanem ověnčenou.

Jako Dionysos i Pan, bůh pastýřů, Herakles a Priapos, ochránce zahrad, zdobívali se věnci břečtanovými. Břečtan byl zasvěcen také Osirovi, jednomu ze tří nejvyšších božstev egyptských.

140. Vznešená návštěva.

Devátý dñ měsíce června r. 1880 stal se Hradci Králové vele-památným. Již několik dní před tím město bylo v radostném roze-chvění; strojilo se, aby co nejslavněji uvítalo ve svých zlech Jeho Veličenstvo, našeho nejmilostivějšího císaře a krále Františka Josefa I., jehož návštěva na řečený den byla ohlášena. Měšťané závodili mezi sebou v ozdobování domů. Kamoko popatřilo, všude vlály prapory, všude vinuly se věnce, a mnohý dům byl takořka pokryt bohatými ozdobami.

Nastalo jitro toužebně očekávané. Sotva že se rozednilo, počala se plnit obě náměstí a všecky ulice obyvatelstvem domácím i přespolním. V šest hodin mládež veškerých škol Hradeckých byla roze-stavěna obloukem kol katedrály a odtud až k biskupské residenci, v nížto Císař Pán za svého pobytu sídliti měl. Zároveň seřadili se na určitých místech úředníci, cechové a rozličné spolky. Ostatní prostora byla obecenstvem. Každý pokládal se za šťastna, kdo se zmocnil mísťečka, odkud by spatřil toužebně očekávaného zeměpána.

V sedm hodin oznamovala střelba z děl, že Císař Pán ráčil vy-stoupiti v nádraží. Po cestě provázen byl nejvyššími hodnostáři zem-skými; na nádraží očekávali mocnáře místní velitel vojenský a okresní hejtman Královéhradecký, potom předseda krajského soudu a ředitelé škol středních; nedaleko odtud u slavnostní brány shromážděno bylo okresní a městské zastupitelstvo s purkmistrem hradeckým k uvítací pokloně.

Purkmistr vytkl v proslově svém zvláště věrnou oddanost hra-deckých k císařskému domu Habsburskému. Císař Pán přijal milostivě projev ten, a sluromážděný dav lidstva propukl v nekonečný jásot, provolávaje z plna srdce slávu milovanému panovníkovi.

Potom Císař Pán jel do katedrály sv. Ducha, kdež jeho Veli-čenstvo očekával a přivítal biskup s duchovenstvem. Vykonav po-božnost Císař Pán odebral se pěšky do biskupské residence, kde krátec se pozdržev, vyjel za Pražskou bránu k vojenskému cvičení, které asi dvě hodiny trvalo. Potom uděloval v sídle svém audience šlechticům z okolí hradeckého, zástupcům obcí, úřednictva i stavu duchovního všech vyznání.

Jakkoli pobyt Jeho Veličenstva v Hradci toliko na den byl vy-mřen, nieméně Císař Pán užil i této kratičké doby k tomu, aby ně-které místnosti hradecké navštívil a shlédnul.

Na prvním místě se dostalo takového vyznamenání továrně na hudební stroje Václava Červeného. Václav Červený snažil se od mnoha

let, aby kovové nástroje hudební jak nejvíce zdokonalil, a skutečně 40 podařilo se neobyčejnému jeho důvtipu a vytrvalé píli, že této práci české dobyl jména světového. Výtečné nástroje z hradeccké továrny Václava Červeného prosluly netolik po celém Rakousku, už brž i ve všech ostatních zemích evropských, anobrž i v daleké Číně a za Atlantským i Tichým okeánem.

O půl třetí hodině s poledne Císař Pán zavítal do továrny, kde s nejhlubší úctou přijat jest od majetníka, jeho rodiny i od veškerého dělnictva. Dal si vysvětliti, čím vynikají nástroje důmyslem Červeného vynalezené nebo zdokonalené, a s velikým uspokojením sledoval pozorně celý postup práce, již konali dělníci toho slavného dne ve 50 svátečním obleku. Bylo jich počtem asi dvě stě. Přítomnost zeměpána, jakož i vlídná slova, jimiž dělnictvo povzbuzoval a chválil, působila na všecky mocně a zůstavila v srdeci každého z nich dojem nehynoucí. Červený, jenž vyznamenán býval prvními cenami na světových výstavách evropských i amerických, pokládal císařskou návštěvní za největší odměnu, které snaze jeho se mohlo dostati. Císař Pán však činem tím podal opětný důkaz, kterak umí oceniti pravou zásluhu, a jak velice si váží zejména poctivého přičinění v oboru průmyslnickém.

Malé náměstí hradeccké bylo přeplňeno nesčíslnými davami lidstva, 60 když Císař Pán odcházejí z továrny ubíral se ke krásné budově městské reálky, a provolávání slávy nemělo konce. Jako všude při podobných příležitostech i v reálce hradeccké Císař Pán osvědčil se býti laskavým přítelem mládeže. Vyslyšel zpěv, jež žáci zapěli v tělocvičně, i básni o věrné oddanosti studentstva k císařské rodině a poslal chválil zdařilé výkony tělocvičné. Se srdečným pozdravem „Na zdar“ opustil školu, aby si prohlédl důstojnický park za městem.

Z důstojnického parku Císař Pán odjel na Pražské předměstí do rozsáhlé, velkolepé ozdobené strojírny továrníků Märkyho, Bromovského a Schulze. Tam pobyl dosti dlouho a s velikým účastením sledoval rozmanité práce.

Večer město bylo slavnostně osvětleno. Zpěvácký spolek Slavjan, sesílený bohoslovec biskupského semináře, jakož i žáky ústavu učitelského a provázený ostatními spolky městskými, dostavil se s pestrými lampiony před biskupskou rezidencí na Velké náměstí, dvěma elektrickými světly ozářené. Tam stříšil se nadšený zpěv s veselon hudbou vojenskou. Vzduch se otřásal nesmírným jásozem, když Císař Pán přistoupil k oknu. Ani hlučná hudba nebyla s to, aby přehlušila radost obecenstva oblaženého přítomnosti panovníkovou.

Avšak císařská návštěva chýlila se ku konei. V půl desáté večer 80

Císař Pán vyjel s družinou svou na nádraží, aby za nedlouho oblažil svým příchodem věrnou Moravu. Podle svého obyčeje zůstavil i v Hradci Králové veliký dar peněžitý pro chudé městské a pro nešťastníky z blízkého okolí, kteří ton dobou byli pohořeli. Dle Kristiana Štěfana.

141. *Hovor kvítek.*

1. By kvítka uměla mluvit, což byl by hovorný svět! A kvítka mluví tak ráda, jen třeba též porozumět.	2. Ba, kvítka jediný hovor: jen kývno zelená snět, tu hned i ptáckové počnou, pak v hovoru celičký svět.
3. Toh hovor líbezně sladký, k nim táhne duše mé klid: to v kvítka se rozdrobí nebe a jde si k nám pohovořit.	<i>Václavslav Hálek.</i>

142. *Hodiny a člověk.*

Člověk měl dvoje hodiny. Jedny o několik minut se pozdily, druhé pak někdy se předbíhaly, užkdy pozdily, někdy zase ukazovaly dobré.

Poněvadž člověk vždy jen těmi se spravoval, které se pozdily, 5 hněvaly se hodiny druhé řouce: „Proč jen oněmi se řídíš, nás sobě nevšímaje? Nevíš-li, že aspoň někdy dobré ukazujeme a zcela bezpečně?“

Člověk odpověděl: „Právě to, že někdy dobré ukazujete, jindy se pozdite a zase jindy se předbíháte, právě to vás zbavuje vši ceny. 10 Nevím, kdy bych vám měl věřiti.“

Opatrný spíše posoudí slova lháře stálého nežli toho, kdo někdy lže a někdy pravdu mluví.

Vinc. Zahradník.

143. *Barvy a jejich význam.*

Světlo slunečné nepřísnobí jenom, že předměty kolem sebe vidíme, nýbrž způsobuje také, že je spatřujeme různě zbarvené. Tak vidíme oblohu modrou, trávu zelenou, krev červenou, křídou bílou a j. Člověk pak vidí některé barvy rád, některé nerad, některé jsou mu milé, 5 některé nemilé, a dle toho jim připisuje jistý význam.

Ze všech barev nejjasnější jest bílá, která člověka nejvíce dojímá čistotou, a poněvadž běl nesnese ani sebe menší poskvrny na

sobě, říkáme, že jest barva bílá znakem čili symbolem čistoty a neposkvrněnosti.

„Buďte čisti jako holubice!“ napomíнал Spasitel náš apoštoly, když je posílal do světa, chtěje jim říci, aby si zachovali tělo čisté a duši neposkvrněnou.

Vedle holubice i vážnější labuť jest pěkným obrazem čistoty.

Barva bílá jest také znamením nevinnosti. Kvítka s bělostnými kalíšky znázorňují nejlépe tu korunu všech ctností. Lilie, již sv. Josef v ruce drží, a jež jest květinou Panny a Matky Boží, poklädá se za obraz nejčistší nevinnosti. Také skromná konvalinka stala se pro krásnou bělost znakem neviny rovněž jako sněženka, jež první z květin otvírá očka po dlouhém spánku zimním.

Kdykoli andělé lidem se zjevili, vídání byli vždy v rouše sněhobílé, čímž se naznačovala nejen jejich čistota a nevinnost, nýbrž i svatost. Také kolem trůnu Nejvyššího v bílém rouše prozpívají chvalozpěvy, jak pěje Svatopluk Čech v básni nadepsané „Andělé“:

„Jako sněhu pyří kolem Pána víří

Serafínů zjev;

Jemu všechno kolem rozkoší a bolesti

hřímá, hučí, šeptá, jásá, kvílí, reptá

věčný chvalozpěv.“

I Pán Ježíš na hoře Táboře stkvěl se rouchem nad padlý sníh bělejšími; běl jest tudiž znamením svatosti.

Roucha kněží starozákonných byla bílá, z bílého knimentu, a až dosud barva bílá o bohoslužbách našich převládá.

O Božím těle vídáme malé družičky v bělostných šatech, any sypon před Nejvyšším po cestě kvítí; není-liž oblek jejich znakem skromnosti a zbožnosti?

Bílý rubáš sněhový, v nějž země naše na zimu se zahaluje, jest zajisté také krásný; patříme-li však déle na sněžný příkrov, nemůžeme se ubrániti truchlosti a zármutku. Barva bílá označuje tedy i smutek. Proto v písničkách národních, kdo se loučí, bílým šátkem oči otírají, a kdo někom odjíždí, ze vzdáli bílým šátkem točí.

Když zlaté slunko jarní stkvěleji září, mizí bílý rubáš sněhový, po smutku se dostavuje radost a vítězství. Bez sněhu, jenž mnogo životů zmařil, nebylo by vzkříšení, a barva bílá jest znamením smutku, který nevede k zoufání, nýbrž k radosti a vítězství. Běl označuje vítězství, zejména po smrti. Panna oblebravší se z vezdejšího života v kraje, kde věčná svatost a radost neskonala sídlí, odívá se

v šaty barvy bělostné na znamení, že duše její došla mřlu a očisty. I mládencům, kteří ji k hrobu nesou, dávají bílé stuhy.

Do věnečů, uvitých k poctě nebožtíků, rádi vplétáme kvítí s bílými kališky a rovněž jim rádi sázíme na hroby květiny bíle kvetoucí.

Za prvních dob křesťanských kajicnic oblékali se v rouche bílá, odkudž sobota velikonoční sobotou „bílou“ jest nazvána.

V rouše bílém jim bylo čekati usmíření. Barva bílá jest tedy znakem smíru.

Poslové, již přicházejí k nepříteli žádat o mír, nosívají s sebou bílý praporec, a když v táboře byl vztyčen prapor bílý, dává se znamení, že nastalo příměří.

Běl i ke vnitřní povaze lidské se upíná, označujíc dobrotu a laskavost. Od tudy jde, že předkové naši „bělobohy“ nazývali božstva, jež pokládali za dáorce všeho dobra, původ zákonů, pravdy, vítězství, zdraví tělesného i duševního a j.

Rubem barvy bílé jest barva černá. Čerň a běl se spolu nesnášejí: kde jedna jest, druhá místa nemá. Čerň také jinak působí v mysl lidskou nežli barva bílá; tato usmířuje, ona nepokoj a nelibost přivádí a budí v srdeci city pochmurné. Člověk běl miluje, černi pak nenávidí a proto jí připisuje jenom věci zlé.

Proto předkové naši „černobozí“ říkali božstvům zlým, od nichž neštěstí a záhuba pocházely. Malovali pak je černě, jako se vyobrazuje až dosud dábel, protivník všeho dobra.

Zlé skutky nazývají se také skutky černými a podobně se nazývají i lidé, již dopouštějí se skutků takových.

Jako temné mračno bývá znamením zkázonosného přívalu a luromobití, i barva černá předpovídá neštěstí.

V poládkách zhusta slýcháme, kterak město, drakem nebo jiným neštěstím navštívené, zahaluje se v černé sukno, aby každý, kdo tam přijde, ihned poznal, že město jest zhoubně sužováno.

Již za věku starého barva černá byla znakem neštěstí, jakož o tom svědčí pověst o Theseovi, královici athenském.

V písničkách národních barva černá označuje vždy neštěstí. Stáj tato aspoň příklad jeden: Sestra vypravuje mileného bratra s těžkým srdečem na vojnu; bratr ji však těší řka, že zora jí každého rána poví, co s ním se děje. Dívka neopomíná každého jitru ven vycházeti a na zoru dohlédati; dvakráté již na ni patřila, a dobré bylo; ale když potřetí vyšla a zoru uviděla černou, ulekla se a zvolala:

„Hoj, Bože můj přemilený,
už je brat můj porubaný.“

O barvě bílé jsme pravili, že jest sice také odznakem smutku, ale smutek onen že záhy v radost se mění; barva černá však znamená smutek hluboký. Proto o polířech odíváme se v šaty černé, a v černá rouche i kněz se obléká. O příležitostech takových využíváme i korouhvce a prapory barvy černé, a jsou-li bary by jiné, obestíráme je černým závojem.

Smrti samé říkáme „černá“, a i země, do jejíhož lůna mrtvého tělo k věčnému spánku se ukládá, nazývá se „černou.“

Smutek mýrnější nebo poloviční se vyjadřuje také barvou modrou. Proto se stává nejednou, že smutek prý se označuje barvou černou, když pak časem se zmírnil, barvou modrou.

V adventě a postě, kdy nemá býti žádného veselí, kněz se obléká rouchem barvy modré.

Na hroby drahých rádi sázíváme květiny modré, jako barvínek a brčák, o nichž skutečně se zdá, jakoby s námi tesknily.

„Co tě hněte,
modrý květe?“

táže se básník, a barvínek odpovídá:

„Teskním, že se navždy přestal
dobrý anděl s očí stkvít,
jejichž měkký, modrý pohled
zůstal v kalichu mého tkvít.“

Barva blankytu nebeského jest modrá, a proto jest modř znakem nesmrtelnosti a věčnosti.

Drobnokvětá pomněnka jsou na hrob vsazena, volá ustavičně: „Nezapomeň na mne!“ A tak jest vedle nesmrtelnosti i znakem přátelství a věrnosti.

Veselejší jest barva zelená. Vzpomeňme si jen na dobu, kdy po zimě ledové vesna k nám zavítá! Jak rychle probírá se příroda z dlouhého spánku! Všude sauna veselost.

Žádná z barev oku lidskému tak nelahodí, žádná srdce lidského tak nedojímá jako zeleň; proto i z příčin zdravotních se doporučuje. Zelení všecka záduščivost se vytrácí, všechny chmury s čela mizejí. Na zelených lúžích jen veselé tváři vídáme, a co se zelená, jest veselé.

Kytice, nemá-li s dostatek zeleni, nelibí se nám, zeleností nabývá teprve pravé ceny. Zelené věnce vavřínové a palmové jsou nejkrásnější okrasou a oslavou hlav uměleckých.

Zelené obilí slibuje žen, zelené listí slibuje ovoce. Barva zelená budí v nás naději a jest jejím odznakem. Říkává se: „Vezměte

stromu listí a uschně; vezměte člověku naději a zničíte blaho jeho.“
130 Zeleň a naděje blaží. Barva zelená značí pouze naději, jež se stane skutkem.

Dětem a mladým lidem položeným do rakve kladou se za ozdobu zelené proutky myrtové na znamení, že vešli do království nebeského.

Barva žlutá, ač jest pronikavá, přece jest nemilá a smutná.
Květů žlutých do věnců a kytic neradli vplétáme. Květiny žluté
nejméně jsou milovány, a když v jeseni počíná listí žloutnouti, po-
divuň myšlenky probouzejí se v hlavě naší. Žlut jest nepřijemná
a proto jest znakem vlastnosti nepěkných, jaké jsou závist, že-
hravost a nepřátelství.

Ze všech barev nejmilejší jest nám barva červená, i není s po-
divein, že jest obrazem pravé, čisté radosti. Barva červená sama
nutí tvář k úsměvu. Veselím a radostí červenají se lice naše, smutkem
a bolem červenosti pozbývají.

145 Červeně nejkrásněji se jeví na růži, a proto bývá růže odznakem radosti, a barva červená i růžovou se zove.

Barva červená tak se nám líbí, že ji za jinou neradi vyměňujeme. V ní spatřujeme nejvíce krásy, a proto jest červená krásy symbolem. Z květin jest růže nejspanilejší a proto se nazývá královou jejich.

Červeně jest nejen sličná, nýbrž také vážná a důstojná, o čemž nás s dostatek přesvědčují roucha vyšších hodnostů duchovních. I pláště královské jsou barvy červené neboli nachové.

Červeň nejraději snoubí se s běl. Červená růžička a bílá lilia
155 jsou dokonalou krásou, a i na líčkách lidských jest bělost s červe-
ností nejsličnější ozdobou.

Čech tyto dvě barvy nejvíce miluje a proto si je zvolil za barvy národní. Proto si radostně prozpívuje v písni:

„Červený bílý,
to se mně líbí,
červený bílý,
to já mám rád!“

A co barvy tyto znamenají, nechat sobě mládež česká hluboce vstípí do paměti slovy básníka Fr. Jar. Kamenického:

„Dvě nejmilejší jsou mi kvítka,
jejich květ když se rozvíje:
to růže jsou a lilie;
to národní barvy české,
růže — plamen lásky k vlasti,
lilie — nevinnosti.

144. Kde bydlí pán Bůh můj?

1. Pověz, kde bydlí pán Bůh můj?
člověče, stůj a pozoruj!
Kolem tebe prou se chlumy,
na nich temné bory šumí,
jejich lúno jako chrám
tichou řečí mluví k nám:
„Prodli, noho, tiše stůj,
v lúně horů dle Bůh tvůj!“
2. Pověz, kde bydlí pán Bůh můj?
člověče, stůj a pozoruj!
Nad tebou se nebe klene,
hvězdy na něm rozestřené
září jemně v tichou noc,
zvěstují ti Boží moc;
„Zde, člověče, tiše stůj,
nad hvězdami dle Bůh tvůj!“
3. Pověz, kde bydlí pán Bůh můj?
člověče, stůj a pozoruj!
Zvonů hlas zní v tiché vísce,
viz, tam kostelíček nízký,
věčný jest tam mír a klid,
na kolenou dlí tam lid:
„Zde, člověče, tiše stůj,
v kostelíčku dle Bůh tvůj!“
4. Pověz, kde bydlí pán Bůh můj?
člověče, stůj a pozoruj!
Čisté srdce když se stíší,
modlí se, a Pán je slyší,
tu se Bůh v něm uhostí,
naplní je milostí:
„Ó, tu srdeč prozpěvuj,
v lúně tvém dle pán Bůh tvůj!“

c. V.

Poznámky.

Článek 3. **Bifc**, původně ūřední vyvolávač, nyní s příhanou = pochop, holomek. — **Routa**, rúta, rostlina zeliná; co je mladé a bujně zelené, přirovnává Slovan rád k routě nebo brčálu.

Článek 4. **Břichopas**, břichopásek, také pasobřich, člověk mlsný. — **Ohňiváček**, ohníváč = phoenix, samolet, posvátný, ale bajeňý pták egyptský, který přilétal každých 500 let z Arabie do Heliopole v Egyptě, aby tam pochlabil předchádce svého. — Dle jiné pověsti ohňiváček sestárnul, spálil sebe sám na hranici kořenné a z popelu se vynořil v podobě omladlé.

Článek 5. **Báně**, báň, 1. nádoba břichatá; 2. holubník z proutí upletený; 3. kopule na věži; 4. kulatost oblohy nebeské a tudíž i zemské, tedy země vůbec; 5. doly.

Článek 6. **Asfalt**, pryskyřice zemní, zemská smula. — **Hieroglyfy**, posvátné písmo staroegyptské. — **Alabastr**, bělounký sádrovec, čistý mramor, úběl.

Článek 7. **Šelak**, laka (gummilack), barvivo shotovené z pryskyřicových kapk, jež se roní z ffuků indických.

Článek 8. **Baletnice**, balet (franc. ballet) = tanečnice. —

Článek 9. **Králové perští** vládli nad Egyptem v l. 505—332 př. Kr.; **Ptolemaiovci** (Ptolemaeovci), tak řečení po prvním z panovníků těch (Ptolemaeus Lagi), vládali nad zemí tou od smrti Alexandra Velikého až do podmanění Egypta od Římanů, tedy v l. 323—30 př. Kr. — **Apries** panoval v l. 595—572 před Kr.

Článek 13. **Karel V.** panoval jako císař německý v l. 1519—1556. — **Tizian** (ital. Tiziano), znamenitý malíř, žil v l. 1477—1576, zůstaviv po sobě mnoho zdařilých obrazů a maleb; r. 1530 maloval v Bonomii císaře Karla V., kde prý přísluh tento se stal.

Článek 15. **Syene**, město v horním Egyptě na Nilu, nyní Assuan. — **Konstantin II.**, císař římský, panoval v l. 337—361 po Kr. — **Papež Sixtus V.** seděl na stolci sv. Petra v l. 1585—1590. — **Domenico Fontana**, slavný stavitec italský, žil v l. 1533—1607. — **Laterán**, chrám a palác v Římě, nazvaný dle senátora Plautia Laterana, za Nerona odpraveného. Císař Konstantin daroval palác papeži a založil při něm chrám sv. Jana. Na počátku 14. st. vyhořel, ale Sixtus V. jej dal znova vystavěti dle nákresů Fontanových. — **Achmed Ali** (vl. Mehmet Ali), místokrál egyptský (1769—1849). — **Paša** (baše), vysoký hodnostář turecký, zvláště správce některého kraje. — **Heliopolis** (město slunce), veliké a posvátné město v dolním Egyptě, bylo od perských králů rozbořeno.

a zbytky jeho se spatřují u vesnice Matarie, asi 2 hodiny cesty severozápadně od Kaira. —

Článek 16. Klopotný (klopotiti, t. j. klopotom (náhle) se néstí, kl. se = nuzovati se), bídny, psotný, strastný.

Článek 18. Po břichomluvecku; předložka po s dativem, jako: po česku, po domácku. Brichomluvcem nazývá se osobn., která vyluzuje zvuky a slovn. ústy při tom ani nepohybujíc; posluchač se při tom domnívá, že hlas přichází odjímud a z daleka. — **Ostražitý** (ostrahovati, ostražiti, ostřálounuti, ostřici = stráží svou opatrovati, brániti), bedlivý, opatrny. — **Stepi Kordofanské** jsou neohydlené krajiny v Kordofaně, zemi jižně od Sahary a západně od Bílého Nilu se rozkládají. — **Vlasti kobylyk stěhovavá** jsou bažinaté krajiny severoafrické a zvláště poulské. — **Trilkovati**, trilovati (ze slova: tril, trilek, třesuté drobení hlasu ve zpěvu nebo ve hře), trilky dělati, hlas muhonásobně střídati, veselé prozpěvovati.

Článek 20. Nejjasnější korunní princ rakouský, dříve času zesnulý arcivévoda Rudolf, podnikl r. 1881 cestu do východních zemí, Palestiny a Egypta, již potom zevrubně popsal. — **Koloss** (slovo řec.), socha neobyčejné velikosti. — **Memnon**, dle Homera syn Jitřenky, přišel jako knužé ethiopské Priamovi na pomoc, byl však Achilleum zabít. — **Ramsovcí**, potomeci Ramsa Velikého, vládli nad Egyptem v l. 1445—1328 př. Kr. — **Zora**, Jitřenka, lat. Aurora, řec. Eos. — **Pylony**, mohutné stavby věžovité před chrámy egyptskými. — **Přízrak** — přelud, mámení, příšera, obluda.

Článek 22. Zdrobiti, v drobty proměnit, semleti, roztřásti, rozechvěti.

Článek 24. Ammon, byl původně egyptský a pro podobnost s Diem a Jovem i od Řeků a Římanů ctěný. Svatyně jeho stála v oase na poušti, dvacet dní cesty od města Memfis na západ se rozkládají, již ošetřoval zvláště sbor kněžský. Persané tam táhli za Kambysa, když si Egypt r. 525 př. Kr. podrobil.

Článek 25. Řebíčkový (hřebíčkový), barvy hnědě kaštanové. — **Pozau-**nista, hudebník, jenž hraje na pozoun (pozoun), t. j. podlouhlou troubu plechovou.

Článek 26. Živa, u polenských Čechů bohyně obilí a života přírodního.

Článek 27. Chuns (Chunsu), syn Ammonův. Starí Egypťané ctili dvě dynastie bohův, starší a mladší; náčelníkem obou byl Ammon a técto Chunsu. — **Karnýs**, hlavní římsa vypouklá ve způsobu lat. S. — **Gothický** sloh staviteelský se nese do výše na pilířích s lomenými oblouky a klenbami. — **Síň hypostylní**, chodba slonovavá, stropem opatřená. — **Dřík**, sloup bez hlavice. — **Skulptura**, umění sochařské, sochařství. — **Mechanický** (slovo řec.), strojnický, co se týče zařízení a užívání strojů.

Článek 28. Ochoz, obchoz, podloubí (ambitus), chodba kolem do kola.

Článek 29. Sivoučký, šedivý, Šedovlasý.

Článek 31. V ráz, na ráz, rázem (udeřením), najednou.

Článek 36. R. 1872 podnikli rakouští důstojníci Weyprecht a Payer výpravu k severní točně a pobýli v nehostinných krajinách severních až po r. 1874, v kteréž době vykonali mnoho pozorování vědeckých. — **Eskymáci**, kmene plémene severomongolského, osedlý v severní Evropě, Asii a Americe, plati hnědé, živí se rybolovem. — **Kane** (čti: Kén), znamenitý cestovatel severoamerický, podnikl dvě výpravy na sever a dospěl r. 1831 až nad 82° s. š.

Článek 37. Plytký, tenký, řídký, mělký.

Článek 38. Pouk, pouka, dřeň, na př. z bezu.

Článek 40. **Bělopeřné vlny**, vlny bílých peřejí nebo vody do bála zpěněné. — **Levý Hradec**, hrad někdy starostavný, asi 11 kilometrů pod Prahou u Roztok, nejstarší sídlo župy Řípské; dle pověsti vystavěl tam kníže Bořivoj první chrám křesť. ke eti sv. Klimenta. —

Článek 46. **Srub**, sroub, co se odsekne jedním rázem, nakácené dříví, zvláště k obraně před nepřítelem.

Článek 47. Periodický = ob čas, v jistou dobu. — **Plasy**, plasa, ploska, výšina. —

Článek 49. **Samozvanec**, usurpator, kdo se vlády domluže násilím, násilník, tyran. — **Slavnost Heřina**; bohyně Hera byla eténa v Argu jako Athene v Athénách; ke eti její se slavily každý pátý rok hlučné slavnosti, při nichž se konaly zápasy nebo hry.

Článek 51. **Morán**, jméno lesa smyšlené. — **Diplom**, úřední listina, jíž se někdo povyšuje zejména na hodnost doktorskou. — **Bodrý** = bdělý, cílý, ochočený.

Článek 52. **Tomáš Štítný** ze Štítného, první český spisovatel filosofický, žil v 1. 1331—1402 dílem na tvrzi Štítném blíže Kamenice u L., dílem v Praze, i sepsal mnoho krásných spisů jadernou řečí českou.

Článek 54. Císař německý Bedřich I., řečený Rudovous, panoval v letech 1152—1190. — Vladislav panoval nejprve jako kníže a potom jako král český v l. 1140—1173. — **Onehdy ve válce Polské**, o rok dříve Vladislav pomáhal Rudovousovi ve válce proti Polákům.

Článek 55. jest vyňat z „Babičky“ Boženy Němcové. — **Heble**, plur. heblata, drobotina, titérka, maličkost.

Článek 56. **Hlemýzděm mořským** se rozumí perlorodka.

Článek 60. **Sluje**, sluj. rýha, jáma; **sluje v srdece ryje**, bolestí srdece rozrývá. — **Hod** = čas, hlav. čas určitý, čas slavný, hostina. — **Střebati**, střebsti, srkati, pítí. —

Článek 63. **Myrrha**, stvrdlá mléčná šává arabského a afrického stromu Balsamodendron myrrha, jest vůně balsamicke a chuti hořké. — **Sloupy Melkartovy** nebo Herakleovy stály na hranicích Evropy a Afriky, aby hlásaly světu, jak daleké cesty Herakles podnikl; tam staří si myslili konec světa. — **Jantar**, slovo ruské, zemní pryskyřice barevy žluté nebo hnědé, již nalézájí zvláště v moři Baltském, a jež jsouc třena, vydává příjemný západ a jest elektrický; zhotovují se z ní drobné šperky a zvláště dýmkы. — **Necho** panoval v Egyptě v l. 616—600 př. Kr. a kázel dle svědectví řeckého dějepisce Herodota obeplouti Afriku.

Článek 66. **Climbuři**, cimbura, zubatý vrch hradní zdi, jehož skulinami se střlelo, a jehož vyvýšeniny chránily střelce. — **Mešita**, mohammedánská modlitebnice. — **Diakonisky** (ze slova diakon = jáhen) asi jako u nás milosrdné sestry. — **Hospitál**, dům chudých, chudobinec. — **Architektonicky**, t. j. dle pravidel umění stavitelského. — **Ulice bazarová** (bazar turec, trh), tedy ulice tržní, knopecká, koteč. — **Arkýř**, arkéř, pavláčka na domě, podstřešek. — **Zvetšely**, vetchý, sestárlý.

Článek 70. **Hry scenické** = divadelní. — **Basilika**, velikolepý chrám, jenž vynikal málherou a výstavností.

Článek 73. **Zkazka** = pověst, tradice. — **Diovy vůle**; Juppiter, řec. Zeus, genit. Dios. — **Kythairon**, lesnaté polohy mezi Boiotií a Attikou. — **Rozkoš a Ctnost** se tu představují jako zosobně vlastnosti. — **Amfitrion**, král tyryntský. — **Záštita**, obrana, štit. — **Hyperboreové**, baječný národ, kdesi na severu Evropy

bydlíci; dle líčení hásnického lid blažený, v jehož zemi slunce jen jednou vychází a zapadá, a plodiny velmi rychle zrají; hádek a sporů tam není, život trvá tisíce let a končí se smrtí dobrovolnou. — **Stymfalský**, ze Stymfalis; tak se nazývalo v starém věku jezero v severní Arkadii. — **Tainaron**, mys, sluje nyní Matapan; tam prý také vystoupil z moře na zemi Arion, delfinem od smrti osvobozený. — **Eurytos**, král v Oichalii. — **Kentaurové**, baječné plémě na přední části postavy lidské, na části zadní postavy koňské. — **Poias**, jeden z Argoplavců.

Článek 75. **Hořešovice**, vesnice na západ od Třebíče, rodiště Václava Beneše Třebízského. — **Žerotín**, Žerotín, ves a druhý tvrz severozápadně od Třebíče, památná jako původní sídlo českých pánů z Žerotína. — **Páleč**, osada severně od Třebíče. — **Zlaté sedmery klíče**. — Klenotní síň, kde koruna česká se chová, uzamčena jest na sedm zámkův, od nichž jest tolikéž klíče, které jsou uschovány u předních hodnostářů zemských; síň ta smí být otevřena jenom na rozkaz českého krále. — **Líský i Líská**, osada západně od Třebíče. — **Město českých královen**, t. j. vdov po českých králech, královské věnné město.

Článek 77. **Přemysl Otakar II.** panoval v Čechách v l. 1253—1278. **Bela IV.** v l. 1235—1270 v Uhrách. — **Lava**, něm. Laa, město v Dol. Rakousích při řece Dyji, nedaleko hranič moravských. —

Článek 79. **Démantové ctnosti** = ryzí, vzácné; podob. jako zlatý člověk. — **Faleron a Piraeus**, přístavy města Athén. — **Odeon**, dům koncertní. — **Herodes Attikos** vystavěl v Athénách r. 160 po Kr. nejkrásnější odeon starého věku. — **Křístál ducha ionského**, nejkrásnější sochy, stavby a malby umělců ionských. — **Zpěvy Homerovy** o válce trojské byly pravděpodobně roztroušeny po všem Řecku a teprve za Peisistratova byly sneseny v celek. — **Anakreon**, proslulý skladatel písni, žil na ostrově Samu při dvoře Polykratově a r. 522 se odebral na pozvání Peisistratova Hipparcha do Athén. — **Athena Panenská** (Parthenos) měla na Akropoli nádherný chrám a v něm divukrásnou sochu. — **Erechtheon**, prastará svatyně bohyň Athény, v níž i Zeus a Poseidon měli oltáře. Svatyně byla po válce peloponneské znova vystavěna a má jméno od Erechthea, heroa attického, jenž v té zemi byl ctěn vedle Athény. — **Oxydovati** = rezivěti. — **Pnyx**, sněmoviště lidu athénského, pro nějž byla ve skále vytesána sedadla. — **Amazonky**, baječný národ ženský na východním břehu Černého moře, jenž vynikl mnichými skutky válečnými. Tak přispěly Am. Priamovi proti Řekům, ale Penthesilea, královna jejich, byla Achilleem usmravena. Herakles a Theseus udeřili na ně v jejich zemi, a Am. prý vpadly potom do Attiky, aby se nad Řeky pomstily.

Článek 80. **Výdunek**, vydnuté, vyduté vojce. — **Sv. Markéta** (Margarita) bývala vzývána jako dárkyně deště, dobrého léta „na pšeničku, na žitečko i na vše obilíčko.“

Článek 82. Verše 1—14 mluví král Kodros sám: rekův a hrdin máme dost, vítězství však bude jen tehdy naše, je-li nám bohy usouzeno, ne-li, marny všecky námahy. — **Sudba**, co usouzeno, osud. — **Kněžka**, rozumn. v chrámu delfském. — **Žertva**, oběť zápalná.

Článek 83. **Krissa**, město a okolí jeho ve Fokidě. — **Těhla**, těhle, nožice, malá noha. — **Krater**, veliký džbán k míšení vína; staří Řekové pívali víno smíšené s vodou.

Článek 84. **Plinius starší**, spisovatel římský, nar. se r. 23 po Kr. a zom. r. 79 při památném výbuchu sopky Vesuvu, kterýž zjev chtěl z blízka pozorovat. Zůstavil po sobě přirodopisnou knihu „Historia naturalis“ o 37 knihách. —

Anobrž vytýká vše mocnější nebo pozoru hodnější. — **Narbonský**, u města Narbona (Narbo Martius) při moři Středozemském. — **Parmice**, malá parma. — **Puteoli** (uyní Pozzuoli), město na zálivu Bajském, západně od Neapole. — **Arion** vystoupil z moře na předhoří Tainaru; (viz pozn. ke čl. 73).

Článek 85. **Vesna** = jaro. — **Rej** = jízda, běh s vedlejším ponětím veselosti.

Článek 87. **Skutari**, město turecké, rozkládá se na návrších Bosporu na straně asijské, přímo proti Cařihradu. Tam Turci cařihradští také se pochovávají. — **Derviš**, mnich mohamedánský. — **Sigma**, podoba řeckého písmene σ. — **Zlatým rohem** (rec. Chrysokeras) zove se zátoka Bosporu do země, přes niž vede z Cařihradu most do předměstí Galaty. — **Serall**, sídlo sultánovo, které se rozkládá mezi mořem Marmorským, Bosporom a přístavem Cařihradským a má v obvodu čtyři hodiny cesty. — **Minaret**, minar, stíhlá věž u mořeánské modlitebny (mešity), s níž provolává kněz (muezzin) pětkrát za den čas k modlení. — **Terasovitý**, teras = násep, záspí, tedy: stupňovitý. — **Dolmabagdže**, sultánský palác severovýchodně od Cařihradu, ihned vedle Bosporu, vystavěný r. 1847. — **Ostrov Bulwerův** a **ostrovy Princův** (také Demonesi), skupina ostrovů v moři Marmorském, proslulých krásnou pohodou.

Článek 88. **Lubím**, lubiti = milovati. — **Kde jsou šedy, tam bývají vědy** = kde jsou šediny, tam bývají vědomosti; člověk starý jest zkušený. — **Láskati** = objímati, hladiti. — **Rozpučely se**, rozpučeti, rozpučti se, roztrhnouti se, tedy: zásoby se vyčerpaly, dobraly. — **Stěny se lhotaly** = lesklý, měnily se. — **Země se o nich slehla**; předložka o s lok. ve významě okolo čeho na označení předmětu, který čím obklíčen jest; na př. Ihned se o něm nebesa zavřela.

Článek 89. V den navštívení **Panny Marie**, t. j. 2. července.

Článek 91. **Zašplounati** = hrčeti. — **Ševeli**, ševeliti, šelestiti (na př. listímu).

Článek 92. **Königsmark** Jan Krištof von, důstojník první císařský, přešel ve válce třicetileté ke Švédům, kde se stal generálem; r. 1648 obléhal Prahu a oloupil tehdejší hrad pražský o mnohé poklady umělecké, jež poslal do Švédská. Tamní královna **Kristina**, paní učená a klassicky vzdělaná, povýšila ho do stavu hraběcího. — **Porfyr**, nerost barvy obyčejně načervenalé. — **Celsius** Ondřej narodil se r. 1701 v Upsale, stal se tažně professorem astronomie, komal rozličné cesty vědecké a rozdělil stupnice na teploměru od bodu mrázů k bodu varu na 100 dílův, odkudž teploměr takto sestrojený dosud Celsiusovým se nazývá. — **Erik (Erich) XIV.** panoval v l. 1560–1577; jsa povahy podezírává a prudké, dopouštěl se mnohých ukrutností, až konečně lid i šlechta se proti němu spikli.

Článek 94. **Eukleides** z Megary, zakladatel školy filosofické, zemřel r. 424 př. Kr. — **Aischines**, přívrženec Sokratové, mudrc, liší se od Aischina řečnicka. — **Antisthenes**, zakladatel školy filosofické kynické, zemřel okolo r. 380 před Kr. — **Pro slavnost náboženskou**. Sokrates byl držán ve vězení 30 dní, poněvadž v tu dobu právě odplula svatá loď na ostrov Delos s obětí Apollonovi; dle zákona, dokud se loď nevrátila, nesměl v Athénách na nikom trest smrti být vykonán.

Článek 95. **Vendové**, Veneti, název starých Slovanů; **lynčburští V.**, Slované usedlí v Lyneburku, knížectví v dolních Sasích, byli kmene bodnického a sluli Drevané; zbytky lidu toho se zachovaly až do konce 18. st., nyní jsou po-

němčeni. — **Doutnačka**, vyhnílý strom: také doutnák. — **Janovice Uhelné** nebo **Uhříšské**, okresní město v Čáslavsku.

Článek 97. **Protěž** jest pravidlem rodu řeckého. — **Vichorem**, srovnávací instrumental.

Článek 98. **Polykrates** vládl na Samě v l. 535—522. př. Kr. — Říčka **Volynka** se vlévá u Strakonic do Vltavy. — **Ryžovati** = vypírat zlatý písek, ryžoviště, místo kde se ryžuje. — **Kotce**, plur. slova kotee = bouda kupecká; kotee = řada krámu kupeckých; odtud mají jméno „Kocandy“, předměstské hostince po městech českých.

Článek 99. **Vějíř** vanul... Před králi východními nosili sluhové vějíře, aby je chladem ovívali. — **Varito**, hudebný nástroj starých Čechů. — **Zdeptám**, zdeptati = pošlapati, zničiti násilně. — **Vzmach**, zdvihnutí, ráz vesla. — **Trojveslice**, lodi, jež měly vesla třemi řadami. — **Utkati se** = potkat se zvláště v boji, polem. — **Žel je věhlasu Them.** = škoda, že není přítomen moudrý Them., který byl tehdy z Athen vyobcován. — **Korma** (slovo rus.) = zadek, zád lodi, loď vůbec. — **V Hada** = do podsvětí, t. j. umírají. — **Vlny slané**, moře. — **Krušiti** = lámati, drobiti, porážeti, utlačovati. — **Zrádné Thermopyly**, poněvadž byli Řekové u Thermopyl přemoženi následkem mrzké zrády. — **Nesmrtevnici**, nejudatujíci plukové ve vojstě perském. — **Paian**, zpěv prvotně ke eti bolit, potom zpěv válečný, zejména vítězný.

Článek 100. vyňat jest z „Babičky“ Boženy Němcové. — **Barunka** bylo křestní jméno Boženy Němcové. — **Křízaly**, jablka na kolečka rozkrájená, v peci usušená. — **Potentát** (z lat.), mocnář, vládce.

Článek 101. **Seminářská zahrada**, zahrada, náležející semináři nebo ústavu bohosloveckému v Praze.

Článek 102. **Pausanias** vida, že ho eforové chtějí zatknoti, utekl se do chrámu bohyňě Atheny (Minervy). — **Hordy**, horda, tlupa, zástup s vedlejším významem divokosti, surovosti.

Článek 103. **Aara**, mohutný přítok řeky Rýna z levé strany ve Švýcarsku. — **Sněm Kostnický** konal se v l. 1414—1418.

Článek 109. **Křemešník**, hora na Českomoravské vysočině nedaleko Pelhřimova zvýší 767 m. — **Lazurový**, z lazuru, co má pěknou modrou barvu. — **Skřek**, pronikavý křik.

Článek 112. **Průhon**, brázda přes pole, aby voda odtékala.

Článek 113. **Ostředek** se rozkládá asi tři hodiny cesty od Benešova na severovýchod. — **Adamité**, Adamnice, východní strana náboženská v Čechách za hnutí husitského, pokládali sebe v bludařství svém za syny Boží, mající prý zákon Boží napsaný v srdečích svých. Poněvadž páchali přennohé neřesti, vyhlazení byli samým Žižkou r. 1421. — **Dumný**, z dum, zamýšlený, zádušnivý.

Článek 115. **Xenokrates**, slavný filosof řecký, narodil se v Chalkedoně v Bithynii r. 396 př. Kr. a zemřel v Athenách r. 314, jsa oblíbeným žákem a ustavičným přítelkem Platona.

Článek 116. **Řasa**, jehněda, kočičky.

Článek 118. **Buřeň**, buřina, býlí.

Článek 119. **V nemozech nervových** t. j. čivních, častým rozčleněním vzniklých. — **Libanotos** slovo řec. = kadidlo.

Článek 120. **Potštýn**, z něm. Pottenstein, městečko se slavným, nyní však

zbořeným hradem v Královéhradecku, nedaleko od Kostelce nad Orlicí. — **Milýnský běhouň**, svrchní kámen mlýnský.

Článek 123. **Marie Terezie** panovala v l. 1740—1780.

Článek 124. **Stepilý**, tenký, zrostlý, štíhlý; na př. stepilý jako jedle. — **Háfis**, slavný básník perský, žil na počátku 14. st. v dobrovolné chudobě jako derviš a zemřel v rodišti svém Šírasu r. 1389. Ke hrobu jeho nábožní mohamedáni hojně putují. — **Z Kyparissos** vzniklo lat. cypressus, odtud i cypřiš: báji tuto vypravuje lat. básník Ovid ve svých Metamorfózách (Proměnách). — Bohyně **Ceres** (Demeter) hledala dcery **Proserpiny** (Persefony), kterou jí Pluto (Hades) unesl do podsvětí.

Článek 126. **Naduřelý** = naběhlý, nabobtnalý. — **Kull**, najatý dělník, sluha. — **Mandarin**, vyšší úředník čínský. — **Bílé lemovaném voze**, ježto smuteční barva čínská je bílá. — **Fantastický** = blouznivý, podivinský, křiklavý. — **Gong**, způsob čínských nástrojů hudebních, na něž se tlouče jako u nás na bubny.

Článek 127. **Císař František I.** panoval v l. 1792—1835, i vedl v první době své vlády několik válek s franc. císařem Napoleonem I.

Článek 128. **Věje led** = ledový mráz. — **Hřimá**, hromuje, proklíná.

Článek 130. **Tajuplný** nebo tajeplný, nikoli tajuplný. — **Hvozdem královským** sluje severní část Šumavy podél hranic bavorských, vynikajíc mnohými půvaby; obyvatelstvu tamnímu byla již v první polovici 11. stol. svěřena obrana hranic proti vpádům od západu. Později byla českými králi obyvatelstvu tamnímu udělena mnohá práva, odkudž se nazývali „Králováky.“ — **Ručej**, horský potok, bystrina. — **Rozčerlený**, čofiti, drobnými vlnkami pokrytý, mírně zvlněný. — **Dunivý**, duněti = hučeti, zvučeti, tedy i zvučení, hučení, hlučný. — **Tunel**, slovo angl., zděný přechod podzemní, obzvláště kudy železnice probíhá. — **Ani sledu**, sled = stopa, šlépěj. — **Gloriet**, slovo franc., loubí, letohrádek.

Článek 131. **Pathmos**, ostrov sporadský, jižně od Sama ležící; tam sv. Jan Evang. skládal své zjevení (apokalypsi). — **Oto II.**, císař německý, panoval v l. 973—983.

Článek 133. **Miletin**, městečko v hejtmanství Královéhradeckém. — **Archiv**, listovna; **archívář**, správce listovny. — **Rejstříkem** se tu rozumí znamenité dílo Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae až po r. 1253. — **Bartoš Pisař**, spisovatel český, zemřel r. 1535 sepsav Kroniku pražskou v l. 1524—1530 řečí prostou, ale živou. — **Krištof Harant z Polžic** nar. se r. 1564, vykonal cestu do Palestýny a do Egypta, jejíž popis vydal tiskem; byl dne 21. června r. 1621 staf. — **Sebrané spisy Mistra Jana Husa** vydal Erben o třech dílech v l. 1864—1868. — **Národní písň** Erbenovy vyšly r. 1889 poznovu.

Článek 136. **Paštika**, pečivo masem nebo i něčím jiným nadývané. — **Hlírový**, z hlívy, houby pochádící, houbový. — **Poutko** = oprátka.

Článek 137. **Barkas** = blesk. — **Svat**, svnk, švagr. — **Popádí**, krajina kolem řeky Padu, srov. Pošumaví, poříčí. — **Loděnice**, lodnice, místo, kde se loď staví. — **Kolisavý**, (od kolisati = kolébat se), kolébavý, nestály, vrátký. — **Antigonos Doson** (semper daturus, že všecko sliboval), král makedonský, byl jednotou achaijskou povolán na pomoc proti Sparťanům, porazil je r. 221 a stal se takto náčelníkem celého Řecka. — **Filip III.** panoval v l. 221—179. — **Psí hlavy**, Kynoskefalai, dvě návrší v Thessali; tam zvítězil také Pelopidas nad Alexandrem Ferejským r. 365 př. Kr. — **Nabis**, lat. Nabio, zmocnil se r. 207 Spartu a byl r.

192 př. Kr. zavražděn. — **Aiglon**, Aegium, město achajské při ústí řeky Selinuntu; tam Achajští scházívali se každoročně ve chrámě Diově k společným poradám.

Článek 140. Kathedrála, hlavní chrám v sídle biskupa neb arcibiskupa. — **Důstojnický park** = ohrazená s těžkými dřevoobléhačimi.

Článek 143. Pýši, drobný sníh, drobounké vložky sněžné. — **Kment**, vlaské, tento plátno, drahá látka vůbec. — **Ríza**, šat, zvláště šat dlouhý od krku až po paty. — **Očista**, očištění, ospravedlnění, spasení. — **Červený bílý** řečeno po způsobu písni národních. — **Frant. Jaroslav Kamenický** (vlastní jeho jméno bylo Vacek) narodil se v Kamenici nad Lipou dne 24. ledna 1806, studoval v Jindř. Hradci, stal se knězem a zemřel r. 1846 jako děkan v Blovicech. Jsa spisovatelem plodným, vydal mimo jiné sbírku básní, nadepsanou „Lilie a růže,“ v níž opěvá nejstarší dějiny české, a z jejichž předzpěvu verše tyto vyňaty jsou.

O B S A H.

* (hvězdička), označek básně.

Stránka	Stránka	
1. *Važ si mluvy otcovské	31. Semiramis	36
2. Tchoř a liška	32. Zreadlo	—
3. Hodné děti	33. Dudkové	37
4. Boj ptáků o život	34. *Belsazar	38
5. *Dary přírody	35. Mlha a krajina	39
6. Mumie a rakve egyptské	36. Z Rakouské výpravy k severní točně	—
7. Dělení práce	37. Labut' divoká	41
8. *Lesní cestička	38. *U okna	43
9. Farao	39. Zopyros	44
10. Vrabec a sysel	40. Pomménky Levohradské	45
11. *Pšenice	41. Zima	47
12. Planá hruška	42. *Zima	48
13. Úcta k umělci	43. Kachna divoká	49
14. *Dvě lípy	44. Jak se Kýros stal pámem říše medské	50
15. Obelisky	45. *Ptáče	52
16. Smrt a políček ptáče	46. Staré hrady české	53
17. *Návrat z boje	47. Laviny	54
18. Tažné ptactvo	48. *Zimní pohádka	55
19. Přísloví o domovu a vlasti	49. Kýros, Kroisos a Solon	56
20. Z cesty korunního prince Rudolfa do zemí východ. I.	50. *Neboj se	58
21. Hladová zeď na Petříně	51. Datlové	—
22. Král času	52. České slavnosti a obyčeje vý- roční. I.	60
23. *Z legendy o sv. Prokopu	53. *Domov	61
24. Chiansin neboli Samum	54. Vladislav II. za krále českého vyhlášen	—
25. František Věk se vypravuje na studia. I.	55. Jak babička hospodařila	63
26. *Prvý čín	56. Krápej vody	64
27. Z cesty korunního prince Rudolfa do zemí vých. II.	57. *První sníh	—
28. František Věk se vypravuje na studia. II.	58. Tetřev hlušec	65
29. Lístek o básníkovi	59. Moravské anekdoty	66
30. *Bohatství	60. *Dva andělé	—

Stránka		Stránka			
61.	Štěstí a motýl	69	102.	*Matka zrůdečova	129
62.	Pes a vlk	70	103.	Hrad Habsburk	131
63.	Foiničané	71	104.	Janus a Saturnus	132
64.	*Svlačec a žitný klas	73	105.	*Na jabloni	133
65.	Pohádka o koralech	—	106.	Horatiové a Curiatové	—
66.	Jerusalém	74	107.	Křivina	134
67.	*Oblaka	77	108.	*Mé heslo	135
68.	Chov pštrosů	—	109.	V Zamlklém lese	—
69.	*Čechy	78	110.	České přísloví o opatrnosti	138
70.	Řecké agory a římská forá	—	111.	*Horatius Cocles	139
71.	Osel a hospodář	79	112.	Borovice	140
72.	*Písnička polní	—	113.	Svatopluk Čech	142
73.	Herakles	80	114.	*Píseň při orání	144
74.	*Spiatý kruh	83	115.	Xenokratov pohár	—
75.	Královka	84	116.	Javor	145
76.	*Květ kaštanů	89	117.	Mucius Scaevola	147
77.	Vítězství Čechů u Kressen-brunna	—	118.	Adolf Heyduk	149
78.	*Skřívánek	91	119.	Rozmarína	151
79.	V Athenách na Akropoli	—	120.	Kunšův kámen	152
80.	České slavnosti a obyčeje výroční II.	93	121.	*Mysl, srdce, vůle	153
81.	Vtipné pokárání	94	122.	Marcius Coriolanus	—
82.	*Král Kodros	95	123.	Úleva roboty za Marie Teresie	155
83.	Věštba delfská	96	124.	Cypřiš	156
84.	Starodávné báje o delfinech	97	125.	*Regulus	158
85.	První poslové jara z říše květin	99	126.	V Pekingu	160
86.	*O velkém pátku	102	127.	Vlídnost císařova	161
87.	Poloha Cařhradu	—	128.	*Sirotkovo lůžko	162
88.	Sůl nad zlato	104	129.	Šafrán	—
89.	Líška	108	130.	Dvě jezera šumavských	164
90.	*Sněženka	109	131.	Orel	167
91.	Příchod jara	110	132.	*Duha	168
92.	V Upsale	111	133.	Karel Jaromír Erben	169
93.	*V Thermopylách	113	134.	Odkud jest kakao	171
94.	Sokrates	114	135.	*Spor květin	173
95.	Vrba	117	136.	Lanýž	174
96.	Není štěstí bez opatrnosti	122	137.	Hannibal, P. Cornelius Scipio a Filopoimen	176
97.	*Fialka lesní	123	138.	*Hlasy lesní	183
98.	Pověst o prstenu v rybě na-lezeném	124	139.	O břečtanu	—
99.	*Bitva Salaminská	126	140.	Vznešená návštěva	186
100.	V neděli a ve svátky	127	141.	*Hovor kvítek	188
101.	Dva obrázky ze života če-ského spisovatele	128	142.	Hodiny a člověk	—
			143.	Baryvy a jejich význam	—
			144.	*Kde bydlí pán Bůh můj	193
				Poznámky	194

Omyly tiskové.

Str. 9 řádek 82 místo odvésti čti odvézti

”	”	”	”	jí čti ji
”	11	”	14	” Skoda čti Škoda
”	12	”	4	” material čti materiál
”	13	”	58	” přivežena čti přivezena
”	18	”	95	” jež čti jejž
”	19	”	122	” čápy čti čápi
”	21	”	12	” k bráně čti k bývalé bráně
”	24	”	66	” ranní čti raní
”	”	”	109	” spocenému čti zpocenému
”	25	”	26	” napiti čti napiti
”	26	”	50	” železnici čti železniční
”	30	”	73	” hrůzny čti hrozný
”	31	”	17	” sklenné čti sklené
”	36	”	18	” znečistěné čti znečištěné
”	38	”	44	” o hladu, čti o hladu.
”	41	”	76	” 1869 čti 1873
”	44	”	3	” na zejtří čti nazejtří
”	45	”	10	” Lhu-li čti Lžu-li
”	47	”	85	” vám čti nám
”	”	”	26	” s něhož čti z něhož
”	48	”	36	” šumících čti šumějících
”	67	”	27	” líčka čti líčka
”	69	”	15	” vždy čti vždyť
”	79	”	5	” zbujněk čti zbůjník
”	”	”	2	” ceni čti cení
”	89	”	2	” myšlenkách čti myšlenkách
”	”	”	6	” květnatých čti květných
”	92	”	35	” Horodot čti Herodot
”	”	”	41	” mramorová čti mramorová
”	93	”	53	” Oidipos čti Oidipus
”	”	”	56	” nepospání čti nepopsání
”	97	”	22	” z nich čti z nichž
”	98	”	19	” starší čti Starší
”	101	”	107	” očistěnou čti očištěnou
”	102	”	4	” myšlenkách čti myšlenkách
”	103	”	20	” myšlenky čti myšlenky
”	115	”	26	” plyne ukazovati čti plyne, ukazovati

Str. 115	ř.	51	místo myšlenky	čti myšlenky
"	"	69	"	ztěžoval čti stězoval
"	"	72	"	světlkuji čti světelkuji
"	"	122	"	pomahej čti pomáhej!
"	"	12	"	noč noc jak noc
"	"	14	"	záštito čti zaštito
"	"	7	"	spojily čti spojili
"	"	12	"	jehnčení čti jehnčí
"	"	16	"	z pod čti zpod
"	"	17	"	drobonkou čti drobonikon
"	"	29	"	zhližeti čti shližeti
"	"	83	"	ruchladlem čti ruchadlem
"	"	21	"	vypravné čti výpravné
"	"	59	"	rozetřela čti rozestřela
"	"	11	"	všecky čti všecko
"	"	4	"	myšlenky čti myšlenky
"	"	26	"	jste mladá čti jste, mladá
"	"	42	"	úle čti úli
"	"	61	"	realné čti reálné
"	"	62	"	realce čti reálee
"	"	7	"	nepříteli čti nepřítel
"	"	10	"	nabytá, a zjítrí čti nabytá, zjítrí
"	"	41	"	ozývalo se čti ozývaly se
"	"	4	"	stepilým čti ztepilým
"	"	6	"	růžemi čti růžemi a
"	158	sloha 4 ř.	2	místo pyšné čti pyšná
"	160	řádek 13	místo	zpředu čti z předu
"	161	"	17	"
"	166	"	52	"
"	167	"	39	"
"	170	"	24	"
"	172	"	37	"
"	176	"	63	"
"	177	"	42	"
"	178	"	63	"
"	181	"	181	"
"	"	"	202	"
"	183	po sloze 3	místo	Hejduk čti Heyduk
"	187	řádek 66	místo	srdečním čti srdečním
"	194	"	14	"
"	195	"	3 od konce	místo 1831 čti 1854
"	197	"	1	místo hásnického či básnického
"	199	"	6	"
"	200	"	4	"
"	"	"	28	"
"	"	"	42	"